

Vehmaalaiset sodissa 1939 - 1945

Kansikuva Vehmaan sankaripatsas.

Takakansi Veteraanikivi ja Karjalaan jääneiden muistomerkki, kunnan vaakuna.

Kustantaja Vakkasuomalaista sotaveteraanitietoa talteen ry

Toimitus, taitto Matti Jalava.

Veteraanitietojen keräys, talkootyöryhmä ks. sivu [xxx].

Kirjoittajat Lassi Alastalo, Martti Amberla, Ilmari Heinonen, Immo Jalava, Liisa Jalava, Matti Jalava, Ester Kaskinen, Olavi Larjama, Viljo Marttila (†), Niilo Niiles (†), Kari Puttaa, Risto Pyysalo (†), Heikki Riittiö (†), Liisa Sainio, Ilmari Tommila (†), Markku Vainio, Asko Virtanen ja Lauri Väättänen.

Painopaikka Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi 2013

ISBN [978-952-93-1862-9]

Vehmaalaiset sodissa 1939 - 1945



Lukijalle

Arvoisa lukija, kädessäsi oleva kirja on kunnianosoitus niille vehmaalaisille miehille ja naisille, jotka viime sotien aikana olivat puolustamassa isänmaamme vapautta niin rintamalla kuin kotirintamallakin.

Kirja on syntynyt noin kolmen vuoden ja useiden satojen talkootyötuntien tuloksena. Aineiston kerääminen oli valtaisa ja vaativa työ. Mukana oli parikymmentä miestä ja naista. He tekivät työnsä loistavasti, sillä matrikkeliosaan saatiin tiedot käytännössä lähes kaikista Vehmaalta sotaan lähteneistä. Työ oli vaativa mm. sodanjälkeisen voimakkaan muuttoliikkeen takia.

Kirjassa on tiedot myös lotista, työvelvollisista ja miinanraivaajista sekä sellaisista, jotka LY-määräyksen perusteella oli osoitettu muuhun palvelukseen. Myös 1926 syntyneet veteraanit on otettu mukaan, vaikkei heillä olisi ollut rintamapalvelusta.

Mukana on myös tiedot alueelle siirtolaisina, evakkoina, tulleista karjalaisveteraaneista ja mahdollisuuksien mukaan muistakin viimeistään 1950-luvulla alueelle muuttaneista.

Syksyllä 1944 toteutettiin kautta maan asekatkenta, jonka tarkoituksena oli turvata aseistus siltä varalta, että Neuvostoliitto miehittäisi tai yrittäisi miehittää Suomen. Aseita kätettiin myös Vehmaalla. Tästä aiemmin vaietusta aiheesta on kirjassa laaja kirjoitus. Vehmaan Suojeluskunnasta on myös pitkä kirjoitus.

Kirjaan on saatu kootuksi mukaan myös lukuisia paikallislehdissä ja muissa julkaisuissa olleita, matrikelin aiheeseen liittyviä kirjoituksia, joista parhaat kiitokset kirjoittajille ja alkuperäisille julkaisijoille.

Ilman kotirintaman tukea ei taisteleva rintama olisi kestänyt. Kotirintaman elämään liittyviä kirjoituksia on myös mukana.

Kirja antaa pääpiirteisen kuvan sotien kulusta ja siitä, miksi viime sotiin jouduttiin. Alueen talvisodan miehistä taisteli suurin osa Karjalan kannaksella Summassa JR 13:n riveissä. Rannikopuolustuksessa oli myös suuri joukko vehmaalaisia. Jatkosotaan miehet lähtivät Vakka-Suomen miehistä muodostetun JR 56:n kolmannen pataljoonan mukana. Muissakin joukko-osastoissa oli vehmaalaisia miehiä, mutta JR 56:ssa suurin osa vehmaalaisista sotilaista taisteli.

Miesten sotilasarvo kirjassa on se, mikä heillä oli jatkosodan päättyessä. Sodan jälkeen saatuja ylennyksiä ei ole otettu mukaan henkilötietoihin.

Kunniamerkeistä on mainittu ne, jotka miehille on myönnetty sodanajan ansioista. Talvisodan ja jatkosodan muistomitalin sekä Summan muistoristin tai jatkosodan 1. Divisioonan muistoristin sai lunastaa itselleen jokainen, joka täytti mitalin myöntöperusteet. Muistomitalit ja muistoristit on jätetty pois henkilötiedoista. Siviiliansioista myönnettyjä kunnia- tai ansiomerkkejä ei ole otettu mukaan matrikelitietoihin.

Ajatus tämän kirjan tekemisestä heräsi Vehmaan itsenäisyysjuhlan 2009 juhlapuheesta ja varsinaiseen työhön päästiin käsiksi 2010, kun perustettiin Vakkasuomalaisista sotaveteraanitietoa talteen ry.

Yhdistyksessä ovat mukana Lokalahden, Taivassalon, Vehmaan, Pyhärannan-Pyhämaan sekä Uudenkaupungin ja sen entisen maalauskunnan edustajat. Matrikeliteoksia valmistuu siten yhteensä viisi - tämä on viimeinen matrikelisarjasta.

Kirjan kokoamistyössä mukana olleet vehmaalaiset ovat tehneet pyyteettömästi satoja ja taas satoja talkootunteja, jotta tarvittavat tiedot saatiin talteen. Jokainen talkoolainen ja jokainen, joka on antanut tietoja ja valokuvia kirjaan, ansaitsee vilpittömät kiitokset työstään. Työ on ollut osin hyvinkin vaikeaa, mutta väsymättömällä ututteruudella on kaikki vaikeudet pystytty selvittämään.

Kirjassa on myös sotaveteraanien ja lottien haastatteluja. Nyt oli korkea aika saada talteen veteraanien kokemuksia, sillä kertojien rivit ovat käyneet kovasti harvaksi ja harventuneet myös kirjan tekemisen aikana. Haastatteluilla on paikallishistoriallisesti pysyvä arvo.

Syyskuussa 2013

Yhdistyksen hallitus



Varsinais-Suomen Sotaveteraanipiirin tervehdys

Kun iloinen 1930 –luku oli lähestymässä loppuaan, alkoivat Euroopan taivaalle kertyä tummat ja uhkaavat pilvet. Kukaan tuskin tuolloin ajatteli, että sittenkin, kaikista toiveista huolimatta, edessä ja kyseessä olisi vuosiksi venähtävä taistelu isänmaamme vapaudesta ja itsenäisyydestä, ja jonka hinta tulisi olemaan myös maallemme mittaamattoman kallis. Pienen Vehmaan pitäjän kutsuntaluettelot pitivät sisällään noin 1300 nimeä, niistä tähän matrikkeliin ja muistojen kirjaan on kyetty kokoamaan noin 1000.

Tämä Vakkasuomalaisista sotaveteraanitietoa talteen ry:n hankkeen viides osa paikkaa aukon, joka on ollut olemassa niistä miehistä ja naisista, jotka pitäjän osalta olivat mukana silloin, kun koko kansa eli ja toimi vain yhtä asiaa varten. On syytä todella kiittää kaikki toimijoita, jotka ovat tämän teoksen aikaansaaneet. Mainittujen kutsuntaluetteloiden henkilöistä on keskuudessamme tätä kirjoittaessani enää 12. Tämä kirja tulee siis aivan viime hetkellä, jotta se vielä vehmaalaiset isänmaamme vapauden ja itsenäisyyden turvaajat tavoittaa. Kirja on kunniaosoitus sankarivainajille, heille, jotka ovat vielä keskuudessamme ja kaikille keskuudessamme jo poistuneille veteraanisukupolven edustajille.

Tämä kirja on tarkoitettu myös siirtämään perinnettä tuleville sukupolville. Kun kukaan heistä, jotka sotiemme raskaina vuosina elivät, ei enää ole kertomassa tuosta ajasta, kirja toivottavasti herättää kiinnostuksen maamme lähihistoriaan. Löytäähän siitä moni sukulaisensa. Lähihistoriahan on tänä päivänä lähes kokonaan esimerkiksi koulujen opetusohjelmien ulkopuolella, ja siksi toivon, että tämä kirja kuluu nuorempien lukijoiden käsissä Toivon, että kirja myös osaltaan auttaa ja opettaa ymmärtämään sen, että itsenäisyytemme ei ole itsestäänselvyys, vaan on vaatinut vaikeita aikoja, raskaita uhreja ja paljon uskoa parempaan huomiseen.

Käydessäni aina silloin tällöin syntymäkuntani kirkkomaalla, lähes säännönmukaisesti pysähdyn taiteilijaprofessori Jussi Vikaisen luoman sankaripatsaan edessä. Patsaan jalustassa on 147 nimeä. Ne ovat pienen pitäjän uhri isänmaamme vapauden alttarille. On syytä toivoa, että Veteraanin iltahuudon sanat ”muistakaa, heille kallis ol maa” eivät painu unholaan ja että polut kansakuntamme pyhimmille paikoille – sankarihaudoille ja sotiemme muille muistomerkeille – eivät koskaan ruohotu, sillä ne kertovat olennaisen. Sitä täydentämään on tämä kirja nyt julkaistu.

Kiitän Vakkasuomalaisista sotaveteraanitietoa talteen ry:tä arvokkaasta työstä sotiemme 1939 – 1945 perinteen tallentamiseksi Vehmaalla. Ilman yhdistyksen ne aktiivista panosta tätä teosta tuskin olisi koskaan julkaistu. Tämä työ on osa kunniavelkaamme, josta korotkin jäänevät rästiin.

Osmo Suominen

toiminnanjohtaja

Varsinais-Suomen Sotaveteraanipiiri ry

Sankarivainajat

Tässä on lueteltu henkilömatrikkelissa olevat sodassa kaatuneet, kuolleet tai kadonneet taikka sodan jälkeen sodista johtuvista syistä kuolleet veteraanit. Luettelossa ovat erikseen talvi- ja jatkosodan vainajat sekä erikseen Vehmaalle ja muualle haudatut. Luettelossa on yhteensä 177 veteraania. Määrä on noin 4,2 % Vehmaan v. 1940 asukasluvusta.

Talvisota, Vehmaalle haudatut

Aaltonen Olavi Ragnar

s. 30.9.1917 Vehmaa
Katosi 12.2.1940 Leipäsuo

Heinonen Kosti Milani

s. 15.2.1916 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 4.1.1940 KS

Aarnio Eemil Nikolai

s. 15.8.1904 Vehmaa
Kuoli 12.3.1940 Harvialan junaonnettomuus

Hertonen Erkki Olavi

s. 5.10.1918 Vehmaa
Kaatui 20.2.1940 Kouvolan ilmapuolustus

Ahlqvist Toivo Jalmari

s. 17.2.1917 Uusikaupunki
Kaatui 22.2.1940 Kämärä

Jaatinen Tarmo Kalervo

s. 22.1.1915 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Airasmäki Niilo Antero

s. 7.12.1917 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 13.2.1940 KS

Jalava Paavo Jalmar

s. 29.8.1907 Vehmaa
Kaatui 3.3.1940 Kärstilä

Aulanen ent. Aulen Keijo Sipri

s. 15.2.1916 Mynämäki
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Jalonen Gunnar Antero

s. 28.4.1918 Vehmaa
Kaatui 30.12.1939 Suomussalmi

Aulanen ent. Aulen Pentti Väinö Kalervo

s. 10.9.1909 Mynämäki
Katosi 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Järvinen Tauno Valter

s. 29.1.1913 Vehmaa
Kaatui 21.2.1940 Heinjoki

Heinonen Helge Valter (Valtter)

s. 4.3.1917 Vehmaa
Katosi 22.2.1940 Pien-Pero.

Kankkio Niilo Nikolai

s. 20.12.1907 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Kaskinen Esko Heribert

s. 5.4.1917 Vehmaa
Katosi 11.2.1940 Leipäsuo

Koivunen Toivo Nikolai

s. 3.6.1918 Vehmaa
Katosi 11.3.1940 Vuosalmi

Koivunen Viljo Mikael

s. 27.3.1909 Vehmaa
Katosi 10.3.1940 Vuosalmi

Laaksonen Armas Allan

s. 18.3.1913 Vehmaa
Katosi 8.3.1940 Viipurinlahti

Laaksonen Matti Aleksanteri

s. 8.3.1898 Lokalahti
Katosi 13.2.1940 Laatokan pohjoispuoli

Laaksonen Taisto Johannes

s. 22.1.1910 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 17.1.1940 SotaS

Lehtonen Eino Johannes

s. 25.7.1912 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Leppänen Viljo Vihtori

s. 18.6.1918 Vehmaa
Kaatui 5.1.1940 Raatteentie

Mattila Aarne Aleksanteri (Aleksander)

s. 19.2.1916 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Mattila Armas Valdemar

s. 20.12.1914 Vehmaa
Kaatui 23.12.1939 Muolaa

Mäkelä Vilho Artturi

s. 6.4.1909 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Nikula Martti Johannes

s. 24.6.1905 Vehmaa
Kuoli talvisodan vammoihin 25.10.1945 5.SotavS

Pankkio Jorma Valio

s. 4.5.1915 Vehmaa
Kaatui 19.2.1940 Voroslampi

Saha Aaron (Aron) Rolf

s. 26.8.1915 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Summa

Saha Enok (Eenok) Edvard

s. 3.10.1906 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Summa

Salmi Augusti Mauno

s. 9.9.1912 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Salminen Toivo Valdemar

s. 19.9.1914 Vehmaa
Katosi 13.2.1940 Summa

Sario Esko Kalervo

s. 2.4.1915 Vehmaa
Kaatui 21.2.1940 Heinjoki

Seppälä Johan Albin (Juho Albinus)

s. 10.8.1903 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Silen Paavo Nikolai

s. 25.12.1908 Vehmaa
Kaatui 19.2.1940 Heinjoki

Survonen Antti Sulo Kasper

s. 20.10. 1914 Vehmaa
Kaatui 3.3.1940 Kärstilä

Survonen Kaino Petter

s. 16.12.1909 Uusikirkko Tl.
Katosi 13.2.1940 Summa

Syrjänen Einar Hannes
s. 15.8.1917 Vehmaa
Kaatui 17.12.1939 Muolaa

Vallila Unto Valdemar
s. 2.8.1915 Vehmaa
Katosi 13.2.1940 Kuolemajärvi

Terhelä ent. Lindeman Aarne Edvard
s. 7.3.1908 Vehmaa
Kaatui 13.2.1940 Kuolemajärvi Lähde

Vikainen Evert Ensio
s. 15.8.1904 Vehmaa
Katosi 8.3.1940 Tali

Tommila Toivo Villiam
s. 12.4.1910 Vehmaa
Kaatui 12.3.1940 Tammissuo

Virtanen Oskar Nikeforus
s. 6.1.1902 Vehmaa
Kuoli 2.3.1940 junaonnettomuus Harviala

Tähtinen Kustaa Artturi
s. 23.12.1907 Mietoinen
Kaatui 12.3.1940 Vuosalmi

Jatkosota, Vehmaalle haudatut

Aaltonen Leo Päiviö
s. 30.6.1922 Vehmaa
Kaatui 11.8.1942 Poventsa

Hacklin Lauri Alarik
s. 1.5.1908 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 25.7.1941 22.SotaS

Ahala Tuure Matias
s. 23.7.1923 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 25.7.1944 SotaS P

Halmiainen Väinö Kustaa
s. 9.9.1913 Teisko.
Kuoli 19.4.1948 sodassa saamaansa tautiin

Alastalo Lauri Heikki Ilmari
s. 15.8.1918 Vehmaa
Katosi 27.7.1941 Näätäoja

Hareja ent. Rosten Jalmari Väinö
s. 4.2.1915 Vehmaa
Kaatui 5.10.1941 Suojunjoki

Arvela Unto Ilmari
s. 16.4.1912 Vehmaa
Kaatui 27.7.1941 Näätäoja

Haukka Pentti Onervo
s. 27.12.1912 Vehmaa
Kaatui 4.9.1941 Nuosjärvi

Elo Erkki Johannes (Juho)
s. 19.6.1904 Vehmaa
Kaatui 8.10.1941 Sovh.ORSd.

Heikkilä Aimo Jalmari
s. 21.11.1917 Vehmaa
Kaatui 18.7.1941 Kollaa

Haapanala Eino Aleksander
s. 11.7.1914 Vehmaa
Kaatui 18.8.1941 Jääski

Heikkilä Matti Johannes
s. 7.12.1923 Vehmaa
Katosi 10.8.1944 Leppävaara

Heikkilä Pekka Paavo

s. 30.5.1925 Vehmaa
Kaatui 5.7.1944 Kostamus

Heikkilä Usko Samuli

s. 30.3.1912 Pyhämaa
Kaatui 26.7.1941 Näätäoja

Heino Risto Antero

s. 11.10.1919 Vehmaa
Kaatui 17.3.1943 Maaselkä

Heino Taisto Viktor

s. 22.3.1922 Vehmaa
Kuoli 17.7.1944 matkalla KS:aan

Heinomäki ent. Helin Into Valdemar

s. 13.1.1910 Laitila
Kuoli 19.7.1941 matkalla KS:aan

Hietamäki Paavo Onni

s. 5.1.1906 Lokalahti
Kaatui 25.7.1941 Näätäoja

Huolila August Frans Oskar

s. 5.8.1901 Vehmaa
Kaatui 25.7.1941 Näätäoja

Isotalo Emil Aleksander

s. 13.9.1901 Vehmaa
Kaatui 9.9.1941 Kaskesniemi

Jaakkola August Aarne

s. 8.9.1906 Vehmaa
Katosi 27.7.1941 Näätäoja

Jalo Toivo Vilho

s. 23.3.1917 Mynämäki
Kuoli haavoittuneena 11.10.1941 KS

Jokivirta Paul Hannes

s. 9.5.1921 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 18.7.1942 KS

Järvinen Pentti Kalervo

s. 21.2.1920 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 2.9.1941 KS

Kaarto Toivo Alarik Olavi

s. 21.5.1915 Mynämäki
Kaatui 4.7.1944 Soutjärvi

Kankkio Toivo Charles

s. 22.3.1925 Uudenkaupungin mlk.
Kuoli haavoittuneena 27.7.1944 matkalla KS:aan

Kankkio Toivo Dominikus

s. 13.5.1900 Vehmaa
Kaatui 10.9.1941 Kaskesniemi

Keronen Heikki

s. 28.12.1899 Kontiolahti
Kuoli sotavankeudessa 9.9.1942 Karagandassa NL

Keskitalo Kaarlo Alarik

s. 16.2.1921 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 22.9.1941 SotaS

Kirjonen Aarne Aukusti

s. 12.4.1923 Uusikirkko VL.
Kaatui 15.7.1944 Impilahti Lemetti

Koivisto Erkki/Eerik Adolf

s. 21.6.1916 Kuusisto
Kaatui 18.7.1941 Kollaa

Laaksonen Artturi Teodor

s. 8.7.1911 Turku
Kaatui 1.7.1944 Kaipola

Laaksonen Arvo Aleksi

s. 11.2.1912 Vehmaa
Kuoli 30.9.1943

Laaksonen Arvo Alvar

s. 7.3.1918 Vehmaa
Kaatui 15.7.1944 Vuontele Varpakylä

Laaksonen Unto Olavi

s. 3.7.1915 Tampere
Kaatui 21.7.1941 Näätäoja

Laaksonen Uuno Leonard

s. 12.8.1916 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 28.11.1941 SotaS

Lahti Veikko Ilmari

s. 25.9.1921 Kokemäki
Kaatui 8.7.1941 Jääski

Lehtinen Pentti Oskari

s. 5.9.1918 Vehmaa
Kaatui 19.9.1941 Syvärinjoki

Lehto Toivo Olavi

s. 25.7.1910 Vehmaa
Kaatui 2.7.1944 Kaipola

Lehtomäki ent. Vahlsten Esko Eelis

s. 19.6.1915 Vehmaa
Kaatui 20.7.1941 Kollaa

Lehtonen Yrjö Erkki

s. 25.1.1900 Uusikirkko Tl.
Kuoli haavoittuneena 24.7.1943 SotaS

Lemmilä Aukusti Albin

s. 6.4.1919 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 28.6.1944 KS

Lindeman Väinö Leonard

s. 20.9.1901 Vehmaa
Katosi 26.7.1941 Näätäoja

Livasto Kaarlo Armas

s. 23.5.1921 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 10.2.1942 KS

Lunden Aaro Arvo Juhani

s. 30.11.1922 Uusikirkko Tl.
Kaatui 1.3.1944 Hirvisuo

Manner Kaino Johannes

s. 28.6.1913 Vehmaa
Kaatui 27.7.1941 Näätäoja

Nieminen Oskar Olavi

s. 18.9.1913 Vehmaa
Kaatui 18.7.1941 Näätäoja

Nurmi Urpo Emil Rikhard

s. 10.1.1919 Vehmaa
Kaatui 16.8.1941 Asemakylä

Ojala Otso August

s. 20.4.1915 Lokalahti
Kaatui 2.9.1941 Vuoksenranta

**Pankkio Haakon (Haagon) Aleksan-
der**

s. 28.2.1917 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 27.7.1941 KS

Peltomaa Eino Olavi

s. 26.11.1919 Eurajoki
Kaatui 6.2.1942 Krivi

Peltonen Emil

s. 5.10.1909 Metsäpirtti.
Katosi 5.7.1942 Kiimasjärvi

Peltonen Mauno Matias

s. 25.2.1916 Vehmaa
Kaatui 8.4.1942 Tytärsaari

Peltonen Paavo Nikolai

s. 27.5.1909 Vehmaa
Kaatui 27.7.1941 Näätäoja

Perhe Erkki Mikael

s. 25.7.1916 Vehmaa
Katosi 17.10.1941 Jukovskin taistelu

Pussinen Martti Matias

s. 24.2.1925 Vehmaa
Kaatui 8.7.1944 Hautavaara

Pussinen Ville Ilmari

s. 20.11.1919 Uusikirkko Tl.
Kaatui 14.7.1941 Kartohjärvi

Puttaa Aimo Olavi

s. 8.2.1918 Vehmaa
Kaatui 7.12.1941 Karhumäki

Pynnönen Jorma

s. 3.9.1913 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 7.10.1941 KS

Raitio Tauno Kalevi

s. 28.12.1920 Vehmaa
Kaatui 21.11.1942 Shemenski

Ranki Eino

s. 2.11.1917 Uusikirkko Vl.
Kuoli 27.1.1945 SotavS

Reivo Valdemar Jalmar

s. 27.5.1919 Mynämäki
Kuoli haavoittuneena 8.9.1941 KS

Ruoho Martti Mikael

s. 11.11.1924 Vehmaa
Kaatui 22.6.1944 Vuosmajärvi

Saari Jalmar (Hjalmar) Aleksander

s. 2.4.1901 Vehmaa
Kaatui 27.7.1941 Näättöja

Saarinen Aarne Johan Antero

s. 3.7.1913 Vehmaa
Kaatui 18.7.1941 Kollaa

Saarinen Eino Albert Olavi

s. 7.8.1914 Vehmaa.
Kuoli sodassa saatuun tautiin 25.7.1946.

Saarinen Kustaa Edvard

s. 11.2.1898 Askainen
Kaatui 19.7.1941 Kollaa

Salin Veli Hannes Olavi

s. 22.12.1920 Vehmaa
Kaatui 3.8.1944 Louhivaara

Salminen Ahti Alarik

s. 20.10.1917 Vehmaa
Kaatui 21.7.1941 Räimälä

Salminen Keijo Kalervo

s. 11.1.1919 Vehmaa
Katosi 28.7.1941 Tuulos

Salminen Usko Armas

s. 24.3.1926 Loimaa
Kuoli haavoittuneena 7.3.1945 SotavS

Salminen Yrjö Albinus

s. 24.8.1913 Vehmaa
Kaatui 18.7.1941 Kollaa

Salo Aleksanteri Nikolai

s. 26.6.1911 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 26.7.1941 KS

Salo Martti Toivo

s. 26.5.1909 Vehmaa
Kaatui 23.7.1941 Kollaa

Salonen Erkki Paavo Johannes

s. 24.4.1907 Mynämäki
Kaatui 15.7.1944 Portinhoikkaa

Sammalsaari ent. Sandell Aarne Alku Hannes

s. 10.10.1915 Eurajoki
Kuoli 6.9.1942 sotavankeudessa Karaganda NL

Santavuori Mauno Ensio

s. 24.5.1919 Vehmaa
Kaatui 1.9.1941 Vammelsuu

Sario Taisto Allan

s. 26.2.1913 Vehmaa
Kaatui 27.7.1944 Loimola

Silvennoinen Väinö Petteri

s. 19.1.1903 Vehmaa
Kaatui 29.7.1941 Kollaa

Skog Rolf Arvi

s. 9.10.1925 Parainen
Kuoli 11.3.1944 tautiin SotaS

**Sourulahti ent. Björkman Kustaa
Paavali (Paavo)**

s. 26.1.1907 Vehmaa
Paleltumisvamma 24.1.1942, kuoli
13.3.1943

Sulokangas Keijo Ensio

s. 1.1.1917 Vehmaa
Kaatui 7.8.1944 Miikkulanvaara

Sulokangas Väinö Antero

s. 10.1.1919 Vehmaa
Kaatui 4.12.1941 Suurlahti

Suomela Arvo Aarne

s. 6.11.1909 Vehmaa
Kaatui 28.7.1941 Näätäoja

Suomi Antti Allan

s. 1.7.1916 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 26.9.1941 mat-
kalla KS:aan

Suominen Orpo Kalervo

s. 30.3.1919 Vehmaa
Kaatui 29.6.1941 Loinniemi

Suominen David Kosti Veli

s. 6.8.1909 Lokalahti.
Kuoli sodassa saatuun tautiin 2.5.1947

Suovanen Kaino Oskar Kalevi

s. 31.7.1910 Mynämäki
Kaatui 26.7.1941 Näätäoja

Suvanto Heikki Jalmar

s. 2.5.1922 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 26.6.1944 KS

Toivonen Erkki Paavo Dominianus

s. 24.1.1909 Lokalahti
Kaatui 19.7.1941 Kollaanjoki

Tuominen Eino Aaron

s. 31.10.1909 Vehmaa
Kaatui 27.11.1941 Karhumäki

Tuominen Into Valdemar

s. 20.5.1919 Vehmaa
Kaatui 11.1.1942 Poventsa

Wall Wiljam Alarik

s. 14.1.1902 Turku
Kuoli haavoittuneena 28.7.1941 KS

Varjonen Oiva Osvald

s. 27.1.1921 Vehmaa
Kaatui 7.2.1942 Krivi

Varjonen Oskar (Oskari) Anselm

s. 23.9.1900 Vehmaa
Kuoli haavoittuneena 25.7.1941 Kollaa

Viirilä Tuure Jalmari

s. 15.9.1918 Vehmaa
Kaatui 21.7.1941 Salmin Räimälä

Vilkanen Eino

s. 31.10.1903 Uusikirkko Vl.
Kuoli sodassa saatuun tautiin 13.1.1958

Virtanen Lauri Nikolai

s. 20.3.1911 Taivassalo
Kaatui 23.6.1944 Kilpeenjoki

Vuori Aaron Jalmar

s. 30.3.1923 Vehmaa
Kuoli 1.6.1943 SotaS

Vuori Esko Aleksander

s. 29.5.1915 Kaarina
Kaatui 12.10.1941 Kodoguba

Vähämiko Johan Arvo

s. 15.11.1907 Vehmaa

Kaatui 13.7.1944 Vuosalmi

Örn Heikki Jalmari

s. 23.11.1917 Paimio

Kaatui 4.7.1944 Sotjärvi

Ylhäinen Olli (Otto) Olavi

s. 21.6.1904 Vehmaa

Kaatui 18.7.1941 Kollaa

Österman Pentti Ensio

s. 5.10.1922 Vehmaa

Kaatui 24.7.1941 Loimola

Talvisota, muualle haudatut

Heinonen Esko Nikodemus

s. 1.6.1911 Vehmaa

Katosi 13.2.1940 Kuolemanjärvi Lähde,
hautauspaikka Lokalahti

Valtonen Paavo Nikodemus (Nikanor)

s. 22.4.1913 Lokalahti

Kaatui 13.2.1940 Majajoki, hautaus-
paikka Lokalahti

Nyman Erkki Adolf

s. 14.8.1916 Orivesi

Kaatui 13.2.1940 Majajoki, hautaus-
paikka Orivesi

Jatkosota, muualle haudatut

Aaltokari Vieno Aleksander

s. 4.5.1910 Laitila

Kaatui 11.10.1941 Jalgora Kodoguba,
hautauspaikka Laitila

Kauppi Onni Viljo

s. 13.3.1921 Muolaa

Kaatui 7.1.1944 Krivi, hautauspaikka
Muolaa

Aaltonen Väinö Nikolai

s. 20.12.1913 Vehmaa

Kuoli haavoittuneena 28.7.1941 KS,
hautauspaikka Kalanti

Laitinen Viljo

s. 10.10.1912 Uusikirkko Vl.

Kuoli haavoittuneena 27.7.1941 Loimo-
lan KS, hautauspaikka Uusikirkko Vl.

Kaivola Arvo Onni Aleks

s. 22.8.1909 Lokalahti

Katosi Näätäojalla ja kuoli sotavank.
16.6.1942 Karaganda NL, hautauspaik-
ka Lokalahti

Marttelin Ruben Mikael

s. 5.4.1902 Hanko.

Kaatui 25.7.1941 Näätäoja, hautaus-
paikka Hanko.

Marttila Yrjö Johannes

s. 20.7.1901 Uukuniemi.

Kuoli haavoittuneena 3.8.1941 KS, hautauspaikka Lokalahti

Söderholm Edvard Georg

s. 20.4.1901 Kemiö

Kuoli haavoittuneen 13.12.1941 SotaS Äänislinna, hautauspaikka Kemiö

Mero Oiva

s. 7.1.1921 Muolaa

Kaatui 15.9.1942 Krivi, hautauspaikka Muolaa

Tuominen Frans Armas

s. 6.6.1910 Uusikirkko Tl.

Kaatui 6.9.1941 Nuosjärvi, hautauspaikka Kalanti

Nappari Eilo Johannes

s. 19.10.1916 Karstula.

Kuoli 1.7.1942 5.SotaS. Hautauspaikka Karstula

Virojärvi Olavi

s. 3.2.1912 Hausjärvi.

Hukkui P/L Ilmarisen mukana 13.9.1941, hautauspaikka Naantali.

Saarinen Eino Valdemar

s. 13.12.1914 Vehmaa

Kuoli 16.9.1944 auto-onnettomuudessa Säkkijärvi, hautauspaikka Mynämäki

Virtanen Eemil Ensio

s. 21.7.1912 Vehmaa

Kaatui 16.10.1941 Jukowski, hautauspaikka Lokalahti

Saarinen Oskar Antero

s. 10.2.1909 Vehmaa

Sairastui 17.8.1942 ja kuoli 26.3.1953, hautauspaikka Säkylä

Veteraanejaa, joitten leski tai lapset ovat asuneet Vehmaalla, vaikkei veteraani itse olekaan asunut Vehmaalla

Appelblom Karl Åke

s. 11.10.1914 Maarianhamina

Kuoli haavoittuneena 22.3.1940 SotaS, hautauspaikka Uusikaupunki

Hellman Robert Alarik

s. 27.2.1900 Halikko

Kaatui 8.9.1941 Koivuselkä, hautauspaikka Halikko.

Heinonen Erkki

s. 30.1.1922 Raisio.

Kuoli haavoittuneena 17.5.1942 KS, hautauspaikka Naantali.

Ikonen Viljo Veikko

s. 8.6.1912 Uusikirkko Vl.

Kaatui 11.3.1940 Viipurinlahti, hautauspaikka Haukivuori.

Koskinen Väinö

s. 5.4.1915 Metsäpirtti

Kaatui 30.11.1939 Koskela, hautauspaikka Metsäpirtti

Laakso Erkki Kustaa

s. 31.7.1915 Vesilahti

Kaatui 14.2.1940 Summa, hautauspaikka Vesilahti.

Metsämaa Emil Enok (Eenokki)

s. 29.3.1900 Halikko

Kaatui 11.3.1940 Vuosalmi, hautauspaikka Salo.

Mäkeläinen Viljo

s. 14.12.1913 Terijoki

Katosi 12.6.1944 Siiranmäki, hautauspaikka Tuusula.

Peltonen Tahvo

s. 30.7.1900 Metsäpirtti

Kaatui 19.7.1941 Ruskeala, hautauspaikka Metsäpirtti.

Salmi Johan Wesley Kalervo

s. 11.8.1905 Michigan, USA

Kaatui 7.7.1941 Kolvasjärvi, hautauspaikka Tampere.

Siivonen Aimo Antero

s. 22.2.1915 Uusikirkko Tl.

Katosi 27.2.1940 Honkaniemi, hautauspaikka Uusikaupunki.

Suojanen Toivo Mikael

s. 16.9.1902 Taivassalo

Kaatui 13.3.1940 Kuhmo, hautauspaikka Taivassalo

Tuohimaa Olavi Iivari

s. 12.11.1910 Helsinki Kaatui 9.1.1942

Krivi, hautauspaikka Helsinki.

Erkki Hannulan (Taivassalo) albumi



Monet esim. kesällä 1941 Kollaani - Näättäojan alueella kaatuneet sankarivainajat haudattiin väliaikaisesti lähellä olevaan Loimolan kenttähautausmaahan. josta vainajat siirrettiin myöhemmin kotiseurakunnan kirkkomaalle. Kuva sodanajan Loimolasta.

Sankarivainajien muistoa on vuosien varrella
kunnioitettu monin tavoin –
rippikoululaisista sotaveteraaneihin

Matti Jalava



Yllä vuoden 1956 rippikoululaiset kunniakäynnillä sankarihaudalla. Alla Vehmaan sotaveteraanien 50-vuotisjuhlan kunniakäynti v. 2012.

Matti Jalava



Sotaorvot

Talvisodassa ja jatkosodassa menetti henkensä tai katosi yli 91 000 sotilasta. Monet heistä olivat perheellisiä ja sotaleskien määrä oli n. 30 000. Yli 50 000 lasta jäi sotaorvoksi. Seuraavassa luettelossa on Vehmaalta runsaat 150 nimeä.

Sotaorpojen ollessa 2000-luvulla jo eläkeiässä lapsuuden muistot ja isättömyyden traumat ovat tulleet yhä enemmän esiin. On tullut tarve tavata kohtalotovereita, keskustella koetusta ja järjestäytyä.

Vakka-Suomessakin perustettiin v. 2001 oma yhdistys Vakka-Suomen Sotaorvot ry. Yhdistyksen tarkoituksena on mm. ylläpitää sotaorpojen luottamusta tulevaisuuteen, kokea vertaistukea ja

osallistua sodissa kaatuneitten muiston vaalimiseen.

Vehmaalaisiakin sotaorpoja on ollut yhdistyksen toiminnassa mukana. Nykyään paikallisyhdistykset kattavat koko maan ja ovat liittyneet Kaatuneitten Omaisten Liittoon. Sotaorpojen kohtaloita valottavat myös monet 2000-luvulla ilmestyneet muistelmateokset.

Seuraava luettelo on laadittu samojen periaatteiden mukaan kuin yhdistyksen tekemien muittenkin matrikkeliin sotaorpolistat.

Tämän lisäksi kirjassa on sivulla [?] sotaorpoutta koskevan laaja kirjoitus ja sen yhteydessä luettelo, jossa perusteenä on lähinnä lakiin ja asetuksiin yms. säädöksiin perustuva sotaorpous.

Vehmaalle haudattujen sankarivainajien orvoiksi jääneet lapset

Veteraani (lapsen isä tai lapsen äidin puoliso)

Lapset

Aaltokari, Vieno Aleksander	Virpi
Arvela Unto Ilmari	Tapio
Aulanen Keijo Sipri	Keijo-Tapio
Elo Erkki Johannes	Sirkka, Niilo, Runo
Hacklin Lauri Alarik	Heimo
Halmiainen Väinö Kustaa	Matti, Pekka, Eeva
Hareja Jalmari Väinö	Väinö
Heikkilä Usko Samuli	Taisto, Sirpa
Heino Taisto Viktor	Taisto
Heinomäki Into Waldemar	Sirkka-Liisa, Pekka
Isotalo Emil Aleksander	Erkki, Helena, Olavi, Anna, Pekka
Järvinen Tauno Valter	Aira
Kaarto Toivo Alarik Olavi	Hely
Kankkio Niilo Nikolai	Jarkko
Kankkio Toivo Dominikus	Aini, Anna-Liisa, Charles Olavi, Anssi, Anja, Seija, Soile

***Veteraani (lapsen isä tai
lapsen äidin puoliso)***

Lapset

Keronen Heikki Jalmari	Eila
Laaksonen Armas Allan	Juhani
Laaksonen Arttur Teodor	Tarmo
Laaksonen Taisto Johannes	Raimo
Lehto Toivo Olavi	Jaakko
Lehtomäki Esko Eelis	Laila
Lehtonen Yrjö Erkki	Saini, Sirkka, Osmo, Kerttu, Tauno
Mäkelä Vilho <u>Artturi</u>	Anne, Asko
Nikula Martti Johannes	Jorma, Irma, Verna
Pankkio Haakon Aleksander	Mauno, Matti
Peltomaa Eino Olavi	Erkki, Jaakko
Peltonen Emil	Maire, Pirkko
Peltonen Paavo Nikolai	Raija, Reijo
Pynnönen Jorma	Raili
Saarinen Eino Albert	Pirkko, Arto, Leena
Saarinen Kustaa Edvard	Hilkka, Heikki, Helvi, Helka, Hannu, Hemmo
Saha Aaron Rolf	Asko, Aila
Saha Enok Edvard	Lasse
Salo Aleksanteri Nikolai	Eino, Eeva, Raili, Orvokki
Salo Martti Toivo	Ritva-Hellin
Sammalsaari Aarne Alku Hannes	Jaakko
Silen Paavo Nikolai	Kalle
Silvennoinen Väinö Petteri	Tarmo, Salme
Sulokangas Keijo Ensio	Kalevi, Pirkko
Suomela Arvo Aarne	Leila, Marja-Leena, Leo
Suominen David Kosti Veli	Veikko, Reino
Suovanen Kaino Oskar	Ermor
Survonen Antti Sulo Kasper	Markku, Matti
Survonen Kaino Petter	Ulla, Tuula
Syrjänen Einar Hannes	Eero
Terhelä Aarne Edvard	Rauha, Rauno
Toivonen Erkki Paavo Dominianus	Laila, Erja, Juhani
Tommila Toivo Villiam	Anja, Kalevi
Tähtinen Kustaa Artturi	Aarre
Vall Viljam Alarik	Anna-Liisa, Maila
Varjonen Oskar Anselm	Anja, Ruurik, Sirkka
Viirilä Tuure Jalmari	Tuija
Vilkanen Eino	Vieno, Heikki, Niilo, Kaino, Laina
Virtanen Lauri Nikolai	Asko, Henry
Vähämiko Johan Arvo	Elvi, Eila, Pekka, Jarkko, Seija, Heimo
Ylhäinen Olli Olavi	Saara, Sanna
Örn Heikki Jalmari	Leila

Muualle haudattujen sankarivainajien orvoiksi jääneet lapset

<i>Veteraani (lapsen isä tai lapsen äidin puoliso)</i>	<i>Lapset</i>
Laitinen Viljo	kaksi lasta
Marttelin Ruben Mikael	yksi lapsi
Marttila Yrjö Johannes	Lasse, Raija-Liisa, Pertti, Leena
Saarinen Eino Valdemar	Riitta, Petter
Saarinen Oskar Antero	Jukka
Tuominen Frans Armas	Lilli Kokkonen
Virojärvi Olavi	yksi lapsi

Vehmaalle muuttaneet sotaorvot, isä tai äidin puoliso ei vehmaalainen sankarivainaja

<i>Veteraani (lapsen isä tai lapsen äidin puoliso)</i>	<i>Lapset</i>
Appelblom Karl Åke	Eija-Sinikka
Heinonen Erkki	Ilmari ent. Viljanen
Hellman Robert Alarik	Martti, Terttu, Pentti, Vuokko
Ikonen Viljo Veikko	Leila
Koskinen Väinö	Maija-Annikki, Helga
Laakso Erkki Kustaa	Raili Simola
Metsämaa Emil Enok	yksi lapsi
Mäkeläinen Viljo	Seppo, Marja-Leena
Peltonen Tahvo	Aino, Aune
Salmi Johan Wesley Kalervo	Talvikki Rosten
Siivonen Aimo Antero	Seppo
Suojanen Toivo Mikael	Else, Eila, Seppo, Hannu
Tuohimaa Olavi Iivari	Anu

Palveluksista isänmaalle, henkilökohtaisista uhrauksista tai urotöistä sotilaille kunniamerkkejä



Yllä tavallisimmat vehmaalaisille myönnetyt Vapaudenristin ritarikunnan kunniamerkit. Vas. 2. luokan Vapaudenmitali (Vm 2), 241 kpl., 1. luokan Vapaudenmitali (Vm 1), 76 kpl, 4. luokan Vapaudenristi (VR 4), 43 kpl ja 3. luokan Vapaudenristi (VR 3), 9 kpl.

Vieressä oikealla korkein vehmaalaisen saama kunniamerkki 2. luokan Vapaudenristi tammenlehvineen (VR 2 tl k). Harvinaisen korkean tunnustuksen sai aluepäällikkönä Vakka-Suomen suojeluskuntapiirissä toiminut Lauri Miettinen.

Talvisodan alkaessa voitiin suomalaisia sotilaita palkita Vapaudenristin ritarikunnan tai Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan kunniamerkeillä. Vapaudenristin Ritarikunta oli perustettu kevättalvella 1918. Ylipäällikkö Mannerheim oli kutsunut kunniamerkkien suunnittelijaksi taiteilija Akseli Gallen-Kallelan.

Vapaussodan jälkeen näitten kunniamerkkien myöntäminen lopetettiin, mutta talvisodan sytyttyä Vapaudenristin Ritarikunta herätettiin eloon. Vain



pieni osa talvisodan kunniamerkeistä ehdittiin jakaa sodan aikana. VR:n Ritarikunta otettiin käyttöön jatkosodan sytyessä.

Vapaudenristin kunniamerkkien myöntöperusteet ovat sidoksissa saa-

Kunniamerkkeihin kuuluu aina myöntökirja. Tässä myöntökirja Niilo Niileksen 3. luokan Vapaudenrististä (VR 3)

jan sotilasarvoon. Poikkeuksen tekee Mannerheim-risti. Vapaudenmitalit on tarkoitettu miehistölle ja aliupseereille jaettaviksi.

Miehistöön kuuluvien peruspalkitsemismerkki on 2. luokan pronssista lyöty vapaudenmitali eli Vm 2. Hopeasta tai hopeoidusta metallista lyöty 1. luokan mitali eli Vm 1 on tarkoitettu aliupseerien palkitsemiseen.

Vapaudenristin 4. luokan risti on tarkoitettu vänrikkien ja luutnanttien palkitsemiseen. Kolmannen luokan Vapaudenristi eli VR 3 on tarkoitettu kapteenien palkitsemiseen ja toisen luokan risti eli VR 2 esiupseerien, majurien ja everstiluutnanttien palkitsemiseen.

Kaikkia näitä luokkia kannetaan nauhassa rinnassa vasemmalla puolella. Everstien ja kenraalien palkitsemiseen oli varattu 1. luokan Vapaudenristi, jota kannetaan kaulassa.

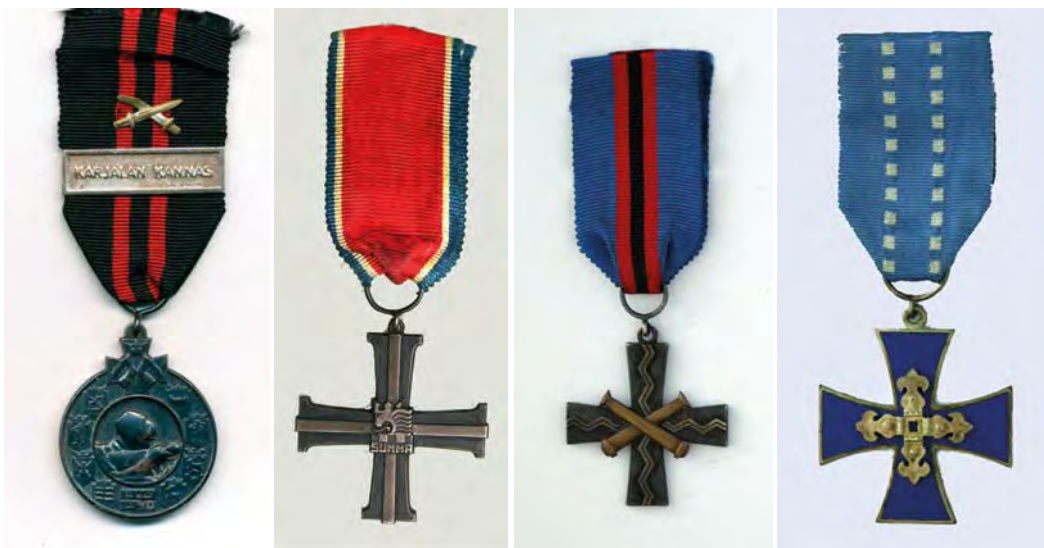
Näistä periaatteista tehtiin runsaasti poikkeuksia.



Muistomitalin sai lunastaa jokainen taistelija

Talvisodan jälkeen perustettiin sodan muistomitali ja useita eri taistelulohkoken muistoristejä heti sodan päätyttyä keväällä ja kesällä 1940. Talvisodan muistomitali annettiin sotaan osallistuneelle tai välittömästi maanpuolustusta sodan aikana innokkaasti ja merkittävästi muuten tukeneelle miehelle tai naiselle.

Rintamalla kenttäarmeijaan kuulunut taistelutoimintaan vihollisen tulen alaisena osallistunut taistelija sai kiinnittää



Kuvassa vasemmalta Talvisodan muistomitali, Summan risti, Rannikkojoukkojen risti ja Kotijoukkojen risti.



Vas. Vapaudenristin Sururisti, Jatkosodan muistomitali ja 1. Divisioonan muistoristi.

muistomitalin nauhaan soljen, johon on merkitty taistelualueen (lohkon) nimi.

Kannaksella taistelleet saivat mitalinsa KARJALAN KANNAS-soljella tai SUMMA-tunnuksella.

Kenttääarmeijaan kuulunut sotilas, joka ei toiminut vihollisen tulen alaisena, saa kiinnittää muistomitalin nauhaan soljen, jossa on teksti "KENTTÄARMEIJA".

Kotijoukkoihin sodan aikana kuullut henkilö saa kantaa mitalin nauhassa solkea, jossa on teksti "KOTIJOUKOT". Ilmavoimien ja ilmatorjunnan henkilöstön soljessa on merkintä "ILMAPUOLUSTUS".

Rannikkopuolustukseen osallistuneiden henkilöiden soljessa on teksti "RANNIKKOPUOLUSTUS".



JR 56:n rähinäremmimerkki.

Muistoristejä

Talvisodan Summan risti perustettiin Tampereella v. 1940. Kuparista lyödyn ristin suunnitteli Summassa taistellut luutnantti, arkkitehti Matti Lampén.

Ristin jaosta huolehti alun perin Tampereen kokouksessa valittu Summan ristin toimikunta, mutta myöhemmin jaosta on huolehtinut Sotainvalidien Veljesliiton kunniamerkkitoimisto.

Kotijoukkojen muistoristi perustettiin pian talvisodan jälkeen. Sen oli oikeutettu saamaan jokainen mies tai nainen, joka oli talvisodassa palvellut vähintään kuukauden ajan kotijoukoissa. Ristin oli oikeutettu saamaan myös kotialueella väestön- ja ilmansuojelutehtävissä tai niihin verrattavissa tehtävissä palvellut henkilö. Kotijoukkojen muistoristiä jaettiin myös jatkosodan palveluksista, jolloin myöntämisen perusteena oli vähintään kahden kuukauden palvelu isänmaan puolustustehtävissä kotialueella.

Ilmavoimien muistoristin voi saada jokainen ilmavoimiin kuuluneissa lento-, ilmatorjunta-, viesti- ja ilmavalvontajoukoissa palvellut mies tai nainen. Ristin nauhaan kiinnitettiin palvelushaaran osoittava solki. Ilmavalvontaan osallistuneet lotat saivat lunastaa tämän ristin. Muistoristin nauhaan he saivat kiinnittää ILMAVALVONTA -soljen.

Rannikkojoukkojen muistoristin oli oikeutettu saamaan jokainen vuosina 1939 – 1945 rannikkotyöstä tai rannikkojoukkojen taistelutehtäviin osallistunut. Raudasta lyödyn ristin päällekkeenä ovat ristikkäiset tykinputket.

Jatkosodan muistomitalia saatiin odottaa 12 vuotta

Talvisodan jälkeen sodan muistomitali ja muistoristit perustettiin nopeassa tahdissa heti sodan päättymisen jälkeen. Toisin oli jatkosodan jälkeen. Tilanne maassa oli niin herkkä, että valtiolta ei uskaltanut perustaa sodan muistomitalia ja ensimmäistä muistoristiäkin saatiin odottaa aina vuoteen 1953 saakka, jolloin Rukajärven suunnalla taistelleet 14. divisioonan veteraanit perustivat oman muistoristinsä, Rukajärven ristinsä.

1. Divisioonan muistoristin olivat oikeutetut lunastamaan mm. JR 56:n riiveissä taistelleet. Muistoristi tuli jakoon vuonna 1956.

Jatkosodan muistomitali voitiin perustaa vasta vuonna 1957, kun jatkosodasta oli aikaa kulunut jo 12 vuotta. Ensimmäiset jakotilaisuudet kautta maan pidettiin marraskuussa 1957. Jatkosodan muistomitalin suunnitteli kuvanveistäjä, jääkärikapteeni Lauri Leppänen. Pronssisessa mitalissa on vaakasuorassa oleva tammenlehväkimpun lävistänyt miekka sekä teksti

”Isänmaa 1941 - 1945”. Muistomitalin jako lopetettiin 31.12.1992.

Lapin sotaan osallistuneet saavat kiinnittää mitalin nauhaan LAPIN SOTA -soljen.

Ensimmäisen divisioonan muistoristin saivat lunastaa kaikki divisioonaan elimellisesti kuuluneiden joukkojen tai divisioonalle alistettujen joukkojen sotilaat. Ristin nauhaan kuuluu hopeanvärinen solki, joka osoittaa ristin kantajan joukko-osaston. Uusikaupunkilaisten soljessa on yleisimmin merkintä ”JR 56”.

Erilaisia jatkosodan muistoristejä on 27 kappaletta. Tasavallan presidentti Urho Kekkonen virallisti ne ja talvisodan sekä talvi- ja jatkosodan yhteiset muistoristit 3.12.1957 antamallaan asetuksella. Viime sotien muistoristit ja -mitalit ovat siis olleet virallisia kunniamerkkejä vuodesta 1957 alkaen ja niiden kantamisesta on annettu tarkat määräykset.

Rähinäremmimerkit ja muut asevelimerkit

Erilaiset asevelimerkit olivat suosittuja jatkosodan aikana, mutta ensimmäiset tällaiset merkit tehtiin jo heti talvisodan jälkeen. Asevelimerkkeitä valmistuttivat pienetkin joukot, suuremmista yhtymistä puhumattakaan. Nämä merkit eivät ole palkitsemismerkkeitä, mutta ne olivat yhteenkuuluvuuden ja aseveljeyden kannalta hyvin tärkeitä me-hengen luoja.

1. Divisioonaan kuului luonnollisesti elimellisesti eri aselajeja, joten yhden ja yhteisen asevelimerkin perustaminen oli vaikeaa, mutta ratkaisu löytyi. Merkin pohjaksi otettiin taiteilija Akseli Gallen-Kallelan vuonna 1920 suunnittelema Itä-Karjalan lippu, jota käytettiin

heimosotien aikana 1920-1922 ja myös jatkosodan aikana.

Lippu on vihreäpohjainen ristilippu Suomen lipun tapaan. Risti on kahden ohuen punaisen reunaosan rajoittama musta risti. Lipun vihreä pohjaväri kuvaa Itä-Karjalan metsiä. Punainen ja musta ovat vanhoja karjalaisten kansallisvärejä.

JR 56:n jalkaväkimiesten merkissä on keskellä ristikkäiset kiväärit ja niiden alla numeroluku 56. Upseerit käyttivät merkkiä komentovyönsä olkahihnassa, mistä tulee nimi ”rähinäremmimerkki”. Muut – joilla ei ollut rähinäremmiä – käyttivät merkkiä esimerkiksi lom-pakkoon kiinnitettynä tai puukon tupen koristeena.

Talvisodan jälkeen tuli ajankohtaiseksi myös sodan invalidimerkin perustaminen. Invalidimerkki annettiin 1939 – 1940 sodassa haavoittuneelle tai muuten välittömästi sodan aiheuttaman vamman saaneelle henkilölle, jonka oli täytettävä ehdot. Talvisodan invalidimerkin jakaminen lopetettiin keväällä 1962, jolloin perustettiin uusi sotavammaismerkki.

Sururisti kaatuneen lähimmälle naispuoliselle sukulaiselle

Helmikuussa 1940 annetun ohjeen mukaan jokaisen taistelussa kaatuneen lähimmälle omaiselle annetaan 4. luokan Vapaudenristi kannettavaksi mustassa nauhassa. Myös maanpuolustuksen hyväksi tehdyssä työssä surmansa saaneen lähin omainen sai Surumitalin eli 1. luokan Vapaudenmitalin mustassa nauhassa. Nämä kunniamerkit kannetaan muitten kunniamerkkien yläpuolella. Kanto-oikeus oli vain naispuolisille omaisille järjestyksessä vaimo, vanhin tytär tai äiti.

Vehmaalaisille myönnettiin ainakin 376 kunniamerkkiä talvi- ja jatkosodan ansioista

Vehmaalaisille myönnettiin talvi- ja jatkosodan ansioista ainakin 376 Vapaudenristin ritarikunnan kunniamerkkiä. Luvussa ovat mukana myös metsäpirttiläiset siirtokarjalaiset, jotka talvisodassa taistelivat kotipitäjänsä miehinä kotipitäjänsä alueella.

Määrä perustuu niihin tietoihin, jotka kunniamerkeistä saatiin matrikkeliin tarvittavia tietoja kerättyä. Määrä lienee todellisuudessa suurempi, sillä usean vehmaalaistaistelijan tiedoista voi päätellä, että asianomainen olisi palkittu jollakin kunniamerkillä, vaikka mainintaa kunniamerkin myönnöstä ei olekaan kirjattu sotilaan kantaan. Tällaiset tapaukset eivät ole mitenkään harvinaisia, sillä kenttäoloissa ei aina ehditty tai viitsitty pitää asiakirjoja ajan tasalla. On ilmeistä, että vehmaalaisille myönnettiin kaikkiaan yli 400 kunniamerkkiä.

Myönnettyistä kunniamerkeistä suurin osa on toisen luokan vapaudenmitaleja, joita vehmaalaiset saivat 241 kappaletta. Vm 2 on kunniamerkki, joka on tarkoitettu miehistön palkitsemiseen. Siksi sitä jaettiin viime sodissa suurin määrä. Talvisodassa Vm 2:ta jaettiin 115 044 kappaletta ja jatkosodassa 239 622 kappaletta.

Toisen luokan vapaudenmitalin sai mm. eläinlääkintälöytötoiminut Inkeri Lehto. Hänelle mitali myönnettiin vuonna 1942.

Neljä vehmaalaista soturia sai Vm 2:n kaksi kertaa, nimittäin korpraali Paavo Lehtonen, korpraali Voitto Lautakos-

ki, sotamies Risto Saarinen ja alikersantti Kauko Seppälä. Lehtonen ja Lautakoski olivat sekä talvi- että jatkosodassa. Lehtonen oli talvisodassa Summassa lääkintämiehenä ja jatkosodassa sekä JR 56:ssa

että JR 51:ssä kiväärimiehenä. Lautakoski oli pikakivääriampujana talvisodassa 2. Prikaatissa. Jatkosodassa hän oli JR 56:ssa ja 2. Autokorjaamossa. Risto Saarisen matrikkelitiedot ovat vähäiset. Niiden mukaan hän haavoittui Kollaan Näätäojalla 26.7. ja kotiutettiin syyskuussa 1941. Toisen mitalinsa Saarinen lienee saanut haavoittumisensa perusteella, mutta hänen on täytynyt kunnostautua ennen haavoittumistaan niin, että vapaudenmitalin on katsottu kuuluvan hänelle. Kauko Seppälä soti kiväärimiehenä ja ryhmänjohtajana JR 56:n yhdeksännessä komppaniassa.

Ensimmäisen luokan Vapaudenmitaleja jaettiin vehmaalaisille 76 kappaletta. Viime sodissa myönnettiin Vm 1 kaikkiaan 82 201 kertaa. Usea vehmaalainen sai sekä Vm 1:n että Vm 2:n. Näin palkittiin mm. alikersantti Kaino Survon, kersantti Antero Heino, sotamies Olavi Heinonen ja kersantti



Eläinlääkintälöytö Inkeri Lehto sai Vm 2:n.

Erkki Honka. Kaino Survonen katosi Summan tukilinjan murtumispäivänä 13.2.1940. Hän kuului JR 13:n kuudenteen komppaniaan. Antero Heino kaatui Maaselässä 17.3.1943.

**Majuri Lauri Miettiselle
myönnettiin VR 2 kahdesti,
toinen tammenlehvän kera**

Sekä talvi- että jatkosodassa vakka-suomalaisen pataljoonan komentajana ollut majuri Lauri Miettinen palkittiin kaksi kertaa toisen luokan Vapaudenristillä eli VR 2:lla. Toisessa jaossa Miettinen sai ristinsä tammenlehvän kera.

Toisen luokan Vapaudenristiä jaettiin viime sodissa suhteellisen vähän. Talvisodan ansioista VR 2 miekkojen kera jaettiin vain 167 kertaa ja jatkosodassakin vain 160 kertaa. Tammenlehvän kera VR 2 jaettiin jatkosodassa ainoastaan 209 kertaa, eli Lauri Miettisen saama risti tammenlehvineen on harvinaisen korkea tunnustus. Miettiselle myönnettiin lisäksi VR 3 ja VR 4. Saksalaiset aseveljet eli Kollaaalla taistelleen 163. Divisioonan komentaja kenraaliluutnantti Engelbrecht myönsi Miettiselle 2. luokan Rautaristin. Varsin poikkeuksellinen huomionosoitus oli Miettisen kuululta ruotsalaiselta aatelissuvulta, Adlercreutz -suvulta, saama ”kultainen urhollisuusmitali”. Mitä, jonka Miettinen sai, on ruotsalaisen Vaasa-ritarikunnan kultainen Vaasa-mitali.

Kolmannen luokan Vapaudenristejä jaettiin viime sodissa yhteensä 10 543 kappaletta. Vehmaalaisille niitä myönnettiin yhdeksän kappaletta. VR 3:n sai mm. vehmaalaisten joukkueenjohtajana ja komppanianpäällikkönä molemmissa sodissa ollut kapteeni Niilo Niiles. Hänelle myönnettiin lisäksi kaksi 4. luokan Vapaudenristiä. Talvisodassa

Niiles johti kotipitäjäänsä miehiä Summassa ja haavoittui Lähteen tukilinjan murtuessa helmikuun 13. päivänä 1940. Jatkosotaan Niiles lähti JR 56:n yhtenä komppanianpäällikkönä. VR 3:lla palkittiin myös vehmaalaispappi, sotilaspastori Toivo Vauramo. Hänelle oli myönnetty myös VR 4. Luutnantti Yrjö Vaaranen sai VR 3:n lisäksi kaksi neljännen luokan Vapaudenristiä. Hän taisteli talvisodan lopulla ankarissa Viipurinlahden puolustustaisteluissa Pataljoona Hällforsin riveissä. Jatkosodassa hän palveli rannikkopuolustuksessa. Luutnantti Antti Malmberg taisteli jatkosodassa Karjalan kannaksella JR 48:n ja JR 7:n joukkueenjohtajana mm. Siiranmäellä ja Vuosalmella. Hänet palkittiin VR 3:n lisäksi kahdella VR 4:llä.

Neljännen luokan Vapaudenristejä myönnettiin talvi- ja jatkosodassa yhteensä 62 930 kappaletta. Vehmaalaisille tätä ristiä jaettiin 43 kappaletta. Tammenlehvällä tämän ristin sai viisi vehmaalaista.

Usea VR 4:n saajista sai myös muita Vapaudenristin ritarikunnan kunniamerkkejä. Sekä talvisodassa että jatkosodassa isänmaataan puolustanut korpraali Erkki Lehmusvaara sai ansiostaan VR 4:n lisäksi ensimmäisen luokan Vapaudenmitalin. Kersantti Toivo Jaakkolalle myönnettiin VR 4:n lisäksi kaksi ensimmäisen luokan ja yksi toisen luokan Vapaudenmitali. Ylikersantti Heikki Koski palkittiin VR 4:n lisäksi sekä ensimmäisen että toisen luokan Vapaudenmitalilla. Alikersantti Teodor Seppälä palkittiin samoin VR 4:llä ja ensimmäisen ja toisen luokan Vapaudenmitalilla.

Markku Vainio

Talvisota ja sen taustoja

Vanhan sanonnan mukaan uuden sodan siemen kylvetään edellisen rauhan-teossa. Tämä pitää paikkansa myös talvisodan osalta, sillä Tarton rauhassa neuvotteleva vastapuoli Neuvostoliitto joutui taipumaan rauhanehtoihin, jotka jäivät kaivertamaan maan poliittisen johdon ajatusmaailmaa.

1930-luvun alussa Suomi ja Neuvostoliitto olivat solmineet keskinäisen hyökkäämättömyyssopimuksen, jonka pitävyyteen Suomi luotti varauksetta. Maidemme välit olivat suhteellisen hyvällä tolalla tultaessa 1930-luvun puoliväliin, mutta taustalla eli kuitenkin koko ajan epäily Neuvostoliiton luotettavuudesta. Epäily osoittautui täysin aiheelliseksi sen jälkeen, kun Euroopassa alkoi tapahtua suuria asioita Hitlerin päästyä valtaan Saksassa 1933.

Kommunistinen diktatuurivaltio odotti hiljaa suotuista aikaa suunnitelmiansa toteuttamiselle. Sen tarkoitusperistä Suomen suhteen päästiin lopullisesti selville kevään ja kesän 1938 aikana, kun Neuvostoliiton Helsingin lähetystön virkailija Boris Jartsev taivutti Suomen neuvottelemaan kanssaan. Tällöin kävi Suomelle selväksi, että itäinen naapurimme pyrki saamaan maassamme sekä poliittista että alueellista jalansijaa.

Maavoimien kehittäminen laiminlyötiin

Suomi oli koko 1930-luvun laiminlyönyt puolustuslaitoksensa kehittämisen lukuun ottamatta laivastoa. Maavoimien valmius oli joka suhteessa ala-arvoinen. Laiminlyönnit maksettiin

sitten talvisodassa suomalaisen sotilaan verellä. Kesällä 1939 valtakunnan johto heräsi jossain määrin ja Karjalan kannasta linnoitettiin kiireisesti vapaaehtoisin voimin. Elokuussa 1939 armeijasta siviiliin päässeet ikäluokat kutsuttiin takaisin palvelukseen heti syyskuun alussa, kun Saksa oli hyökännyt Puolaan, ja muutenkin näytti siltä, että sota saattaa tulla myös Suomen osaksi.

Neuvostoliitto oli pakottamalla saanut tukikohtia Baltiasta, ja kun Neuvostoliitto ja Saksa olivat solmineet salaisen sopimuksen etupiirijaosta, alkoi Suomen painostaminen tosisaan. Lokakuun 5. päivänä sai Suomen hallitus kutsun lähettää valtuutettunsa Moskovaan neuvottelemaan ”konkreettisista poliittisista kysymyksistä”. Neuvostoliitto esitti vaatimuksia, mm. alueluovutuksia ja aluevaihtoja, joihin Suomi ei voinut suostua.

YH toteutettiin lokakuussa 1939

Kun Suomessa tajuttiin tilanne, kutsuttiin lokakuun alkupuolella asekuntoiset miehet Ylimääräisiin Harjoituksiin (YH), mikä käytännössä tarkoitti sitä, että puolustusvoimissamme toteutettiin täysimittainen liikekannallepano. Lokakuun puolivälistä alkaen olivat joukkomme pohjoisinta Suomea lukuunottamatta siirtyneet suunnitelmien mukaisille puolustuslinjoille. YH:n aikana jatkettiin kuumeisesti linnoitustöitä kautta rajaseudun, erityisesti Karjalan kannaksella, mutta läheskään kaikkea ei ehditty ennen sotaa saada valmiiksi.

Neuvottelut Moskovassa eivät edistyneet, sillä Neuvostoliitto pelkästään saneli, mitä se vaati. Joka kerta suomalaiset voivat vain todeta, että ehdot ovat liian kovat, eikä niihin voida alistua. Marraskuun lopulla Neuvostoliitto syytti Suomea rajaprovokaatiosta, ns. Mainilan laukauksista. Se syytti Suomen ampuneen tykistöllä yli rajan ja surmanneen neuvostosotilaita. Suomi vakuutti syyttömyyttään, mutta sillä ei ollut mitään vaikutusta. Vasta paljon myöhemmin Venäjällä myönnettiin, että Mainilan laukaukset ampui punatykistö itse. Neuvostoilmavoimat loukkasivat useita kertoja Suomen ilmatilaa ja 27. marraskuuta Neuvostoliitto sanoi yksipuolisesti ja sopimuksen vastaisesti irti hyökkäämättömyyssopimuksen. Tämän jälkeen oli selvää, että edessä on sota.

NL hyökkäsi ilman sodanjulistusta

Neuvostoliitto hyökkäsi ilman sodanjulistusta Suomeen marraskuun viimeisen päivän aamulla ja ilmapommitti useita kaupunkeja eri puolilla eteläistä Suomea. Hyökkääjä aloitti sodan totaalisenä. Itärajan takana oli kenraali Meretskovin johdossa neljä armeijaa. Kannakselle tuli 7. Armeija, johon kuului 12 divisioonaa ja kolme panssariprikaatia sekä runsaasti tukevia joukkoja. Aunuksen Karjalasta lähti hyökkäämään 8. Armeija, johon kuului kuusi divisioonaa ja kaksi panssariprikaatia. Vienen Karjalassa oli valmiiksi keskitettynä viisi divisioonaa käsittänyt 9. Armeija. Murmanskissa oli taisteluvalmiina 14. Armeija, jonka vahvuus oli kolme divisioonaa. Joukkojen aseistus ja kalustus olivat omaan armeijaamme verrattuna kuin toiselta planeetalta. Materiaalista ei hyökkääjällä ollut pulaa.

Massiivista ylivoimaa oli Karjalan kannaksella torjumassa Kannaksen Armeija komentajanaan kenraaliluutnantti Hugo Österman. Armeija käsitti kaksi armeijakuntaa. Läntisellä kannaksella oli kenraaliluutnantti Harald Öhquistin komentamana II Armeijakunta, johon kuului kolme divisioonaa sekä ns. suojajoukot, neljä prikaatia ja joitakin erillisiä pataljoonia. Itäisellä kannaksella oli kenraalimajuri Erik Heinrichs kaksidivisioonaisen III Armeijakuntansa kanssa. Laatokan ja Joensuun välisellä alueella oli IV Armeijakunta, jota komensi kenraalimajuri Juho Heiskanen. AK:n vahvuus oli kaksi divisioonaa ja muutama erillinen pataljoona. Pohjoisimpana oli vastaanottavana voimana Pohjois-Suomen ryhmä kenraalimajuri Viljo Tuompon johdolla. Tuompon käytössä oli vain hyvin puutteellisesti varustettuja erillisiä pataljoonia ja muita lähinnä satunnaisissa kokoonpanoissa olleita joukkoja.

Murskaavaa ylivoimaa kestettiin 105 päivää

Kaiken kaikkiaan Suomeen pyrkivä vihollinen oli kaikessa murskaavan ylivoimainen. Ilmavoimamme olivat totaalisesti alakynnessä tuhansia koneita käsittäneen punaisen ilma-armadan edessä. Panssariaseemme oli olematon, hyökkääjällä oli sen sijaan huippumoderni tuhansia panssareita käsittänyt iskuvoima. Oma kenttätykistömme oli merkityksetön verrattuna punatykistöön. Tykistömme ampui talvisodassa yhteensä noin 470 000 laukausta. Punatykistö ampui saman määrän esim. Summaa murtaessaan parissa päivässä.

Maailmalla uskottiin Suomen niskan taittuvan muutamassa päivässä, mutta kuten tiedetään, toisin kävi. Talvisota kesti 105 päivää, eikä puna-armeija



Talvisodan Summaa joulukuussa 1939.

päässyt koskaan tavoitteeseensa. Helsinki ja Suomi jäivät valloittamatta, vaikka hyökkääjä vahvemman oikeudella ryöstikin meiltä suuret maa-alueet ja ajoi ikimuistoisilta asuinsijoiltaan pakoon yli 420 000 ihmistä. Suomalaisia kaatui tai menehtyi muuten tai katosi talvisodassa lähes 27 000. Kotirintaman pommituksissa sai surmansa noin 1 000, haavoittui pahoin yli 500 ja lievästi noin 1 300 henkilöä.

NL menetti lähes miljoona miestä

Neuvostoliiton tappiot olivat moninkertaiset. Kaatuneitten osalta arviot vaihtelevat suuresti, mutta kalustotappioista on olemassa melko luotettavat tiedot. Venäläisten uusimmissa tiedoissa kokonaistappioiksi ilmoitetaan yli 333 000 henkeä, joista kaatuneita ja vankeja olisi 85 000. Lukuihin on suhtauduttava epäillen, kun tiedetään

jokseenkin tarkasti, miten paljon vihollisia kaatui eri taistelupaikoilla. Pelkästään Suomussalmella suomalaiset hautasivat keväällä 1940 noin 22 000 kaatunutta venäläistä. Suurimmat tappioluvut on kertonut 1960-luvun alussa silloinen Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteeri Nikita Hrustšev, jonka salaa länteen tuodut ja julkaistut muistelmät ilmoittavat puna-armeijan menettäneen talvisodassa lähes miljoona miestä.

Puna-armeijan kalustotappiot olivat pöyristyttävät. Hyökkäysvaunuja se menetti talvisodassa yli 3500 kappaletta. Yksistään 7. Armeija kärsi Mannerheim-linjalla päähyökkäyksen läpimurron yhteydessä 1244 panssarintappiot. Lentokonemenetys oli noin 1000 konetta

Talvisodan toisena päivänä Stalin perusti ns. Terijoen hallituksen, jonka kanssa se paria päivää myöhemmin sol-



Viipurista itään johtava tie Summan kylän kohdalta vuonna 1942. "Bunkkerien raunioita" lukee veteraanin albumissa.

mi ystävyys- ja avunantosopimuksen. Hallituksen oli tarkoitus murtaa suomalaisten henkinen vastarinta. Mutta toisin kävi. Suomessa tälle lähinnä vain paperilla toimineelle kansanhallitukselle naurettiin ja irvailtiin avoimesti, eikä se maailmallakaan saanut tukea mistään. Hallituksen johtoon Stalin asetti vapaussodan aikana 1918 Neuvostoliittoon loikanneen Otto Ville Kuusisen, ja ministereiksi joko suomalaisloikkareita tai karjalaisjuurisia kommunisteja. Terijoen hallitus osoittautui varsin pian virheratkaisuksi ja riippakiveksi Stalinille. Stalin hautasikin kaikessa hiljaisuudessa tämän hallituksensa tammikuun 1940 aikana.

Tolvajärven voitto esimerkkinä

Talvisodassa alivoimainen Suomi pärjasi hyvin, vaikka aluksi näyttikin siltä, että loppu tulee pikaisesti. Suojajoukot vetäytyivät suunnitellusti pääpuolustuslinjalle aiheuttaen jo

tässä vaiheessa hyökkääjälle raskaat tappiot. Ensimmäinen suuri voitto saatiin joulukuun puolivälissä Tolvajärvellä, missä eversti Paavo Talvelan ja everstiluutnantti Aaro Pajarin johdolla lyötiin täydellisesti vihollisen 193. divisioona. Tämä voitto oli henkisesti ja moraalisesti hyvin merkittävä koko taistelevalle armeijallemme. Tolvajärvi näytti, että ylivoimainen vihollinen on lyötävissä. Suomussalmella tuhottiin täysin vihollisen ukrainalainen 44. divisioona Raatteen tielle ja Juntusrannasta kirkonkylään saakka tunkeutunut 163. divisioona sai melkein saman kohtalon. Laatokan koillispuolen kuuluisissa motitaisteluissa Lemetin alueella tuhottiin 18. ja 168. divisioona sekä 168. Panssari-rikkaati. Kollaalla vihollinen ei koko sodan aikana päässyt tavoitteeseensa, vaan kärsi valtaisan tappiot. Kuhmossa vihollisen pelasti täydelliseltä tuholta rauhan tulo. Sallassa alkuvaikeuksien jälkeen saavutettiin loistavia voittoja, ja



Talvisodanaikainen sanomalehtikuva Kollaarjoelta.

samoin Petsamossa pystyttiin torjumaan hyökkäykset.

Kannaksella vihollinen yritti ensimmäisen kerran murtaa suomalaisrintaman hyökkäyksellä Taipaleessa joulukuun alussa. Vihollinen pääsi yli Taipaleenjoen, mutta seuraavien kolmen kuukauden aikana se kerta toisensa jälkeen iskettiin takaisin niin, että 13.3.1940 mennessä vihollinen oli saanut aluetta haltuunsa syvimmilläänkin vain parin kilometrin verran. Taipaleen Keljan taistelussa jouluna 1939 viholliselle tuotettiin raskaat tappiot ja torjuttiin sen pääsy yli Suvannon Vuoksi-linjan pohjoispuolelle. Suvannon jäälle jäi tuhansia punasotureita. Sodan kahden viimeisen viikon aikana Äyräpäässä ja Vuosalmella pystyttiin itsekkin raskaat tappiot kärsien estämään vihollisen pääsy pitemmälle Suomeen.

Ankaria taisteluita Mannerheim-linjalla

Läntisellä kannaksella käytiin ankarat taistelut Summassa ja Muolaan alueella, ns. Mannerheim-linjalla. Joulukuussa

vihollisen hyökkäykset torjuttiin kautta linjan, mutta kun vihollinen käynnisti läpimurtoon tähtäävän murskaavan massiivisen hyökkäyksensä helmikuun alussa

1940, jouduttiin Summassa ahtaalle. Väsyneet ja harvalukuiset puolustajat eivät puutteellisesti varustettuina pystyneet enää torjumaan moninkertaista ylivoimaa, ja vihollinen pääsi läpimurtoon pääpuolustuslinjalla Lähteen lohkokalla 10. helmikuuta 1940. Muutamaa sataa suomalaistaistelijaa vastassa oli tuore ja täysin varustettu 123. divisioona satoine tankkeineen. Se tuli suuren massansa voimalla tappioista hiukkaakaan piittaamatta läpi, ja niin suomalaisten oli lähettävä vetäytymään. Vetäytyminen toi puolustajat taisteluja käyden Viipuriin, Viipurinlahdelle ja Vuoksen linjalle asti. Viimeiset ratkaisevat taistelut käytiin Kannaksella Viipurinlahdella ja sen länsirannalla Säkijärven pitäjän alueella. Loppuun kulutettu puolustaja oli tässä vaiheessa suurissa vaikeuksissa, sillä taistelumateriaali alkoi olla lopussa, ja miehet olivat ylittäneet jo monin kerroin inhimillisen kestäkyvyn rajan. Ei ole liioiteltua sanoa, että talvisodan aselepo tuli yhdennellätoista hetkellä.

Markku Vainio

Talvisodassa Vehmaan miehistä suurin osa taisteli Summassa, ”Viipurin portilla”

Lokakuun alussa 1939 jaettiin kautta maan asekuntoisille miehille määräykset saapua kertausharjoituksiin, Ylimääräisiin Harjoituksiin. Harjoituskutsu oli käytännössä LKP-määräys, vaikka ulkopoliittisista syistä varottiinkin käyttämästä liikekannallepano-termiä.

Vehmaalla suurin osa asekuntoisista miehistä sai kutsun hankkiutua Turkuun, missä perustettiin ja varustettiin joukko-osasto, johon vehmaalaiset tulivat kuulumaan. Määräyksen mukaisesti miehet olivat perillä Turussa 10.10.1939 mennessä.

Joukko-osasto, johon Vehmaan miehet määrättiin, kantoi perustamisvaiheessa tunnusta B 12. Kooltaan joukko oli komppania ja sen päälliköksi tuli vehmaalaisille hyvin tuttu suojeluskunnan aluepäällikkö luutnantti Lauri Miettinen. Joukkueenjohtajina olivat vehmaalainen luutnantti Niilo Niiles, taivassalolainen luutnantti Erkki Hannula, vehmaalainen vänrikki Vilho Kainu ja turkulainen vänrikki Ilpo Impivaara.

6./JR 13:n upseerit kävivät valokuvalla v. 1941. Vas. Niilo Niiles, Ilpo Impivaara, Lauri Miettinen, Vilho Kainu ja Erkki Hannula.

Komppanian varustamiseen kului Turun ruotsalaisella yhteiskoululla viisi päivää. Kun joukko oli 15.10.1939 illalla lähtövalmiina, kerrottiin miehille, että he kuuluivat Jalkaväkirykmentti 13:n kuudenteen komppaniaan. Sotilaskielellä komppanian nimi kirjattiin muodossa 6./JR 13. Rykmentin komentaja oli everstiluutnantti Kaarlo Vaala. Komppania kuului rykmenttinsä toiseen pataljoonaan. Pataljoonan komentajaksi tuli kapteeni Mikko Karmo, suojeluskunta-ajoilta vehmaalaisille tuttu jääkäriupseeri.

Komppanian rungon muodostivat Vehmaan miehet. Lokalahtelaisten ohella komppaniaan tuli miehiä myös Taivassalosta ja joitakin yksittäisiä miehiä muista lähiseudun pitäjistä. Pimeänä lokakuun iltana 15.10.1939 kello 21.05 lähti kuljetusjuna Turusta kohti päämäärää, josta miehillä ei ollut tietoa.

Erkki Hannulan (Taivassalo) albumi





6./JR 13 miehet saapuivat 16.10. 1939 illalla Kämärän asemalle, noin 30 km Viipurista itään. Tämä kuva Kämärän asemalta on jatkosodan ajalta, jolloin Neuvostoliitto oli jo varustanut nimikilven venäläisin Kämärä-tekstein. Nykyisin paikka on nimeltään Gavrilovo.

Kämärän asemalta loskamarssia Kuolemajärven Huumolaan

Juna puuskutti Viipurin asemalle iltapäivällä 16.10., jolloin miehille selvisi, että ollaan menossa Karjalan kannakselle. Viipurista juna jatkoi verkkaisesti matkaa ja saapui kello 20.35 pienelle Kämärän asemalle. Purkamisen jälkeen komppania lähti raskaassa lumisohjo-
kelissä marssille majoitusalueelleen, Kuolemajärven pitäjän Huumolan kylään. Huumolassa komppania majoittui yhteen maalaistaloon ja telttoihin sekä aloitti YH-palveluksensa, joka käytännössä tarkoitti linnoitus- ja varustelutöitä aina siihen saakka, kunnes komppaniasta tuli taisteleva osasto.

Huumolassa pidetyssä käskynjaossa seuraavana päivänä miehet saivat tietää kuuluvansa 5. Divisioonaan, jonka komentaja oli kenraalimajuri Selim Isakson. Kello 17.50 divisioonalle annettiin käsky puolustukseen ryhmittymisestä ja aloitettiin välittömästi kenttävarustustyöt.

5. Divisioonan tehtävänä oli puolustuskäskyn mukaan ryhmittyä torjuvaan puolustukseen linjalle, joka alkoi Summajoen pohjoisimmasta mutkasta Sum-

mankylän Vossin taloon ja jatkui siitä Summajärven etelärantaan, Mustaojaan, Suursuon pohjoisreunaan ja Muolaanjärveen. Tässä vaiheessa divisioonan vastuualueeseen kuului myös alue, joka ulottui Summan Merkin lohkon itäpuolelta Muolaanjärveen, mistä syystä miehitys muodostui kovin harvaksi ja ohueksi, suorastaan toivottoman heikoksi. II/JR 13, johon vehmaalaiset siis kuuluivat, sijoitettiin reserviksi Lähteen tienhaaran maastoon Suokannan, Summan ja Lähteen lohkon puolustuksesta vastanneen JR 15:n takamaastoon Huumolan kylään.

Huumolasta Summan kylän laitamille linnoitustöihin

Huumolassa komppania sai olla vain kaksi vuorokautta, sillä 19.10.39 sai komppania käskyn siirtyä Summan kylään. Komppania majoittui Viipurista tulevan maantien oikealle puolelle aivan kylän pohjoislaitaan. Majoitusalueen edestä alkoi Suokannan puolustuslohko. Komppania teki linnoitustöitä Summan kylätaajamassa sekä majoitusalueensa etumaastossa. Tätä työrupeamaa riitti aina marraskuun 6. päivään saakka, jolloin komppania määrättiin Kultakum-

mun maastoon rakentamaan korsuja ja hevostalleja alueelle, joka tunnettiin miesten keskuudessa Omakotialueena. Komppania oli edelleen majoitettuna Summaan, mistä se aamuin illoin marssi työmaalleen. Parin viikon päästä komppania siirrettiin majoitukseen Omakotialueelle, ja näin jäivät taakse kahdeksan kilometrin mittaiset marssimatkat työmaalle ja takaisin majoitukseen.

Marraskuun viimeisenä päivänä komppania aloitti linnoitustyöt aamutoimien ja aamupalan jälkeen kello 7.30 kuten muinakin aamuina. Kuulakas marraskuun aamu oli miesten mieleen. Työt sujuivat hyvin, mutta katkesivat kuin veitsellä leikaten, kun tähystyslavalla ollut ilmavalvoja tasan kello 9.30 huusi kuuden lentokoneen menevän kohti Viipuria.

Koneiden kansallisuustunnuksia ei tähystäjä nähnyt, mutta miehille selvisi silmänräpäyksessä, mistä oli kysymys, sillä samalla alkoi Viipurin suunnasta kuulua teräviä paukauksia ja ukkosen kaltaista jyrinää. Miehet käsittivät, että vihollinen pommitti Viipuria ja oli aloittanut sodan.

Sota ei kuitenkaan heti tarttunut komppaniaan konkreettisesti, sillä vielä viikonpäivät komppania sai olla Kultakummussa, etäällä sotatapahtumista, jotka olivat lähestymässä Summan pääpuolustuslinjaa, kun suojajoukot vihollista viivyttyä vetäytyivät kohti Summaa.

Kultakummusta takaisin tuttuun Summan kylään

Itsenäisyyspäivän aattona 6. komppania sai käskyn siirtyä Kultakummusta Summan kylään samaan paikkaan, missä se oli ollut kuukautta aikaisemmin. Käskyn komppania sai siksi, että viimeisetkin suojajoukkoihin kuuluvat

yksiköt olivat vetäytymässä pääpuolustuslinjan läpi omalle puolelle vihollinen kintereillä. Summan kylässä päätien varressa, vetäytyi viimeisenä pääpuolustuslinjan taakse Uudenkirkon ryhmään kuulunut JP 1.

Komppanialta tuttu kahdeksan kilometrin matka Kultakummulta Summan kylään taittui joutuisasti, mutta perille päästyään komppania kohtasi aivan erilaisen Summan kuin mitä se oli aikaisemmin nähnyt – Summan kylän eteläosa oli tulimerenä. Talo talon jälkeen paloi maan tasalle ja vain tiilimuurit ja savupiiput jäivät töröttämään punertavaa eteläistä taivaanrantaa vastaan. Summan lailla koko eteläinen Kannas paloi ja punasi taivaan. Linnoitustöissä hupeni viikko.

Joulukuun 11. päivänä aamukolmelta läksi II/JR 13 majoitusalueelta marssimaan Summan kylään. Pataljoonan kärjessä marssi 6. komppania varmistuen muun pataljoonan marssia. Aamuhämärissä pataljoona pääsi perille ja 6. komppania ohjattiin sille entuudestaan tutulle alueelle, lähelle puolustuskaivantoja, jotka se oli itse tehnyt marraskuun alussa päätien oikealle puolelle. Joukkojen vaihto sujui hyvin. Komppanian sotapäiväkirjan mukaan *”komppaniastamme ensimmäinen ja puolet toisesta joukkueesta siirtyivät heti etulinjaan, jossa oli jo ennestään valmiit hirsikämpät. Loppu komppaniasta kaivoi telttansa maan sisään taaempana”*.

Näin oli 6. komppaniasta tullut etulinjan taisteleva komppania, lenkki siihen puolustuslinjaan, joka ylsi Suomenlahdesta Laatokkaan.

Komppania saa tulikasteensa

Tulikasteensa jääkärikapteeni Mikko Karmon komentama II/JR 13 sai joulukuun 15. päivänä. Edelliseen päivään saakka Summan kylän lohkokolla oli ollut suhteellisen rauhallista. Vihollinen oli tehnyt tunnustelu- ja pistohyökkäyksiä kahden – kolmen panssarivaunun tukemana, mutta 15. päivänä se uudisti hyökkäyksensä etuvartioita ja kylän etulinjaa vastaan 13 panssarin tukemana. Etuvartioiden oli pakko vetäytyä taaksepäin aina Summan kylään saakka. Tilanne äityi niin pahaksi – vaikka vihollinen vetäytyikin pimeän tullen takaisin – että oli turvauduttava vastaiskuun oikealta Suokannan suunnasta. Vastaiskuun komennettiin myös II/JR 13.

Vastahyökkäyksen tarkoituksena oli lyödä aseisiin saakka tunkeutunut vihollinen takaisin ja vallata kaksi sen suorasuuntaustykkiä. Karmon pataljoonan lisäksi hyökkäyksessä oli mukana II/JR 15. Vihollinen saatiin vetäytymään, mutta suorasuuntaustykkien valloittaminen jäi haaveeksi. Kuudes komppania ei kärsinyt tappioita.

Tulikastehyökkäyksen lisäksi komppaniasta oli lähes jatkuvasti ulkona partioita. Partiot kävivät sekä ei kenenkään -maalla että myös vihollisen puolella. Menestys oli vaihteleva, mutta omia tappioita ei tullut.

Joulun 6. komppania sai viettää olosuhteisiin nähden rauhallisissa oloissa, vaikka vihollisen tykistökeskityksiä saatiin päivittäin. Samoin vihollinen ahdisti lähes päivittäin ilmasta, mutta sen sijaan vihollisen jalkaväki tyytyi lähinnä vain liikehtimään komppanian kaistan edessä aina piikkilankaesteille saakka. Näin mm. jouluyönä.

Komppaniasta kaatuu ensimmäinen mies, Milani Heinonen Vehmaalta

Uudenvuodenpäivänä 1940 vihollinen tervehti 6. komppaniaa ja samalla koko toista pataljoonaa erittäin kovalla tykistötulella. Ankara keskitys kesti melkein koko päivän. Tämä keskitys maksoi komppanialle ensimmäisen kaatuneen, sillä alkuillasta kranaatin-sirpaleesta haavoittunut vehmaalainen 23-vuotias sotamies Milani Heinonen kuoli haavoihinsa 4.1.1940 kenttäsairaalassa.

Kuudennen komppanian ensimmäinen etulinjavaihe päättyi 5. tammikuuta 1940, kun se luovutti etulinjavastuun JR 7:n kuudennelle komppanialle. Vehmaalaiskomppania ohjattiin ensin yhdeksi yöksi lepoon Suokannan pohjoispuoliseen maastoon ja sieltä seuraavana päivänä Kämärän asemalta noin kolme kilometriä pohjoiseen sijaitsevalle niin sanotulle Metsänvartijan torpan alueelle. Komppania marssi matkan Metsänvartijalle Huumolan ja Kämärän asemien kautta ja asettui telttamajoitukseen.

Metsänvartijan alue tulee tutuksi komppanialle

Metsänvartijan torpan tienoo tuli komppanialle tutuksi, sillä se majaili siellä aina 11. helmikuuta saakka. Linnoitustyöt komppania aloitti heti, kun majoituspaikat oli saatu kuntoon. Komppania kävi rakentamassa Lähteen lohkokolla panssarivaunukaivantoa ja tukilinjan yhdyshautaa. Tätä jatkui päivittäin lukuun ottamatta kovia pakkaspäiviä, jolloin mittari näytti pakkasta yli 40 astetta. Hirmupakkasilla komppanian ei tarvinnut tehdä töitä. Linnoitustöiden sijasta komppania puhdisti teltoissaan

Suomalaisten rakentamaa panssariestettä Pien-Peron lähellä v. 2006. Pien-Pero mainitaan mm. jäljempänä sotapäiväkirjassa 15.2.1940.



aseitaan ja osallistui telttakunnittain oppitunneille.

Myös partiointia riitti, sillä vihollinen vakoili aktiivisesti suomalaisten liikkeitä kaikkialla

Summan rintamalla. 6. komppania lähetti toistakymmentä kertaa partioita jäljittämään vihollisen lentokoneista pudottamia desantteja, mutta ainutakaan vihollisvakoilijaa eivät komppanian partiot tavoittaneet. Sen sijaan 5. komppanian partio sai kiinni yhden desantin läheltä kuudennen komppanian majoitusaluetta.

Vihollisen aloitettua helmikuun 1.päivänä 1940 massiivisen ja joka suhteessa ylivoimaisen lopulliseen läpimurtoon tähtäävän hyökkäyksensä, sai komppania ensimmäisen viitteen siitä, että tilanne Summassa oli kiristymässä, kun komppania 2. helmikuuta sai käskyn olla hälytysvalmis. Käsky sisälsi kaiken muun ohella senkin, että miehet eivät saaneet riisuutua levolle mennessään, mutta vasta aamukymmeneltä 11.2. sai komppania käskyn lopettaa varustelutyöt ja laittautua lähtövalmiiksi.

Komppania liittyy taistelujoukkoihin

Saman päivän iltana klo 19.30 komppania sai lähtökäskyn ja siirtyi jonkin

matkaa Metsänvartijalta, mutta palasi vielä kuitenkin takaisin. Lopullisesti komppania jätti Metsänvartijan alueen iltayhdeksältä, jolloin se lähti hiihtäen kohti Summaa. 6. komppania oli jälleen karkikomppania.

Summan kylän pohjoispuolella komppania ryhmittyi hyökkäyslähtölinalle noin 400 metriä Summan maantien vasemmalle puolelle. Komppania jäi odottamaan hyökkäyskäskyä, mutta sitä ei tullut. Sen sijaan aamukolmen maissa 12.2.tuli pataljoonan esikunnasta käsky, jonka mukaan komppanioiden oli koonnuttava Kultakummun maastoon. Kultakummussa 6. komppania oli aamuviiden maissa.

Tilanne oli sekava. Ymmällään olivat niin miehet kuin pataljoonan ja koko Summan rintaman johtoporraskin. Yksinkertaisesti sanottuna ei tiedetty mitä tehdä, tai mitä oltiin tekemässä. Tilannetta pahensi se, että vihollinen havaitsi tähystyspallostaan majoitusalueen heti, kun aamu kello seitsemän maissa vaaleni. Kahta tuntia myöhemmin vihollistykistö aloitti alueelle armottoman keskityksen, jota tukivat ilmasta

kymmenet pommikoneet. Myrääkää kesti runsaat kaksi tuntia. Keskityksen alkaessa komppania siirtyi pois majoitusalueelta ja säästy tappioilta.

Kello 14 sai pataljoona lähtökäskyn ja kahta tuntia myöhemmin pataljoona ryhmittyi hyökkäysvalmiuteen. Kello 16.15 sai 6. komppania erilliskäskyn, jonka mukaan sen piti edetä suunnassa 27-00 Lähteen tukilinjalle asti ja puhdistaa välimaasto vihollisista. Noin neljä kilometriä ennen tukilinjaa joutui komppania ankaraan noin vartin kestäneeseen tykistökeskitykseen, joka pysäytti matkanteon parin tunnin ajaksi. Tukilinjalle komppania saapui pimeässä kello 20 tienoissa ja asettui aseisiin. Taivasalla vietetty kylmä yö – pakkasta noin 30 astetta – pisti miehet tiukalle, sillä tukilinjalla ei ollut minkäänlaisia suojarakennelmia, joihin komppania olisi voinut majoittua yön ajaksi.

Sotapäiväkirja kertoo tapahtumat tarkasti ja luotettavasti

Summan murruttua Lähteen lohkolla ja vihollisen päästyä 13.2.1940 läpimurtoon, alkoi joukkojemme perääntymisvaihe eli viivytysvaihe. Sen taistelujen kulku selviää oheisista komppanian sotapäiväkirjan merkinnöistä. Sotapäiväkirjan teksti on muutamaa pientä poikkeusta lukuun ottamatta alkupe-
räisasussaan. Siksi jotkin merkinnöistä saattavat lukijasta tuntua oudoilta.

Sotapäiväkirjalainauksissa ovat mukana myös komppanian vaiheet joulu-
lukuun lopulta Summan tukilinjalta lähtöön saakka.

27.12.39 *Vihollinen liikkeellä komp. asemien edessä. tavanomaista tykkitulta. Komppania jatkoi yhdyshautojen kaivua.*

28.12.39 *Toimitusjoukkue muutti komp. majoitusalueelle. Komp. jatkoi yhdyshautojen kaivua. Lentotoiminta ja tykkituli oli hyvin vilkas koko päivän.*

29.12.39 *Klo 19.00 komp. lähetti tiedustelupartion vänr. Hannulan johdolla.*

30.12.39 *Tykistötoimintaa lukuun ottamatta päivä kului rauhallisesti. Komp. jatkoi piikkilankaesteen tekoa. Ilma oli pilvinen ja satoi lunta. Komppania lähetti partion vänr. Hannulan johdolla, tehtävänä vihollisen krh:n tuhoaminen. Partio joutui taisteluun ei kenenkään maalla vihollispartion kanssa. Ammunta hälytti vihollisen, eikä partio voinut enää jatkaa matkaansa, vaan oli sen palattava. Muutoin yö kului rauhallisesti.*

1.1.40 *Kello 8.00 alkoi voimakas tykistökeskitys ihan komp. majoitusalueelle. Komp. siirtyi keskitysalueelta etulinjan aseisiin. Keskityksessä haavoittui sotamies Heinonen jalkaan. Keskitys kesti noin ½ tuntia ja käytti vihollinen raskasta tykistöä.*

2.1.40. *Pientä tykistötoimintaa lukuun ottamatta päivä kului rauhallisesti. Ilma oli tuulinen ja satoi lunta. Komppania laittoi piikkilankaestettä. Klo 19 lähetettiin partio vänr. Hannulan johdolla.*

3.1.40. *Komppania laittoi piikkilankaestettä ja yhdyshautaa.*

4.1.40. *Komppania käytti päivän piikkilankaesteiden ja yhdyshautojen tekoon. Ilma lumisateinen. lentotoimintaa ei ollut.*

5.1.40. *Komppania käytti päivän muuttovalmisteluun. Komppanialle oli nimittäin tullut tieto, että komppania siirretään takalinjoille lepäämään. Klo 18.15 läksi III joukkue Suokannan maastoon ja toiset joukkueet sitä mukaa kun tuli uusia tilalle. Siirtyivät Suokannan maastoon, jossa komppania ma-*

joittui. Komppania vaihtoi telat tilalle tulleet kanssa ja Suokannassa oli siis valmiiksi pystytetyt teltat. Vaihto sujui täysin rauhallisesti. Ilma oli mainittuna päivänä ja yönä kirkas ja pakkasta oli yli 30.

6.1.40. Klo 1.30 oli komppania kokonaisuudessaan siirtynyt Suokannan maastoon. Loppuyö käytettiin lepoon. Päivällä jaettiin I ja II joukkueelle suksset. Muuten käytettiin päivä jo lähdön valmisteluun. Kello 17.00 komppania aloitti marssin sille määrätylle majoitusalueelle. Majoitusalue sijaitsee Kämärän asemalta 3 km pohjoiseen. Marssi marssittiin Huumolan kylän ja Kämärän aseman kautta. Klo 20.45 komppania saapui uurelle majoitusalueelle. Majoitusalueelle saavuttua aloitettiin välittömästi pystyttää telttoja. Kun teltat saatiin pystyyn asetettiin komppania lepoon.

7.1.40. Komppania käytti päivän telttakouppien syventämiseen ja majoitusalueen kuntoon laittoon. Ilma oli mainittuna päivänä kirkas ja vihollisen lentokoneet liikehtivät. Muutoin kului päivä rauhallisesti.

8.1.40. Ilma oli mainittuna päivänä kirkas, mutta lentotoimintaa ei meidän komppanian alueella havaittu.

9.1.40. Pakkanen oli vähän lauhtunut ja sää oli pilvinen. Komppania aloitti linnoitustyöt. Komppaniasta pääsi lomalle 1+2+8 miestä. Loman pituus oli 7 vuorokautta.

10.1.40. Komppania jatkoi varustustöitä.

11.1.40. Komppania jatkoi varustustöitä. Sää oli pilvinen ja satoi vähän lunta.

12.1.40. Klo 18.00 saapui pastori Vauramo komppaniaan ja järjesti lyhyitä hartaushetkiä telttakunnittain.

13.1.40. Komppania jatkoi linnoitustöitä.

14.1.40. Ilma oli taas muuttunut vähän pakkasemmaksi. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Komppaniasta lähetettiin kaksi partiota luut. Niileksen ja vänr. Kainun johdolla tutkimaan lähimaastoa vihollisen mahdollisesti laskuvarjolla purottamien partioitten kiinnisaamiseksi.

15.1.40. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Komppaniasta oli partio komppanian päällikön johdolla etsimässä vihollisen laskuvarjon avulla purottaman miehen jättämää laskuvarjoa. 5. komppania oli pirättänyt mainitun miehen. Partio ei saavuttanut toivottua tulosta. Muutoin päivä kului rauhallisesti.

16.1.40. Ilma oli kirkastunut ja pakkasen nousut yli 40 asteen. 6. komppania ei ankaran pakkasen takia mennyt töihin. Sitä vastoin oli teltoissa aseiden puhdistusta ja oppitunteja.

17.1.40. Pakkanen oli entisestään kiristynyt nousten nyt 46 asteeseen. Komppania ei ollut töissä. Komppaniasta lähetettiin 3 partiota ottamaan selvää, kun 16.1. illalla oli havaittu lentokoneesta purottavan jotain epäilyttävää kompp. majoitusalueen ja rautatien väliselle alueelle. Partiot eivät löytäneet mitään epäilyttävää.

18.1.40. Pakkasta oli edelleen siinä 40 paikkeilla. Komppania ei kylmyyren takia ollut töissä.

19.1.40. Pakkanen oli vähän laskeutunut. Komppania jatkoi varustustöitä.

20.1.40. Pakkassää jatkuu edelleen. Komppania teki asemiaan erelleen.

21.1.40. Pakkassää jatkuu erelleen. Ilma oli hyvin kirkas ja vihollisen lentoase oli vilkkaassa toiminnassa. Vihollisen lentokoneet ampuivat Metsävirtien talon tallin tuleen. Tallissa olivat komppanian hevoset. Palo saatiin sammumaan alkuun ja mitään vahinkoa ei sattunut.

22.1.40 – 26.1.40. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa.

27.1.40. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Komppanian päällikkö tarkasti meistä vasemmalla olevan pataljoonan komentajan kanssa puolustuslohkojen rajan. Järjesti yhteyren ja tarkastivat konetuliaseiden sijoitus paikat. Muutoin päivä kului rauhallisesti.

28.1.40. Komppania jatkoi puolustustöitä. Stm. Laaksonen ampui vahinkossa kiväriä puhdistessa sormeensa.

29.1.40. Ilma oli kirkas ja pakkasta muutama aste. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa.

30.1.40. Ilma oli pilvinen ja lievä pakkasta. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa.

31.1.40. Ilma oli pilvinen ja lievä pakkasta. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Patalj. komentaja meni lomalle ja komppania päällikkö tuli v.s. patalj. komentaja. Vänrikki Hannula taas hoitaa komppanian päällikön tehtäviä patalj. komentajan loman ajan.

1.2.40. Ilma oli kirkastunut ja pakkas nousee. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa.

2.2.40. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Klo 18.30 tuli pataljoonan käsky, että komppanian täytyy olla hälytysvalmis ja miehistö ei saa riisuutua. Muuten päivä rauhallinen.

3.2.40. Vihollisen lentoase oli hyvin vilkkaassa toiminnassa. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa.

4.2.40. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Komppaniasta valittiin panssari torjuntaryhmä vahvuus 1 + 10 johtajana alik. Alastalo. Panssaritorjuntaryhmään kuuluu myös kaasuryhmän kaasutiedustelijat väliaikaisesti sekä yksi ajomies.

5.2.40. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Muuten päivä kului rauhallisesti.

6.2.40. Ilma oli erelleen pilvinen ja satoi vähän lunta. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Iltapäivällä muutamia hävittäjälentokoneita liikehti. Päivä kului rauhallisesti. Pataljoonan komentaja saapui lomalta ja komppanian päällikkö vapautui patalj. komentajan v.s. virasta.

7.2.40. Ilma oli kirkas ja pakkasta oli aamulla 19. Klo 7.30 tavanmukaisesti komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Vihollisen lentotoiminta oli vähäistä, mutta kahta työryhmää, jotka olivat tulossa aamiaiselle, heitettiin hävittäjäkoneesta muutamia pommeja, jotka eivät kuitenkaan saaneet aikaan mitään vaurioita.

8.2.40. Ilma oli kirkas ja pakkasta oli aamulla 29. Vihollisen lentotoimintaa ei silti meidän komppanian alueella havaittu kuin iltpäivällä muutamia hävittäjäkoneita. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Joukkueen johtajat muuttivat mainittuna päivänä asumaan komentotelttaan. Muuten päivä rauhallinen.

9.2.40. Pakkanen oli erelleen kiristynyt ja aamulla näytti mittari 39. Kompp. jatkoi puolustusasemien laittoa. Samana päivänä alettiin kaivaa teltoja kompp. majoitusalueella. Lomakielto perutettiin ja komppaniasta pääsee taas lomalle 2 + 9 kerrallaan. Päivä kului muuten rauhallisesti.

10.2.40. Ilma oli erelleen kirkas ja pakkasinen. Komppania jatkoi puolustusasemien laittoa. Muuten päivä oli rauhallinen.

11.2.40. Ilma oli pilvinen ja satoi vähän lunta. Klo 7.30 aloitti komppania laittaa puolustusasemia. Klo 10.00 tuli pataljoonasta käsky, että komppania lopettaa työt ja laittautuu lähtöval-



Tukilinjan panssarikavantoa Summassa v. 2003, jolloin vakkasuomalaisryhmä oli tutustumassa Summassa.

miiksi. Klo 24.00 alkoi komppanian päällikön loma ja luutn. Hannulasta tuli virkaatekevä komppanian päällikkö loman ajaksi. Puolen päivän aikana tuli pataljoonasta komppanialle hälytysvalmiuskäsky. Klo 19.30 saatiin pataljoonasta lähtökäsky. Komppaniat kokoontuivat Metsänvartian torpan luo. Metsänvartialta kompp. palasivat takaisin purkamaan teltat. Klo 21.00 pataljoona sai lähtökäskyn. 6. komppania toimi kärkikomppaniana. Pataljoona hiihti tietä Metsänvartia, Kämärä, Summa. Noin 400 m Summan tiestä vasemmalle komppania ryhmittyi hyökkäyslähtölinjalle.

12.2.40. Tuli pataljoonalle käsky, että komppaniat kokoontuvat Kultakummun maastoon. Klo 5.00 komppania saapui Kultakummun maastoon ja pystytti teltat ja asettui lepäämään. Klo 7.00 ruokailu. Majoitusalue havaittiin kiintopallosta. Klo 9.00 alkoi vihollisen tykistökeskitys pataljoonan majoitusalueelle, jolloin komppania hajaantui pois keskitysalueelta. Keskitys kesti noin 2 tuntia. Lentotoiminta myös vilkas. Klo 14.00 pataljoonalle lähtökäsky. Klo 16.00 ryhmittyi pataljoona hyökkäyk-

seen järjestyksessä etulinjassa 4. ja 5. kompp. 6. kompp. viidennen takana. Klo 16.15 sai komppania erilliskäskyn edetä suunnassa 27-00 tukilinjalle asti ja puhdistaa välimaasto. Tukilinjalla komppania

ilmoittautui siellä olevalle pataljoonan komentajalle. Komppania eteni järjestyksessä I, II ja III joukkue etulinjassa ja IV joukkue takana. Komppania puhdisti välimaaston. Komppanian etenemisen pysäytti tykistökeskitys noin 15 minuuttia, 4 km ennen tukilinjaa. 20.00 komppania saavutti tavoitteen. Yö kului ampumahaurassa verrattain rauhallisesti.

13.2.40. Mainittu päivä valkeni hyvin kirkkaana ja pakkasen oli pureva. Aamun valjetessa havaittiin vihollisen räjäyttävän hv.kaivantoa. Muutoinkin vihollinen liikehti asemiemme etumaastossa. Komppania avasi kivääri- ja pk-tulen. Komppania lähetti Pataljoonan komentajalle [tiedon], että havaittu vihollisen liikehtimistä ja hv.kaivannon räjäyttämistä. Pataljoonasta tuli ilmoitus, että omia partioita etumaastossa. Klo 9.00 alkoi vihollisen tykistökeskitys voimakkaana. Lentotoiminta myös vilkasta, hävittäjät ampuivat kk-asemiamme. Klo 11.00 viisi keskiraskasta hv. nousi räjäytetystä hv.esteen kohdasta haudan etureunaan ampumaan suoralla suuntauksella. Kaikki komppanian lohkolle olevat kk-pesäkkeet ja



"Talvisodan aikaisten ampumahautojen jäännöksiä", kirjoitti kuvaaja albumiinsa. "Viipurista pääsin takaisin Halilaan. Välillä on Summa", lukee myös albumissa. Kuva vuodelta 1942.

kk:t rikki. Vihollinen ampui jatkuvasti tykistöllä ampumahautoihin sekä takamaastoon. Komppania lähetti lähetin pyytämään tykistötulta. Komppanialla ei ollut ps. torjuntavälineitä muuta kun kasapanoksia ja polttopulloja, joita koitettiin käyttää kuitenkin tuloksetta. Klo 12.00 alkoi vihollisen jalkaväen hyökkäys, jota tuki raskaiden hv. lisäksi kevyet hv. ja hävittäjäkoneet. Kevyet hv. ajoivat ampumahauran etureunaa pitkin tulittaen. Komppania tyhjensi vaarallisimman osan ampumahautaa. Kompp. päällikkö ja I joukkueen johtaja haavoittuivat. Hyökkäysvaunut perääntyivät takaisin ja kompp. vyörytti ampumahauran puhtaaksi vihollisesta. Hv:t tulivat takaisin ja komppanian oli pakko siirtyä taasen yhdyshautaan. Hv:t vetäytyivät ja kompp. palasi ampumahautaan. Vihollinen hyökkäsi uurelleen hv. tukemana. Komppania irtaantui takana olevaan maastoon voimakkaan

tykistökeskityksen aikana. Irtaantuessa komppania joutui hajalleen.

14.2.40. Oli komppania viellä Muna-suon maastossa. I Pataljoona sai irtaantumiskäskyn. Mainittuna päivänä komppania kokoontui Metsänvartian maastoon. Siellä lepo ja ruokailu. Komppanian tappiot 13/2 40 olivat kaatuneina ja haavoittuneina 3 + 16 + 36 miestä.

15.2.40 [Pien-Perö] Komppania kokoontui joukkueittain. Määrättiin joukk. johtajat. Saatiin suksitäydennystä. Kuormasto lähtövalmiiksi. Klo 18.00 sai komppania lähtökäskyn. Pataljoona hiihti 6. komppania kärkikomppaniana tietä: Metsänvartia, Honkaniemen ylikäytävä, Huumolan länsipuolitse Huumolan autioon.

16.2.40. Klo 4.00 ruokailu, teltojen pystyttäminen. Komppania toimii Pataljoonan reservinä. Vihollisen lento-toiminta vilkasta. Klo 14.00 komppania sai käskyn vetäytymisestä. Komppania

suoritti jälkivarmistuksen irtaantumisen aikana. Vihollisen hävittäjät hyökkäilivät useita kertoja komppaniaa vastaan. Pataljoona hiihti Näykin kylän ja Honkaniemen pysäkin kautta Metsänvarti-alle. Komppania majoittui teltoihin ja lepäsi lopun yötä.

17.2.40. Kello 5.00 herätys. Klo 6.00 komppania oli lähtövalmiina Varoslammin maastossa. Pataljoona miehitti sille määrätyt asemat ja 6. K. toimi reservinä. Komppania lähetti taistelu-etuvartion Lampelan talon ja Honkaniemen ylikäytävän korkeudelle 1 joukkueen vahvuisena.

18.2.40. Lisä komppanian taistelu-etuvartion 2 ryhmän vahvuisena rautatien syrjään. Lentotoimintaa ja pientä tykkitulta lukuun ottamatta päivä kului rauhallisesti. Komppanian päällikkö saapui lomalta.

19.2.40. Klo 11.30 oli taistelu-etuvartion irtauduttava vihollisen hv:n pakottamana. Klo 14.00 lähetettiin taistelu-etu. uurelleen asemiin, 2 ryhmää kers. Nikulan johdolla. Klo 15.00 oli etuvartion irtauduttava vihollisen painostuksesta. Irtautuessa joutuivat ryhmät vihollisen kk. suihkuun ja stm. V. Pankkio ja stm. Silen kaatuivat.

20.2.40. Komppania piti yhteyttä vasemmalla olevaan JR 62. Yhdyspartiot havaitsivat, että vih. hv. oli päässyt tunkeutumaan vasemmalla olevien joukkojen asemiin. Komppaniasta lähetettiin partio varmistamaan patalj. vasenta sivustaa. Partiot lähettivät ilmoituksia, että vihollinen ajoi hv. panssarireissä osastoja meidän selustaan.

21.2.40. Aamupäivällä ankara tykistökeskitys. Pataljoonasta käsky, että komppania kokonaisuudessaan varmistamaan Pataljoonan vasenta sivustaa. Komppania lähetti tiedustelupartion eteen. Partiosta ilmoitus, että suurempi vihollisen jv. osasto tulossa Kämärän

suunnalta hv. tukemana. Klo 16 joutui komppania tykistökeskitykseen ja komppanian tappiot 2 kaatunutta ja 3 haavoittunutta.

22.2.40. Klo 8.00 alkoi pataljoona irtaantua. Komppania jäi varmistamaan pataljoonan irtaantumisen. Klo 10.30 joutui komppania ankaraan tykistökeskitykseen. Komppanian päällikkö luutn. Miettinen haavoittui. Klo 11.00 sai komppania käskyn irtaantua. Kompp. siirtyi Honkaniemeen. Klo 17.00 pataljoona [sai] hyökkäyskäskyn tavoitteena Huumolan pysäkki. Vihollinen peräntyi noin 1 km.

23.2.40. [Honkaniemi] Aamulla komppania majoittui korsuun. Kompp. lepoa. Klo 18.00 komppania siirtyi takaisin asemiin. Levon aikana vihollisen tykistökeskitys. Stm. Tuominen Paavo haav. Komppania oli yön asemissa. Tykistökeskitys ja vihollisen partioita.

24.2.40. Komppania piti mainittuja asemia päivän. Pientä tykistötulta lukuun ottamatta rauhallista. Klo 18.00 vaihto E.K. [esikuntakomppania] kanssa.

25.2.40. Aamulla taas vaihto E.K. pääsi pois ja komppania meni tilalle. Komppania piti asemia sen vuorokauden tykistökeskityksestä huolimatta.

26.2.40. Klo 9 komppania vaihdettiin pois ja 5. K. tuli tilalle. Klo 9 – 13.00 lepoa. Klo 13.00 tuli pataljoonan käsky, että komppania vetäytyy Honkaniemen tien pohjoispuolelle. Kompp. partio kers. Vuorisalmen johdolla tuhomaan jääneitä korsuja. Kompp. koottiin ja siirrettiin sähkölinjalle. Linjalla komppania otti asemat.

27.2.40. Komppania lähetti kers. Nikulan partion ottamaan kosketusta viholliseen. Partio Nikulan ilmoitus 2 krh ja jv. liikettä Honkaniemen tien vaiheella. Aamupäivällä tykistökeskitys. Klo 15.00 pataljoonan käsky, että komp-

Summassa talvisodassa kaatuneitten ruumiita lähetettiin syksyllä 1941 kotiseudulle. Talvisodan vehmaalaissankarivainajien kuolinilmoituksissa saattoi lukea "Jumala siunatkoon tuntemattoman leposijasi."



pania vetäytyy Pehkusuon yli. Illalla komppania kokoontui ja pystytettiin teltat. Sen jälkeen ruokailu ja lepoa.

28.2.40. Klo 5.00 käsky, että komppania siirtyy Viipurin tien yli Suurperon tietä myöten Suurperolle. Klo 8.00 Komppania saapui Suurperon kylään. Pieni lepo. Klo 15.00 kompp. siirtyi Lyykylän tien kautta Talin rautatien yli Lyykylään. Klo 21.00 saapui komppania Lyykylään. Mainittu päivä oli pilvinen ja satoi lunta, jotta marssi onnistui hyvin. Yö oli lepoa.

29.2.40. Klo 7.00 komppania siirtyi Olkinuoran taloon. Kompp. otti asemat. Klo 18.30 joutui komppania ilmapommitukseen. Stm. Osmo Laakso haavoittui ja kuoli JSP [Joukkosidontapaikalla]. Komppania yöpyi Olkinuoran taloon. Komppania piti asemat. Klo 23.00 komppania vaihtoi I Pataljoonan 2. komppanian kanssa. Komppania siirtyi Kärstilän järven itäpuolelle.

1.3.40. Klo 1.00 komppania pystytti teltat. Klo 2 – 8 lepoa. Komppania otti asemat. Päivä ja yö kuluivat rauhallisesti.

2.3.40. Pientä kranaattitulta. Lentotoiminta erittäin vilkasta. Muutoin rauhallista.

3.3.40. Kello 11.30 Pataljoonan käsky, että komppania lähettää 2 ryhmää 5. komppanian alueelle, koska vihollinen oli päässyt tunkeutumaan sinne. Ryhmät puhdistivat mäen vihollisen pois mainitulta alueelta. Tehtävän suoritettuaan palasivat ryhmät takaisin. Hyökkäyksessä kaatui alik. Virtanen, stm. Jalava P. Klo 20.30 lähetettiin komppaniasta taasen partio, koska mainitulla alueella oli vielä vihollisia. Klo 22.31 partio palasi tehtävän suoritettuaan. Komppanian lohkolle pientä tykkitulta.

4.3.40. Päivä kului tykkitulta ja lentotoimintaa lukuun ottamatta verraten rauhallisesti.

5.3.40. Vihollisen jalkaväkeä ei komppanian asemista havaittu. Tykkituli kiihtyi mainittuna päivänä ajoittain hyvinkin ankaraksi. Lentotoiminta myös hyvin vilkas.

6.3.40. Komppanian lohkolle ei havaittu vihollisen jv. Kranaattituli oli hyvin ankara. Komppaniasta kaatui 1 ja haavoittui 1 sotamies.

7.3.40. Komppanian omalla lohkolle jatkui kranaattituli. 5. K. lohkolle, jossa komppaniasta oli 2 ryhmää, liikehti vihollisen jv. Tykistökeskityksen takia

olivat komppanian tappiot suuret, 1 kaatunut ja 9 haav.

8.3.40. Päivä kului tykkitulen merkeissä.

9.3.40. Kranaattituli hirvittävää. Komppanian tappiot 2 kaatunutta ja 11 haavoittui.

10.3.40. Komppania muutti sairaalan mäkeen. Päivä oli erittäin rauhallinen. Komppaniasta haavoittui 1 mies. Kompp. päällikkö Hannula palasi toipumislomalta.

11.2.40. Klo 1 komppaniasta lähti taisteluetuvartio 1 joukkue. Kello 6 aamulla alkoi vih. ankara tykistötuli, joka kesti noin klo 9. Etuvartio oli sairaalan mäessä, joka joutui vetäytymään vihollisen ankan painostuksen takia. Klo 10.30 pataljoonasta tuli käsky, että komppania vetäytyy Kärstilän järven länsipuolitse Konkkalan kartanon kautta Yliveden kylään, jossa komppania otti asemat.

12.3.40. Komppania piti asemat. Vih. lentotoimintaa ja pientä tykistötulta lukuun ottamatta päivä kului rauhallisesti. Yö kului myöskin rauhallisesti.

13.3.40. Aamulla alkoi vihollisen tykistö ampuu komppanian asemia mitään mainittavaa aikaan saamatta. Lentotoiminta oli pientä. Klo 10.50 tulituli pataljoonasta käsky, että klo 11.00 jälkeen ei saa ampuu. Tasan klo 11.00 tuli tieto, että on solmittu rauha. Komppania piti edelleen asemia.

14.3.40. Komppania piti edelleen asemat. Osa miehistä kokosi sotamateriaalia, kaikkea mitä vain löytyi lähiympäristöstä. Yö käytettiin lepoon, osa miehistä oli vartiossa asemissa.

15.3.40. Klo 5.00 aamulla Pataljoona lähti marssimaan. 6. komppaniasta jäi partio, vahvuus 1 + 8 varmistamaan pataljoonan marssia. Klo 6.00 partio vetäytyi pois asemista ja otti sen jälkeen yhteyden pataljoonaan. Pataljoona marssi Juustila – Viipurin mlk – Nuijamaan pitäjään. Klo 15.30 komppania pystytti teltat, sen jälkeen ruokailu ja lepoa.

Vehmaalaisia taisteli myös muissa joukoissa

Vehmaalaisia taisteli talvisodassa myös muissa joukoissa kuin vain JR 13:n kuudennessa komppaniassa. Karjalan kannaksella muutamia vehmaalaisia taisteli JR 62 ja JR 68:n riveissä sekä eri kuormastokomppanioissa, numeroiltaan 70., 71., 72. ja 73. kuormastokomppaniat. Vehmaalaisia taisteli myös muilla rintamanosilla. Esimerkiksi korpraali Kaarlo Rinne taisteli Suomussalmessa Raatteen tiellä, Kollaalla ja Laatokan koillispuolella Uomaalla.

Miesten joukko-osastot ja taistelupaikat selviävät jokaisen henkilötiedoista matrikkeliosasta.

Markku Vainio

Summa murtui 13.2.1940 – Vehmaalaiskomppania koki kovia

Talvisodassa ns. Summan murtumisessa venäläiset panssarit ajoivat Lähteen lohkolla läpi panssarikaivannon. Pahimmissa paikoissa olivat Vehmaan ja Lokalahden sekä Nousiaisten ja Mietoisten miehistä koostuneet komppaniat. Vehmaankin sankarihaudoissa on 17 kaatuneen laatasta tuo päivämäärä 13. helmikuuta 1940.

Kirjassa toisaalla on Markku Vainion laaja kirjoitus vehmaalaisten talvisodasta. Siinä on mm. vehmaalaiskomppanian 6./JR 13 sotapäiväkirjasta suoria lainauksia. Tässä kerrotaan vielä mukana olleitten veteraanien aikanaan esittämiä kommentteja.

Itsekin olen käynyt tuolla tukilinnan alueella Summassa. Pala nousi kurkkuun, kun tiesi olevansa paikalla, jossa isä (Erkki Jalava 1915 – 1983) oli 24-vuotiaana nuorukaisena monen muun tavoin puolustanut maatamme.

Eikä matrikkeliyhdistyksemme puheenjohtaja Erkki Teerimaakaan tahtonut saada sanaa suustaan, kun hän videolle kertoi, mitä reittiä isämme olivat pelastuneet.

Pelastuneitakin siis oli, vaikka vehmaalaisjoukkueen johtaja Niilo Niiles (1902 - 1985) kertoi myöhemmin (Kansa taisteli 2/1980), että tappiot helmikuun 13 päivän taisteluista olivat 22 kaatunutta ja 27 haavoittunutta ja seitsemän vangiksi joutunutta.

Matti Jalava



Vehmaalainen ja loppuelämänsä Yläneellä asunut Erik Muggo (1916 – 2011) oli viimeisiä Summan murtumisessa pelastuneita vehmaalaisia. Kuva vuodelta 2004.

Vain kiväärit
hyökkäysvaunuja
vastassa

6. komppania oli saapunut tukilinjalle 12. helmikuuta ilalla. Purova pakkasaamu valkeni 13.2.1940 kirkkaana. Jo aamulla oli havaittu vihollisen räjäyttävän panssarikaivantoa. Sotapäiväkirja kertoo, että kello 11 viisi keskiraskasta hyökkäysvaunua nousi räjäytetystä kohdasta kaivannon etureunaan ja ampui kaikki konekiväärisäkkeet rikki.

– Kun hyökkäysvaunut näkivät, ettei meillä ole aseena kuin kivääri, tulevat ne ihan suoraan siihen meidän päälle, Erkki Jalava on kertonut.



Toivo Hokuni ei vielä v. 1989:kään tiennyt, annettiinko Summassa perääntymiskäskyä ollenkaan, mutta vetäytymään päästiin.

– Menivät kerrankin niin lähete, että olisin voinut ruveta muttereita ”kirvotamaan”, Jalava sanoi.

Vehmaalainen Toivo Hokuni (1915 – 1990) on kertonut, kuinka tykistökeskitys alkoi varhain aamulla ja sitten alkoivat panssarit vyöryä kohti asemiamme.

– Meillä ei ollut mitään, millä vastata vihollisen hyökkäykseen, ei kasapanoksia, eikä polttopullojakaan. Me kyyristelimme kivääreinemme poteroissa ja tappiot olivat hirveät, Toivo Hokuni on kertonut.

Sodanajan vehmaalainen ja myöhemmin Yläneellä asunut Erik Muggo (1916 – 2011) on kertonut, että hänen

ryhmänsä miehet olivat jo monta kertaa kysyneet, eikö jo lähdetä pois.

– Ei ole annettu lähtökäskyä, sanoin. Sitten tuli Niiles ja sanoi, että tuo miehesi ja lähdetään pois. Me olimme ihan viimeisiä, kun lähdimme, Muggo on kertonut.

Haavoittuneet piti jättää

Vetäytymismatkalta Muggo muistaa haavoittuneita miehiä, jotka piti jättää. Aulasen Keijoa ei voitu auttaa. Mattilan Aarne oli kaatunut. Sääri ammuttuna ollutta Mäkelän Arttua Muggo yritti auttaa sitomalla jalan siviilivyyöllään. Mäkelä jäi ryömimään.

– Jalan alaosa taisi olla enää housujen varassa, kun jalkaterä pyöri ympäriinsä Artun kontatesa, Muggo sanoi.

– Vihollisen propagandaradiossa Tiltu myöhemmin väitti, että he hoitavat kaikki haavoittuneet vangit ja että Mäkelällä Artturillakin on kumijalka. En usko, että vihollinen koskaan sai Arttua elävänä. Muggo sanoi.

Toivo Hokuni puolestaan on kertonut vetäytymisestä näin:

– Tänä päivänäkään en tiedä, annettiinko perääntymiskäsky vai ei, mutta eräänlaista yhdyshautaa pitkin pääsimme vetäytymään. Yhdyshauta kuitenkin loppui, ja edessä oli aukea tasanne.

– Vihollisen tykistötuli oli murhaavaa, luulin, että loppu on käsillä. Vihollisen tykki ei kuitenkaan ehtinyt niin nopeasti, joten osa meistä pelastui, Hokuni on kertonut.

– Kello oli kahden [14] paikkeilla, kun näytti, ettei meitä enää ollut kuin pari kolme äijää ja joukkueenjohtaja Niilo Niiles. Sitten hän sanoikin, että



Erkko Teerimaan käsi osoittaa v. 2003 Summassa yhdyshaudan suuntaa, jotka pitkin mm. tässä kirjoituksessa mainitut veteraanit pääsivät vetäytymään.

lähdetään tuosta menemään, Erkki Jalava on kertonut.

– Kolmestaan olimme viimeisinä Nikke, Erkki Jalava ja minä. Vanjat tulee jo 30 metrin päässä. Hypätään ylös ja lähdetään vetäytymään, kertoi Erik Muggo.

Muggo, Niiles ja Jalava vetäytyivät yhdessä, kun Niiles sai osuman kasvoihinsa takaa päin tulleesta konekiväärisuihkusta.

– Kieleke kasvoista lepattaa ja Nikke painaa sitä nahkarukkasella ja lähtee kävelemään.

– Painu matalaksi ja tule ryömien, huudan, kertoi Erik Muggo.

Muggo ja Jalava löysivät tien varresta hylätyn ahkion, jolla Niilo ”Nikke” Niiles vedettiin turvaan.

– Pienen Vehmaan pitäjän anti vapauden alttarille oli raskas, kirjoitti Niiles myöhemmin Kansa Taisteli -lehdessä.

– Mahdoton puolustettava. Tukilinja koko Lähteen lohkolla ilman minkäänlaista panssarintorjuntaa. Miksi uhrettiin niin paljon miehiä, pohti Erkko Teerimaa Summassa kesäkuussa 2003, helmikuun 13. päivän 1940 taistelujen paikassa.

– Ei niille voi kuin hattua nostaa.

Oma isäni ei paljon puhunut kyseisestä taistelusta. Puolisolleen, äidilleni hän kirjoitti 15.2.1940 eli pari päivää taistelujen jälkeen:

– Meillä oli täällä lujat ottelut ja paljon poikia haavoittui, mutta itse olen terve.

Matti Jalava

Lähteet

Erik Muggon haastattelu 16.8.2004

Erkki Jalavan haastattelu v. 1967

Niilo Niiles: Summa murtui, Kansa taisteli -lehti 2/1980

Toivo Hokunin haastattelu, Vakka-Suomen Sanomat 30.11.1989

Jatkosota oli jatkoa talvisodalle ja yritys korjata kärsityt vääryydet

Kesäkuussa 1941 alkanut jatkosota oli sananmukaisesti jatkosota – jatkoa talvisodalle, jonka koko Suomen kansa koki suureksi vääryydeksi. Neuvostoliitto oli aloittanut talvisodan ilman sodanjulistusta, mutta syytti Suomea sodan aloittamisesta, vaikka itse häikäilemättömästi vyöryi yli itärajamme marraskuun viimeisenä päivänä 1939.

Sodan päättänyt Moskovan rauhansopimus koettiin sekin epäoikeudenmukaiseksi, sillä Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle huomattavan määrän alueita, joita itänaapurimme ei ollut meiltä saanut sodalla haltuunsa. Rauhansopimusta pidettiin sanelusopimuksena.

Talvisodan jälkeinen ns. välirauhan aika oli Suomessa hyvin epävakaa. Neuvostoliitto painosti Molotovin johdolla Suomea jatkuvasti ja esitti uhkavaatimuksia, joihin Suomi ei voinut suostua. Kesäkuussa 1940 Molotov vaati Neuvostoliitolle oikeutta päästä osingoille Petsamon nikkelikaivoksen tuotannosta. Tämä koettiin Suomessa hyvin uhkaavana eleenä ja asiassa nähtiin jopa suoranainen sodan vaara. Vapaasti toimimaan päässyt ryömläisten kommunistien johtama Suomi-Neuvostoliitto –seura provosoi toiminnallaan yhteiskuntaa ja uhkaili kansallaisia puna-armeijan maahantulolla ja teki yleensäkin kaikkensa saadakseen poliittiset oloimme mahdollisimman sekaisiksi.

Heinäkuun lopulla eri diplomaattiteitse tihkui tietoja, joiden mukaan Neuvostoliitto valmisteli hyökkäystä Suomeen. Asiaa perinpohjaisesti tutkinut

professori Mauno Jokipii on todennut, että elokuussa 1940 Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan uhka oli ilmeinen. Suomen tiedustelu oli saanut selville, että Neuvostoliitto siirsi itärajamme tuntumassa olevia joukkojaan ja ilmeisesti myös keskitti alueelle kokonaan uusia joukkoja. Tämäkin lisäsi osaltaan epätietosuutta siitä, mitä mahdollisesti oli tulossa. Pahana enteenä pidettiin myös sitä, että Neuvostoliitto voimisti koko ajan Hangon tukikohtaansa, jonka se oli pakkovuokrannut itselleen talvisodan jälkeen. Kaiken kaikkiaan tilanne oli pelottava, sillä puolustusvalmiutemme oli edelleen heikko, vaikka olikin tuntuvasti parempi kuin talvisodan alla.

Saksan kanssa tehty sopimus lisäsi luottamusta

Elokuussa 1940 Saksa esitti Suomelle sopimusta, jolla se pyysi lupaa saada kuljettaa joukkojaan Suomen kautta Pohjois-Norjaan. Suomi teki varsin nopeassa tahdissa myönteisen päätöksen. Sopimuksen mukaan Suomi sai oikeuden ostaa aseita Saksasta, millä asialla oli suuri merkitys puolustuskykymme vahvistamisessa.

Saksan kanssa tehty sopimus lisäsi luottamusta kykyymme säilyä itsenäisenä valtiona, ja Suomi sai tavallaan lisää liikkumavaraa puolustussasioissa. Merkittävää on, että sopimuksen allekirjoittivat ensin sotilaat, eli kauttakulkusopimus oli aluksi puhtaasti sotilaallinen sopimus. Poliittinen sopimus allekirjoitettiin syyskuun lopulla, kun kauttakuljetukset jo olivat täydessä vauhdissa.



Viipuri vallattiin takaisin 28.8.1941. "1940 ryssä oli lyönyt Suomen leijonalta jalat pois, mutta Suomen mies löi pään pois bolshevikkien ihailemalta tsaari Pietari I:ltä ja suisti hänet maahan 1941", kirjoitti veteraani albumiinsa.

Hitler oli tehnyt joulukuussa 1940 päätöksen hyökätä Neuvostoliittoon. Suomalaisille asiasta kerrottiin vasta keväällä 1941, mutta sotilasjohdon on täytynyt jo aikaisemmin tajuta, mitä on tulossa. Neuvostoliittokin havahtui asiassa ja yritti olla ystävällinen Suomea kohtaan. Stalin ilmoitti olevansa valmis neuvottelemaan aluekysymyksistäkin, mutta kun Neuvostoliitto kesäkuussa 1941 toimitti meille lupaamansa 20 000 tonnin viljalähetyksen, tiedettiin Suomessa toimitusta vastaanotettaessa, että sota syttyisi pian.

Sotatila julistettiin 26.6.1941

Suomi kutsui asekuntoiset miehet ylimääräisiin harjoituksiin kesäkuun 17. päivä 1941. Käytännössä kutsu oli täydellinen liikekannallepano. Taistelujoukkojen vahvuudeksi tuli noin 475 000 miestä. Saksalaisten operaatio Barbarossa eli hyökkäys Neuvosto-

liittoon alkoi 22.6. ja samana päivänä neuvostoilmavoimat pommittivat ensimmäisen kerran suomalaisaluksia, jotka olivat kuljettamassa miehiä ja kalustoa Ahvenanmaalle. Kolme päivää myöhemmin Neuvostoliiton ilmavoimat pommittivat useita Etelä-Suomen paikkakuntia, jolloin valtiojohtomme katsoi itänaapurin aloittaneen sodan Suomea vastaan. Sotatila julistettiin 26.6.1941.

Joukkojen keskitykset itärajalle sujui-
vat hyvin ja heinäkuun alkuun mennessä joukkomme olivat taisteluvalmiina rajan tuntumassa kautta koko itärajan. Ensimmäisenä joukkona ylitti itärajan Petsamossa osasto P 29.6.1941. Ensimmäisenä isompana joukkona, divisioonana, toteutettavan hyökkäyskäsken sai eversti Erkki Raappanan komentama 14. divisioona. Raappanan tiedustelukärki työntyi heinäkuun ensimmäisenä päivänä kymmenen kilometriä itärajan taakse, mutta varsinainen hyökkäys alkoi 4.7. vastaisena yönä, ja johti divi-

sioonan Rukajärvelle, jonne se jäi koko jatkosodan ajaksi.

Karjalan Armeija aloitti hyökkäyksensä kohti Laatokan pohjois- ja koillirantaa 10.7.

Viipuri vallattiin takaisin

Itä-Kannaksen valtaamisesta annettiin käsky II Armeijakunnalle 30.7., ja niinkin myöhään kuin 20.8. IV Armeijakunta sai aloittaa hyökkäyksensä Länsi-Kannaksen valtaamiseksi. Tämän hyökkäyksen tuloksena Viipuri vallattiin 28.8. Viipurin valtaamisella oli suuri henkinen merkitys koko Suomen kansalle. Se vahvisti uskoa, että uudella sodalla pystytään hyvittämään talvisodassa koetut vääryydet. Viipurin valtaamisen yhteydessä saatiin kaupungin eteläpuolelta Porlammin alueelta valtava sotasaalis, kun Koivistolle vetäytymistä yrittäneet puna-armeijan osat motitettiin Porlammin peltoaukeille. Sotasaalis oli Suomen sotahistorian suurin, ja siitä saatiin kipeästi tarvittua materiaalitäydennystä omaan käyttöön. Tuhansien sotavankien joukossa oli yksi kenraalikin, kenraalimajuri Kirpitsnikov, joka divisioonansa kanssa jäi motitiin. Kirpitsnikov oli korkea-arvoisin jatkosodassa saatu sotavanki.

Kannaksella toimivat joukot saavuttivat syyskuun alkupuolella Tarton rauhan rajan ja asettuivat sen tuntumaan puolustusasemiin, joissa oltiin kesäkuun 10. päivään 1944 saakka.

Petroskoi lokakuussa, Karhumäki joulukuussa

Kenraali Paavo Talvelan komentama VI Armeijakunta eteni Itä-Karjalaan ja Aunukseen niin, että Petroskoi vallattiin lokakuun 1. päivänä ja Syvärin tasa saavutettiin 7.9.1941. Aunuksen

valtausta ja Syvärille pääsyä juhlittiin voitonparaatilla Aunuksen kaupungissa 10.9. Syvärillä joukkomme olivat ottaneet haltuunsa kuulun Syvärin voimaitoksen ja edenneet mahtavan virran eteläpuolelle lähes 25 kilometrin verran.

Petroskoin eli Äänislinnan valtauksen jälkeen hyökkäystä jatkettiin edelleen. Karhumäki vallattiin 5.12.1941. Karhumäen valtauksen jälkeen suomalaiskärki valtasi Povenksan kaupungin itsenäisyyspäivänä 1941 ja saavutti samalla Stalinin kanavan.

Tämän jälkeen ylipäällikkö keskeytti hyökkäyksen, sillä nyt oli päästy linjalle, joka oli ollut tavoitteena. Kolmen kannaksen linjalla, Maaselän kannaksella, Aunuksen kannaksella ja Karjalan kannaksella oltiin edullisissa puolustusasemissa.

Pitkä asemasotavaihe

Asemasotavaihe oli yleisesti ottaen rauhallinen, vaikka taistelutoimintaa olikin koko ajan jossain rintamalla. Puna-armeija yritti keväällä 1942 vahvoin voimin lyödä joukkomme Syvärillä, Krivillä ja Kiestingissä, mutta kaikki yritykset torjuttiin, ja vihollinen kärsi raskaat tappiot. Omien joukkojemme asemasotavaiheen aikana tekemä ainut hyökkäyksellinen operaatio tapahtui maaliskuussa 1942, kun kenraali Aaro Pajarin johdolla vallattiin Suursaari. Partio toimintaa oli runsaasti, ja kaukopartiot kävivät aina Muurmannin radalla saakka useaan kertaan. Merivoimat toimi jonkin verran, mutta ilmassa oli suhteellisen vilkasta myös asemasotavaiheen aikana.



Alkuvuonna 1925 syntyneitä Vinkkilän asemalla huhtikuussa 1943 lähdössä palvelukseen. Kuvassa saattaa olla seuraavia: Veikko Mäkelä, Heikki Linnoaho, Emil Kaskinen (lierihattu päässä), Pekka Ristimäki, Tenho Jaatinen (sotilaspuvussa), Kosti Sammal-saari, Pentti Sammalsaari, Erkki Niemi, Pekka Seppälä, Pekka Heikkilä, Sulho Aaltonen, Matti Hokuni (1. oikealla), Antti Saarinen, Pentti Vaanola, Alpo Peurla, Aarno Salonen, Kurt Vikainen. Suuri osa heistä joutui jatkosodassa pahoihin paikkoihin, eikä ilman uhrejakaan selvitty.

NL:n suurhyökkäys kesäkuussa 1944

Hiljaiselo rintamilla päättyi kesäkuun alussa 1944, kun puna-armeija aloitti suurhyökkäyksensä eteläisellä Kannaksella Valkeasaaren maastossa kesäkuun 9. päivä 1944. Suurhyökkäystä oli osattu odottaa, mutta sen rajuus yllätti puolustusvoimiemme johdon. Rintamavastuussa olleet olivat koko kevään 1944 nähneet ja ennen muuta kuulleet merkkejä siitä, että vihollinen valmisti välittömästi linjojen takana jotain suurempaa operaatiota. Ilmakuvauksin saatiin asiasta varmaa tietoa ja tykistön mittaustiedustelu oli täysin perillä siitä, että vihollinen keskitti rintaman taakse runsaasti epäsuoran tulen yksiköjä. Va-

litettavasti vastuussa olleessa kenraali Taavetti Laatikaisen johtamassa Armeijakunnan esikunnassa ei otettu tietoja vakavasti eikä myöskään Päämajassa Mikkeliissä. Päämajassa jopa väaristeltiin tiedustelutuloksia, jottei olisi luotu liian synkkää kuvaa tulevasta.

Kaikki kuvitelmat murtuivat, ja julma todellisuus kohtasi suomalaiset ja ennen muuta Valkeasaaren Mottorin lohkokalla etulinjavastuussa olleen JR 1:n miehet kesäkuun 9. päivän aamuvarkaisella 1944, kun vihollinen aloitti ankaran tunnusteluhyökkäyksensä, jota tuettiin kaikin mahdollisin asein niin maalta, ilmasta kuin mereltäkin. Vihollinen oli keskittänyt Valkeasaaren eteläpuolelle Suomenlahden ja Laatokan väliselle

noin 60 km leveälle kannakselle kaikkiaan vajaa 280 000 miestä, runsaat 450 panssaria, 170 rynnäkkötykkiä, yli 1600 kenttätykkiä ja lukemattoman määrän kranaatinheittämiä. Murtokohtaa pystyi lisäksi tulittamaan yli sata rannikko-tykkiä ja laivastotykistö. Hyökkäystä tukeneen ilma-aseen vahvuus oli yli 1 500 konetta, hävittäjää, pommittajaa ja maataistelukonetta. Vihollisen tulivoimasta antaa parhaan kuvan se, että yhtä rintamakilometriä kohti se ampui Mottorin maastoa runsaasti yli 200 kenttätykillä. Vihollisella oli täydellinen ilmaherruus ja panssareillaan se pystyi toimimaan hyvin vapaasti, sillä pst-aseistuksemme oli kovin puutteellinen. Huhtikuussa Saksasta tuotuja panssarikauhuja ja –nyrkkejä ei vielä tässä vaiheessa joukoilla ollut. Ne olivat turvallisessa varastoinnissa taaempänä. Valitettavasti.

Murto Valkeasaarella - Viipurin menetys

Ensimmäisen hyökkäyksen JR 1 pystyi rajoittamaan, mutta vihollinen sai Mottorissa aikaan runsaan kilometrin levyisen ja puolitoista kilometriä syvän murron. Seuraavana aamuna alkanutta varsinaista murtohyökkäystä vastaan suomalaisvoimat eivät riittäneet. JR 1 menetti vahvuudesta yli kolmanneksen, tykistöllä ei ollut vetokalustoa, viestiyhteydet eivät pelanneet ja yleensäkin kaikki mahdollinen oli sekaisin. Ilma hiekkakankaisessa maastossa oli usean kymmenen metrin korkeudelta täynnä hienoa pölyä, mikä esti näkyvyyden ja aseiden liikkuviin osiin tunkeutuessaan teki aseet käyttökelvottomiksi. Suomalaiset pakenivat suin päin koko rintamaosalla. Järjestäytyneeseen vastarintaan kyettiin uudelleen vasta Rajajoen länsipuolella, mutta vihollisen paine oli

koko ajan niin valtava, että kymmenessä päivässä joukot perääntyivät VT-linjalla tapahtuneitten murtojen jälkeen aina Viipurin esikaupunkialueille. Viipuri menetettiin kohtalokkaasti 20.6.1944, mutta sen jälkeen vihollisen raju eteneminen saatiin aisoihin. Vihollinen oli kymmenessä päivässä pystynyt etenemään noin 120 kilometriä, mutta seuraavien kymmenen päivän aikana se pääsi eteenpäin enää vain noin 12 kilometriä.

Torjuntavoitto Tienhaarassa

Viipurin menetyksen jälkeen suomalaiset saivat ensimmäisen ja hyvin ratkaisevan torjuntavoiton Viipurin länsipuolella Tienhaarassa, missä Syväriltä siirretyn ruotsinkielisen JR 61:n johdolla lyötiin takaisin kaikki vihollisen yritykset päästä yli Suomenvedenpohjan Viipurinlahden länsipuolelle. Tämä juhannuksen päivinä 1944 saatu torjuntavoitto oli tae sille, ettei vihollinen päässyt jatkamaan voittokulkuaan syvemmälle Suomeen tai Viipurin pohjoispuolella olevien joukkojemme selustaan. Vasta muutamana viime vuonna on osattu antaa Tienhaaran voitolle sille kuuluva arvo. Taisteluja Tienhaarassa johti JR 61:n komentaja everstiluutnantti Alpo Kullervo Marttinen, jonka Mannerheim ylensi everstiksi heti, kun vihollisen etenemiselle oli lyöty pysyvä tulppa 23.6. Ratkaiseva merkitys vihollisen torjunnassa oli tykistöllä, joka torjunnoillaan useaan kertaan tuhosi vihollisen jo ylimenoyritysten alkuvaiheessa. Etelämpänä Viipurinlahdella käytiin myös ankarat taistelut samoilla saarilla ja rannikko-osuudella, missä oli taisteltu sodan loppupäivinä talvisodassa. Vihollinen pääsi tälläkin kertaa yli Viipurinlahden, mutta ei tavoitteeseensa

eli pitemmälle Suomeen. Eteneminen tyrehtyi Säkkijärven rannikolle.

Tali-Ihantalan suurtaistelu

Kun eversti Elisanoovin komentama divisioona ei päässyt läpimurtoon Tienhaarassa, siirsi Neuvostoliiton sodanjohto painopistesuunnan Viipurin koillispuolelle, missä kesäkuun loppupuolella ja heinäkuun alussa käytiin ankarat taistelut Talin – Ihantalan alueella. Talin alueella oli lähellä vihollisen panssarivahvisteisen kärjen jääminen mottiin, mutta voimamme eivät aivan riittäneet, vaan motin pohjaan jäi puolentoista kilometrin levyinen aukko, joka pelasti viholliset tässä vaiheessa. Ankarasti taistellen ja viholliselle raskaat tappiot tuottaen vetäydyttiin Portinhoikan tasan kautta Ihantalaan, jonne asemat vakiintuivat ja pysyivät paikoillaan aina rauhantuloon saakka. Ihantalaan tullessa saatiin vahvistukseksi kokonainen divisioona, joka oli siirretty alueelle Itä-Karjalasta.

Ihantalassa käytiin pohjoismaiden kaikkien aikojen suurin taistelu, joka päättyi Suomen loistavaan torjuntavoittoon. Taisteluissa torjuttiin Ihantalan kirkonmäen edustalla virtaavalle Pekarilan purolinjalle puna-armeijan strateginen hyökkäys ja tuhottiin käytännössä täysin mm. vihollisen 35. Kaartin Armeijakunta, joukko, joka oli tehnyt läpimurron Valkeasaareissa. Tämä oli ainut puna-armeijan strateginen hyökkäys, joka pystytettiin toisen maailmansodan aikana torjumaan. Valkeasaaren jälkeen 35. Kaartin Armeijakunta oli ollut viikon päivät levossa ja täydennettävänä, mutta Ihantalassa se tuli maallisen matkansa päähän ja poistui puna-armeijan vahvuudesta. Myös omat joukkomme kärsivät Ihantalassa raskaat tappiot,

mutta lopputuloksena oli kuitenkin torjuntavoitto vailla vertaansa.

Suomalainen tykistö näytti Ihantalassa kaiken osaamisensa ja pitkälti juuri jopa 18 patteriston keskitetyllä yhteistulella tuhottiin vihollinen ratkaisevalla hetkillä, kun se oli ryhmittymässä hyökkäyksiin. Panssarikauhut ja panssarinyrkit olivat taitavien ja uskaliaitten pst-miesten käsissä tuhoisia vihollisen panssareille. Näillä saksalaisaseilla taitettiin vihollisen panssarikärjen taival Pekarilan muutaman metrin levyiselle purolinjalle.

Saksalainen lento-osasto Kuhlmeij toimi Talin ja Ihantalan taistelujen aikana loistavasti. Saksalaisavun merkitys oli jopa ratkaiseva tuhottaessa vihollisen joukkoja keskitysalueilla ja huoltokuljetuksia pitemmälläkin rintaman takana. Vihollisen ryntäilyt Ihantalassa hiljenivät 10. heinäkuuta. Sen jälkeen vihollinen tyytyi vain pitämään asemansa.

Kannaksella ei läpimurtoa

Ihantalan jälkeen puna-armeija yritti Kannaksella vielä kerran läpimurtoa. Viimeiseksi murtokohdaksi se oli valinnut Äyräpään ja Vuosalmen alueen, paikan, jolla jo talvisodassa käytiin kiivaat taistelut. Sen jälkeen, kun suomalaiset käskystä vetäytyivät Siiraanmäestä Pyöräkankaan kautta Äyräpäähän ja Vuosalmelle, käytiin alueella ankarat taistelut, jotka myös päättyivät torjuntavoittoon. Vihollinen pääsi yli Vuoksen sen pohjoisrannalle, mutta sillanpää, jonka se saavutti, pystytettiin rajaamaan muutaman kilometrin levyiseksi ja syvyiseksi. Lopulliseen läpimurtoon ei vihollinen moninkertaisesta ylivoimastaan huolimatta täälläkään kyennyt.

Itä-Karjalasta vetäytyminen

Itä-Karjalasta ja Syväriltä alkoi vetäytyminen kesäkuun lopulla. Syväriltä vetäytyvät joukot olivat jäädä mottiin, kun vihollinen teki yllättäen maihinnousun Laatokan pohjoisrannalle Tuulokseen saaden haltuunsa Laatokan rannan tuntumassa olleen maantien ja myös rautatien. Näin perääntymisreitti oli suomalaisilta poikki. Täydelliseltä tuholta joukkomme pelasti keväällä 1944 osittain umpimetsään raivattu maihinnousupaikan kiertävä tielinja, jota pitkin joukot ja suurin osa kalustoa saatiin pelastetuksi. Lopullinen seinä vihollisen eteen tuli Laatokan Karjalan ainoalla linnoitetulla – tosin vain osin – puolustuslinjalla, U-aseamalla, joka alkoi Laatokan rannasta Pitkärannan kohdalta ja päättyi Loimolaan. Tällä linjalla vihollinen pystyttiin pysäyttämään Nietjärvellä, missä taisteluja käytiin välillä puukoin ja pistimin mies miestä vastaan. Syvyyttä puolustuslinjalla ei ollut, mutta sitkeät puolustajat pysyivät paikallaan ja aiheuttivat viholliselle niin kovat tappiot, että se heinäkuun lopulla luopui enemmästä yrittämisestä.

Itä-Karjalasta Maaselän kannakselta saakka onnistui vetäytyminen suhteellisen hyvin, vaikka omat tappiot olivatkin tuntuvat. Uuvuttavia taisteluja käyden vetäydyttiin vanhan rajan tuntumaan.

Vihollinen vaikeuksissa Ilomantsissa

Viimeisen kerran vihollinen yritti ratkaisua elokuun alussa Ilomantsissa. Alku näyttikin vihollisen kannalta lupaavalta, mutta Hattuvaaran tasalla puna-armeijalle lyötiin luu kurkkuun tavalla, joka ei jättänyt sijaa jossitteluille.

Korpisodan erinomaisen hyvin tuntenut kenraalimajuri Erkki Raappana juoni rohkeasti ja motitti vihollisen kaksi divisioonaa kaksipuolisella saarrostusliikkeellä totaalisesti. Punadivisioonat jäivät kiipeliin ja ne pelasti täydellistä tuholta vain pakeneminen elokuun pimeään yön turvin omalle puolelleen. Vihollisen koko raskas kalusto jäi meille sotasaaliiksi. Kun vihollinen kälppi pois Ilomantsista, tiesi se samalla sitä, että rauhan tullessa ei ainuttakaan vihollista ollut talvisodan rauhan rajojen Suomen puoleisilla alueilla.

Aselepo ja rauha

Aselepo solmittiin 4.9.1944, ja välirauha tehtiin 19.9.1944. Suomalaisia oli jatkosodassa kaatunut noin 90 000. Talvisodassa menetettyjen alueiden lisäksi Neuvostoliitto anasti itselleen myös Petsamon ja pakko-otatti Hangon tilalle tukikohta-alueekseen Porkkalan.

Rauhansopimus oli Suomelle raskas, mutta se ei vielä riittänyt. Neuvostoliitto vaati, että suomalaisten on ajettava pois maasta Lapissa oleva saksalainen sotaväki. Käsky täytettiin, ja viimeinen saksalainen poistui maastamme Norjaan Kilpisjärvellä huhtikuun 27. päivä 1945. Tähän päättyi Lapin sotana tunnettu sota saksalaisia vastaan. Lapin sota maksoi Suomelle noin 1000 kaatunutta.

Menetykset kaiken kaikkiaan jatkosodan vuosina olivat raskaat, mutta emme saa koskaan unohtaa sitä, että tärkein, itsenäisyys, säilyi.

Markku Vainio

Jatkosotaan Vehmaan miehet läksivät pää- asiassa JR 56:n riveissä

Sotilaallinen tilanne Euroopassa kehittyi keväällä ja alkukesästä 1941 niin kireäksi, että Suomi päätti toteuttaa taistelevan armeijansa liikekannallepanon 17.6. Kun Neuvostoliitto 25.6. pommitti useita suomalaispaikkakuntia mittavassa ilmahyökkäyksessä, katsoi Suomi olevansa sodassa itänaapurin kanssa.

Vakka-Suomessa suurin osa ase-kuntoisista miehistä määrättiin JR 56:n johonkin yksikköön. Vehmaalta rykmenttiin määrättiin kaikkiaan 408 miestä. Rykmentin 9. komppaniaan, joka tunnettiin nimenomaan Vehmaan komppaniaana, sai LKP-määräyksen 186 vehmaalaista. Toinen vehmaalaisten komppania oli 11. komppania, johon pitäjän miehiä määrättiin 156. Kolmannen pataljoonan kranaatinheitinjoukkueen rungon muodostivat vehmaalaiset. Heitä oli joukkueessa alkukokoonpanossa 57. Yksi vehmaalainen sijoitettiin rykmentin esikuntaan ja kolmannen pataljoonan esikuntaan määrättiin viisi vehmaalaista. Kymmenennen komppanian sai osoitteekseen kolme vehmaalaista.

Vehmaalaisia astui palvelukseen luonnollisesti myös muihin yksiköihin ja aselajeihin. Alkukokoonpanossa ja täydennysmiehinä jatkosodan vuosina vehmaalaisia palveli JR 56:n lisäksi ainakin seuraavissa jalkaväkirykmenteissä: JR 2, JR 3, JR 4, JR 5, JR 6, JR 7, JR 9, JR 11, JR 12, JR 14, JR 15, JR 25, JR 32, JR 34, JR 43, JR 45, JR 47, JR 48, JR 53, JR 60 ja JR 62.

Tämän lisäksi vehmaalaisia soti erilisissä pataljoonissa, viestijoukoissa, ilmatorjunnassa, ratsuväessä, rannik-

kopuolustuksessa ja kenttätykistössä Kenttätykistörykmentti 4:ssä, KTR 5:ssä ja KTR 19:ssä.

Jalkaväkirykmentti 56 kuului 1. Divisioonaan, joka oli perustettu Lounais-Suomen sotilasläänin miehistä. Divisioonan komentajana oli kenraalimajuri Paavo Paalu, talvisodan ajoilta vakka-suomalaisille tuttu komentaja.

JR 56:n komppaniaat, joihin vehmaalaiset määrättiin, kuuluivat rykmentin III Pataljoonaan, jonka rungon muodostivat vehmaalaiset. Heitä oli siis alkukokoonpanossa pataljoonassa 408 miestä. Sotatielle pataljoona lähti Vehmaan Vinkkilän asemalta kahtena junakuljetuksena 22.6.1941 alkaen.

Rykmentin komentajana oli evers-ti Martti Vilho Vihma (12.2.1898 – 8.9.1963). Vihma aloitti komentajana 17.6.1941 ja johti rykmenttiä viisi ja puoli kuukautta, eli vei rykmenttinsä taistellen Karhumäen porteille saakka. Vihma siirrettiin rykmentistä yllättäen 2.12.1941 kotijoukkojen esikuntaan koulutusosaston päälliköksi.

I Pataljoonan komentajaksi määrättiin majuri Eki Oksanen, miehilleen jo talvisodan Summasta tuttu arvostettu rintamakomentaja. II Pataljoonan sai johtoonsa kapteeni Aarno Mäntylä ja III Pataljoonan otti komentoonsa kapteeni Lauri Miettinen, Vehmaan aluepäällikkö, joka johti vakkasuomalaisia miehiään jo talvisodan Summan taisteluissakin.

Rykmentin vahvuus kuljetusten alkaessa 22.6. illalla oli 3 480 miestä, mikä oli 96 prosenttia määrävahvuudesta. He-

vosia lastattiin juniin 415, mikä vastasi määrävahvuutta.

Pysähdys Parolassa, pääteasemana Kaltimo lähellä Joensuuta

Rykmentin junakuljetukset alkoivat 22.6. Ensimmäisenä etappina oli Hämeenlinnan kupeessa oleva Parola, missä rykmentti oli kokonaisuudessaan 24.6.1941 puolelta päivin. Parolaan rykmentti keskitettiin siksi, että alkuperäisten suunnitelmien mukaan rykmentti oli tarkoitus siirtää Ahvenanmaalle.

Parolassa rykmentti vietti juhannuksen ja harjoitteli tiiviisti sekä huolsi ja täydensi itsensä taistelukuntoiseksi. Jatkokuljetukset alkoivat 29.6. puolenpäivän jälkeen. Pääteasemaksi oli määrätty Joensuun lähellä oleva Kaltimon asema, vaikka se miehiltä salattiinkin. Viimeinen kuljetusjuna oli perillä Kaltimossa heinäkuun 2. päivänä iltakymmeneltä.

Kaltimossa rykmentin miehet tapasivat ensimmäisen kerran saksalaisia aseveljiä. Tapaamisesta iloittiin molemmien puolin. Suomalaiset ja saksalaiset purkivat juniaan samaan aikaan ja riva-kasti. Kaltimon asema oli palanut lähes kivijalkaa myöten ilmapommituksessa ja savusi vielä, kun junia purettiin.

Kaltimosta rykmentti marssi Aittovaaraan. Matkaa oli 34 kilometriä. Rajalle oli matkaa noin 40 kilometriä. Aittovaarassa hiottiin taistelutaitoja tiukoin harjoituksin ja oppitunteja pidettiin runsaasti. Rajalta kuului tykistötulen kumua. Rajan tuntumaan Tuupovaaran Loitimojärvelle rykmentti marssi 8.7.1941. Rykmentti oli täydessä taisteluvalmiudessa.

Yli Moskovan pakkorauhan rajan

Moskovan pakkorauhan rajan rykmentti ylitti 13.7. kello 16.15 edetessään kohti Korpiselän kirkonkylää. Rykmentti ei vielä osallistunut taistelutoimintaan, vaan eteni toisessa portaassa. Korpiselkä ohittaen jatkettiin marssia Sonkusjärvelle saakka. 15.7. jatkoi rykmentti marssiaan Tolvajärven suuntaan.

Seuraavana päivänä VI Armeijakunnan moottoripyörälähetäjä toi käskyn, joka oli johtava rykmentin suuret uhrin vaatineisiin Kollaan taisteluihin, joissa vehmaalaisia miehiä kaatui 30, enemmän kuin talvisodan Summan tukilinjan taisteluissa helmikuun puolivälissä 1940.

Kollaan ja Näätäojan taisteluissa rykmentti menetti yli 800 miestä

Kollaan taistelut alkoivat JR 56:n osalta 16.7. ja päättyivät 30. heinäkuuta. Taistelujen aikana rykmentti menetti kaatuneina, haavoittuneina ja kadonneina 843 miestä, joista kaatuneita 218. Isku oli niin kova, ettei rykmentti toipunut siitä hyökkäysvaiheen aikana, vaan sai rivinsä kuntoon vasta, kun Karhumäen valtauksen jälkeen rykmentti pääsi lepoon Käppäselkään, missä se lepokuukauden aikana huollettiin ja täydennettiin lähes määrävahvuiseksi.

Vihollinen oli Kollaan – Näätäojan alueella linnoittautunut erittäin hyvin talvisodan aikaiseen taistelumaastoon ja käytti hyväkseen myös omia talvisodan aikaisia linnoituslaitteita, lähinnä korsuja. Maasto oli taitavasti kenttälinnoitettu välirauhan aikana pääasiassa siviilien ja työvelvollisten voimin. Suomalaiset törmäsivätkin suoraan kenttälinnoittautuneeseen viholliseen.

"Näätäojan tienhaarassa kaksi vihollisen hyökkäysvaunua löysi kohtalonsa. Paikka, jossa joukkueeni kärsi raskaita tappioita", kirjoitti veteraani albumiinsa. Kuten Markku Vainion kirjoituksesta ilmenee, JR 56 menetti Kollaallaan – Näätäojan taisteluissa 843 miestä.



Suomalaisjoukoista ensimmäisenä Kollaalle pääsi Kevyt Osasto 4, jonka Näätäojan tasalta vapautti rintamavastuusta 16.7. rykmentin ensimmäinen pataljoona. Kevyt Osasto, joka tuli Kollaalle polkupyörämarssina, ei voinut kerrassaan mitään hyvin suojautuneelle viholliselle, vaan joutui raskaat tappiot kärsineenä vetäytymään taakse lepoon.

Ensimmäisestä taistelupäivästä saakka sai JR 56 todeta, että Kollaalta ei läpihuutojuttuna päästä eteenpäin. Rykmentin pataljoonat taistelivat Suojärvelle vievän tien suunnassa, tien pohjoispuolella sekä tien eteläpuolella ja lähellä tietä olleen rautatien eteläpuolella. Tykistö, Rauman Patteristo, eli II/KTR 5 tuki voimallisesti hyökkäyksiä alusta saakka, mutta vaikka patteristo ampui useana päivänä yli 1 000 laukausta, ei vihollista saatu irtaantumaan. Esimerkiksi 17.7. patteristo tuki taisteluja 1 115 laukauksella. Kahta päivää myöhemmin tuli Kollaalle eversti Bernhard Kraemerin Raskas Patteristo 4 ja kun sen tuli saatiin hyökkääjien käyttöön, tuli tykistövalmisteluihin tehoa lisää huomattavasti. 24.7. tulivat Kollaalle

saksalaiset, eli kenraali Engelbrechtin 163.Divisioonaan kuuluva JR 310 ja sen tukipatteristo. Tässä vaiheessa Kollaalle oli saapunut myös Kevyt Patteristo10, joten tykistövoimaa oli ainakin tyydyttävästi. Taisteluja pystyi tukemaan myös panssarijuna ja rautatiepattereri.

Saksalaisille Kollaallaan talvisodassa palanut ja tuhoutunut maasto oli käsitämätön paikka. Berliiniläisrykmentti oli maaston kanssa ihmeissään, eikä sen taisteluarvo ensimmäisissä hyökkäyksissä ollut kovinkaan merkittävä. Mutta saksalaiset oppivat ja saivat Kollaallaan vastuulleen, kun JR 56 ja muut suomalaisjoukot elokuun 10. päivä lähtivät Kollaalta.

III Pataljoona eteni parhaimmillaan hyökkäyksessä 800 metriä

Kolmas pataljoona ja sen vehmaalaiset taistelijat hyökkäsivät Suojärvelle vievän tien pohjoispuolella komentajansa kapteeni Lauri Miettisen johdolla. Maasto oli hankalaa: suota, ryteikköä, pusikkoa ja ristiin rastiin talvisodassa kaatuneita runkoja. Mäet ja pienemmät

nyppylät oli kantalinnoitettu tehokkaasti. Ne olivat täynnä pesäkkeitä ja ainakin kahdella hirsikerralla varustettuja pesäkkeitä. Ne tarjosivat erinomaisen suojan sitkeälle viholliselle. 17.7. hyökkäyksessä III Pataljoona pääsi etenemään lähes 800 metriä, mutta ei pystynyt viemään loppuun saakka käskyn mukaista hyökkäystä. Vihollista ei saatu lähtemään pesäkkeistään. Edes kova tykistötuli ei pystynyt tuhoamaan kaikkia vihollisen suojarakennelmia.

Heinäkuun 18. päivä oli kohtalokas koko rykmentille, mutta ennen kaikkea toiselle pataljoonalle, ns. Laitilan pataljoonalle. Rautatien eteläpuolella hyökännyt pataljoona kärsi murskaavan tappion, sillä kentälle jäi yli 40 kaatunutta, pääosa lautilalaisia. Vihollinen äkkäsi hyökkäykseen ryhmittyvän pataljoonan ja keskitti siihen puoli tuntia kestäneen raskaan tykistön tuliskun. 7. komppanian ryhmitysalueella sirpaleet repivät ja hajottivat kaiken. 5. komppania lähti käskyn mukaisesti hyökkäykseen. Sen oli ylitettävä avoin suomaasto, jonka takana vihollinen odotti konetuliaseineen katetuissa asemissaan, joita oma tykistö ei pystynyt tuhoamaan. Komppania käytännössä lakosi suohon.

Illalla 24.7. vihollinen oli erityisen aktiivinen. Sen tarkoituksena oli päästä ratkaisuun ja aloitti suomalaisten pehmittämisen keskittämällä voimakkaan tykistökeskityksen rykmentin komento paikalle, mutta keskityksen rajuudesta huolimatta jäivät vahingot mitättömiksi. III Pataljoonan puolustuslohkolla vihollinen sai haltuunsa yhden tukikohdan, mutta se saatiin vastaiskulla takaisin.

Karjalan Armeijan joukot olivat nopeasti edenneet Laatokan rantatien tuntumassa aina Tarton rauhan rajan eteläpuolelle Tuulokseen, jonka suomalaiset ottivat haltuunsa 24.7. Kollaan

suunnalla sen sijaan hyökkäys junnasi paikallaan, vaikka lisäjoukkojakin oli saatu JR 56:n tueksi. Suunnan komentajaksi 22.7. määrätty kenraalimajuri Waldemar Oinonen antoi käskyn, jonka mukaan suomalaissaksalaiset joukot valtaavat Näätäojan ja jatkavat hyökkäystä välittömästi Vitsaojalle saakka. Vitsaojalle oli Näätäojalta matkaa viitisen kilometriä.

III Pataljoonan tuli käskyn mukaan hyökätä Suojärven tien vasemmalta puolelta kuten aikaisemmissakin hyökkäyksissä ja sen tavoitteeksi määrättiin maantie. Pataljoonan asemista tielle oli matkaa vähän toista kilometriä. III Pataljoonan oikealla puolella hyökkäsi saksalaisen JR 310:n toinen pataljoona. Hyökkäys alkoi tykistövalmistelun jälkeen kello 7.00. Hyökkäys sujui hyvin. Kolmas pataljoona eteni noin 700 metriä naapureitaan edellä, kunnes saksalaiset pääsivät samalle tasalle. Pataljoonat jatkoivat rinnakkain maantien vartta itään. Pataljoonat pääsevät noin kilometrin päähän Vitsaojasta. Tien eteläpuolella ja rautatien varressa hyökkäys onnistuu erinomaisesti. Näätäojan asema saadaan haltuun ja pelätty Näätäojan korsukylä vallataan ja puhdistetaan.

Puolennyön jälkeen iski vahva vihollisen taistelupartio III Pataljoonan asemiin ja aiheutti parinkymmenen miehen tappiot.

Hyökkäystä jatkettiin 27.7. ennen puoltapäivää, jolloin kolmas pataljoona eteni itään maantien molemmin puolin. Hyökkäys vei pataljoonan aina Vitsaojalle saakka, joka saatiin haltuun suhteellisen vähäisen vastarinnan jälkeen.

III Pataljoona oli 27.7. kello 1.30 mennessä päässyt rautatien ja maantien väliselle kapeimmalle kohdalle, jolla vihollinen puolustautui erityisen sitkeästi. Pataljoonan komentaja Lauri Miet-



Parin viikon yhtämittaisten taistelujen jälkeen JR 56 oli levossa Suovanjärven maastossa, kunnes matka 11.8.41 jatkui vanhan rajan yli kohti Vieljärveä osin autokuljetuksina, mutta myös polkupyörillä. Tässä upseereita Tulemajärvellä matkalla kohti Vieljärveä.

tinen päätti jatkaa Piitsjoelle saakka heti tilatun tykistökeskityksen jälkeen. Keskityksen jälkeen hyökkäys lähti liikkeelle, mutta vastus oli pirullisen luja. Pataljoona pääsi etenemään vain noin 150 metriä. Sitten tuli seinä vastaan. Vihollinen tulitti kiivaasti kaikilla aseilla ja miehet olivat rättiväsyneitä. Pataljoona yritti hyökätä vielä toisen kerran, mutta tuloksetta. Rykmentti menetti päivän taisteluissa 91 miestä.

Voimat lopussa

Päivän taistelujen jälkeen kävi selväksi, että JR 56:n voimat olivat lopussa. Pahasti vajaalukuinen ja niin henkisesti kuin fyysisestikin väsynyt joukko ei enää ollut hyökkäyskelpoinen kokonaisuus. Lähes kaksi viikkoa yhtämittaaisesti taistelleet miehet eivät yksinkertaisesti enää jaksaneet.

Tämän ymmärsi myös kenraalimajuri Oinonen, joka antoi rykmentille

luvan siirtyä lepoon Suovanjärven maastoon. Mutta vain osittain, sillä aseisiin piti jättää yksi kiväärikomppania, konekivääreitä, kranaatinheittämiä, pst-tykkijoukkue ja jääkärijoukkue. Aseisiin jäävistä osista muodostettiin osasto Mäntylä. Vihollinen hyökkäsi seuraavana päivänä, mutta osasto torjui sen. Osasto Mäntylä pääsi lepoon 30. 7. Jalkaväkirykmentti 56:n raskas Kollaan-Näätäojan vaihe jäi taakse. Rintamavastuu jäi saksalaisille.

Kollaalta vanhan rajan yli Vieljärvelle ja Itä-Karjalaan tavoitteena Petroskoi

Suovanjärven levon jälkeen rykmentti lähti marssien 11.8. kohti Itä-Karjalaa. Loimolanjärven itäpäästä rykmentti lähti pitkin Käsnäselkään vievää tietä kohti Tarton rauhan rajaa ja ylitti valtakunnan rajan 12.8. kello 1.30. Rajan takana ensimmäinen tavoite oli Vieljär-

vi, luonnonkaunis karjalaiskylä, jonka itäpuolella taistelut olivat käynnissä. Rykmentti siirrettiin Vieljärvelle osin autokuljetuksin.

Vieljärven jälkeen rykmentti joutui tosissaan sotimaan seuraavan kerran Hiisjärven – Kirvesjärven - Perjärven alueella 15. - 17.8. Nämä järvikannaksen taistelut tunnetaan puskataistelujen nimellä. Kolmas pataljoona sitoutui taisteluihin 17.8., jolloin se vapautti rintamavastuusta varsinaissuomalaisen JR 35:n toisen pataljoonan kello 17.00. Vahvan tykistön tukema vihollinen hyökkäsi 17.8. kaksi kertaa pataljoonaa vastaan, mutta lyötiin kummallakin kerralla takaisin, vaikka hyökkääjä pääsikin aina pataljoonan aseisiin saakka – jos nyt yleensäkin voidaan puhua mistään asemista, sillä puolustuslinja muodostui vain hätäisesti kaivetuista poteroista. Seuravana päivänä vihollinen uudisti hyökkäyksensä kolmatta pataljoonaa vastaan kolme kertaa, mutta lyötiin raskaat tappiot kärsineenä joka kerta takaisin. Pataljoonan ammuskulutus kahden vuorokauden aikana oli melkoinen; noin 19 000 kiväärinpatruunaa ja mm. 400 kranaatinheittimen ammusta.

JR 56 oli näissä asemissa aina syyskuun alkuun saakka. Silloin alkoi yleishyökkäys, jonka tavoitteena oli Petroskoin valtaaminen.

Nuasjärven – Topasjärven – Matkospuron alueella rykmentti oli seuraavan kerran vastakkain vihollisen kanssa 7. – 10.9. Vihollinen oli linnoittanut alueen perusteellisesti. Nuasjärven lounaispuolella oli vahvasti varustettu ”Korsukukkula”, jonka kanssa toinen ja kolmas pataljoona saivat tehdä töitä toista vuorokautta ennen kuin vihollinen irtaantui. III Pataljoona seurasi vihollista pohjoisesta ja siirtyi Topasjärvellä etulinjaan. Vastus oli melko vähäistä, sillä vihollinen irtautui taistelukoske-

tuksista mahdollisimman pian. Pataljoona pääsi Matkospurolle ja ylitti sen, mutta sitten vastus koveni ja hyökkäys tyssäsi.

Taistelu Matkospurolla alkoi 10.9. kello 6.30. Vihollinen pisti vastaan tosissaan ja tarvittiin tykistön tukea, jotta hyökkäys saataisiin liikkeelle. Pahaksi onneksi ensimmäiset kranaatit tulivat omien niskaan, ja miehiä kaatui ja haavoittui. Hyökkäystä ei luonnollisestiikaan saatu liikkeelle ja vihollinen käytti heti tilanteen hyväkseen. Tykistönsä tukemana se heitti suomalaiset takaisin Matkospuron taakse. III Pataljoonan tueksi etulinjaan tulivat 1. ja 3. Komppania. Joukko pystyi torjumaan vihollisen toisen hyökkäyksen illalla. Vahvoista asemistaan vihollinen irtaantui 11.9. aamupäivällä, kun tilanne muualla kehittyi sille vaaralliseksi.

Nirkka ja Pyhäjärvi

Matkospurolta III Pataljoona pääsi liikkeelle heti vihollisen irtauduttua. Tavoitteena oli Nirkan kylä, jonka laitamilla jo oli muita omia joukkoja. Nirkan kylä sijaitsi korkean mäen päällä ja oli linnoitettu siilipuolustukseen. Kylässä oli useita panssarivaunuja. Kylän valtaus alkoi 12.9. aamukuudelta ja oli suomalaisten hallussa klo 15. Kylästä saatiin merkittävä sotasaalis.

Nirkan jälkeen oli vuorossa Pyhäjärven mottisota. JR 56 alistettiin kylän valtaamisen ajaksi 7. Divisioonalle. Pyhäjärven mottitaisteluissa oli merkittävä osa myös JR 56:lla, JR 35:n toisella pataljoonalla ja JR 9:n kolmannella pataljoonalla. Pyhäjärven motti selvitettiin 15.9. aikana ja sotasaalis oli valtaisa.

Viimeistään Pyhäjärven menetyksen jälkeen vihollisen on täytynyt tajuta, että se ei kykene pysäyttämään suomalaisten hyökkäyksiä. Vihollinen aloittikin jo tässä vaiheessa Petroskoin evakuoinnin



Matkalla kohti Petroskoita JR 56 oli selvittämässä Pyhäjärven mottia. Taistelujen päätyttyä 15.9.1941 sotasaalis oli suuri. Marssi jatkui kohti Prääsää ja Petroskoita.

ja rupesi vetämään joukkojaan suoravii-
vaisesti Petroskoin suuntaan.

Seuraava vallattava kohde oli Prääsä, suomeksi Teru, jonka eteläpuolella rykmentti taisteli 17.9. – 24.9., ennen kuin korkealla mäellä sijainnut linnoitettu kylä saatiin vallatuksi.

Tie auki Petroskoihin

Prääsän – Terun jälkeen oli tie käytännössä auki Petroskoihin saakka, vaikka pieniin kahakoihin vielä jouduttiinkin. Prääsän – Terun jälkeen seuraava solmukohta oli Matrossan kylä Petroskoihin vievän tien varrella. Rykmentti heitettiin Matsossaan Prääsä – Terusta autokuljetuksin, ja se oli väsyneille miehille juhlaa. Matrossassa ei kolmas pataljoona ottanut osaa taisteluihin, sillä tullessa oli käytännössä vain ensimmäinen komppania.

Matrossasta III Pataljoona jatkoi Petroskoin tien tuntumassa Polovina

eli Puoliväliin, missä se oli syyskuun viimeisenä päivänä. Kolmas pataljoona eteni tien pohjoispuolella ja toinen pataljoona tien vasemmalla eli eteläpuolella. I Pataljoona taisteli erillään kahdesta muusta pataljoonasta, sillä se suuntasi kärkensä Matrossasta etelään ensin Jandrijärvelle ja sitten Lohijärvelle, mistä otti suoran suunnan Petroskoihin. Osasto Pihala, jolla nimellä I Pataljoona tässä vaiheessa soti, tuli luoteesta Petroskoin porteille 30.9. aamuyöstä.

Kolmas pataljoona marssi toinen pataljoona kannoillaan Matrossasta Puoliväliin, mistä joukot 30.9. saivat autokuljetuksen Petroskoin esikaupunkiin ja kaupungin lentokentän maastoon. Täällä rykmentin joukot majoitettiin kaupungin pohjoispuolelle Solomanniin johtavan tien varsille. Rykmentti oli tullut Äänisen rannoille ja Petroskoi oli

Erkki Luntamo (edessä) kertoo Solomannissa v. 2004 vakkasuomalaisryhmälle kuinka hän tällä paikalla seurasi 2.10.1941 JR 56 10 komppanian siirtymistä syöksyveneillä taustalla näkyvälle Gromovskojen niemelle.



vallattu. Se sai suomenkielisen nimen Äänislinna.

Rykmentti alistettiin 11. Divisioonalle uusia tehtäviä varten. III Pataljoonan saapuessa Solomanniin majoitusalueelleen, oli Väinö Linnan Tuntemattomasta sotilaasta tutun JR 8:n ensimmäinen pataljoona jo valtamassa Solomannin kylää.

JR 56 ei varsinaisesti osallistunut Petroskoin valtaukseseen. Vain I Pataljoonan tilapäinen Osasto Pihala eteni kaupunkiin vihollisen kintereillä. Pihala miehineen tuli Petroskoihin Lohijoen suunnasta ja eteni keskikaupungille saakka varhain aamulla 1.10.1941, eli kaupungin valtauspäivänä. Ennen Pihalan osastoa oli kaupunkiin päässyt etelästä edennyt Kiukaisten ja Euran miehistä koottu Kevyt Osasto 8:n kärki, joka ensimmäisenä joukkona nosti Suomen lipun hulmuamaan erään esikaupungin katolle. Kevyt Osasto 8 oli kaupungissa aamuviiden paikkeilla. Osaston lippu siirrettiin vielä aamupäivän aikana Otto Ville Kuusisen hallituspalatsin kattolipputankoon.

Ohi Äänislinnan

Gromovskojen niemelle ja kohti Karhumäkeä

JR 56:n miehet saivat toki pistäytyä Äänislinassa, mutta vain tilapäisesti, sillä ylimmän johdon suunnitelmissa rykmenttiä odottivat uudet tehtävät, vaikka miesten keskuudessa liikkui huuja, että sota päättyisi Äänislinnan valtaukseseen. Siksi pettymys miesten keskuudessa oli tavaton, kun rykmentti jo valtausta seuraavana päivänä määrättiin etenemään Gromovskojen niemelle.

Gromovskojen niemen ja Äänislinnan väli on noin 4,5 kilometriä. Salmen ylittäminen oli pohjoiseen etenevien joukkojen suurin vesistönylitysoperatio koko sodan aikana. Ensimmäiset syöksyveneet lähtivät Äänislinnan rannasta klo 14.00 matkustajinaan 10. Komppania. Ylitykseen kului aikaa runsas puoli tuntia. Ylitystä tuettiin savuverholla ja tykistön häirintäammunnalla. Gromoskojen niemellä kärjen tuli vallata sillanpääasema ja edetä nopeasti Lohmoipuron kylään, jotta sillanpäälle tulisi syvyyttä. Näin tapahtuikin.

III Pataljoona lähti etenemään pohjoiseen seuraavana päivänä ja pys-

tyi tiukasta vastarinnasta huolimatta etenemään aina Lehtiniemen kylään saakka. Pataljoonan lähtiessä liikkeelle sattui järkyttävä onnettomuus, joka pisti miesten mielet koetukselle. Aivan hyökkäyksen alussa oma kranaatinheitin ampui tarkistuslaukauksia, mutta ensimmäinen laukaus jäi jostain syystä lyhyeksi. Kranaatti iski kiveen keskellä etenevää miesjoukkoa. Sirpalevaikutus oli tuhoisa. Yhdeksän miestä kaatui ja 31 haavoittui.

Hyökkäys jatkui seuraavana päivänä, mutta vastus oli niin kova, että kärki pääsi eteenpäin vain kaksi ja puoli kilometriä Jalgoran suuntaan. III Pataljoona suuntasi Lehtiniemen jälkeen koilliseen kohti Koivusiltaa, jossa sai vastaansa vihollisen rajusti puolustautuvan JR 24:n osia.

Tämän jälkeen rykmentti aloitti hyökkäyksen suoraan kohti pohjoista ja Kontupohjaa. Kärjessä hyökkäsi II Pataljoona, jota seurasi I Pataljoona. III Pataljoona tuli perässä ikään kuin reservinä.

Jalgoran kylän tuntumassa vastus kävi liian kovaksi. Vaikka vihollista pehmitettiin jatkuvasti tykistöllä ja heittimistöllä, ei hyökkäys päässyt eteenpäin ennen kuin neljän päivän kuluttua. III Pataljoona jäi kylään reserviksi.

Tulguba ja Kodokuba

III Pataljoona määrättiin etenemään Jalgorasta aamuvarhaisella 9.10. Sää oli inhottavan lumimyrskyinen. Puoli yhdeksän aikaan pataljoona ylitti etulinjan, jossa oli I Pataljoona. Heti etulinjan tuntumassa antautui 17 vankia, jotka kertoivat, että kokonainen rykmentti, noin 1 200 miestä, oli nälissään valmis antautumaan. Kolmas pataljoona eteni nopeasti komentajansa ollessa kärjessä ja oli puoleen päivään mennessä edennyt lähtöasemistaan 2,5 kilometriä.

Edettiin pimeäntuloon saakka. Tykistö ampui koko yön häirintää pitäen vihollisen paikoillaan.

Aamulla tykistö ampui tehokkaan tulivalmistelun ja sen jälkeen III Pataljoona lähti liikkeelle. Tien tuntumassa eteni 10.K. Kaikki sujui loistavasti ja seuraavana päivänä vihollinen katsoi parhaaksi lähteä lätkimään Tulgubasta ja kylä saatiin näin omien haltuun. Vauhdilla jatkettiin eteenpäin ja Kodoguba oli suomalaisten käsissä samana päivänä kello 16 mennessä. Tämän jälkeen JR 56 pääsi lepoon Paloasemakylään 20. – 27.10. väliseksi ajaksi.

Hyökkäys pohjoiseen eteni kaikilla tahoilla hyvin. Kontupohja oli seuraavana valtauslistalla. JR 56 oli valtaustaistelussa pääosin sivustakatselija. Vihollinen perääntyi Kontupohjasta 3.11. Tällöin koko kauppala paloi. Tulipalot olivat alkaneet jo lokakuun viimeisenä päivänä. Vihollisen lähdettyä kauppalasta, marssi JR 56 halki palavan Kontupohjan kohti pohjoista, sillä sodanjohdon ajatuksissa siinteli Karhumäen valtaus. Kontupohjasta on matkaa Karhumäkeen 65 kilometriä.

Karhumäen valtaus

Karhumäen taistelut pistivät väsyneet ja kuluneet suomalaisvoimat äärimmäisen kovalle koetukselle. Karhumäestä taisteltiin 13.11. – 8.12. välinen aika. JR 56 oli koko ajan mukana taisteluissa ja sen tehtävänä oli lännestä metsien kautta iskeä kaupunkiin. Maasto oli lähes vuoristomaista korkeine ja äkki-jyrkkine nousuineen, mikä teki kaikenlaisen etenemisen äärettömän raskaaksi ja vaikeaksi. 23.11. alkaen JR 56 siirtyi aktiiviseen puolustukseen Karhumäen eteläpuolelle Ahvenlammesta Äänisen rannalle saakka. Vihollisella oli Karhumäessä runsaasti tykistöä ja se myös käytti sitä sumeilematta. Erityisen

lujille tykistö-
tulessa joutui
III Pataljoona,
jonka lohkolla
vihollinen yritti
jatkovasti pääs-
tää kiinni patal-
joonan aseisiin.
Kerta toisensa
jälkeen hyökkä-
ykset torjuttiin.

Karhumäen
valtaus valmis-
teltiin huolelli-
sesti. Huomat-
tavia vahvistuk-
sia saanut 1. Divisioona eteni kaupunkia
kohden luoteesta ja 1. Jääkäriprikaati
hyökkäsi kaupunkiin lännestä. Itsenäi-
syyspäivänä 1941 hyökkäys saavutti
tavoitteen ja Karhumäki oli vallattu.
JR 56 eteni itsenäisyyspäivän aamuna
kaupunkiin etelästä Äänisen rantoja
myötäillen. Rykmentin etenemisvaihe
päätyi samalla, kun joukot pääsivät
Karhumäkeen.

Osa Karhumäen vallanneista jou-
koista jatkoi saman tien koilliseen
kohti Stalinin kanavaa Poventsaa, joka
vallattiin lopullisesti 7.12.1941. Karhu-
mäen ympäristö saatiin puhdistetuksi
harhailevista vihollista 8.12. kuluessa.

Joulukuun 2. päivä 1941 oli rykmen-
tille merkittävä sikäli, että silloin Koti-
joukkojen esikuntaan koulutusosaston
päälliköksi määrätty eversti Martti Vih-
ma luovutti rykmentin everstiluutnantti
Matti Armas Aarniolle, ”Motti-Matille”,
joka oli rykmentin komentaja sodan
loppuun saakka.

Lepoon Käppäselkään
ja sitten Maaselkään



Karhumäen asema tuli monelle sotilaille tutuksi.

JR 56 siirrettiin Karhumäestä etelään
Käppäselkään lepoon ja täydennettä-
väksi sekä uudelleen järjestettäväksi.
Rykmentti oli hyökkäysvaiheen aikana
8.7. – 8.12.1941 menettänyt alkuperäi-
sestä vahvuudestaan yhteensä 1 492
miestä, mikä on valtava määrä, kun
muistetaan, että rykmentin määrävah-
vuus oli noin 3 500 miestä.

Levossa rykmentti sai olla puolisen-
toista kuukautta. Tänä aikana vanhimpi-
en ikäluokkien miehet, eli vuonna 1911
ja sitä ennen syntyneet siirrettiin pois
rykmentistä, ja tilalle tuli nuorempia
miehiä. Täydennysten ja kotiuttamisten
jälkeen oli syntynyt itse asiassa aivan
uusi JR 56, jossa alkuperäiskokoonpa-
non miehet olivat vähemmistönä.

Tässä myllerryksessä jätti I Patal-
joonan komentaja majuri Eki Oksanen
pataljoonansa kapteeni Aarno Mäntylän
hoteisiin ja siirtyi Vakka-Suomen suo-
jeluskuntapiirin esikuntaan Raumalle.
Myös muita upseerivaihdoksia tehtiin
runsaasti. Rykmentin katsottiin olevan
levännyt, täydennetty ja taisteluvalmis
tammikuun lopulla 1941.

Rykmentin oli aika taas siirtyä etu-
linjaan taistelevaksi osastoksi. Uudeksi
osoitteeksi rykmentille annettiin Maa-
selän kannas ja Hiisjärven puolustus-

lohko. Sinne rykmentti siirtyi 29.1.42 alkaen.

Hiisjärvellä III Pataljoona jäi aluksi reserviin Syrjäjärvelle. Etulinjassa ollessaan III Pataljoona oli rintamavastuussa rykmentin vasemmalla sivulla lähinnä Vansjärven lohkoa, jota puolusti Er.P.22. Hiisjärven lohko tunnetaan myös Salmijoen lohkon nimellä.

Rykmentti oli Salmijoella – Hiisjärvellä joulukuun puoliväliin 1943 saakka. Tämä vaihe oli suhteellisen rauhallista aikaa ja rykmentti elikin niin tavanomaista asemasotavaihetta kuin vain olla ja voi. Etulinjavuorojen vastapainoksi rykmentti oli levossa takana lähes ruhtinaallisen hyvissä oloissa, sillä lepopaikoissa oli hyvät asuinrakennukset, saunat ja yleensäkin kaikki mahdolliset elämiseen tarvittavat paikat.

Tietöitä tehtiin ahkerasti ja niinpä rykmentin alueella olikin hyvin toimiva tieverkko valmiina kesään 1943 mennessä. Harrastustoiminta kukoisti ja viihtyisät sotilaskodit olivat ahkerassa käytössä. Komea Motti-Halli vihittiin käyttöönsä Kalevalan päivänä 1943. Vuorollaan rykmentti oli rakentamas-

sa taaempia puolustuslinjoja niin itse Maaselän kannaksella kuin Karhumäen länsipuolella. Partiomatkoja tehtiin runsaasti ja koulutusta annettiin lähes asiassa kuin asiassa. Maataloustöitäkään ei saa unohtaa, sillä niihinkin rykmentti osallistui.

Kriville aivan uusiin karuihin olosuhteisiin

JR 56:n leppoisa Hiisjärven – Salmijoen aika päättyi 13.12.1943, jolloin rykmentti joutui siirtymään Maaselän kannaksen Krivin lohkolle. Olot Krivilä olivat aivan toiset kuin Hiisjärvellä – eivätkä suinkaan paremmat. Rykmentti sijoitettiin Maaselän kannaksen pahimmaksi tunnetulle lohkolle Kriville, lohkolle, joka tunnettiin myös Komujärven lohkona. Rykmentti vapautti eturintamavastuusta JR 5:n.

Muutto Kriville oli rykmentille merkittävä myös siksi, että samaan aikaan laitettiin Maaselän kannaksella joukkoja uuteen uskoon. JR 56:n kolmas pataljoona joutui heittämään tässä vaiheessa hyvästit omalle rykmentilleen, sillä siitä tehtiin joulukuussa perustetun uuden yhtymän 21. Prikaatin kolmas pa-



Salmijoen – Hiisjärven alueella JR 56 oli lähes kaksi vuotta joulukuun puoleenväliin 1943 saakka. Tämä vaihe oli suhteellisen rauhallista aikaa. Tämä Hiisjärvi-kuva on maaliskuulta 1943.

taljoona. Miehistö kokonaisuudessaan siirrettiin ”Venttiprikaatina” tunnettuun joukkoyksikköön, mutta pataljoonan komentaja Lauri Miettinen sai jäädä vanhaan rykmenttiinsä ja hän jatkoi edelleen sen kolmannen pataljoonan komentajana. Miettinen sai komennettavakseen täysin uudet miehet ja hänen yhteytensä tuttuihin vehmaalaisiin sotureihin katkesi lopullisesti. JR 56:n kolmas pataljoona muodostettiin Er.P. 22:sta, joka ensin alistettiin ja sitten nimettiin rykmentin III Pataljoonaksi. Hyvän alkuperäisen kolmannen pataljoonan menetys oli JR 56:lle iso ja korvaamaton suonenisku.

Komujärven lohkolla rykmentti sai tottua alituisen tykistö- ja krh-tuleen sekä ennen kaikkea tarkka-ampujiin, jotka alituisesti vaanivat saalista. Poissiirtyvän JR 5:n miehet painottivatkin tulijoille, että päätä ei ole syytä nostaa näkyviin, sillä jos niin tekee, pamahtaa välittömästi ja useimmiten osuma on varmasti tappava. – Tämän saivat JR 56:n sotilaat pian oppia. Vanginsieppaukset olivat Komujärvellä jokapäiväistä arkea, sillä vihollinen oli jatkuvasti liikkeellä sieppausaikeissa. Yleensäkin taistelutoimintaa oli öin ja päivin ja siihen oli tulokkaiden totuttava.

JR 56:n puolustuslohkoa vastapäätä vihollisen puolella oli kuuluisa Maaselän hotelli, mahtava nelikerroksinen rakennus, jota vihollinen käytti taitavasti tarkka-ampujiensa ja tulenjohtajiensa pesäpaikkana. Oma tykistömme yritti tuhota betonirakennuksen, mutta ei työssään onnistunut.

Maasto Komujärvellä oli täysin avointa, sillä isännät olivat rauhan vuosina parturoineet metsät avohakkuina laajalta alalta Muurmannin radan tuntumasta. Radalle tukit oli kuljetettu puurautateitä pitkin ja näitä puurauta-

teitä käyttivät sodan aikana hyväkseen suomalaiset mm. huoltotyössä.

Krivillä JR 56 sai tottua koviin olosuhteisiin ja etenkin Hiisjärven aikaan verrattuna ala-arvoisiin majoitusoloihin. Niinpä miehet rupesivat ensitöikseen kohentamaan asuntoja ja rakentamaan uusia. Hankaluutena olivat pitkät puutavaran noutomatkat, sillä itse puolustuslohkolla ei ollut enää metsää, josta kunnollista puutavaraa olisi saanut.

Rykmentti vetäytyy Maaselän kannakselta talvisodan taistelupaikoille Tolvajärvelle ja Loimolaan

Vartiointin, henkilökohtaisen varomisen, partioinnin ja varustelutöiden merkeissä kului rykmentiltä Krivillä aika aina siihen asti, kun suomalaiset läksivät vetäytymään Maaselän kannakselta. Vetäytymään oli lähdettävä sen jälkeen, kun puna-armeija oli päässyt läpimurtoon 10.6. Valkeasaassa ja aloittanut etenemisen Syväriltä 20.6. kohti Sisä-Suomea.

Karjalan kannaksella oli tilanne niin uhkaava, että sinne oli siirrettävä kaikki mahdolliset joukot, jotka vain irti saatiin muilta rintamanosilta. Maaselän kannakselta siirrettiin huomattava määrä niin jalkaväkeä kuin tykistöäkin Karjalan kannakselle. Maaselän joukkojen komentajaksi oli 16.6. tullut kenraalimajuri Einar Mäkinen, joka johti vetäytymisen erinomaisen taitavasti.

Vetäytymään lähdettiin 20.6. alkaen. Maaselän kannaksen noin 200 kilometriä pitkällä etulinjalla olivat silloin rintamavastuussa JR 33 etelässä Poventsan ja Salmijoen tasalla, 21. Prikaati Vansjärvellä ja JR 56, jolla oli vahvennuksena I/JR35 Komujärvellä ja aina Seesjärven Suurlahteen saakka. Maaselässä oli tykistöä alun perin 20

patteristoa, mutta vetäytymisen alkaessa tykistöä oli enää kahdeksan patteristoa, sillä muut oli siirretty Karjalan kannakselle.

Asemasodan aikana Maaselän kannakselle oli varustettu kaksi taaseempaa puolustuslinjaa, joissa oli myös betonilinnotteita. Etenkin Karhumäen ympäristö oli lujasti kantalinnoitettu ja suuri osa puolustusrakennelmista oli louhittu kallioon.

Valitettavasti vain näistä lujista linnoitteista jouduttiin luopumaan runsaan kahden vuorokauden taistelujen jälkeen, sillä vihollinen rynnäköi Karhumäen suunnalla erittäin vahvoin joukoin tykistön ja panssarien tukemana. Vastassa ollut JR 33:n yksi pataljoona ei voinut mitään moninkertaisesti ylivoimaiselle viholliselle, vaan sen oli lähdettävä nopeasti perääntymään.

Tilanne heijastui myös pohjoisemmaksi Maaselkään. Hyviä puolustuslinjoja ei pystytty juurikaan käyttämään hyväksi, vaikka vihollinen kärsikin ensimmäisissä todellisissa vetäytymistaisteluissa raskaat tappiot. Vihollisella oli niin paljon elävää voimaa, että se pystyi etenemään suuretkin tappiot kärsineenä. Kaiken lisäksi vihollinen osasi nyt käyttää maastoa hyväkseen aivan eri tavalla kuin vuonna 1941. Nyt vihollinen pystyi saarrostaamaan ja koukkaamaan vaikeissakin maastoissa ja piti näin yllä alituista sivustauhkaa, jonka edessä suomalaisten oli pakko jatkaa vetäytymistään.



JR 56:n asemista oli hyvä näkyvyys Maaselän kylään ja Maaselän hotelliin, jota kerrottiin Stalininkin käyttäneen matkalla Murmansiin. Vihollinen käytti hotellia tarkka-ampujiensa pesäpaikkana. Kuva lienee otettu kaukoputken läpi.

Osterjärven – Liistepohjan ja Vuosmajärven linjalla käytiin ensimmäiset viholliselle tappiolliset taistelut. Etenkin Vuosmajärven eli Itä-Ahvenjärven taistelu oli raivokas ja viholliselle kohtalokas.

Vetäytymisen alkaessa Seesjärven Suurlahden taistelun jälkeen karkasi III Pataljoonasta noin 80 miestä. Tämä johti uudelleenjärjestelyihin ja mm. alkuperäiskokoonpanon 10. Komppania lopetettiin kokonaan.

JR 56 vetäytyi suunnitelmien mukaan kesäkuun loppuun mennessä Juustjärven tasalle. Tässä suunnassa rykmentin III Pataljoona oli vielä pohjoisempaan Seesjärven eteläpuolella, sillä se kuului sieltä vetäytyvään taisteluosasto Glantziin.

Karhumäen – Porajärven maantien tuntumassa vetäytyvät rykmentin osat ottivat vastaan vihollisen hyökkäyksiä mm. Osterjärvellä ja Tsopinassa, minä jälkeen vetäydyttiin Kumsjärvelle, jossa päästiin majoittumaan taloihin.

Kumsjärveltä vetäydyttiin Mäntyselkään.

Kesäkuun loppuun mennessä tilanne oli kehittynyt niin, että II Armeijakunnan oikealle siivelle tarvittiin lisää joukkoja. Joukkoja alettiin keskittää Suojärven pohjoispuoliselle alueelle. JR 56 siirrettiin autokuljetuksin noin 70 kilometrin matka uudelle toiminta-alueelleen Leppäniemeen ja Tsalkiin.

Heinäkuun kahtena ensimmäisenä päivänä vihollinen yritti päästä läpi Säämäjärven ja Sotjärven väliseltä kannakselta, mutta sen yritykset pystyttiin estämään. Vihollinen siirsi painopisteensä Sotjärven lounaispuolelle, missä etulinjassa oli II/JR 56. Rajuissa taisteluissa pystyttiin vihollisen yritykset täälläkin torjumaan. Tässä vaiheessa hajotettiin Säämäjärveltä vetäytynyt osasto Glantz ja rykmentin III Pataljoona pääsi oman rykmenttinsä hoteisiin.

Vihollisen jatkuvasti painostaessa oli rykmentin vetäydyttävä Suojolle saakka, missä taisteltiin 5. – 8. heinäkuuta. Vihollista pystyttiin pidättelemään, mutta ei pysäyttämään ja siksi oli jatkettava vetäytymistä. Rykmentin etulinjassa olleet II P ja III P aloittivat vetäytymisen iltapäivällä 5.7. ja pääsivät Suojoen taakse seuraavana päivää aamulla. Päätiellä ollut Suojoen silta räjäytettiin kello 9.00. Seuraavaksi otettiin yhteen Veskelyksessä, mistä luovuttiin puolelta öin 7.7. ja rykmentin päävoimat vetäytyivät Hattuvaaran ja Suvilahden välille puolustamaan Suojoen rautatie- ja maantiesilloja. Rykmentti oli palannut Tarton rauhan rajan taakse Suomen puolelle, Suojärven pitäjään.

JR 56 puolusti isänmaansa vapautta Suojärven – Tolvajärven – Ägläjärven alueella aina aselepoon 4.9.1944 saakka. Taistelut olivat rajuja ja menetykset molemmin puolin raskaat. Hyökkäävä vihollinen kärsi tuhansien miehien tap-

piot. Tarkoista määristä ei ole tietoa, mutta varmaa on, että puna-armeija maksoi kalliin hinnan niistä alueista, jotka se hyökkäämällä oli saanut hallintaansa. Esimerkiksi Tshumeikan ja Kagrakankaan verisissä taisteluissa vihollinen menetti elävää voimaa varmasti enemmän kuin mitä kaikkiaan oli puolustavalla puolella.

JR 56:n taistelut olivat osa U-aseman taisteluista, joissa Syväriltä hyökkäämään lähtenyt vihollinen yritti tunkeutua syvemmälle Sisä-Suomeen. Niin itse U-asemassa kuin jatkeella alueella, millä JR 56 taisteli, murskattiin kaikki vihollisen yritykset, ja sen oli elokuun alusta alkaen alistuttava asemasotaan. Puna-armeija oli kärsinyt valtaisan hengen, fyysisen ja materiaalisen tappion.

JR 56:n taistellessa vetäytymisestä alkaen aina aselepoon saakka, sen riveistä puuttuivat Vehmaan miehet ja koko alkuperäinen rykmentin III Pataljoona. Pataljoona ja sen vehmaalaiset vetäytyivät 21. Prikaatin mukana Maaselästä Ilomantsiin, missä annettiin viholliselle jatkosodan viimeinen ratkaiseva isku.

III Pataljoona siirretään uuteen 21. Prikaatiin ja se joutuu jättämään hyvästit vakkasuomalaiselle joukolle

Maaselän joukkojen uudelleenjärjestelyssä lopetettiin Jalkaväkirykmentti 101, joka oli muodostettu kuulusta majuri Nikke Pärmin johtamasta Er.P 21:stä sekä Erillisistä Pataljoonista 22 ja 23. Jalkaväkirykmentti 56 joutui antamaan uudelle kokoonpanolle, joka sai nimen 21. Prikaati, kolmannen pataljoonansa. Vastineeksi JR 56 sai Er.P 22:n. Uuden Prikaatin komentajaksi tuli eversti Torsten Ekman.

III/JR 56 liitettiin 21. Prikaatiin virallisesti 14.12.1943, jolloin sen vahvuus



Vetäytyminen aloitettiin 20.6.1944. 9./21. Pr:n miehiä lähtövalmisteluissa tuona päivänä.

oli 581 miestä, joista upseereita 21 ja aliupseereita 80. Takaisin omaan alkuperäiseen rykmenttiinsä pataljoona pääsi 26.10.1944.

21. Prikaati oli Maaselässä rintamavastuussa keskellä kannasta Vansjärven lohkolla. Koulutusta ja linnoitustöitä riitti joka päivälle. Rintamavastuun Vansjärvellä prikaati otti 5.2.1944 ja oli etulinjassa 20.6., eli siihen saakka, kun lähdettiin vetäytymään.

Prikaati pääsi vetäytymään vaikeuksitta taka-asemaan saakka. Prikaati kävi viivytystaisteluja yhdessä 1. Divisioonan joukkojen kanssa Juustjärvelle saakka. Sitten tiet erosivat. Prikaati viivytty pohjoisempaa kuin JR 56, sen vetäytymistie kulki Porajärven kautta Ilomantsiin. Nelipataljoonaisen prikaatin lähtiessä vetäytymään oli sen III Pataljoona eli vakkasuomalaispataljoona etulinjassa.

Ensimmäisen kerran III Pataljoona oli kosketuksissa vihollisen kanssa Nuolen tien suunnassa 21. kesäkuuta, mutta vihollinen oli tässä vaiheessa vielä kovin varovainen liikkeissään. Kahta päivää myöhemmin vihollinen hyökkäsi tosissaan koko 21. Prikaatin puo-

lustuslohkolla. Syntyi sisäänmurtoja, joissa vihollinen kärsi huomattavat tappiot. Nuolen tien suunnassa vihollinen hyökkäsi ilman tykistön tukea kolmannen pataljoonan asemia vastaan. 10. komppania oli eteentyönnetyssä asemassa, josta

sen oli luovuttava ylivoiman edessä. Taistelut jatkuivat kiivaina myös koko seuraavan yön ajan ja vihollinen pääsi 9. Komppanian alueella taisteluhautoihin saakka, mutta iskettiin takaisin. Asemista oli luovuttava aamukymmeneltä. Irtautuminen sujui hyvin, vain 10. Komppanian lohkolla yritti vihollinen ahdistella vetäytyjiä.

Prikaati vetäytyi Savastilaan saakka, jonka aikana viivytyksestä vastasi Juustjärvelle saakka III Pataljoona. 25.6. aamuneljältä kolmas pataljoona lähti marssille Kumsan tienhaarasta Semsjärvelle ja majoittui Mäntyselän kylään. Vihollisen maataistelukoneet ahdistivat marssin aikana ensimmäisen kerran prikaatin joukkoja. Matalalla lentävät koneet aiheuttivat miehissä ihmetystä, pelkoa ja kammaa.

Savastilan puolustuslinja oli vesistöesteineen maastollisesti puolustajalle edullinen. III Pataljoona miehitti vastaanotto- ja viivytysasemat Soutjärven eteläpään tasalla. Vihollinen ei onnistunut ylittämään asemien edessä virtaavaa Lahtajokea, mutta 4.7. mennessä tilanne kehittyi niin pahaksi, että oli taas lähdettävä vetäytymään. III Pataljoona irtautui

linjalta kello 9.00. Tätä ennen vihollinen oli tulittanut puolustajien asemia paitsi tykistöllä ja heittimistöllä, myös rake-
tinheittimillä. Kolmas pataljoona jäi toistaiseksi reserviin pääpuolustuslinjan taakse.

8.7. Armeijakunnan komentaja antoi kello 1.45 käskyn siirtyä puolustukseen Paatenen – Porajärven vesistölinjan taakse. Joukot siirtyivät käskyn mukaisesti vielä samana yönä. Porajärvestä taisteltiin lujasti 9. – 12.7. Kolmas pataljoona ryhmitettiin päätien varteen, missä vihollisen painostuksen uskottiin olevan kovimman. Saarrostusuhka tässä vaiheessa oli niin ilmeinen, että prikaatin piti varata tuntuvat reservijoukot, jotka voitiin heittää saarrostavaa vihollista vastaan. Vihollinen tuli päälle jatkuvasti ja pyrki saarrostamaan etenkin etelästä. Porajärven silta räjäytettiin 10.7. puolenyön jälkeen, kun viimeiset omat varmistusjoukot olivat ylittäneet sillan. Keskustassa eli III Pataljoonan kaistalla vihollinen oli hyvin aktiivinen. Sen tykistö pehmitti jatkuvasti puolustusasemia ja tykistön tuliasema-alueita. Maataistelukoneet olivat alituisena riesana ja vihollisen ylivoima suunnaton. Se pisti taisteluihin osia ainakin kolmesta divisioonasta. Ylivoiman edessä oli taas lähdeävä vetäytymään. Käsky asiasta tuli 12.7. alkuillasta.

Suomalaisten jätettyä Porajärven vesistölinjan keskitti vihollinen valtaisan tykistövalmistelun Porajärven sillan maastoon ja ylitti vesistön. Irtaantunut III Pataljoona siirtyi reserviksi Hingervaaran itäpuolelle. Venäläiset tulivat tunnustellen perässä ja iskivät tehokkaasti puolustukseen, mutta kaikki yritykset pystyttiin lyömään takaisin. Varomattomastikin liikkuneet viholliset tarjosivat varmoja maaleja omille tarkka-ampujillemme.

16.7. pääsi vihollinen läpimurtoon Nurmasjärven länsirannalla ja rantatien suunnassa. Taas oli vetäydyttävä. Tilanne kehittyi vaaralliseksi, sillä omia joukkoja oli vielä tulossa tietä, joka oli vihollisen tulen alla. Vastaiskuin maantietä saatiin haltuun niin paljon, että vetäytyvät joukot pääsivät linjan läpi omien puolelle.

Ilomantsin aika

Seuraavana yönä painettiin vihollista jonkin verran taaksepäin ja näin pystyttiin savutuksen suojassa siirtämään tykistö ja muu raskas taistelumateriaali Liusvaaraan. Tämän jälkeen kaikki pataljoonat siirtyivät uudelle Liusvaaran linjalle, missä taisteltiin 19.7. – 21.7. Kolmas pataljoona oli edessä maantien suunnassa Liusjärven – Koivupuron tasalla. Pataljoonan tehtävänä oli pitää asemansa tien varsilla ja varmistaa prikaatin avoin vasen sivusta.

Tykistön tuli oli pääosin pataljoonan käytössä. 20.7. pataljoonan partiot totesivat vihollisen liikkuneen asemien edessä ja sivuilla usean sadan miehen osastoina. Kahden seuraavan vuorokauden aikana vihollinen sai menestystä ja katkaisi mm. Ontrovaarassa maantien. Lehmivaarassa todettiin vahvennettu vihollispataljoona. Liusvaarassa tilanne oli kestämaton; oli pakko jättää asemat. III Pataljoona lähti käskyn saatuaan vetäytymään yhdessä I Pataljoonan kanssa. Raskas kalusto eli tykit jäivät viholliselle, mutta ne jätettiin räjäytettyinä.

Kolmas pataljoona siirtyi aina Kuolismaalle saakka, missä prikaati asettui puolustukseen. Kolmas pataljoona pääsi lepäämään Leppävaaran pohjoispuoliselle alueelle. 23.7. tilanne kiristyi niin paljon, että levossa ollut kolmas pataljoona vietiin autokuljetuksin Ilomantsin kautta Ilajanjärven maastoon. Myös

Liusvaaran tien suunnassa olleet joukot vedettiin taaksepäin, missä asetuttiin puolustukseen Luovejoen linjalle.

Rajajääkäripataljoona 3 vaihtoi kolmannen pataljoonan linjasta ja kolmonen marssi Lutikkavaaraan. Pataljoona oli todella surkeassa kunnossa. Se oli rättiväsynyt Liusvaaran kokemusten jäljiltä, eikä sen kuormastosta ollut tietoa. Pataljoona oli pakko päästää lepoon Norpanvaaran maastoon. Kun osasto menettää tehonsa, on armeijan tapana saada asialle syyllinen. Niin nytkin. Pataljoonan komentaja everstiluutnantti Koponen sai tehdä tilaa majuri Parvaiselle.

27.7. aamulla kolmas pataljoona hälytettiin ja se määrättiin uusiin puolustusasemiin. Vihollinen iski voimakkaan tykistötulen tukemana ja pakotti prikaatin joukot vetäytymään. III Pataljoona oli mennyt suoraan asemiin Öykköstenvaaraan, minne myös I ja II Pataljoona tulivat.

Heinäkuun lopun päivät kolmas pataljoona oli asemissa Pitkäjärven – Konnukajärven kannaksella.

Suomalaiset tuhoavat kaksi venäläisdivisioonaa

Heinäkuun viimeisenä päivänä Ilo-mantsin taisteluja johtanut kenraalimajuri Erkki Raappana päätti ryhtyä hyökkäyssotaan, jolla tuhotaan Ilo-mantsiin edenneet kaksi venäläisdivisioonaa. 21. Prikaatin työksi tuli ensi vaiheessa pyrkiä saarrostaen motittamaan vihollisen 289. Divisioonan päävoimat ja katkaista niiden yhteydet itään. Prikaatin vastahyökkäys alkoi 31.7. aamukahden

jälkeen. Hyökkäys edistyi erinomaisesti runsaan kahden tunnin ajan, mutta sitten tuli seinä vastaan.

Taistelut jatkuivat kiivaina seuraavan viikon ajan. 3.8. alkaen tuli selväksi, että vihollinen ei enää kykene muuta kuin puolustautumaan. Se menetti valtavasti sekä elävää voimaa että ennen muuta kalustoa. III Pataljoona pääsi hetkeksi lepoon 3.8., mutta 5.8. se sai käskyn siirtyä Luovelammen eteläpuoliseen maastoon, minne se saapui puoliltaöin.

21. Prikaatin vastahyökkäys johti loistavaan tulokseen. Prikaati taisteli äärettömän vaikeissa maasto-oloissa ja oli uupunut moniviikkoisten yhtämitaisten taistelujen jäljiltä. 6.8. voitiin todeta vihollisen 289. Divisioonan tulleen käytännössä tuhotuksi. Sen raskas kalusto jäi maastoon, mutta osa miehistä pääsi pimeään turvin kalppimaan turvaan omalle puolelleen.

Vakkasuomalainen pataljoona, III/21. Prikaati, oli tehnyt loistavaa työtä Ilo-mantsin taisteluissa, joissa annettiin viimeinen niitti vihollisen yrityksille päästä syvälle Suomen kamaralle. Voiton takeena olivat myös ne vehmaalaiset, jotka puolustivat isänmaansa vapautta pataljoonassa, jonka he olivat tunteneet omakseen kesäkuusta 1941 alkaen.

Vihollisdivisioonien tultua tuhotuksi siirryttiin Ilo-mantsissa puolustukseen ja asemasotaan. Tämä vaihe kesti 4.9. saakka, jolloin aselepo solmittiin.

Markku Vainio

Metsäpirtin Osaston miehet taistelivat kotikonnuillaan talvisodan Taipaleessa

Talvisodassa taistelleista joukko-osastoista tunnetuimpia on pieni, mutta tehokkaaseen toimintaan kyennyt Metsäpirtin Osasto. Osasto muodostettiin YH:n alla lokakuussa 1939 metsäpirttiläisistä miehistä ja se taisteli koko talvisodan ajan Taipaleessa, sen kaikilla alalohkoilla.

Osa miehistä taisteli sananmukaisesti kotitantereillaan ja kaikki maastossa, joka oli läpikotaisin tuttu jokaiselle. Osaston vahvuus olikin juuri se, että miehet tunsivat toisensa ja taisteluympäristön hyvin. Ja miehet tiesivät, minkä puolesta he taistelivat. Siksi Metsäpirtin Osastosta hitsautui saumaton joukko, jolle vaikeimmatkaan tehtävät eivät olleet este.

Metsäpirtissä oli hyvin toimiva suojeluskunta, joka oli perustettu jo syksyllä 1917. Sen vahvuus 1930-luvun puolivälin jälkeen oli noin 300 miestä. Lotta-Svärd -osastossa oli jäseniä yli 200. Suojeluskunnassa oli jalkaväki-osasto, tykkipatteri, viestiosasto, kaksi konekiväärijoukkuetta, pioneeriosasto ja ilmaoikeusosasto sekä meriosasto. Meriosasto siksi, että Metsäpirtti oli Laatokan rannan rajapitäjä.

Suojeluskunnassa miehet saivat monipuolisen koulutuksen, mikä oli pohjana miesten osaamiselle talvisodassa. Suojeluskunnan kenttätykkipatteri oli kouliintunut hyväksi yksiköksi Perkjärven kesäisillä kovapanosammuntaleireillä. Perkjärvellä kunnostautui erityisesti patterin tulenjohtaja kersantti Jooseppi Paakkinen, joka omasi ilmiömäiset tulenjohtokyvyt. Paljolti hänen

ansioistaan Metsäpirtin sk-patteri kykeni talvisodan aikana nopeaan ja tarkkaan toimintaan.

Metsäpirtin Osasto perustettiin virallisesti 6. ja 7. lokakuuta 1939. Se oli Raudun ryhmään kuulunut suojajoukko-osasto. Raudun ryhmä oli sijoitettu Raudun ja Metsäpirtin rajapitäjien alueella valtakunnan rajan tuntumaan. Tästä ryhmästä käski III Armeijakunnan komentaja erottaa omaksi erilliseksi ryhmäkseen Metsäpirtin Osaston, jonka toiminta-alueeksi komentaja määräsi Metsäpirtin pitäjän. AK:n komentaja oli kenraalimajuri A. E. Heinrichs, joka jostain syystä tunsu suurta lukkarinrakkautta Metsäpirttiä ja sen asukkaita kohtaan.

Kaksi rajakomppaniaa ja kenttätykkipatteri

Osasto muodostettiin kahdesta rajavartiokomppaniasta sekä yhdestä sk-tykkipatterista. Rajakomppaniat olivat 8. ja 9. Rajakomppania. Tykkipatteri sai tunnuksen 2. Erillinen Patteri. Osaston kokonaisvahvuudeksi tuli vajaa 400 miestä ja sen ensisijainen tehtävä oli 10. Divisioonan joukkojen puolustukseen ryhmittymisen suojaaminen viivyttämällä vihollista sodan syttyessä rajalta viivytyksalueen takarajalle. Viivytyksen takarajaksi oli määrätty Umpilampi – linja Taipaleenjoen eteläpuolella. Linja oli rakennettu YH:n aikana. Linjalla osasto kävi vain lyhyen tulitaistelun, joten käytännössä takaraja oli pääasema eli Suvanto – Koukunniemi – Terenttilä



Metsäpirttiosaston muonitusta etulinjassa. Oikealla jalka reessä Metsäpirtissä syntynyt loka-lahtelainen Aleks Urpanen.

patterilla olivat jäykkälavettiset kanuunat 87K/95R. Tämän ”Hyppy-

Heikin” kantama oli kuutisen kilometriä ja ammuksen paino 6,8 kiloa.

Osasto taisteli kaikilla Taipaleen alalohkoilla

Metsäpirtin osasto viivytti vihollista suunnitelmien mukaisesti ja taitavasti, mutta vihollisen massiivisen ylivoiman edessä sen oli nopeasti vetäydyttävä Umpilampi -linjalle, jolla koko osasto oli sodan toisena päivänä. Osastosta oli linjalle tultaessa kaatunut jo viisi miestä. Linjalle tullut kapteeni Inkinen komensi molemmat rajakomppaniat välittömästi irtautumaan ja osasto siirtyi Taipaleenjoen pohjoispuolelle Virstakiven maastoon, mistä se koottuna siirtyi lepoon Vilakkalaan.

Taipaleen puolustuslohkon leveys oli vajaa 12 kilometriä. Metsäpirtin Osasto taisteli kaikilla Taipaleen alalohkoilla ja yleensä se heitettiin pahimpiin paikkoihin, sillä osastoon luotettiin. Osasto olikin luottamuksen arvoinen ja näytti sen ensimmäisen kerran Koukunniemen vastahyökkäyksissä 6. ja 7. joulukuuta, kun se Lietteen peltojen suunnassa ja

– Linnakangas – Taipaleen kylä – Laatokka -linja.

Metsäpirtin Osaston komentajaksi tuli kapteeni Reino Inkinen, rauhanajan koulutusupseeri Jääkäripataljoona 4:stä, Sakkolan Kiviniemestä. Inkinen oli liiketallanleppänsä määrätty 8. RajaK:n päälliköksi, mutta hän luovutti komppanian päällikyyden jo 15.10.1939 luutnantti Pekka Alarannalle ja keskittyi johtamaan koko osastoa.

9. RajaK:n päällikkönä oli sen rauhanaikainen päällikkö luutnantti Antero Suurkari. 2. Er. Ptri:n päälliköksi tuli luutnantti Paavo Sirola KTR 2:sta Viipurista. Tulenjohtopäällikkönä oli itseoikeutetusti patterin rauhanajan päällikkö Jooseppi Paakkinen. Aliupseeriston rungon muodostivat rajavartioujoukkojen kanta-aliupseerit.

8. RajaK miehitti Laatokan ja Viisjoen välisen linjan. 9. RajaK miehitti etuvarτίαςemat valtakunnan rajalla Tapparista alkaen. Tykkipatterin ryhmitysalueeksi tuli sille rauhanajan harjoituksista tuttu Kirvesmäen Patterimetsikkö Suvannon pohjoispuolella. Alue sijaitsi Alcazarin linnakkeen ja Kirvesmäen viitostukikohdan välimaastossa. Kalustona



Jatkosodan aikainen valokuva talvisodassa tuhotun Metsäpirtin Saaroisten kylän Hyytiöiden navetasta.

Läämäessä taisteli urhoollisesti melkoiset tappiot kärsien.

Terenttilän puolustuslohkon edessä ollut Alcazarin linnoitus menetettiin viholliselle 11. joulukuuta. Metsäpirtin Osasto hälytettiin apuun. Se, ja nimenomaan 9. RajaK, hyökkäsi 12.12. ja valtasi linnakkeen takaisin, mutta voimien puutteen takia ei linnaketta enää pystytty pitämään omien hallussa.

Pääasemaa vastaan vihollinen aloitti hyökkäykset 15.12. Metsäpirtin Osasto sai olla aluksi melkoisen rauhassa, mutta jouluna sen oli riennettävä avuksi Suvannon rannalle, missä vihollinen yritti vesistön ylitystä Keljan ja Patonimen sulkulinnakkeen välisellä alueella.

Komentosuhteet olivat sekaisin ja niinpä osasto sai useita käskyjä, jotka olivat ristiriidassa toistensa kanssa. Lopputulos hässäköinnistä oli, että osasto määrättiin puolustukseen Suvannon rannalle Pähkenikköön, Keljan kylän peltoaukeiden itäpuolelle ja Taipaleen lohkon oikealle rajalle.

Osaston komppaniat hupenivat joulukuun ja tammikuun taiteluissa pahasti. Käytännössä ne olivat tammikuun puolenvälin jälkeen enää joukkueita. Siksi 21.1.1940 Metsäpirtin Osaston

rajakomppaniat päätettiin yhdistää Kevytosasto 7:ään. Osastosta tehtiin rajajääkärikomppania, jossa oli kolme joukkuetta. Jokaisessa joukkueessa oli vahvistuksena konekivääriryhmä. Uuden rajajääkärikomppanian nimeksi tuli Metsäpirtin Rajasissit eli

MRS. Näin päättyi alkuperäisen ja itsenäisen uljaan Metsäpirtin Osaston toiminta. Uusi rajajääkärikomppania siirtyi etulinjaan reserviksi Volossulaan 24.1.1940.

Vihollisen helmikuun 1940 suurhyökkäyksen aikana MRS sai käskyn siirtyä etulinjaan 20.2., mutta käsky peruttiin ja osasto jäi reserviksi Lohijoelle. 23.2. osasto määrättiin siirtymään Koverojalle, mutta tämäkin käsky peruttiin nopeasti, ja uusi käsky vei osaston takaisin Keljaan, missä se oli taisteluvalmiina 24.2. Maaliskuun 6. päivä KevOs. 7 sai käskyn siirtyä Taipaleen Linnakankaalle, missä se otti rintamavastuun aamukolmelta. Täällä osasto oli talvisodan loppuun saakka.

Partiointia yli Suvannon

Heti, kun Suvanto oli saanut jalkamiehen kantavan jääpeitteen, aloitettiin partiointi yli Suvannon Metsäpirtin puolelle. Oli luonnollista, että partiointityö annettiin metsäpirttiläisille, joille toimintamaasto oli perin pohjin tuttu. Partiomatkoja tehtiin kymmeniä, ja niiltä saatiin arvokkaita tietoja vihollisesta



Kirjoituksessa kerrotaan, kuinka Kaarnajoen patteri ampui rakennuksia, joihin majoittui vihollisen sotilata. Reino Lamppu tuhosi tykkikeskityksen jälkeen vihollisen sotilaat. Kuvassa Metsäpirtissä syntynyt Keijo Laulajainen Kaarnajoen patterin jäännöksissä 29.5.2004.

ja sen liikkeistä. Tiedot saatiin käyttöön tuoreeltaan.

Kuuluisin partionjohtaja – ja kuuluisin koko Metsäpirtin Osaston taistelija – oli Suvannon rannan Raajun kylästä kotoisin ollut kersantti Reino Lamppu, joka sodan aikana teki Suvannon taakse 11 partiomatkaa.

Eräällä matkallaan Lamppu miehineen havaitsi, että kirkonkylän eteläpuolella Hatakanmäellä oli jäänyt polttamatta kaksi suurehkoa maataloa. Muut partiot olivat jo aiemmin saaneet selville, että rakennuksissa majaili ilmeisesti vihollisen divisioonan esikunta. Reino Lamppu oli partionsa kanssa rakennusten lähellä joulukuussa. Kaarnajoen 152-millisen patterin oli määrä ampua rakennuksia, ja sovittuna aikana alkoi tapahtua. Patteri ampui tarkasti kolme sarjaa (kertaa) maaliinsa ja jälki oli sen mukaista. Rakennukset ja kaikki muukin meni atomeiksi. Haavoittuneet pitivät infernaalista möykkää ja kaikki toiminta paikalla oli sekaisin.

Seuraavana päivänä oma radio-tiedustelumme onnistui sieppaaman

vihollisen radiosanoman, jossa kerrottiin tärkeän kenraalin kaatuneen Karjalan kannaksella.

– Mahtoikohan maa-kuunteluun siirtynyt kenraali joutua Kaarnajoen patterin täysosuman uhriksi?

Reino Lamppu oli erinomaisen pätevä sotilas, joka tilanteessa kuin tilanteensa hallitsi sekä hermonsia että tehtävän suorittamisen. Hän oli mitään pelkäämätön, kylmäverinen, mutta äärimmäisen harkitseva ja kokonaisuuden huomioon-

ottava sotilas. Hän kun-

nostautui Koukunniemen ensimmäisessä vastahyökkäyksessä ja palkittiin siitä 3. luokan Vapaudenristillä. VR 3 oli talvisodassa äärimmäisen poikkeuksellinen huomionosoitus aliupseerille, 23-vuotiaalle kersantille. Yleensä kyseinen kunniamerkki jaettiin kapteeneille.

Talvisodan jälkeen Lamppu kävi Reserviupseerikoulun ja liittyi vänrikkinä Päämajan tiedusteluosastoon. Hän kävi välirauhan aikana tiedustelumatkoilla menetetyllä alueella ja lähti tällaiselle matkalle siviilivarusteissa myös kesäkuun puolivälissä 1941, jatkosodan syttymisen alla. Partiokaverina hänellä oli kersantti Olli Sairanen. Matka suuntautui Laatokan Karjalaan. Rajan ylittämisen jälkeen partio ilmoitti kahtena seuraavana päivänä havaitsemansa tiedot radiolla kotiin. Sen jälkeen partiosta ei kuultu mitään. Voitiin vain todeta, että partio oli menetetty.

Jatkosodan alkupäivinä saatiin vangiksi puna-armeijan upseeri, joka suomalaisten yllätykseksi tunsu partion tapauksen. Kersantti Olli Sairasesta ei



Kersanttina talvisodassa taistellut Reino Lamppu jäi välirauhan aikana tiedustelumatkalla vänrikkinä vangiksi ja teloitettiin 18.6.1941.

vanki tiennyt mitään, mutta hän tiesi vangiksi saadusta suomalaistiedustelijasta, joka kuulusteluissa oli kertonut vain nimensä Reino Lamppu ja sotilasarvonsa. Mitään muuta ei mies vangin mukaan ollut suostunut kertomaan. Vangin mukaan vänrikki Reino Lamppu teloitettiin Ruskealan pitäjän Matkasselässä 18.6.1941.

Upseerivangin tieto lieene luotettava, mutta tieto ei valaise millään lailla sitä, mitä partiolle tapahtui ja missä olosuhteissa armoton taistelija vänrikki Reino Lamppu jäi vangiksi.

**Osastosta kaatui
71 taistelijaa ja
haavoittui yli 150**

Metsäpirtin Osasto menetti talvisodassa kaatuneina 71 miestä. Haavoituneiden määräksi on arvioitu yli 150. Tappiot tulivat pääasiassa kummallekin

rajajääkärikomppanialle, joitten vahvuus oli yhteensä noin 300 miestä. Prosentuaalisesti tappiot ovat kovat, mutta kovat olivat paikatkin, joissa osasto isänmaansa vapautta puolusti.

Metsäpirtin Osaston työlle osattiin antaa arvo aina Päämajaa myöten. Kenraali Erik Heinrich kertoi osaston työstä ja merkityksestä marsalkka Mannerheimille. Kenraalia kuunneltuaan marsalkka päätti kenraalin esityksestä, että jokaiselle Metsäpirtin osaston miehelle myönnetään kunniamerkki.

Koko joukon palkitseminen kunniamerkillä on kerrassaan poikkeuksellinen kunnianosoitus joukolle ja sen miehille. Samanlaisen kunnian saivat osakseen jatkosodan ankarien U-aseman puolustustaistelujen jälkeen JR 45:n miehet, jotka vyöryttämällä ottivat U-aseman puolustuskaivannon omien haltuun ja ratkaisivat näin suurelta osin sen, että vihollinen ei päässyt läpi U-asemasta. Muita vastaavia tapauksia ei ole.

Sotien jälkeen metsäpirttiläisiä asutettiin merkittävä määrä Vehmaalle ja Lokalahdelle. Lokalahtelaisiksi tuli myös Metsäpirtin Osastossa taistelleita miehiä. Heidän jälkeläisiään elää tänäänkin sekä Vehmaalla että Lokalahdella. Vehmaalle asettui sodan jälkeen myös Reino Lampun veli Yrjö Lamppu. Hän oli syntynyt 13.3.1909 ja taisteli talvisodan Metsäpirtin Osastossa kivääri- ja konekiväärimiehenä. Hän antoi maineikkaan veljensä muistoa kunnioittaakseen vanhimmalle pojalleen nimen Reino. Reino ”Repe” Lampun hallussa on Reino Lampun talvisodassa saamat VR 3 ja toisen luokan Vapaudenmitali.

– Reino-sedän asetakki on sisareni hallussa. Asepuvun housut isä käytti pula-aikana työhousuina loppuun, joten niitä ei enää ole, toteaa kotipaikassaan Vehmaalla asuva Reino Lamppu.

Markku Vainio

Sotalesken elontie Metsäpirtin Vaskelasta Vehmaalle

Helena Koskinen o.s. Jäske on aikanaan kertonut elämänvaiheistaan Taimi Pukille. Tämä on kirjoittanut Vaskelan Sukuseuran v. 2004 julkaisemaan kirjaan siitä kirjoituksen Sotalesken elontie. Kirjoituksessa kerrotaan mm. puolison menettämisestä talvisodan ensimmäisenä päivänä ja kerrotaan evakkotaipaleesta, jonka viimeinen etappi oli Vehmaa v. 1946.

Synnyin Vaskelassa Mikkolan talossa. Isäni Nikolai ”Mikko” Mikaelinpoika Jäske ja hänen neljä veljeään elivät suurperheenä, johon kuului 28 henkeä. Vuonna 1918 emätila jaettiin viiteen osaan ja jokainen veljeksistä sai oman tilansa. Arpa heitti isäni ja veljensä Konstantin Mikaelinpoika Jäsken Lapanaisiin, jonne oli rakennettu talot ja muut rakennukset ennalta valmiiksi.

Me lapset kaipasimme takaisin entiseen kotiimme Mikkolaan, jossa oli ikäisiämme leikkitovereita. Simoveljeni yritti karatakin sinne. Sellaisen taipumuksensa vuoksi oven haka, ramppi, piti laittaa niin korkealle, ettei hän ylettänyt tuolilla seistenkään avaamaan sitä.

Me tytöt odotimme kuuliaisesti sunnuntaipäiviä. Silloin puettiin pyhävaatteet ylle ja pääsimme tapaamaan serkkujamme entiselle kotikonnulle.

Lydia sisaren kuolema

Lyyti sisareni kuoli 6-vuotiaana. Hänellä oli syöpä mahalaukun ja ruokatorven yhtymäkohdassa. Kuoleman lähestyessä hän pyysi isää kutsumaan papin antamaan ehtoollisen. Lapsille ei ollut tapana antaa ehtoollista, mut-

ta pappimme Paavo Rajamo suostui pyyntöön. Hän ei kuitenkaan päässyt tulemaan heti. Lyyti odotti sovitun ajan syömättä, juomatta ja puhumatta.

Pappi tuli lupauksensa mukaisesti, sulkeutui Lyytin kanssa eri huoneeseen, keskusteli tämän kanssa ja antoi ehtool-lisen. Tapahtuneen jälkeen äiti nosti tytön syliinsä ja toi hänet toisten luo. Lyyti katsoi meitä kaikkia ja nukkui pois.

Lyyti oli vaalea ja kiharatukkainen. Kun häneltä aiemmin kysyttiin, mitä hän sitten tekee, kun on kuollut, hän vastasi: ”Istun opossahyllyllä ja katse-len teitä.” - Orossa on ikoni.

Miniäksi Vaskelaan

Avioiduttuni Väinö Koskisen kanssa palasin Lapanaisista Vaskelaan, miniäk-si vanhaan Ikka-Pekon taloon. Vuonna 1939 perheeseen kuuluivat enää talon vanhaemäntä Mamma eli anoppini Anna Koskinen, Väinö, minä ja tyttäremme Maija.

Ylimääräiset kertausharjoitukset

Lokakuun 7. päivänä 1939 kello kuusi aamulla Väinö sai määräyksen lähteä ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Puoli tuntia myöhemmin tuli määräys ottaa hevonen mukaan. Väinö vei hevosen mennessään. Se piti luovuttaa valtion käyttöön.

Olisin tarvinnut hevosta karjanrehun kuljettamiseen peltosarajasta kotiin. Sekin ajattelutti, miten pääsisin Maijan ja Mamman kanssa pakoon, jos sota syttyisi. Kävin ”narttuumas” esikunnassa ja sain hevosen takaisin sillä ehdolla,

että se oli palautettava valtiolle hälytyksen tultua.

Väinö joutui Viisjoelle luutnantti Alarannan lähetiksi. Toisen lähetin nimi oli Montin. Kävin katsomassa Väinöä joka päivä.

Viimeisenä sunnuntaina ennen sodan alkua hän kielsi minua tulemasta. Oli satanut uutta lunta ja hän pelkäsi minun pyörällä ajaessani satuttavan itseni. Odotin toista lasta.

Marraskuun 30. päivä

Marraskuun 30. päivän aamulla olin ollut ”liävas” lypsillä. Tupaani tultuani Mamma kutsui minut kahville. Silloin kuului ensimmäinen pamaus. Menin ulos rappusille. Koko Palkeilan puoli oli tulella. Palasin sisälle ja sanoin: ”Nyt se alkoi.”

Meidän oli lähdettävä pakomatkalle. Jotain evästä oli saatava mukaan. Ennen navettaan menoani olin alustanut pullataikinan ja laittanut puut uuniin. Sytytin puut. Kuivat halot paloivat nopeasti. Pullia ei ollut aikaa letittää. Pyöräytin pellille papanoita. Sain ne myös paistetuksi.

Meillä oli hiljan teurastettu mullikka ja lihat oli suolattu lahantkaan. Otin tyynyliinoja ja mätin lihat niihin. Pakkasimme tavaroita pahvilaatikoihin. Vintistä taittelin pyykkinarut siteiksi.

Sitten lähdin valjastamaan hevosta. Ammukset lentelivät ylitse. Kun olin tuvan rappusilla, yksi putosi siihen lähelle. Ilmavirta painoi minut matalaksi. Se ammus jäi onneksemme ”suutariksi”.

Hevonen oli kujassa ja nousi takajaloilleen aina, kun ammus lensi päällitse. Sidoin sen vahvasti seinäparruun kiinni ja sain valjaisiin.

Ajoin pihalle ja köytin hevosen portinpylvääseen. Kun taas ammus lensi ylitse, hevonen riuhtaisi pylvään poikki ja karkasi tielle. Tavoitin karkulaisen,

toin takaisin ja sidoin kettingillä pihan omenapuuhun. Tuumasin: ”Tätä et männessäis vie.”

Kannoin tavarat rekeen. Mamma ja Maija kävivät siihen myös. Ajoin aitan eteen. Ajattelin ottaa vehnäjauhosäkin ihmisiä ja jyväsäkin hevosta varten. Sain jauhosäkin oven väliin, kun jälleen ammus vinkui ylitse. Hevonen lähti. Säkki jäi niille sijoilleen. Onneksi Mamma oli ohjaksissa ja pääsin hyppäämään rekeen. Pakomatka alkoi.

Rannankujasten alapäässä oli sotilaita tien vieressä. Maija kysyi: ”Missä meijä isä on?” Sotilaat tunsivat minut ja vastasivat: ”Viisjoella.” Maija kuuli ”vissii kotona” ja alkoi itkeä: ”Isä o koton. Lähetä kottii.” Ja koko sen ajan, kun olimme matkalla, tyttö itki..

Tulimme Vuokselaan. Olimme siellä ensimmäisen pakoyön. Vuokselasta jatkoimme Kaukolaan. Siellä vietimme kaksi yötä. Kaukolan Ojajärvellä kävin luovuttamassa hevosen takaisin valtiolle.

Välttelyä

Kaukolassa näin Koskisen Maikin. Hän sanoi minulle, että Terolan setä tiesi jotain meidän kylän miehistä, mutta ei kertonut. Maikki pyysi minua kysymään sedältä. Kun lähdin menemään häntä kohden, setä lähti pois päin, ei antautunut juttusille.

Kaukolassa pääsimme junakyytiin. Meitä körötettiin härkävaunuissa. Tulimme Kolkontaipaleelle. Se oli meidän määränpäämme. Oli joulukuun 6. päivä, itsenäisyyspäivä.

Asemalla oli Vaskelan, Lapanaisten ja Tiikkeinänkolkan poikia. Maija kiljaisi heidät nähdessään: ”Isä!” Mutta kun hän huomasi erehdyksensä, alkoi itkeä: ”Ei ole isä.” Ja nämä nuoret pojat kävivät itkemään. - He tiesivät jo.

Minä ihmettelin sitä itkua ja sanoin Jäsken Olgalle: ”Mitä tämä oikein on?” Olga vastasi: ”Se on sitä, kun nähdään tuttuja”. - Olga tiesi jo.

Sitten meidät ohjattiin taloihin kuin huutolaiset.

Toisena aamuna päätimme Olgan kanssa lähteä kyselemään, tietääkö kuka miehistä. Kävelimme 13 kilometriä ja tulimme seurojentalolle. Siellä näin Yllö Marti Katrin.

Kuolonviesti

Tiedustelin Katrilta, joko Viisjoelta miehet olivat tulleet. Hän kertoi ensin puhutun, että siellä kaatui miehiä niin paljon, ettei monta miestä selvinnyt hengissä. Mutta sitten tuli tieto, ettei muita kaatunut kuin Hämäläisen Alekka ja Koskisen Väinö. Ne ovat varmat.

Menetin hetkeksi tajuntani. Kun selvisin, juoksin tuskissani lähellä olevaan metsikköön. Lyyhistyin polvilleni ja rukoilin. Minulla oli hätä tyttärestäni Maijasta ja lapsesta, jota odotin.

Enoni tuli siihen, laski kätensä olkapäälleni ja sanoi: ”Kuule, Helena, nyt lähet sissiiä.” Sanoin siihen, että mie en lähe, mäne pois. ”Annat sie luppuksen, jot et mittiä tie itselleis?” ”En varmast tie. Nythä minnuu oikei tarvituakii. Mut anna miun olla rauhas.” Rauhoituttuani palasin muiden joukkoon.

Kirje Montinilta

Myöhemmin sai kirjeen Väinön aseveljeltä Montinilta. Hän kertoi, mitä Viisjoella oli tapahtunut:

Venäläiset ampuivat kovasti. Miehet perääntyivät ensimmäisiltä viivytyslinjoilta.

Tuli pieni tauko tulitukseen. Luutnantti Alaranta selvitti miehille, ettei edessä ollut enää ketään omia. Jos sieltä ketä tulisi, ne saisi ampuu.

Tuon sanottuaan hän tuli Väinön ja Montinin luo ja kehoitti heitä ottamaan aseet ja lähtemään hänen kerallaan katsomaan, jäikö sinne vielä ketä. Ja niin he menivät.

Miesten liikkuminen näkyi omien puolelle. Annetun ohjeen mukaan nämä alkoivat ampuu kolmella konekiväärillä. Kun luodit osuivat, kuului parkaisuja. Koskisen Heikki, Väinön serkku, tunsu yhden äänen. Hän oikein kirosi ja sanoi: ”Se on Väinö.” Riensivät katsomaan ja löysivät miehet haavoittuneina.

Heidät laitettiin rekeen ja lähdettiin kuljettamaan sidontapaikalle. Väinöllä oli kovat pistokset. Hän valitti ja pyysi lääkintämiestä, Lemmetin Jussia, rukoi- lemaan puolestaan. Tunsu, että loppu on lähellä. Olivat Resso in kankaalla.

Kun Väinö alkoi hiljentyä, reki pysäytettiin. Väinö sanoi, jaksoi vielä: ”Viekää terveiset Helenalle ja Maijalle ja sanokaa, että ajattelin heitä viimeiseen hengenvetoon asti. Sitten hän nukkui pois, puolitoista tuntia haavoittumisen jälkeen, kello kolmen tienoilla ensimmäisenä sotapäivänä. Luutnantti Alaranta kuoli haavoihinsa seuraavana päivänä, perjantaina.

Montin menetti jalkansa, mutta säilytti henkensä.

Väinön ruumis vietiin Pyhäjärvelle ja haudattiin sinne. Sisareni Elsa (Elisabet) ja Selma olivat lottina Käkisalmissa. He saivat kuulla Väinön kaatumisesta ja menivät siunaustilaisuuteen. Luin lehdestä tilaisuutta koskevan kirjoituksen. Muistan vieläkin siitä osan: *Illan hämärissä kätettiin haudan lepoon seitsemän aseveljeä. Tavanomaisesti emme voineet soittaa kirkonkelloja, mutta tykkien jylinä soitti viimevirtensä lepoon päässeille sankareille.*

Elämä jatkui

Kolkontaipaleella olimme syrjäisessä paikassa. Halusin muuttaa sieltä pois. Satu näkemään Paussun Jussin ja Annin. He pyysivät meitä asumaan kanssaan. Tämä tapahtui kevätpuolella 1940. Muutimme Rantasalmelle Lampelan kartanon mökkiin. Kävin kartanossa töissä. Toinen tyttäreni, Helga, syntyi Rantasalmella.

Vuonna 1941 lähdimme Etelä-Pohjanmaalle Jurvaan. Siellä oli hyvä olla. Auttelin Riihimäen talon töissä. Ihmiset olivat ystävällisiä.

Maaliskuussa 1943 metsäpirttiläiset sankarivainajat siirrettiin Metsäpirtin hautausmaahan. Toukokuussa oli yhteinen siunaustilaisuus, johon meidät omaiset kutsuttiin. Jo ennen tuota matkaa olin saanut tiedon, että minulle Vaskelaan tuleva asevelitalo oli valmistunut. Palattuani Jurvaan sain Teuvan asemalta rautatievaunun. Lähdimme tavaroinemme takaisin Metsäpirttiin.

Toiselle evakkotaipaleelle

Olin 4.6.1944 sisareni Elsan pojan ristiäisissä Helsingissä. Venäläiset aloittivat pommituksen. Palasin kiireesti kotiin Vaskelaan. Tulin perille torstai-iltana. Päivällä olivat lentokoneet tulitaneet armottomasti. Ihmiset olivat säästyneet, mutta karjaa oli vahingoittunut.

Perjantai-iltana meille tultiin sanomaan, että tiistaina on lähdettävä. Lauantaina Vaskelassa oli muuten rauhallista, mutta lentokoneita jyräsi runsaasti ylitse. Sunnuntaiaamuna koputettiin oveen ja kehoitettiin viemään tavarat autoon. En ollut pakannut. Autonkuljettaja lupasi tulla uudelleen myöhemmin.

Autoa ei kuulunut. Päivällä saapui kuorma-auto, johon lastattiin Suvimäen tavarat. Peltolan Oksensa ja Vienon lapset sekä meidän Mamma, Maija ja Hel-

ga pääsivät sen kyytiin. Oli jo puoliyö, kun Peltolan Vieno ja minä pääsimme Haparaisiin. Aikani hädissäni etsittyäni löysin Mamman ja lapseni.

Haparaisissa kävimme junaan. Alkoi toisen evakkotaipaleen pakomatka. Päädyimme Suonenjoelle. Meidät oli viety korpeen. Siellä rupesin ajattelemaan, että minun on saatava uusi ammatti. Oli luovuttava entisestä. Päätin: ”Nyt Helena ei enää maata viljele, ei koskaan.”

Uuteen ammattiin ja uuteen kotiin Vehmaalle

Muistin Lampelan rouvan kutomakoneen ja kirjoitin hänelle Rantasalmelle. Hän suostui myymään koneensa minulle. Ostin sen vähäisillä rahoillani. Pääsin sotalleskille järjestetyille kutomakurssille Helsinkiin. Näin minusta tuli kutoja. Tein ihmisille villavaatteita. [Kutomakoneesta on käytetty myös nimitystä neulomakone ja kutomakurssista neulomakurssi. MV]

Vuoden 1946 marraskuussa muutimme Vehmaalle. Olin saanut ostaa kallioisen tontin. Rakennutin sille talon. Rakennusvaiheen ajan asuimme vuokralalla. Rakentamiseen kului vuosi ja viisi päivää. Rakennustarvikkeiden saanti oli hankalaa. Kaikesta oli pula.

Aloin jälleen kutoa. Postilaatikkoon ilmestyi pian kirje, jossa minua kiellettiin polkemasta hintoja ja ottamasta paikkakunnan kutojien asiakkailta töitä. Sitä minun ei tarvinnut tehdä. Sain töitä toisilta evakoilta niin paljon kuin kerkesin tekemään.

Väinön äiti Mamma oli ollut koko ajan apunani. Hän huolehti tytöistä, kun olin poissa kotoa. Mamma lähti kesällä 1947 Karkkilaan auttamaan vanhimman poikansa Mikon perhettä. Sinne syntyivät kaksostytöt, Maija ja

Marja. Tuon jälkeen asuimme tyttöjeni kanssa kolmisin.

Pysähtyminen

Tytöt kasvoivat. Vehmaan kansakoulun jälkeen heillä oli vuorossa oppikoulu Uudessakaupungissa. Aikanaan he valmistuivat ammatteihin ja perustivat perheet. Maija asettui Tukholmaan, Helga Turun seudulle.

Talvisin jatkoin kutomista, kesäisin auttelin vanhempieni tilalla Santalassa sekä naapureiden pelloilla.

Sairastuin vuonna 1965 ja lopeitin työnteon. Kuntouduttuani liityin kansalaisopiston kutomapiiriin. Tein poppanoita ja muita kudonnoisia. Valmistin mm. kansallispuvut itselleni ja tyttären tyttärelleni Annelle. Kudoin ne ja paljon muutakin kotona omaksi ja muiden iloksi.

Osallistuin Vehmaan Karjala-seuran ja Vehmaan ortodoksisen Tiistai-seuran toimintaan. Olin pitkään Tiistai-seuran puheenjohtajanakin.

Lähtö Karjalasta

Kansa karjalainen lähti
tietä tuskien kulkemaan,
ei antanut taivaan tähti
elonkululle valoaan.
Oli silloin kantele hiljaa,
liekit tuhkaksi kotimme löi.
Tuli outoja ovia vastaan,
ylenkatsetta katkeraa.
Äiti tuuditti pientä lastaan
ja kaipasi Karjalaan.

Eivät milloinkaan vieraat ovet
lieden kotoisen lämpöön vie.
Kun synnyinseutua kaippaa,
on lohduton mieron tie.

Moni kauan itki ja pelkäs,
oli hämärä tulevaisuus.
Vahva oli sun heimosi selkä,
nyt on alkanut aika uus
ja katkeruus rinnan jätti,
elonturva kun sarasti.
Nyt lastenlapset laulaa
on vapaa synnyinmaa.

Taimi Pukki

Kirjoitus julkaistu Vaskelan Sukuseura ry:n muistomerkkirahaston julkaisemassa kirjassa Mauino Vas-
ki: Waski-suku ja Mesäpirtin Vaskela, Saarijärvi 2004

Tuntematon yksikkö - Ilmasuojelukomppania

Tuntematon - vaikka Tasavallan Presidentti Mauno Koivisto on aloittanut sotilaspalvelunsa turkulaisessa 205. Ilmasuojelukomppaniassa (internet JR 35 Mauno Koivisto, nuoren sotilaan sota).

Ilmasuojelukomppania-käsitteeseen törmäsin - sotilasurastani huolimatta - ensi kertaa vasta yli seitsemänkymppisenä, saadessani käyttööni appeni Reino Kuortin sotilasasiakirjoja matrikkelityötä varten.

Siitä huolimatta, ettei vehmaalaisen 230. Ilmasuojelukomppanian sotapäiväkirjaa ole toimitettu Kansallisarkistoon, eikä Vakka-Suomen suojeluskuntapiirin aineistosta löydy kuin esikunnan 10.5.43 - 31.7.44 ajalta oleva ”laiha” sotapäiväkirja, yritän muihin aineistoihin tukeutuen kertoa ilmasuojelukomppanian perustamisista, tehtävistä ja niissä palvelleiden henkilöstörakenteesta. Useiden tähänkin matrikkeliin kirjattujen henkilöiden kun kerrotaan palvelleen jossain vaiheessa ilmasuojeluyksikössä sotatoimialueella tai kotirintamalla ja monen kyseinen palvelu on jäänyt kokonaan kirjaamattakin sotilaskantakortteihin eli tiedot ovat vain omissa muistoissa.

Ei ilmavalvontaa eikä ilmatorjuntaa

Ensinnäkin korostan, ettei yksikkö kuulu ilmavalvonta- tai ilmatorjuntayksiköihin, jotka keskittyivät ilmatilannekuvan luomiseen tai vihollisen ilmavoimien toiminnan rajoittamiseen.

Talvisodan aikaisissa sotilasyksiköissä ei ole Kansallisarkiston (KA) tietokannassa yhtään ilmasuojeluyksik-



Vehmaan ilmasuojelukomppanian päällikkönä oli luutnantti Vilho Kainu.

köä, joten vastaavat tehtävät hoidettiin silloin ilmeisesti muilla yksiköillä.

Jatkosodan aikaisia ilmasuojelukomppanioiden/-joukkueiden sotapäiväkirjoja on KA:n tietokannassa 151 (169.IsK... 1754.IsK). Läheskään kaikkien yksiköiden sotapäiväkirjat eivät ole päätyneet KA-arkistoon, vaan ne makaavat ilmeisestikin edelleen ”henkilökohtaisissa arkistoissa”, jollaisia tietoja on osin julkistettukin tämän matrikkelin kuntien alueen lehdissä taikka ovat hävitetyt tai hävinneet eri syistä tai ovat viemättä tietokantaan.



Toisen silmänsä ennen sotia menettänyt Erkki Krookila siirrettiin KrhJ/III/JR 56:n päällikön Kalervo Amberlan aloitteesta Vehmaan 230. Ilmasuojelukomppaniaan heti jatkosodan alussa.

Vehmaan ISK perustettiin kesäkuussa 1941

Vehmaan suojeluskunnan paikallispäällikkö Yrjö Kartion todistaman jäljennöksen mukaan 5922 päällikkö (KrhJ/III/JR 56 johtaja) luutnantti K. Amberla on 22.6.1941 määrännyt sotamies Erkki Jalmar Krookilan lääkärin lausunnon perusteella ilmoittautumaan paikallisen is. komppanian päällikölle luutnantti V. Kainulle ja sen Krookila tekikin 23.6.1941 - siis ainakin jo silloin 230. Ilmasuojelukomppania oli perustumassa ja suojeluskunnan johdossa. KA:n mukaan Vakka-Suomen suojeluskunnan Esikunnassa oli Ilmasuojelutoimisto ja Vehmaa oli alue XIV.

Lähikotirintamalta Mikko Uola kirjaa "V-S sotaveteraanien Joulu 2011"- juttussa: "Jatkosota alkoi Turusta", että (25. - 26.6.1941). "palomiehet, joista oli muodostettu erityisiä ilmasuojelukompanioita, yrittivät tukahduttaa paloja ja pelastaa omaisuutta." - Siis sielläkin ilmasuojeluyksiköt oli perustettu jo Juhannuksena -41.

(Jatkosota ei muuten alkanut Turun pommituksilla, vaan jo päiviä ennen "Kilpapurjehdus"-alusten (15 alusta mm. panssarilaivat) sekä osastoa tukevan Alskärin linnakkeen pommituksilla Kihdin selällä 22.6.1941 klo 06:03. - "Kohtalon päivät" ss 164-171.)

230. Ilmasuojelukomppaniaa ei mainita lainkaan Niilo Niileksen "Vehmaan

suojeluskunta 1917-1942” -historiikissa. Sen kohdassa ”Vehmaan suojeluskunta kolmannessa vapaussodassa (1941-1942)” mainitaan vain ”oma” 9. komppania, joka lähti Vinkkilän asemalta 23. päivänä ja 11. komppania joka lähti seuraavana päivänä kohti Hämettä. Edellä kirjaamani Amberlan kranaatinheitinjoukkuekin jää maininnatta.

Olavi Larjama valottaa teoksessaan ”Rautila, kuntakeskuksesta kesäkyläksi” hiukan vehmaalaisten paikallisyksiköiden toimia, joiden toteuttajana on ilmeisestikin 230. Ilmasuojelukomppania.

Ilmasuojelukomppanialla erilaisia tehtäviä

Kirjan mukaan (s 94) varttuneemmat pojat toimivat sodan aikana läheteinä ja suorittivat monenlaisia miehille kuuluneita töitä, varsinkin maatalouden piirissä.

Toisessa kohdassa (s 207) Larjama kirjaa, aikaan sitomatta, vankileirien tuoneen eloa paikkakunnalle ja vankeparakkeja olleen mm. Mietoisten Lauttanpäässä, Vehmaan Kesoissa ja Taivassalon Inkerannassa.

Vankeina on kuvailtu vain ”kotimaisia kuulumisia”, mutta omat henkilölähteeni varmentavat Vehmaalla olleen myös sotavankeja mm. ”veto-ojien” perkauksessa ja asunani Savilan talon kaivon puhdistustöissä.

Ilman vartiointia vangit ja sotavangit eivät ole Vehmaallakaan olleet, ja vastaavissa tehtävissä ainakin Karjalassa toimivat juuri ilmasuojelukomppanian miehet.

Vehmaan Sanomat n:o 17/toukokuu -02:ssa Larjama täydentää aiempaa mm. seuraavilla tehtävillä: ”Yleisille teille oli kyläkunnittain järjestetty aseellinen yövartiointi desanttien, vakoojien ja metsäkaartilaisten varalta. Sitä suoritti-

Aimo Anselm Virtasen sotakuvia



Heinäkuussa 1941 perustettu 960. IsK työskenteli mm. Viipurissa puhdistustehtävissä. Niitä riitti, kun esim. Viipurin asema oli tämän näköinen.

vat suojeluskuntalaiset, varttuneemmat sotilaspojat ja myös toipumislomalla olleet rintamamiehet.”

Kun Larjama vielä samassa lehdessä toteaa Crichton Vulkanin ammustuotannon toimineen hajautettuna mm. Lehdon Kiviliikkeen hallissa touko-marraskuun ajan 1944 ja pääsyn sisälle olleen ulkopuolisilta estetty - vartiotehtävä lankesi ilmeisestikin ilmasuojelukomppanialle, koska kyse oli sotatuotannosta.

Aivan samoin kuin saman yhtiön konttorirakennukseen sijoitetun Sotasairaalan tuki- ja turvaamistoimet tehtiin (Rautila s 98), jotta mm. vehmaalaisen Into Saarisen hoito siellä 5.9.1941 alkaen voi tapahtua turvallisesti. Vastavasti joku ilmasuojelukomppania tuki ja turvasi myös Uudessakaupungissa Piirisairaalan ja Seudun sairaalan tiloissa toimivaa Sotasairaala ja Janhualla toimivaa Miinapajaa (Kahdekas elämä/Pakola ss 43-44).

Unohtaa ei sovi myöskään sodan aikaisten lihan ja rehun pakkoluovutusmääräysten jakelua, joiden kunnallisten määräysten jakelu ei ilmeisestikään toiminut postin kuljettamana, vaan edellytti lähettijakelua ja kuittausta vastaanotosta.

Täsmällisemmän kuvan ilmasuojelukomppanien tehtävistä ja henkilöryhmistä antaa appeni 960. Ilmasuojelukomppanian sotapäiväkirja 21.7. - 10.12.1941 ja veteraanien oma kertoma palvelusta eri ilmasuojeluyksiköissä.

Karjalaisten suojeluskunta sai 21.7. 1941 perustamiskäskyn komppanialle, jota tultaisiin käyttämään erityistehtäviä varten. Yksikön tuli olla lähtövalmiina Helsingissä viimeistään 27.7.1941.

Yksikkö lähti Helsingistä 1.8. ja saapui Imatran asemalle 2.8.41 majoittuen Ruokolahden pappilaan ja siirtyi edelleen tehtäviensä mukaan päähyökkäysjoukon selustaa selvittäen ja turvaten

- 7.8.41 Rautjärvelle,
- 10.8.41 Kaukolaan,
- 12.8.41 Liinamaahan,
- 25.8.41 Oravakytöön ja Tiuriin sekä lopulta
- 31.8.41 juuri vallattuun Viipuriin.

Tuon jakson aikana sotapäiväkirjaan on kirjattu mitä erilaisempia tehtäväsuorituksia ja havainnointia mm:

- outo nuotio ja valoilmiö ja niiden selvitys,
- ampumaharjoituksia,- ryssien hautaamista (useita viikkoja elosyyskuussa),
- heinän tekoa ja viljan korjuuta (viikkoja),
- Käkisalmen kaupungin sammutusta,
- kolhoosiyhdyskuntien valvontaa (256 henk. + karjaa ym.),
- kotiseudulleen palaavien karjalaisten seuranta,
- ryssien haravointia alueelta ja kahakointia,
- Viipurin puhdistusta ja tärkeiden kohteiden vartiointia
- vankien (250) ja sotavankien vartiointia ja käyttöä työtehtäviin, joista erikoisimpia oli vankien käyttö yksityisleipomon työvoimana ja siihen liittyvä vartiointi.

Viipuri-vaiheessa tehtävät painottuivat viiteen viimeksimainittuun.

Tämän yksikön kolmanteen joukkueeseen (III/960.IsK), sisältään salaa sotilaspalvelukseen hakeutunut, appeni Reino Kuortti astui palvelukseen Viipurissa 16.9.1941.

Palvelua sotatoimialueella

24.10.1941 Reino on nimellä ”Stm Kuortti” kirjautunut sotapäiväkirjaan, määrättynä aseelliseen 5-henkiseen aliupseeripartioon (”katujyrä”, järjestyk-

sen pitämiseksi kaupungissa liikkuvien sotilaiden osalta).

Toisten valvojana Reino oli siis 18-vuotiaana, reilun kuukauden palvelun jälkeen, ennen 16.1.1942 alkavaa varusmiespalvelua sotatoimialueella Karhumäessä ja Koikarissa sekä 15.2.1942 sotilasvalan vannomista!

Muutoin Reinon Viipuri-vaiheen aikana ilmasuojelukomppaniassa, päivittäisten tehtävien ohella mm:

- jatkettiin yksikön alati lisääntyvän henkilöstön (yli 200) koulutusta tavanomaisen varusmieskoulutuksen tapaan,
- yksikkö muonitti myös kaupungin viranomaisia ja linnoitustyöläisiä
- hoidettiin lipunnosto Tervaniemessä 8.10.41 Tasavallan presidentin ja Yli-päällikön vieraillessa,

- järjestettiin musiikkia diplomaateille Pyöreässä tornissa ja torviseitsikko kaksiin sotilashautajaisiin,
- vieraili ”ikäväntorjuntapatteri”

(Tuure Ara ym.)

- Reinon serkun kotikylä Perkjärvi tuli vartioitaviin kohteisiin (23.11.-4.12.41) ja enimmillään kaikki vartiointi sitoi 82 henkeä ja niistä vankien vartiointi 37 henkeä.

Hyökkäyksen edetessä, vallatuille alueille muodostettiin uusia vastuualueita, jollaisen Uudenkirkon Is-alueen päälliköksi määrättiin 960. IsK:n päällikkönä toiminut upseeri ja komppania sai uuden päällikön 19.11.1944.

960. IsK:n (14.12.41 alkaen 1701. IsK) sotapäiväkirja kertoo yksikössä palvelleen sekä alaikäisiä että yli-ikäisiä, jotka on vapautettu sekä myös naisia lääkintälottina. Ylipäänsä täydennysmiehet olivat ”... täysin siviilejä ja osaksi hyvin nuorta joukkoa.”



Talvisodassa kk-miehenä ollut Erkki Krookila siirrettiin jatkosodassa silmävammansa takia krh-joukkueesta ilmasuojelukomppaniaan.

Ilmasuojeluyksiköissä alle 10-vuotiaitakin

Hyvin nuorta täsmentyy 27.4.2012 80-vuotta täyttäneen sotaveteraani Yrjö Sirkiän palvelussa 17/11 Ilmasuojelukomppaniassa Kuolemanjärvellä. Siellä Yrjö palveli 12-vuotiaana lähettinä jakamassa siviileille käskyjä lähteä kodeistaan neljässä tunnissa vihollishyökkäyksen alta. Vastaavasti Pentti Seppälä oli vasta 11-vuotias toimiessa Salossa ilmasuojeluyksikön lähettinä (Turun Sanomat 27.4. ja 24.3.2012). Jatkosodan muistomitalin on saanut jopa 9-vuotiaana Sulkavan Suojeluskunnassa 1943 palvellut (Kadettiupseerit 1920 - 2010 s. 303).

Vuonna 1887 syntynyt naapurini Elis Huokkola edustaa ikähaarukan toista päätä. Hän oli lähes kuusikymppinen johtaessaan ja valvoessaan Saarenaukonojaa perkaavaa ja kaivoja puhdis-

tavaa sotavankijoukkoa, joka majoittui mm. Kirkkomäentie 181 takaisella pellolla olleessa riihessä.

Alussa mainittu toisen silmänsä tapaturmaisesti ennen sotia menettänyt Erkki Krookila puolestaan ilmentää hyvin osan ilmasuojelukomppanian miehistä olleen rintamapalveluun sopimattomia terveydellisistä syistä, vaikka Erkki olikin vielä talvisodan aikana vartioimassa Ylipäällikön ja Päämajan turvallisuutta kk-miehenä Mikkeliissä.

Yhtäkaikki - ilmasuojelukomppanian tehtävänä oli turvata kotirintaman tai selustan turvallisuus ja siviiliväestön toiminta kaikilta niiltä osin, jota ei joku muu tehnyt. Tänä päivänä tehtävä lankeaisi maakuntakomppanialle. Erona vain se, että maakuntakomppanioita on harvemmassa ja joukko on vapaaehtoisina hyvin koulutettu ja varustettu sekä ikärakenteeltaan ”taisteli-ikäisiä” - paikallisjoukkoja kuitenkin molemmat!

Ilmari Heinonen

Lisälähteet tukevat tietojen jäämistä kirjaamatta ja asiakirjojen hävittämisiä

Edellä olevan kirjoitukseni jälkeen sain käyttööni kaksi Antti Mikkolan kirjaa; ”Varsinais-Suomen suojeluskuntapiiri 1917-1944” (V-S 572 sivua) ja ”Turunmaan suojeluskuntapiiri ja Lotta Svärd 1917-1944” (Tur 500 sivua).

Niiden anti tukee vahvasti aiempia kirjauksiani, vaikka vain vähäinen osa koskee Vehmaan tapahtumia. En lähde referoimaan Mikkolan tekstiä. Sen yli tuhatsivuiseen antiin kukin voi itse tutustua.

Totean annista keskeisesti vain:

- Mikkola vahvistaa merkittäviäkin tapahtumia (mm. liikekannallepanotoimet!) jätetyn kirjaamatta suojeluskunnissa ja aineistoa myös hävitetyn tietoisesti, jopa Valpon ja sisäministeriön hallitsemaa kommunistien laittoman toiminnan arkistotiedostoa, kommunistien valtakaudella (V-S s. 274, ss. 297-300),

- Vakka-Suomen suojeluskuntapiirin esikunta oli Raumalla. Sen XIV alue oli Vehmaan suojeluskunta. Jo talvisodan aikana Turun 5.SotaS:lla oli laajoja osastoja maakunnassa (Uusikaupunki, Paimio, Salo, Loimaa). ”Vehmaan sai-

raala” oli ilmeisesti yksi sen osastoista jatkosodan aikana.

- Ilmasuojelun puuttumiseen havahduttiin talvisodan aikana ja organisaatio- ja koulutustoimet ilmasuojelun tehostamiseksi käynnistettiin suojeluskunnissa jo välirauhan aikana talvella 1941 (mm. ilmasuojelutoimistot suojeluskuntapiireihin ja suojeluskuntien paikallispäälliköt kuntien ilmasuojelupäälliköiksi),

- Jatkosodan alussa ja aikana perustetut ilmasuojelukomppaniamat olivat ”räätälöityjä” paikallisen tarpeen mukaan kokoonpanoltaan, henkilöstöltään, aseistukseltaan, kuljetuskalustoltaan ja tehtäviltään, mutta tunnuksat (kokardi ja keltainen käsivarsinauha) olivat yhtenäiset,

- Yhtenäistä oli myös niiltä edellytety kyky turvata selusta-alue ”... nopeasti kyselemättä...” ja ”... suorittaa ennalta arvaamattomiakin tehtäviä.” (V-S ss. 304-318 ja Tur ss. 234-254).

Ymmärtääkseni näin myös tapahtui!

Ilmari Heinonen

Rykmentin komentajan ja joukkueen johtajan ystävyys kesti komentajan kuolemaan asti

Vuonna 1921 syntynyt Antti Malmberg aloitti varusmiespalveluksensa heinäkuun alussa 1941 Jalkaväen Koulutuskeskus nelosessa Tammelassa. Alokas-aikana tutuksi tuli myös Jv.KoulK. 5, jossa alokkaista tehtiin sotilaita Urjalla. Syksyllä 1941 Malmberg kaverineen siirrettiin Karjalan kannakselle, vanhan rajan tuntumaan Lempäälän ja Ohtan alueelle, Inkerinmaalle.

Malmberg kuului JR 48:n, erilliseen Rajakomppaniaan ja lopulta JR 7:n vahvuuteen. Vuoden 1943 tammikuussa JR 7:n komentajaksi tuli everstiluutnantti Adolf Ehrnrooth, joka jo edellisellä vuonna oli ollut rykmentin va. komentajana.

– Ehrnroothilla oli tapana käydä etulinjassa ainakin kerran viikossa. Etulinjassa tapasi käydä myös hänen edeltäjänsä rykmentin komentajana, nimittäin eversti Armas Kemppi, maineikas talvisodan Taipaleen rykmentinkomentaja, kertoo Antti Malmberg.

– Keskustelimme usein Ehrnroothin kanssa ja jostain syystä, jota minä en tiedä, ystäväystyimme niin hyvin, että ystävyyttä kesti aina Ehrnroothin kuolemaan asti. Olimme sodan jälkeen paljon liikkeellä yhdessä erilaisissa tilaisuuksissa.

– Ehrnrooth oli aina ystävällinen, mutta kerran hän ripitti minua, kun hän oli vieraidensa kanssa etulinjassa sellaisena aikana, jolloin juoksuhaudassa oli vettä vyötäröön saakka. Pahimman kohdan eteen oli pantu näkösuojaksi nuoria kuusia. Sivuutin paikan kiertämällä penkan päältä. Vieraat tulivat perässäni,

myös Ehrnrooth. Kaikki meni hyvin, mutta Ehrnrooth moitti minua aika lailla tempauksesta. Hän sanoi sen olleen jopa rikollinen, mutta sen enempää ei asiasta kuulunut, muistelee Antti Malmberg.

Toinen vähän samanlainen tapaus sattui keväällä 1943.

– Muistan sen oikein hyvin. Olin silloin Suurharvasuon kuutostukikohdassa päällikkönä. Jääkärijoukkueen oli määrä käydä sieppaamassa vanki vihollisen puolelta. Rykmentinkomentaja oli seuraamassa tapahtumaa. Hän oli vartiopesäkkeessä, jossa oli vettä puoliväliin saapasvartta. Niin saappaat kuin sukatkin kastuivat sekä komentajalta että muilta pesäkkeessä olleilta. Ehdotin komentajalle, että hän voisi korsussa vaihtaa jalkaansa kuivat sukkani. Hän kysyi välittömästi, että ovatko omat jalkani märät. Vastasin myöntävästi ja Ehrnrooth totesi vain, ettei hän siinä tapauksessa ota minulta kuivia sukkaa. Vankia ei silloin saatu, mutta tappioita viholliselle kyllä aiheutettiin, kertoo Antti Malmberg.

– Haavoituin Siiranmäellä ja kun tulin takaisin rintamalle Vuosalmella, jonne pääsin kuorma-auton kyydissä, tuli komentaja henkilöautollaan vastaan. Autot pysähtyivät ja Ehrnrooth tuli tervehtimään minua. Hän sanoi, että juuri teitä olen odottanut. Se tuntui kumman hyvältä. Jälkeenpäin sitten komppaniassa kuulin, että hän oli tervehtinyt kaikkia muitakin samoin sanoin. Mutta joka tapauksessa se tuntui hyvältä.

Syksyllä 1942 Malmberg oli JR 7:n 10. komppaniassa joukkueenjohtajana.



Kuvassa 10./JR 7:n 4. joukkueen johtaja vänr. Antti Malmberg (2. oik.) istumassa ryhmänjohtajien kanssa Suurharvasuon laidan tukikohdassa keväällä 1943. Vas. alik. Toivo Tynkkynen, kers. Ahti Taavitsainen, Malmberg ja alik. Lauri Häyrinen, takana alik. Juhani Purhonen.

Eversti Armas Kemppi tuli käymään etulinjassa.

– Kemppi tuli joukkueemme korsiun ja jutteli hyvin isällisesti ja mukavasti pojille. Olimme silloin Lampijärven lohkokalla. Kemppi jutteli kaikesta mahdollisesta ja kun puhe tuli materiaalin säästämisestä, antoi hän meille ohjeeksi: – Syö säästään savea, sanoi sammakko pojalleen.

**Talvisodan aikana
vartiointitehtävissä –
jatkosotaan Kannakselle
vanhan rajan tuntumaan**

Talvisodan aikana Antti Malmberg oli oppikoulupoika.

– Olin vähän aikaisemmin eronnut koulusta, mutta kun radiosta kuulin uutisia maailmalta, esimerkiksi että Saksa oli marssinut Tshekkoslovakiaan, päätin

mennä takaisin lyseoon Uuteenkaupunkiin. Elämänsuunnitelmani menivät kokonaan uusiksi.

– Liityin suojeluskunnan poikaosastoon. Koko joulukuu meni vartiotehtävien merkeissä, mutta tammikuussa pääsin kaksiviikkoiselle suojeluskunnan alokaskurssille. Se oli kaikin puolin hyvä kurssi. Opetettiin mm. sotilaallista käyttäytymistä. Opettajani oli piirin esikunnasta Turusta, kapteeni Nieminen. Kurssin jälkeen olin vartioimassa puhelinkeskusta helmikuun puoliväliin saakka. Sankarihautajaisissa ammuimme kunnialaukaukset.

Lukio-opiskelut Antti Malmberg aloitti syksyllä 1940. Lukio jäi siinä vaiheessa yhteen luokkaan, sillä heinäkuun alussa 1941 Malmbergista tuli alokas Suomen armeijaan.

– JR 48, johon minut määrättiin koulutusvaiheen jälkeen, oli asemissa vanhan rajan tuntumassa Inkerinmaalla. Kun tulin rykmenttiin, ei Ohtassa ollut korsuja sillä alueella, johon minut komennettiin. Asuimme teltoissa metsän keskellä. Syyskuun loppu oli kylmä ja pimeyttä riitti. Rintaman taakse jääneet irtoryssät tuottivat huolta, sillä niitä saattoi tulla vastaan missä vain ja milloin vain. Kun heitä tavattiin, emme ottaneet vankeja. Moni ryssä räjäytti itsensä, kertoo Antti Malmberg.

JR 48:sta Antti Malmberg siirrettiin rajakomppaniaan, jonka miehet olivat lähes kaikki vakinaisia rajamiehiä.

– Se oli vahvennettu komppania ja miehet asiansa osaavia ammattisotilaita. Itsekin opin heidän seurassaan sotilaan tärkeimmät taidot. Päätehtävänä olivat vanginsieppaukset. Aina ei yritys onnistunut, mutta kyllä vankejakin saatiin. Minä sain sotasaalisaseen, venäläisen puoliautomaattikiväärin. Se oli nopea ase ampuja ja osasin käyttää sitä, sillä kotona metsästysreissuilla olin tullut sinuiksi aseiden kanssa. Asemamme olivat Ohdan tien, kuulun kivitien, länsipuolella.

Rantavartioon Aleksandrovkaan

– Joulun alla 1941 joukkomme määrättiin Suomenlahden rannalle rantavartioon Aleksandrovkaan. Maasto oli kovin märkää ja alavaa ja avointa. Juoksuhaudasta ei saanut nostaa nuppiaan, sillä vastapuolen tarkka-ampujat kyttäsivät meitä jatkuvasti. Asuimme vanhoissa huviloissa, jotka 40 asteen pakkasessa olivat ylen kylmiä.

Kronstadtin ja Totelebenin järeät rannikkotykit tulittivat aluetta, jolla Malmbergin joukko oli.



Malmberg nappasi tämän kuvan v. 1943 Kannaksen Ohdan tukikohdan vartioposkeesta. Samalla alueella hän oli ollut jo v. 1941 ennen Niinisalon upseerikurssia.

– Ne yrittivät rikkoa rautatietä, mutta mitään vahinkoa ne eivät saaneet aikaan. Leningradin taistelut näkyivät, lähinnä savut ja ilmasota, asemeimme, sillä maasto oli aukeaa, eikä kaupungin keskusta ollut matkaa kuin noin 25 kilometriä.

Helmikuun lopulla 1942 Antti Malmberg komennettiin Niinisaloon UK:n 42 kurssille koulutettavaksi reservin upseeriksi.

– Se oli kyllä aika kova kurssi. Elokuun puolivälissä pääsin takaisin entiseen porukkaani ja syksyllä pataljoonamme siirrettiin JR 7:ään. Asemat olivat samoissa paikoissa kuin vuotta aikaisemmin, jolloin ensimmäisen keran tulin Ohtaan.

Samoihin aikoihin pataljoona sai täydennysmiehiä, pääasiassa pohjalaisia vuonna 1923 ja 1924 syntyneitä nuorukaisia.



*Tähän kuvaan-
sa Malmberg
on kirjoittanut
"Sevastopol-tu-
kikohdan korsu
"pihamaineen",
luutn. Pietarinen
ja luutn. Leh-
tiö, kevät 1943.
Kuva A. Malm-
berg".*

– Heillä ei luonnollisestikaan ollut sotakokemusta, mutta heistä tuli hyviä miehiä. Nostan heille hattuani. Täydennyksen myötä joukkoni siirrettiin etulinjaan. Ohta oli kauttaaltaan hakattu avoimeksi. Tukikohtamme oli divisi-oonien saumassa ja aika paha paikka. Päätään ei saanut nostaa näkyville, sillä se tiesi pikaista loppua. Ensimmäisenä yönä yksi uusista miehistä sai luodin päähänsä ja moni muu oli shokissa, mutta vähitellen he tottuivat vaikeuksiin ja tulivat hyvin toimeen. Systeemi oli sellainen, että olimme edessä neljä viikkoa ja sen jälkeen levossa viikon verran.

**Enteitä ilmassa,
asemat jäävät ja
vetäytyminen alkaa**

Antti Malmberg kertoo, että keväällä 1944 oli selvästi aistittavissa, että vihollinen valmistelee jotakin isompaa temppea. Liikenne vihollisen etumaas-
tossa vilkastui, erilaisia työnteon ääniä kantautui vuorokaudet ympäriinsä ja tykkitulen tiheys kasvoi.

– Olin toukokuun lopulla kotilomalla ja palasin yksikköni illalla 8.6. Junalla pääsin vielä Raivolan asemalle saakka. Lomalla ollessani ryhmänjohtajat oli

vaihdettu. Vain yksi vanha tuttu ryhmä oli joukkueessani, josta noin puolet oli uusia miehiä. Seuraavana päivänä meille annettiin vetäytymiskäske-
ly, eli päivänä, jolloin ryssä aloitti suurhyök-
käyksensä. Oman komppanian, 10. komppanian, oli määrä siirtyä marssien Siiranmäkeen, jonne matkaa oli noin 30 kilometriä. Maanteitä ei voitu käyttää, sillä ilmavaara oli olemassa koko ajan. Vihollinen pörräsi inhottavilla maatais-
telukoneillaan koko ajan teitten tuntu-
massa ja ampui heti, kun näki yhdenkin miehen olevan liikkeellä, kertoo Antti Malmberg.

– Matka Siiranmäkeen oli vaiherikas ja täynnä vaikeuksia. Vihollinen kiusasi alati, kun kahlasimme soita pitkin kohti länttä. Jossain vaiheessa tuli vastaan divisioonaan lähettiupseeri ja hän käski meidän palata takaisin kuuden kilometrin verran Multalan kylään. Teimme työtä käskettyä ja kahlasimme suossa Multalaan. Sieltä meidät ohjattiin heti Kekrolan kautta Siiranmäen länsipuolelle. Taas teimme kuten käskettiin. Ronnunkylässä ennen Siiranmäkeä joukkueeni meni aseisiin sen peltoaukealle. Olimme aika huonossa kunnossa. Ruokaa ja juomista emme olleet saaneet

puoleentoista vuorokauteen. Ronnun-
kylään johtavaa tietä pitkin havaittiin
lähestyvän ryssiä nelirivissä marssien.

– Meillä oli yksi 45-millinen pans-
sarintorjuntatykki. Matkaa marssias-
toon oli puolisen kilometriä. Ensimmäi-
nen laukaus oli täysosuma, mutta ryssä
vastasi ampumalla hirmuisesti takaisin,
ja käytti silloin myös raketinheittimiä
eli Katjushoita. Meille tuli tietysti äkäi-
nen lähtö. Marssimme Holtilan kautta
Saarenmaahan ja edelleen Siiranmäelle,
missä tapasimme ruotsinkielisen ra-
kennuspataljoonan. Emme heti saaneet
tietoa siitä, missä JR 7 on. Pojat olivat
täysin poikki. Läksin hakemaan ryk-
menttiä. Vuottaan suunnasta runsaan
viiden kilometrin päästä se löytyi ja
löytyi myös komentopaikka. Ehrnrooth
tuli teltastaan ja ilmoitin hänelle, miten
asiat ovat. Sain tietää, että kymmenes
komppania on Vuottaalla valmistautu-
massa vastaiskuun. Minut ja joukkueeni
määrättiin mukaan vastaiskuun.

– Se oli melkoinen ruljanssi. Maa-
taistelukoneet iskivät koko ajan ilmasta.
Vihollisen tankit pääsivät Siiranmäen
korkeimmalle kohdalle ja tulivat päälle.
Koko ajan tuli niskaamme epäsuoraa
tulita, tykistön ja heittimien kranaatteja.
Näkyvyys oli olematon. Tuntui siltä,
että tankkien lähellä oli turvallisinta
olla. Mäen korkeimmalla kohdalla oli
kymmenkunta tankkia ja niitten päällä
vihollisia, jotka tulittivat konepistoo-
leilla.

– Kapteeni Pentti Ruuskanen, 10.
komppanian päällikkö ja ison maatalon
poika haavoittui tässä rytäkässä pahasti
Kylmäojalla ja kuoli myöhemmin haa-
voihinsa. Pataljoonan komentajaksi
oli tullut majuri Olanterä. Olanterä
määräsi lähetin menemään kapteeni
Lauri Waldenin komentokorsulle. Olin
käynyt siellä vähän aikaisemmin ja
läksin oppaaksi lähetille, mutta perille

emme koskaan päässeet, sen verran oli
rautaa ilmassa ja vihollista maastossa.
Saattaa olla, että olen viimeinen, joka
näki kapteeni Waldenin elossa, sillä pian
sen jälkeen, kun olin käynyt hänen luo-
naan, hän hävisi jäljettömiin, eikä hänen
kohtaloaan ole pystytty selvittämään.
Haavoituin matkalla kranaatin sirpa-
leesta käteen. Päivä oli 14. kesäkuuta,
kertoo Antti Malmberg.

Malmberg lähti haavoittuneena Vuot-
taalle päin sidottamaan kättään.

– Siellä heilui tiellä pistooli kädes-
sään kenraali Martola. Selitin hänelle
tilanteen ja samoin kävin komentotel-
tassa selvittämässä komentajalle Siiran-
mäen tapahtumia. Sitten matkani jatkui
kenttäsairaalan kautta sotasairaalaan
Naantalin emäntäkoululle. Heinäkuun
lopulla pääsin takaisin rintamalle. JR 7
oli silloin Vuosalmella ankarissa Vuos-
salmen–Äyräpään torjuntataisteluissa.
Pääsin samaan tuttuun 10. komppani-
aan, josta olin Siiranmäellä lähtenyt,
selvittää Antti Malmberg.

Puna-armeija sai sillanpään 9.7.
Vuoksen pohjoispuolelle, mutta ei pääs-
syt tavoitteeseensa eli läpimurtoon, jolla
se olisi päässyt omien joukkojemme
taakse ja Sisä-Suomeen.

– Ne taistelut olivat ankaria ja verisiä
kummallekin puolelle, enemmän kui-
tenkin ryssille, jotka menettivät tuhansia
ja taas tuhansia miehiä. Sen jälkeen kun
ryssä oli saanut haltuunsa Äyräpään
kirkonmäen ja harjanteen, pääsi se
ampumaan hyvistä asemista harjulta
alaspäin Vuosalmen puolelle, eli meitä
puolustavia joukkoja. Minun sotani
päätyi haavoittumiseen Vuosalmella 8.
elokuuta, kertoo Antti Malmberg.

Markku Vainio

Toivo Seppälän sotatie vei miehen Hangosta Kannaksen kautta Itä-Karjalaan ja Syvärin Kuuttilahdelle

Huhtikuussa 1920 syntynyt Vilun kylästä kotoisin oleva Toivo Seppälä (s. 13.4.1920) astui alokkaaksi Janakkalan Leppäkoskella olleeseen jalkaväen koulutuskeskukseen maaliskuun 30. päivä 1939. Asevelvollisuusaika oli tuolloin kaksi vuotta, mutta Toivon – kuten niin monen muunkin osalta – aika käytännössä tuplaantui, sillä siviiliin Toivo Seppälä pääsi 16. marraskuuta 1944 kolme kertaa haavoittuneena veteraanina.

– Talvi oli silloin kova. Leppäkoskella pakkanen huiteli 30 asteen tietämissä ja lunta oli lähemmäs metri, muistelee Seppälä alokasaikansa ensimmäisiä päiviä.

Toivo Seppälä sai alokkaana normaalin jalkaväkimiehen koulutuksen.

– Kiväärimiehen ne minusta tekivät. Koulutus oli osittain kovaa ja vipinää riitti hyvinkin omiksi tarpeiksi. Kun ruoka oli mitä oli, oli hyvä, että selvisi kaikesta. Kun keväällä ilma lämpeni, oli lihassa väkevät tuoksut, mutta hyvä, että sai sellaistaakin lihaa. Ei siinä mitään vikaa ollut, vain haju oli paha.

Alokasajan jälkeen Toivo Seppälä komennettiin Turkuun Nummen kansakoululle ja sieltä edelleen Heikkilän rantakasarmille aliupseerikurssille.

– Kurssin jälkeen tulin takaisin Nummen koululle, mistä heinäkuussa 1940 sain siirron Hankoon.

Palvelus oli pelkkää vartiopalvelusta ja asuimme teltoissa aina joulun saakka. Joulun alla pääsimme majoittumaan Dragsvikin kasarmeille, missä joulu

sujui rattoisasti. Saimme olosuhteisiin nähden erinomaisen hyvää ja maistuvaa ruokaa. Ja sitä oli kerrankin riittävästi, kertoo Toivo Seppälä.

Dragsvik jäi taakse pian, sillä alkutalvesta 1941 Seppälä komennettiin Virojoelle 4. Prikaatiin.

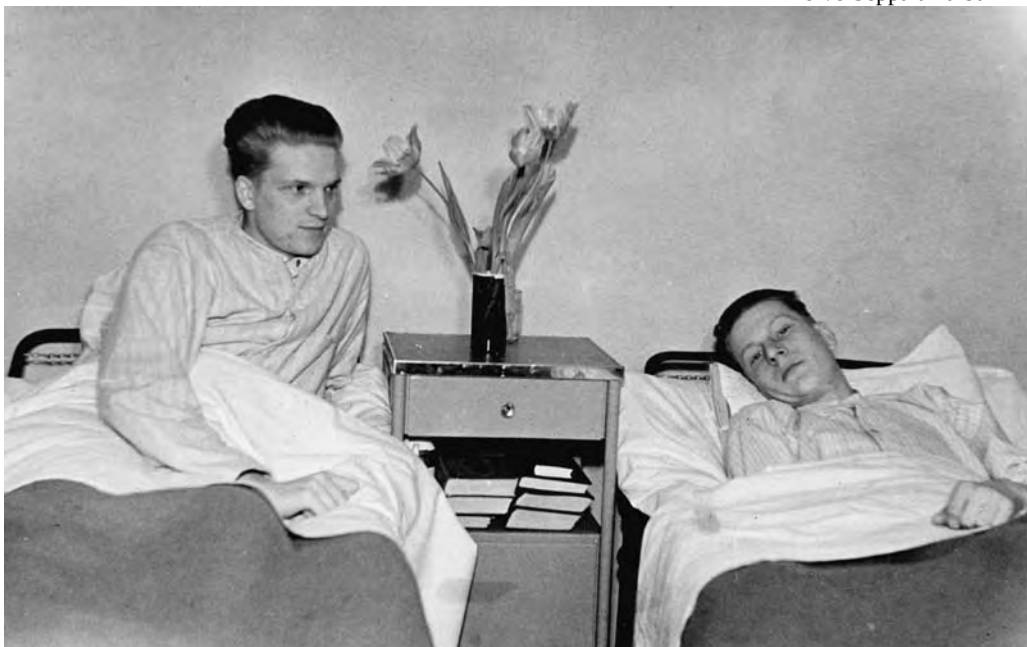
– Minut määrättiin tykkikomppaniaan. Meillä oli Tampellan tekemät uudet 37-milliset pst-kanuunat. Keväällä porukkamme siirrettiin lähelle Vaalimaata, missä asemamme olivat Virojoen varrella. Rajalle oli matkaa parisen kilometriä.

Jatkosodan alla 4. Prikaatista ja eräistä muista joukoista muodostettiin Jalkaväkirykmentti 4, joka kuului 8. Divisioonaan. Toivo Seppälästä tuli rykmentin 10. komppanian sotilas.

– Sodan alkaessa olimme edelleen asemassa Virojoella. Katselimme asemista kuinka rajalle siirtyi suuret määrät reserviläisiä. Marssirivistöjä meni ohitsemme tuntikaupalla ja Virojoella saimme niskaamme ensimmäiset vihollisen ampumat kranaatit, mutta ne menivät onneksemme ainakin puoli kilometriä pitkiksi, muistelee Toivo Seppälä.

Rajan yli Imatran pohjoispuolelta

– Sitten saimme käskyn marssia rajan suuntaisesti Imatralle päin. Sota oli tällöin täydessä käynnissä. Toiset tappelivat, mutta meidät määrättiin Hinkalahteen, missä saimme reservissä nauttia kauniista kesäpäivistä. Toiset



Toivo Seppälä (vasemmalla) haavoittui kolme kertaa. Häntä hoidettiin kenttäsairaalan lisäksi myös SPR:n sotasairaalassa Helsingissä sekä Jyväskylän ja Turun sotasairaaloissa.

taistelivat, mutta me vain oleilimme ja uimme ja nautimme olostamme.

– Mutta sitten tuli meidänkin vuoromme lähteä tositoimiin. Saimme hevosten tilalle autot, mikä helpotti tuntuvasti liikkumistamme. Jatkoimme edelleen rajan suuntaisesti kohti koillista, kunnes käännyimme itään ja aloitimme omalta osaltamme hyökkäämisen. Tavoitteena oli Sairalan pitäjä, missä kävimme ankarat ja veriset taistelut. Koko rykmentti ei ollut mukana hyökkäyksessä, sillä kolmas pataljoonamme ylitti Viipurinlahden kaupungin eteläpuolelta syöksyvenekuljetuksessa ja otti osaa Viipurin eteläpuolisiin taisteluihin, joissa suuret vihollisjoukot motitettiin Porlammelle, missä saatiin jättisuuri sotasaalis.

– Sairalasta joukkomme ohjattiin Vuosalmelle, missä ylitimme Vuoksen. Liikuimme pyörillä. Viipurin pohjoispuolitse tavoitteena Perkjärvi. Siellä Perkjärvellä haavoituin Kaukjärvellä,

rauhanajan tykistöleirin maisemissa. Minussa oli viisi kiväärikuulan reikää jaloissa ja istumalihaksissa. Sotasairaalassa hujahti kahdeksan kuukautta ja sen päälle sain vielä kuukauden verran toipumislomaa. HTK:n kautta pääsin takaisin omaan porukkaan, joka silloin oli Itä-Karjalan Tsopinassa levossa raskaitten taistelujen jälkeen.

Tsopinasta Syvärille

– Tsopinassa joukkomme komennettiin junaan. Matka vei Syvärin asemalle saakka, mistä siirryimme marssien Kuuttilahteen, eteläisimpään paikkaan, missä joukkojamme oli mahtavan virran länsipuolella. Ennen meitä Kuuttilahdessa olivat saksalaiset aseveljemme, kertoo Toivo Seppälä.

– Kuuttilahdessa teimme varsinaisen sotapalveluksen ohessa urakalla asevelitaloja. Niitä valmistui ehkä satoja ja ne vietiin Kanta-Suomeen ja Karjalaan. Nämä rakentamisurakat alkoivat ke-



Kuuttilahdessa Toivo Seppälä oli v. 1942 ja 1944. V. 1942 siellä oli myös saksalaisia aseveljiä. Tässä v. 1943 valokuvassa on kaatuneitten saksalaisten Kuuttilahden hautausmaa.

väällä 1942. Haavoituin toisen kerran maaliskuun 30. päivä 1942.

- Muutaman kuukauden jälkeen saimme siirron Syvärin yläjuoksulle, joen eteläpuolelle, missä meillä oli sillanpääasema. Ylitimme Syvärin voimalaitoksen patoa pitkin ja siirryimme etulinjaan. Tämä vaihe oli aika rauhallinen, vaikka vihaa pidettiinkin molemmin puolin. Keväällä 1944 joukkomme siirrettiin takaisin alajuoksulle Kuuttilahteen, missä olimme sitten siihen saakka, kun alkoi vetäytyminen.

- Ryssän hyökkäys alkoi kesäkuun 20. päivä valtavalla voimalla. Ilma oli täynnä rautaa ja vihollinen yritti tulla yli Syvärin erilaisilla vesikulkuneuvoilla. Painostus oli niin kova, että meidän oli pakko jättää Syväri moninkertaisesti ylivoimaisen vihollisen edessä. Pääsimme hyvin irti, mutta vihollinen oli koko ajan kintereillä. Saimme mukaan kalustomme ja ensi tavoitteenamme oli siirtyä taistellen PSS-linjalle. Ennen sinne pääsyä kipeytyi jalkani Sammatuksen paikkeilla niin pahasti, että jouduin sotasairaalaan ja pääsin takaisin linjoille vasta, kun joukkomme olivat vetäytyneet Pitkärannan tasalle U-asemaan.

- Hyökkääjällä oli tukenaan runsaasti panssareita, mutta onneksi meille oli jo jaettu kauhuja ja nyrkkejä. Ne olivat hyvän miehen käsissä todella tehokkaita vehkeitä. Sammatuksessa tuhosimme kauhuilla neljä vihollisen tankkia. Saksalaiset 76-milliset torjuntatykit olivat nekin tehokkaita ja läpäisivät paksunkin panssarin. Tihverissä niillä ammuttiin tankkeja 400 metrin matkalta ja teho oli hyvä.

- U-asemassa ryssän hyökkäys pysäytettiin lopullisesti ja se kärsi Nietjärvellä murskaavan tappion. Nietjärven taistelujen jälkeen sotatoimet hiljenivät ja vakiintuivat asemasodaksi. Sitä jatkui aina rauhantuloon 4.9. saakka, kertoo Toivo Seppälä

- U-asemasta marssimme Kiteelle. Sota oli takana, mutta siviiliin pääsin vasta marraskuun puolivälissä. Junalla tultiin Raumalle, missä minut kotiutettiin 16.11.1944.

Markku Vainio

Pentti Valonen taisteli talvisodan Taipaleessa kp-miehenä ja jatkosodassa krh-komppanian vääpelinä Maaselän kannaksella

Pentti Valonen (16.8.1918 - 23.1.2013) aloitti varusmiespalveluksensa Turussa Porin Rykmentissä syyskuun alussa 1938. Varusmies aika sujui normaalisti aina syksyille 1939 saakka. Silloin alkoi miesten keskuudessa kierrellä huhuja edessä mahdollisesti olevasta sodasta. Karjalan kannaksella elokuussa pidetty suuri sotaharjoitus lisäsi osaltaan epätoivoisuutta, sillä miehet toki ymmärsivät, ettei suurta harjoitusta järjestetty turhantakia.

– Ja niin sitten kävi, että sota syttyi marraskuun viimeisenä päivänä. Meistä Porin Rykmentin miehistä määrättiin osa Karjalan kannakselle, osa Suomussalmelle ja se osa, mihin minä kuuluiin Taipaleeseen. Joukko-osastoni oli Jalaväkirykmentti 62 ja minusta tehtiin

konepistoolimies, vaikka alun perin olinkin panssarintorjuja, kertoo Pentti Valonen sotataipaleensa alkua.

– Konepistooleita oli talvisodassa vielä vähän, eikä niitä annettu lainkaan perheellisten miesten käyttöön. Vain poikamiehet kelpasivat kp-miehiksi. Siitä me osasimme tietysti päätellä yhtä jos toistakin.

JR 62 siirrettiin Taipaleeseen tammi-kuussa 1940. Ensin se sijoitettiin Keljan kylään, missä jouluna 1939 oli taisteltu kiivaasti siitä, kenelle kylän herruus kuuluu. Ylivoimainen vihollinen kärsi Keljassa ja Suvannon jäällä tuhansien miesten tappiot ja pakeni lyötynä Keljasta takaisin Suvannon eteläpuolelle lähtöasemiinsa.

Matti Jalava



Näkymä Keljasta Suvannon yli etelään v. 2004. Talvisodan alussa vihollinen kärsi Keljassa ja Suvannon jäällä tuhansien miesten tappiot.

Taipaleessa Pentti Valonen taisteli erillisen Osasto Larkon mukana. Osasto irrotettiin JR 62:sta. Osasto Larkon mukana Pentti Valonen soti Taipaleen rintamaosan kuumimmissa paikoissa Terenttilässä, Kirvesmäellä ja Koukuniemessä.

– Vihollinen painoi koko ajan päälle ja sillä oli millä mällätä. Tuntui, etteivät siltä lopu koskaan kranaatit, sillä koko ajan se kaatoi niitä niskaamme niin tykeillä kuin heittimilläkin. Ilmassa sillä oli täydellinen herruus. Tankkeja oli vain vastapuolella ja niitä se käytti ahkerasti, vaikka menettikin niitä valtavien määrän, muistelee Pentti Valonen.

– Jalkamiehenä vihollinen oli aika avuton. Eihän se metrin lumessa päässyt vinkkelitossuissaan oikeastaan mihinkään. Siitä niitä oli helppo napsia pois taapertamasta.

Helmikuussa 1940 JR 62 heitettiin vahvistukseksi Vuosalmelle, missä vihollinen yritti päästä läpimurtoon ja omien joukkojemme selustaan. Vihollinen pääsi maaliskuun alussa Vuoksen yli ja sai pienen sillanpääaseman Vuosalmen puolella, mutta päämääränsä, läpimurtoon vihollinen ei päässyt.

– Ylivoima Vuosalmella taisi olla suhteessa suurempi kuin Taipaleessa. Vihollinen toi koko ajan uusia joukkoja Äyräpään puolelle, eikä sitä pystytty pitämään Vuoksen eteläpuolella, vaikka vielä 5. maaliskuuta nurmolainen eskadroona yrittikin lyödä venäläisen pois kirkonmäeltä. Hyökkäys epäonnistui täysin ja nurmolaisia kaatui yli 40.

– Vuosalmen puolelle vihollinen pääsi, mutta sitten senkin voimat taisivat ruveta loppumaan. Ainakin saimme sen pidettyä sillanpäässä, vaikka räntiväsyneinä olimmekin todella tiukoilla. Rauha tuli, kun olimme Vuosalmella.

Siviilin Pentti Valonen pääsi helmikuun alussa 1941.

– Välirauhan aikana olin Hangossa vartiotehtävissä. Joukkomme oli majoitettuna Dragsvikin kasarmeille. Sieltä sitten viimeinkin pääsin siviiliin, selvittää Pentti Valonen.

Jatkosotaan JR 56:n

III Pataljoonan mukana

Jatkosotaan Pentti Valonen läksi JR 56:n kolmannen pataljoonan mukana. Rajan yli rykmentti meni Joensuun eteläpuolella, Moskovon pakkorauhassa menetetyn Korpiselän korkeudelta.

– Alkuvaiheessa pääsimme vähällä. Korpiselkään oli otettu haltuumme ennen kuin pääsimme sinne, mutta Korpiselän jälkeen alkoikin sitten tapahtua, kertoo Pentti Valonen.

– Meidät vietiin pikavauhtia autokyydillä Muuannon ja Loimolan kautta Kollalle, missä meikäläinen kevyt osasto ei päässyt läpi vihollisen vahvan puolustuksen. Autoilla pääsimme aina talvisodasta maineikkaan Kollaan taistelupaikoille saakka. Kaikkialla näkyivät talvisodan jättämät jäljet. Metsä oli pirstaleina ja maasto kranaattien murskaama. Maisema oli pääasiassa musta ja palanut.

– Hyökkäykseen läksimme oikeastaan suoraan autokyydistä. Olimme mitättömän Kollanjoen itäpuolella ja vahvasti linnoittautunut vihollinen edessämme, ehkä vajaan kilometrin päässä. Hyökkäsimme Suojärvelle vievän tien eteläpuolella tavoitteena Näätäojan asema. Rautatien pidimme koko ajan oikealla puolellamme, selvittää Pentti Valonen.

– Jouduimme toteamaan, että Kollaa kestää kesälläkin, sillä vihollinen ei antanut tuumaakaan periksi. Yleensä se taisteli viimeiseen mieheen saakka. Tappiot olivat raskaat molemmiin puolin. Pahimman suoneniskun koimme



Jatkosodassa Pentti Valosen joukko-osasto oli Krh.J/III/JR 56. Osastossa oli monia muitakin vehmaalaisia. Kuvassa vas. Keijo Fagerström, Pekka Aaltonen, Kaino Palonen, Aarne Järvinen, Keijo Järvinen, Paavo Kiertokari, Pentti Valonen ja Toivo Jaakkola (vm. 9./JR 56).

heinäkuun lopulla, kun yhdessä ainoassa hyökkäyksessä kaatui yli 40 Laitilan poikaa. Se oli minusta merkillinen yritys. Miksi ihmeessä meidän piti yrittää ylittää avoin suoaukea, joka ei tarjonnut minkäänlaista suojaa.

– Tiedettiin, että vihollinen on vahvoissa katetuissa asemissa suon takana, eikä ajattele meitä hyvällä. Tappioita alkoi tulla heti, kun pojat lähtivät hyökkäykseen. Osa yritti edetä pystyssä, mutta heidän sotansa loppui lyhyeen, sillä vastapuolella oli erinomaisen hyvä ampuma-ala konekivääreillä yli aukean. Hyökkäys epäonnistui täydellisesti. Se oli masentava paikka koko porukalle, mutta ennen muuta tietysti Laitilan komppanian pojille.

– Pari viikkoa yritimme päästä läpi, mutta emme onnistuneet. Vahvistuksia tuli koko ajan. Saimme lisää tykistöä

ja osan saksalaisesta divisioonasta, jonka vastuulle jätimme Kollaän, kun rykmentille tuli elokuun yhdeksäs päivä käsky marssia taaksepäin Loimolaan ja jättää rintamavastuu sakuille. Me jätimme raskaat uhrin vaatineen Kollaän taaksemme ja marssimme Loimolaan saakka, mistä vuorokauden kuluttua läksimme Käsnäselkään vievää tietä pitkin kohti vanhaa itärajaamme. Sakut eivät pystyneet lyömään vihollista, vaan heidän hyökkäyksensä tyssäsi lopullisesti Näätaojan pysäkin ja Vitsaojan väliselle tasalle. Tilanne Kollaalla ratkesi vasta sitten, kun everstiluutnantti Paavo Susitaipaleen johtama taisteluosasto tuli apuun Tolvajärven suunnalta. Silloin vihollinen jätti asemansa ja pakeni Suojärven suuntaan, kertoo Pentti Valonen.

Raskas ja pölyinen marssi vanhalle rajalle

Ilma oli helteinen ja maisema täynnä marssivien joukkojen nostattamaa maantiepölyä, kun JR 56 ja sitä tukevat joukot etenivät kohti Käsänäselkää ja vanhaa rajaa.

– Se oli kova marssi, mutta selvisimme siitä ihan suunnitellusti. Perillä saimme levätä ja ennen kaikkea huoltaa hevoset, joille matka oli ollut rasittava. Käsänäselän jälkeen alkoivat jatkuvat taistelut, kun läksimme kohti Itä-Karjalaa ja Petroskoita. Matkos-

venäläisiltä jäi kaikenlaista kalustoa, tankkeja, autoja, tykkejä, hevosia ja muuta sekalaista sotatarviketta valtavat määrät. Prääsässä oma ilmatorjuntapatterimme onnistui pudottamaan viholliskoneen. Siitä hyppäsi kaksi mistä laskuvarjojen varassa. Toinen meni järveen ja toinen mokshti mäkeen, kertoilee Pentti Valonen.

**Rykmentti ohittaa
Petroskoin ja jatkaa
kohti Kahumäkeä**

Petroskoin omat joukkomme saivat

Erkki Luntamon (U:ki) albumi

Taistelumatkalta vanhalta rajalta Petroskoihin on Pentti Valosen mieleen jäänyt erityisesti Pyhäjärven taistelu, josta jäi paljon sotasaalista. "Tykkejä, kymmenisen hv:aa, ajoneuvoja, kenttäkeittiöitä, sadoittain hevosia tuli siinä joukkojemme haltuun", lukee albumissa tämän kuvan kohdalla.



puro, Kirvesjärvi, Vieljärvi, Prääsä, Pyhäjärvi ja Nirkka olivat paikkoja, joissa iskettiin lujasti yhteen. Vihollinen oli linnoittanut kyliä Petroskoihin vievän päätien varressa ja puolusti niitä mustasukkaisesti, mutta joutui joka paikassa antamaan periksi. Tappioita tuli jatkuvasti, mutta pääsimme eteenpäin kohtalaisella vauhdilla, sillä Petroskoin porteille rykmenttimme pääsi syyskuun viimeisenä päivänä. Saimme runsaasti sotasaalista matkan varrelta. Mieleen on jäänyt etenkin Pyhäjärven taistelu, jossa

haltuunsa 1.10.941. Parin päivän päästä pidetyssä valtausparaatissa paistattelivat voitonriemua vallan muut kuin 1. Divisioonan joukot.

– Saimme käskyn marssia kaupungin pohjoispuolitse kohti pohjoista ja Karhumäkeä. Osa rykmentin pojista pääsi sentään käväisemään Äänislinnaksi nimetyssä kaupungissa, mutta vähäistä oli riemumme kaupungin valtaamisesta, kun jouduimme heti jatkamaan kohti pohjoista.



Kranaatinheitinjoukkueen johtaja Kalervo Amberla (kuvan keskivaiheilla seisova upseeri) oli Pentti Valosen mukaan hyvä esimies, joka ei "turhaan hötköillyt, mutta piti tarkasti huolen siitä, että heittimet olivat aina kunnossa". Joukkueessa oli paljon vehmaalaisia.

– Eteneminen Äänislinnan jälkeen oli vaikeata. Vesistöesteitä oli tämän tästä ja tieverkko olematon. Oma porukkani vietiin Ukkossalmen yli Solomannin niemelle syöksyveneillä, joten me pääsimme helpolla siitä esteestä, mutta sen jälkeen alkoivat todelliset vaikeudet. Kaiken kukkuraksi lokakuun kolmantena päivänä sattui omalle heittimelle valitettava vahinko. Heittimistö ampui ennen Lehtimäen valtausta tarkistuslaukaukset, jolloin ensimmäinen laukaus jäi jostain syystä lyhyeksi. Se osui kiiven keskellä miesjoukkoa. Yhdeksän miestä kaatui ja 31 haavoittui. Se oli masentavaa, vakuuttaa Pentti Valonen.

– Minun sotani Solomannin niemellä loppui 10. lokakuuta, jolloin haavoituin Tulgubassa kranaatinsirpaleesta, joka osui lähelle silmäni. JSP:n kautta vei tie junalla Jyväskylään saakka, missä makasin sotasairaalassa kaksi viikkoa pää siteissä sokkona. Pääsin toipumislomalle, jota kesti aina loppiaiseen saakka. Ilmoittauduin silloin suojeluskuntapiirin esikunnassa Raumalla ja

minusta tuli B1 –mies. Lappeenrannan HTK:n kautta pääsin takaisin omaan porukkaani, vaikka minua yritettiin kovasti houkutella jäämään vartiomieheksi Luumäen sotavankileirille.

Oma pataljoona oli levossa Pintuisissa

– Oman pataljoonani löysin Karhumäen pohjoispuolelta Pintuisista, missä se oli levossa ja linnoitustöissä. Minut sijoitettiin Kalervo Amberlan heitinkomppaniaan yksikön vääpeliksi. Siinä hommassa olinkin sitten koko loppusodan, muistelee Pentti Valonen.

– Pataljoonani oli linnoitustöissä ja levossa puolisen vuotta. Rakensimme taaempaa puolustuslinjaa ja majailimme kauniin Kirvesjärven rannalla. Siellä oli melkoisen laaja korsukylä, jonka rakennukset oli osin kaivettu maahan. Se oli mukavaa aikaa. Työt tehtiin urakka-periaatteella ja muu aika köllöteltiin vapaina. Tekemistä ja harrastuksia riitti joka miehelle.



Valonen mainitsee Muurmannin radan Malun aseman. VR liikennöi jatkosodan aikana Muurmannin radalla vajaan 300 km matkalla Syvärin ja Malun välillä. Malu on noin 25 km Karhumäestä pohjoiseen. Radalta oli Tomitsasta yhteys länteen Suojärvelle. (Lähde Wikipedia.)

– Luutnantti Kalervo Amberla oli hyvä esimies. Hänen kanssaan asiat hoituivat ja lomille päästiin silloin kun pitikin. Hän ei turhia hötkyillyt, mutta piti tarkasti huolen siitä, että heittimet olivat aina kunnossa. Se riitti hänelle. Muutoin saimme olla aikalailla omassa rauhassamme, kunhan vaan teimme sovitut työt.

– Lomille lähdöstä on mieleeni jäänyt Malun ja Nuolen pysäkeiltä Karhumäkeen miehiä kuljettanut junavaunu. Se oli rakennettu vanhasta mullivaunusta, johon oli asennettu tehokas kuormurin moottori. Tämä moottorijunaksi mainittu vaunu liikkui lujaa, ja antoi alkuvauhdin kaikille Malun ja Nuolen maisemista lomalle lähteneille pojille.

Pataljoona siirretään uuteen 21. Prikaatiin

Joulukuussa 1943 järjestettiin Maaselän kannaksella olevia joukkoja uuteen uskoon. JR 101 lakkautettiin ja myös majuri Nikke Pärmin luoma maineikas Erillinen Pataljoona 21 eli ”Musta Nuoli” lakkasi olemasta. Suurin osa lakkautettujen joukkojen miehistä siirrettiin uuteen 21. Prikaatiin, jonka

kolmanneksi pataljoonaksi siirrettiin JR 56:n III Pataljoona kokonaisuudessaan. Prikaatin komentajaksi tuli eversti Tors-ten Ekman.

– Jouduimme järjestelyn myötä jättämään hyvästit tutulle rykmentille, mikä tietysti vaikutti mielialaan, mutta aika pian totuimme uuteen asemaamme. Olihan pataljoona edelleenkin koossa, kertoo Pentti Valonen.

Lähtö Maaselästä

Puna-armeijan päästyä kesäkuun alussa läpimurtoon Karjalan kannaksella, alkoi myös Maaselässä liikkua huhuja perääntymisestä. Huhuja vahvistivat ”tarpeettoman” kaluston ja muun materiaalin taakse siirtäminen ja tuhoamiset. Etulinjaan jätettiin kesäkuun puolivälistä alkaen vain se kalusto ja tarvikkeet, mitkä välttämättä linjassa tarvittiin. Kaikki muu lähetettiin taaksepäin.

– Kesäkuun 20. päivä irtaantuivat ensimmäiset porukat Maaselän kannakselta ja seuraavana vuorokautena oli linjat jätetty niin, että vain muutamia miehiä oli hämäämässä vihollista, jotta se uskoisi meidän edelleenkin olevan asemassa.



Vetäytyminen Maaselästä alkoi 20.6.1944. Huoltojoukot olivat jättäneet maantien varseen mm. leipää perässä tuleville joukoille.

– Pääsimme irti suhteellisen rauhallisesti. Mitään pakokauhua tai vastaavaa ei ollut, vaan kaikki tapahtui järjestelmällisesti. Nuolen tien varressa jouduimme ensimmäisen kerran vastakkain vihollisen kanssa ja sen jälkeen yhteenotot olivatkin lähes jatkuvia. Vihollinen kärsi suuria tappioita, mutta tunki siitä huolimatta päälle kuin härkä. Kumsasta alkaen se yritti saartaa meitä molemmin puolin tietä ja katkaista kulkumme, mutta pääsimme kuitenkin Porajärvelle saakka suhteellisen pienin tappioin. Porajärvellä pidättelimme vihollista päätien varressa pari vuorokautta. Puna-armeija yritti tulla yli Porajärven siltojen kohdalta, mutta sai kerta toisensa jälkeen todeta puolustuksemme pitävyyden. Porajärvi piti jättää 10. ja 11. heinäkuuta, kun tilanne muualla kehittyi niin, että olimme vaarassa jäädä liian taakse, selvittää silloista tilannetta Pentti Valonen.

– Porajärven jälkeen erkanivat meidän ja JR 56:n tiet. Me suuntasimme kohti Kuolismaata ja Ilomantisa ja JR 56 lähti kohti Suojärveä ja Tolvajärven tienoita.

– Taistelut kohti Ilomantsia vetäydyttäessä olivat ankarat. Heinäkuun 21. päivänä jäimme mottiin, josta meidät pelasti majuri S-O. Lindgrenin eli ”Linkun” komentama I Pataljoona. Paljon parjattu Lindgren oli erinomaisen hyvä komentaja ja oli aina ajan tasalla. Motissa oli myös oman pataljoonamme komentajan Lauri Miettisen komentopaikka. Ahtaimmalla motissa olivat 9. komppania ja 11. komppania.

– Elokuun ensimmäisen viikon jälkeen taistelut alkoivat hiljetä, kun kaksi vihollisdivisioonaa oli käytännössä tuhottu Ilomantsin korpiin. Kenraalimajuri Raappanan johtama saarrostoperaatio oli uskalias, mutta myös uskomattoman tehokas tapa tehdä selvää vihollisjoukoista.

– Kun aselepo tuli syyskuun 4. päivä, oli porukkani jossakin Teppanan tienoilla. Sieltä vetäydyttiin nykyisen rajan länsipuolelle sovitun aikataulun mukaan. Siviiliin pääsin Rauman esikunnan kautta lokakuun 10. päivän 1944 ja siihen loppui sotakierros minun osaltani, kertoo Pentti Valonen.

Markku Vainio

Paavo Saarisen sotavankitaival: Summan taisteluista Ural-vuorten juurelle

*Kun Summa helmikuussa 1940 mur-
tui, alkoi vehmaalaisen korpraalin
Paavo Saarisen kolme kuukautta
kestänyt sotavankitaival Kannakselta
Leningradin ja Moskovan kautta Ura-
lin juurelle, Krasnoufinskiin.*

*Oheinen muistelu perustuu edes-
menneen vehmaalaisen opettajan,
Summassa res. luutnanttina taistelleen
Niilo Niileksen 1978 tekemään Saari-
sen haastatteluun.*

Kun helmikuun 13. päivä 1940 kaar-
tui iltaan, oli vihollinen panssarivau-
nuillaan murtanut jalkaväkirykmentti
13:n asemat Summan tai oikeastaan
Lähteen lohkolla Kannaksella. Epätoi-
voisesti ilman kunnollisia panssarin-
torjunta-aseita taistelivat suomalaiset
mataliksi ammutuissa taisteluhaudoissa.
6. komppania; ns. vehmaalaishuone-
kunta, maksoi taistelusta kalliin hinnan: 22
miestä kaatuneina, 27 haavoittuneina ja
kahdeksan vangeiksi joutuneina. Van-
giksi joutui myös vehmaalainen korp-
raali Paavo Saarinen, joka tässä kertoo
vankimatkastaan kauas Uralin juurelle.

— Ei meitä ollut linjassa enää monta-
kaan ehjää miestä, Venäjän poikia sitä-
kin enemmän. Yhtäkkiä tunsin miehen
putoavan jostakin selkääni. Alkoi hurja
painiskelu — palkintona oma henki.
Kumpikin väänsi kaikin voimin. Ottelun
tulos oli kuitenkin ratkaistu jo etukä-
teen, sillä erotuomarina seisojien montun
reunalla panssarivaunu konekivääri
suunnattuna painijoihin.

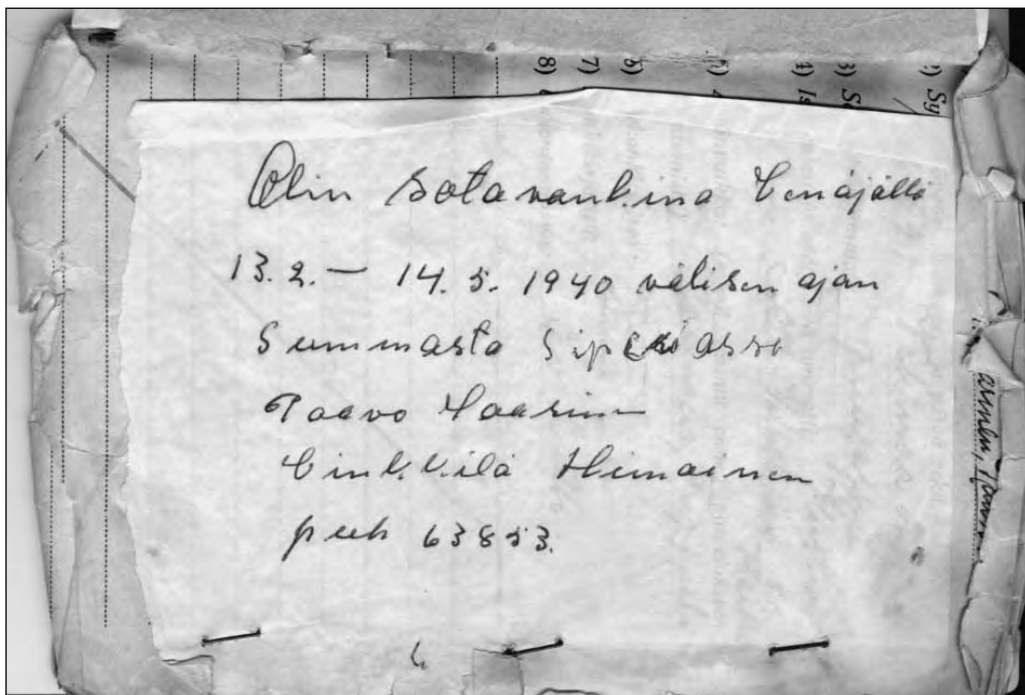


*Korporaali Paavo Saarinen (1906 - 1994),
joka talvisodassa joutui vangiksi.*

Ampua ei tankista uskallettu, kun
pelättiin osuttavan omaan mieheen. Pari
vanjaa syöksyi sitten leikkiin mukaan
toverinsa avuksi. Minua kumahutettiin
käsikranaatilla päähän. Toinen isku osui
selkään — ja maaottelu oli ratkaistu.

Virsikirjakin kelpasi

Tässä sitä oltiin. Jostain syystä paini-
kaverini heitti vanttuni menemään ja
siinä olin kovassa pakkasessa rusikoitu-
na ja paljain käsin. Sitten hän huomasi
kellon vitjat ja repäisi vitjat ja kellon irti



Paavo Saarinen on lisännyt sotilaspassin väliin maininnan sotavankeudesta.

niin, että taskukin repesi. Toinen mies otti sormuksen sormestani ja Vehmaan seurakunnan lähettämä virsikirjakin kelpasi. Siinäpä se sitten olisikin koko omaisuuteni tullut inventoiduksi.

Minua lähdettiin kuljettamaan taaksepäin, marssimatkaa vanhojen korsulle oli kilometrin verran. Siellä suomea puhuva tulkki, nähdäkseni kapteeni arvoltaan, tarjosi tupakan. Hän tiukkasi ampumahautojen sijoitusta ja rakennustapaa — olivatko puilla tuetut.

Sitten matkaan, vartija edessä ja takana. Vastaan tuli joukkueen verran venäläisiä. Yksi mies hyppäsi eteeni ja silmät raivosta kiiluen tömäytti nyrkillä poskeeni.

Tässä vaiheessa oli mukana myös Oiva Anto Kalannista. Meidät vietiin taas korsuun, saatiin saikkaa, sokeria, limppua ja tupakkaa. Jälleen alkoi kuulustelu. Tiedusteltiin joukko-osastoja

ja viime päivien liikkeitä, tähänastisia sotilaspalveluja.

Kun meitä vietiin vartioituna teltaan, näimme matkalla venäläisten kaatuneiden kokoamispaikan. Siinä oli pitkä eikä kovin matala pino jäätyneitä ruumiita — ei varmasti riittänyt yksi sata.

Päästiin valokuvaan

Matka jatkui sitten autolla, jossa Anton ja minun lisäksi oli viisi muuta sotavankia. Ajettiin Perkjärvelle. Pakasta oli pari- kolmekymmentä astetta, majapaikaksemme osoitettu kylmä varastorakennus ei tuntunut kovin viihtyisältä. Suomea puhuva vartiopäällikkö kiroili jonkun vangin karkaamista.

Yö vietettiin lattialla, peitteenä kova pressu. Kylmä oli. Kaikki tuntui jotenkin sekavalta, mikä tietysti johtui päähäni saamistani tälleistä. Seuraavana päivänä kuljetus jatkui Raivolaan. Meitä

vankeja oli jo koossa joukkueen verran ja meidät majoitettiin palaneen talon suojiin. Koko porukka koottiin sitten pihalle, käskettiin hymyillä kovasti ja otettiin ryhmäkuva!

Joukkoon tuotiin siviilipukuinen inkeriläinen, joka oli kovasti juovuksissa ja selitti meille kuinka mukavaa porukkaa venäläiset ovat, hänellekin olivat tarjonneet hyviä juomia. Neuvostoliiton olojen kehuminen jatkui niin kauan kuin paikalla oli venäläinen upseeri. Hänen poistuttuaan muuan hiljainen vanki kehotti meitä olemaan varovaisia puheissamme.

Matka jatkui pressuilla peitetyillä autoilla Rajajoelle, vartija lavan joka kulmassa. Saatiin limppua ja jotain kalanmakuistalientä. Sattumia ei sopassa ollut ja sen alkuperä jäi epäselväksi. Majoitus oli päivällä seurojentalon tapaisessa rakennuksessa, jossa sai pitkää aikaa istua tuolilla. Yö vietettiin kylmässä tallissa pressu peitteenä. Kun painauduimme yhdeksi kasaksi ihan lähelle toisiamme, pysyimme sulana.

Täällä suoritettiin myös todella perinpohjainen ruumiintarkastus.

Laiskurit töihin

Alkoi myös työpalvelu. Joka viikonpäivä meidät kuljetettiin metsätöihin. Puut kaadettiin justeerisahalla vartalon korkeudelta, joten selkä ei pahemmin päässyt väsymään. Ruoaksi saatiin aamuin illoin limppua ja jotakin harmaatalientä.

Metsätöissä oli sotilasvartion mukana siviilimies, joka ei ensimmäiseen viikkoon puhunut sanaakaan, mutta oli nähtävästi sitä enemmän kuulolla. Eräänä päivänä hän yllätti meidät kysymällä selvällä suomella:

— Mitäs Suomeen kuuluu?

Olin koko ajan ollut ilman käsineitä, kun painikaverini silloin käsirysyn jälkeen heitti ne pois. Kädet tahtoivat väkisin paleltua. Eräänä päivänä rohkaisin mieleni ja menin työtä tarkastamaan tulleen everstin luo, löin asennon, näytin paleltuneita käsiäni ja pyysin elekielellä uusia.

Vartiosotilas ryntäsi pistin ojossa eteeni, mutta upseeri huusi ”njet”, otti taskustaan valkoiset villakäsineet ja antoi ne minulle. Löin taas luut yhteen ja kiitin sotilaallisesti. Ne käsineet ovat minulla vieläkin tallella muistona inhimillisyyden pilkahduksesta sotavankireissullani.

Metsätyö loppui, meidät kuormattiin suomalaisen tavarajunaan ja kuljetettiin Leningradin ratapihalle, jossa juna seisoi viikon. Vaunusta ei koko aikana päässyt pois. Joka aamu saatiin pala limppua ja vaunua kohden ämpärillinen vettä. Sen piti riittää vuorokaudeksi 25 miehelle. Käytössä oli yksi juomamuki, jolla vesi kristillisesti tasattiin.

Vaunussa oli kamina, mutta kun puut olivat tuoreita, ne paloivat huonosti. Tarpeet tehtiin lattialle ja potkittiin ulos ovesta olevasta pienestä luukusta.

Viikon odotuksen jälkeen juna nytkähti liikkeelle. Matka kesti monta päivää. Ravinnoksi saatiin nyt limppua pala ja särjen kokoinen suolakala kahdelle miehelle päiväksi. Särpimenä oli edelleen puoli mukia vettä päivässä ja jano oli kova Moskovaan asti.

Uraliin Uraliin...

Täältä matkamme suuntautui Uraliin. Krasominskin asemalle tultiin 12 päivän matkanteon jälkeen. Asemalta marssittiin kuuden kilometrin matka Kornilovan luostariin, joka oli muutettu vankileiriksi ja aidattu piikkilangalla.



Kun Paavo Saarinen 14.5.1940 saapui sotavankeudesta kotiin, hän sai lukea 4.4.1940 ilmestyneestä lehdestä myös oman kuolinilmoituksensa. Samassa ilmoituksessa oli talvisodassa menehtyneen vaimon sisaren miehen ja tämän veljen nimet

Vartijoilla oli apunaan susikoirat ja valonheittimet. Meidät majoitettiin ensin pääarakennuksen suurehkoon huoneeseen, jonka uuni ei antanut tarpeeksi lämpöä. Pressun alla yhteen painautuen tarkeni joten kuten.

Nyt saatiin tarpeeksi vettä, mutta ruokaa oli edelleen vähän ja se oli mitä oli. Lisäksi saatiin mahorkkaa, mutta sätkäpaperista oli ankara pula. Seurasi kova kuulustelu, kun joku oli vartiomiehen silmän välttäessä nykäissyt lehden tämän lukemasta kirjasta. Syyllistä ei tietysti löytynyt. Joittenkin taskuun vahingossa etsijöiltä huomaamatta jääneet suomalaiset setelitkin palvelivat hyvin sätkäpaperina.

Kurittomuutta tai niskottelua ei keskuudessamme esiintynyt, sillä henki oli jokaiselle kallis. Kuulustelut pidettiin

aina yöllä. Erityisesti haluttiin tietää, oliko joku kuulunut IKL:een tai suojeluskuntaan. Perhesuhteista otettiin tarkka selko. Suojeluskuntalaiset koottiin erikseen pihalle ja he joutuivat eri rakennukseen. Meitä oli siellä 18 miestä.

Vartiointi ”suojeluskuntatalossa” oli ankarampi kuin muualla. Me emme esim. saaneet liikkua vapaasti aidan sisäpuolella kuten muut vangit, päivittäin pääsimme vain 10 minuutin kävelyille ulos.

Meille pidettiin oppitunteja Neuvostoliiton oloista ja Stalinin erinomaisuudesta. Omia oloja kehuttiin tietysti kovasti ja kas, meilläkin ruoka hieman parani. Ylellisyyden huippuna jokainen sai oman mukin, josta ryystäää vettä. Sitten oli jo mukava kuunnella esityksiä Neuvostomaan ihanuudesta.

Ja sitten tuli rauha

Eräänä päivänä meidät komennettiin pihalle neliriviin ja ilmoitettiin, että rauha on solmittu. Joukostamme kajahti kova riemunhuuto. Kartasta meille jopa näytettiin uudet rajat. Kaikesta huomasi, että vankien vaihto tapahtuisi pian.

Niin päästiin sitten siihenkin vaiheeseen. Koko leirin väki koottiin pihalle, marssi asemalle alkoi tarkasti vartioituna. Sitten härkävaunuihin, ovet tietysti tiukasti kiinni ja suunta länteen. Vologdan asemalla tapahtui se ihme, että päästiin matkustajavaunuihin. Tunnelma kohosi sitä mukaa, kun kotimaa lähestyi.

Ruokaakin sai ensimmäisen kerran nyt tarpeeksi: limppua ja suolasilakkaa sai syödä niin paljon kuin maha veti, eikä vettäkään enää säännöstelty. Eivät nämä antimet meitä enää liiemmalti houkutelleet. Ohitettiin Leningrad ja käännettiin pohjoiseen. Viipurissa pysähdyttiin pariksi vuorokaudeksi ja kaikilta tiedusteltiin, eikö haluaisi jäädä Neuvostoliittoon. Vankeja oli junassa 564 ja heistä kuuleman mukaan jäi sosialismia rakentamaan 18, joten kovin suuri ei kiinnostus ollut.

Kotona luultiin jo kuolleeksi

Sitten tuli se suuri hetki: Juna pysähtyi Vainikkalassa vähän ennen rajapaalua. Meidät komennettiin ulos. Molempien maiden viranomaiset ryhtyivät rajapaalulla selvittämään papereitaan. Meitä ei mikään enää pidätellyt, vankiporuk-

kamme marssi oma-aloitteisesti rajan yli Suomen puolelle. Ulkona aseman edessä oli pitkiä ruokapöytiä täynnä ruokaa monenlaista, lotat olivat huolehtineet vastaanotostamme. Söimme varovasti kuten neuvottiin. Kolmen kuukauden nälässäolon jälkeen olisi helposti sairastunut, jos olisi syönyt liikaa. Sitähän me emme halunneet vapauden kynnyksellä!

Matka Helsinkiin oli yhtä suurta tunnelmaa. Viimeinen etappi ennen kotiinpääsyä oli karanteenileiri Helsingissä Viikin kartanossa. Siellä oli oltava kulkutautien varalta kolme viikkoa. Aika käytettiin myös perusteellisiin puhdistustoimenpiteisiin ja lääkärintarkastuksiin. Ihan ensiksi tietysti soitettiin kotiin.

Helluntaimaanantaina 1940 minä olin taas kotona. Sotani oli sodittu. Monet Vehmaankin pojista jäivät sille matkalle. Minä palasin ulkomaita nähneenä ja reissusta tarpeeksi saaneena.

Kotona oli kaikki toivo paluustani jo ollut menetetty. Sain lehdestä lukea oman kuolinilmoitukseni. Kauniisti olivat kirjoittaneet. Siunausta sankarihautaan ei vielä ollut ehditty suorittaa.

Nyt oli ilo tietysti ylimmillään niin minulla, kuolleista palanneella, kuin vaimollani ja pikku tyttärelläni sekä muilla lähisukulaisilla.

Sota oli viimein ohi.

Haastattelu: **Niilo Niiles**

Julkaistu Uudenkaupungin Sanomissa 16.2.1993.

Tuntemattoman sotilaan Hietanen eli Vehmaalla



Pauli Santanen
31.3.1919 - 11.12.1982

”Mää ihmettelin kauhiasta et misä se järvi täsä o, mut sit mää meni tonne niityl traktoril ja se uppos. Nii mää ajatteli, et täsä se vissi o.”

Näin lausahti vakkasuomalainen Pauli Santanen joskus 1960-luvun alkupuolella tutustuttuaan yksityiskohtaisemmin tuona ajankohtana ostamaansa Kupusjärvi-nimiseen tilaan Vehmaan pitäjässä.

Tuo lajissaan jäljittelemätön huumori on tuttua sotasukupolven miehille ja nuoremmillekin ja tunnusomaista vain yhdelle henkilöhahmolle - Väinö

Linnan sotaromaanin Tuntemattoman sotilaan kersantti Yrjö Hietaselle.

Niinpä tämän tunnusomaisuuden kuin myös luonteiden piirteissä ilmenneiden yhtäläisyyksien perusteella on Pauli Santasen lähiympäristö luettuaan Tuntemattoman pitänyt häntä siitä lähtien ilmettynä Hietasen esikuvana. Poikkeusta eivät tee myöskään lähimmät joukkue- ja komppania-aseveljet, jotka hänet lähemmin tunsivat: ”Hietasen akan poika” ilman muuta.

Lyhytaikainen lapsuus

Pauli Santanen syntyi Kalannissa 31.3.1919 tilallisen poikana.

Hietanen: ”Jos meijä äijä kuale enne munt, niin mää saa yhreksä ja pual hehtari helveti huano maat”.

Hän on kertonut lähteneensä 13-vuotiaana rengiksi joutuen näin ollen kohtaamaan elämän todellisuutta jo sangen varhaisessa ikävaiheessa. Varmaankin nuo olosuhteet, raskas maatyö vieraassa ympäristössä kypsyttivät hänessä ennenaikaisia valmiuksia aikuisuuteen.

Asevelvolliseksi armeijaan

Hän astui ikäluokkansa mukana 18.1.1940 PP 2:een Hämeenlinnassa. Lyhyen koulutusjakson jälkeen hän ehti olla mukana talvisodassa Laatokan koillispuolella parisen viikkoa ennen rauhan tuloa. Sitten tuli siirto lyhyen Kerimäellä olon jälkeen Tammelaan aliupseerikouluun.

Vuoden 1941 alkupuolen hän tuoreena alikersanttina toimi koulutustehtä-



Tässä taitaa olla menossa "plätin" paisto. "Mää en tiär semmottist kalo-reist yhtikäs. Mun sualen vaa sanova et niit on surkkia vähä", sanoi Tuntemattoman Hietanen. Kuvassa Santanen kyykyssä oikealla.

vissä Ylämyllyllä - paloaukealla. Ryhmänjohtajakaverit ovat luonnehtineet häntä ulkoiselta olemukseltaan sopusuhtaiseksi joskin hieman vanhahkoksi mieheksi, jolla oli erittäin kantava ääni.

Henkinen olemus kantoi tunnuksia: jämeräotteinen, neuvokas ja asiallinen palvelusaikana. Vapaa-aikana huumorimies ja innokas kortinpelaaja.

Näissä olosuhteissa hän tapasi myös Väinö Linnan, jonka kanssa juttua riitti ja lauluakin, samassa kämpässä kun asuttiin jonkin aikaa. Santanen onertonut Linnan usein muistuttaneen, ettei kaikki mennyt aivan nuottien mukaan:

Linna Hietasen lauluesityksestä: *"Hän keräsi sanoja yhteen, miten sattui muistamaan ja teki säveltä sitä mukaan kun laulu eteni"*.

*"Ikkunasta katselin,
kun höyrylaiva seilaa
Aurajoen siliätä pintaa.
Sano hei hei juu vai seilailee
tuota Aurajoen siliätä pintaa
ja polle polle polle älä aisalles kaki,
sillä huomenna on markkinapäivä"*

Velikultien yhdessäolo paloaukealla ei kuitenkaan muodostunut pitkäaikaiseksi, sillä keskitysmarssi 8:Pr:n, nyt JR 8:n tunnusta kantavan joukko-osastonkin kohdalta itään Wärtsilän seudulle tapahtui kesäkuussa. Kahdeksikon riveissä marssivat myös Ylämyllyn kk-miehet.

"Viimänen tervehyys sinul paloaukjo! Jää, hyväst iankaikkisest sää hieimijä!".

Karjalan Armeijan hyökkäys alkoi 10.7:1941. Väinö Linna toimi tällöin, kuten koko rintamalla olonsa ajan, 1 KKK/ JR 8:n III:n joukkueen ryhmänjohtajana ja Santanen vastaavasti I:ssä joukkueessa.

"Sodan kulku kohdallani tapahtui aluksi kuten Linna kirjassaan kertoo", on Hietas-aiho eräässä haastattelussa myöntänyt. Pitkän ja voimille käyneen korpikoukkauksen jälkeisessä taistelutilanteessa, joka todellisuudessa tapahtui Säämäjärveltä, Hietanen räjäyttää hv-miinalla tankin vaikuttaen melko ratkaisevasti tilanteen myönteiseen laukeamiseen.

Tekijänä oli kuitenkin eräs pioneeri-kersantti - jossakin myöhemmässä tilanteessa. VR 4:ää, kuten kersantin natsojakaan ei Santaselle tästä taistelusta ansiona tullut, kuten kirjan Hietaselle. Todellisuuden ja kirjan tapahtumien eroavuus toisistaan liittyy tietenkin kuvitteellisuuteen, joka on kirjailijan vapauden aluetta.

Todettakoon tässä yhteydessä, että Pauli Santanen sai seuraavat kunnianmerkit: Vm 2, Vm 1 ja Saksan rautaristi 2. Kersantiksi hänet ylennettiin marras-kuussa 1942.

Äänislinnan valtauksen (1.10.1941) ja siellä lyhyen kasarmimajoituksen jälkeen tulevien ”tuntemattomien” sotatie johti Kuuttilahteen Syvärin suulle Laatokan rantaan. Tammikuun alkupuolella 1942 käytiin jo joulukuun lopulla alkanee Goran kylän metsätaistelut tulipalopakkasessa. Näissä taisteluissa I/JR 8 antoi myöskin oman panoksensa.

Tuntematon sotilas on saanut taustamateriaalia näistä tapahtumista yhdeksänteen lukuunsa. Lahtinen kaatuu ja Rokka niittää kp-tulellaan 52 venäläistä hangelle. Jälkimmäinen tapahtuma on totta, tosin vasta seuranneen huhtikuun taistelutilanteessa.

Liikkuvan sodan jähmetyttyä asemasodaksi talvisydan 1942 kului kenttävartiotehtävissä Juksovan – Homoravitsan välisessä korpimaastossa.

Sitten 11.4. leimahtivat käyntiin 10 päivää kestäneet, mutta erittäin veriset Shemenski - Pertjärven kelirikko-olosuhteissa käydyt ja osin venäläisten hyökkäysjoukkojen motitukseen päättyneet taistelut. Näiden olosuhteiden alkuvaiheessa Pauli Santanen astui Kimjärvellä 13.4. miinakentän valoan-
saan, joka laukesi.

Näkö toisesta silmästä

Seurauksena oli haavoittuminen vasempaan silmään. Alkoi matka JSP:lle ja edelleen sotasairaalaan, jossa todettiin myös näön menetys haavoittuneessa silmässä. Yhteinen sotataival yhdessä kestäettyine koettelemuksineen JR 8:n aseveljien kanssa katkesi lopullisesti, sillä Santasesta tuli 25 %:n invalidi. Tämä puolestaan tiesi kelpoisuusluokkaa B2, joka ei edellyttänyt rintamapalvelusta.

Kersantti Hietasen sota jatkui kuitenkin edelleen. Miksi? Vastaus saat-
taa löytyä romaanitekniikan alueelta. Hietanen on Tuntemattoman sotilaan henkilöahmoista eräs keskeisimmistä. Jos hänet olisi poistettu kuvasta sodan alkupuolella, kerronnan jännite ja kirjan kokonaisuuskin olisivat siitä kärsineet. Kirjaa lukiessa voi kyllä havaita, että asemasotavaiheen kerronnallinen painotus aliupseeritasolla on paljolti Antti Rokan edesottamuksissa.

Uudelleen rintamalle

Toivuttuaan Pauli Santanen palveli kotirintamalla aluksi vartiointiin liittyvissä tehtävissä, kunnes komennettiin tykistökoulutuskeskukseen. Täältä ”tavallisen surutoinen poika” sai 15.3.1944 siirron Kevyt Patteristo 19:ään Kannakselle – rintamalle, jossa palveli rauhan tuloon asti. Ei ole tiedossa miksi 25 prosentin invalidi joutui rintamapalvelukseen. Lähes viiden vuoden palveluksen jälkeen hänet vapautettiin 13.11.1944.

Siviilielämää

Vuonna 1945 hän hakeutui oppilaaksi Vehmaalla sijaitsevaan maamieskouluun. Koulun kurssin suoritettuaan hän toimi sittemmin samaisen koulun tilanhoitajana 17 vuotta. Vuonna 1963 hän osti alussa mainitun n. 60 ha:n suu-

ruisen Kupusjärven tilan omistukseensa ja isännöitäväkseen.

Aktiivisena ja ulospäin suuntautuvana ihmisenä hän osallistui Vehmaan kunnalliselämään valtuutettuna ja eri lautakuntien jäsenenä. Toimi paikkakunnan sotainvalidiosaston sihteerinä ja sotaveteraaniyhdistyksen hallituksen jäsenenä.

Harrastuksena kerrotaan olleen lukeminen. Tunteamattoman sotilaan ilmestyttyä vuonna 1954 Santanen on todennut kirjan luettuaan sen sisällössä olevan omiakin sotakokemuksiaan.

Santanen vaitelias Hietasesta

Kokonaisuuteen nähden hän on ollut kuitenkin vaitelias ja henkilöönsä kohdistuneesta esikuva-arviosta hämentynyt jopa kiusaantunut. Tässä yhteydessä hän on viittannut toisiin hänen mielestään mahdollisiin esikuvien alikersantti Urho Mattilaan Taivassalosta ja alikersantti Tuure Lehtoseen Turusta tai sen lähistöltä. He palvelivat myös samassa yksikössä kuin Linna ja Santanen. Molemmat kaatuivat jo sodan hyökkäysvaiheessa.

”Anta toiste touhut, en mää. Semmonen touhuamine tuntusis vähä hassultaki. Niinko yrittäs ittiäs esille tuara.”

Yhteydet sodan jälkeen

Pauli Santanen ei sodan jälkeen ehtinyt rakentaa yhteyksiä aseveljiinsä. Jokapäiväinen työ, perheyhteys ja luottamustoimet painottivat hänen aikansa tämän kolminaisuuden piiriin.

Yhteydenotto Väinö Linnaan olisi hänen mielestään ollut hieman tunkeilevaa. Kuitenkin oltuaan luovuttamassa

tilansa isännöyttä pojalleen ja oltuaan jäämässä eläkkeelle vuonna 1981 hänellä oli vakaa aikomus osallistua saman vuoden kesänä pidettävälle JR 8:n rykmenttijuhlille Ylämyllyllä eli ”paloaukjolla” ja tavata vuosikymmenien jälkeen aseveljiään.

Tuolloin tuli kuluneeksi 40 vuotta siitä, kun he sieltä lähtivät sotaan.

”Vanha lähte ja heilutta sul, ko sun pinttas häne ruajus on niin mont askelta jättäny”.

Aikomus ei kuitenkaan toteutunut. Yhteensattuma - ylivoimainen este aiheutti sen, ettei hän koskaan enää tavannut toisia ”velikultia”, niin kuin Linna heitä nimittää. Oltuaan vain vuoden verran eläkkeellä ankara tauti sammutti hänen kerran niin vakaan ja myönteisen elämänliekkinsä.

Ennen Tunteamattoman sotilaan ilmestymistä, juuri sen kynnyksellä, Väinö Linna ilmaisi eräässä kirjeessä tuon teoksensa ytimen ja suhteensa sotaan ilmiönä:

”Tahdoin antaa kaiken arvostuksen ihmisille, jotka koko onnettomuuden harteillaan kantoivat, mutta itse sodalta minä tahdoin sen ottaa pois”.

Yrjö Hietanen kirjallisena hahmona ja hänen sotatiensä esikuva-aihiona Pauli Santanen oli ja on yksi näistä arvostuksen siirron kohteista. Kirjaa lukenevat vielä monet tulevatkin, tietokonenäppäimistöllä sormenpäätänsä känsiinnyttävät eurosukupolvemme.

Osmo Niemi
(Tyk. K/JR8)

Kirjoitus julkaistu Varsinais-Suomen Sotaveteraanipiirin joululehdessä 1991.

Pauli Santanen kiusaantui Hietas-kyselyistä

Hietasen mahdollista esikuvaa on käsitelty monissa muissakin kirjoituksissa. Esko Pihkalan kirjoituksessa Turun Sanomissa 4.6.2011 Santasen poika Timo kertoo:

”Isä on varmasti ollut tosi vaivaantunut ja kokenut tilanteen kiusalliseksi, jos joku on tullut asiasta utelemaan. Se on aivan varma. Isä ei tykännyt nostaa itseään esiin”.

Timo Santanen on varma, että sisimmässään hänen isänsä on kuitenkin ollut syvästi liikuttunut Linnan hänelle tekemästä kunniansta, mutta päällisin puolin...

Tämä käy selväksi myös Santasen Turun Sanomille 18.2.1956 antamasta haastattelusta. Toimittaja yrittää parhaansa mukaan leipoa Santasesta Hietasta, mutta Santanen panee hanttiin ja vähättelee omaa rooliaan. Jutun lopussa hän vielä ottaa viimeisen sanan itselleen ja sanoo:

”Vielä kerran haluan korostaa, että minulla eikä minusta paljonkaan ole ollut kertomista.”

Näin siis Santanen Turun Sanomissa v. 1956.

Timo Santanen uskoo kuitenkin, että erityisesti hänen äitinsä oli ylpeä siitä, että isä oli Hietasen esikuva.

”Melkeinpä joka itsenäisyyspäivänä on tullut Tuntematon sotilas katsottua. Se oli meidän perheessä sellainen itsenäisyyspäivän traditio. Äidin oli aina pakko se nähdä.”

Timo Santanen muistelee lämmöllä isäänsä:

”Isä oli sellainen toimelias kaveri. Minulla ja hänellä oli oikein hyvät välit, kuten meidän perheessä kaikilla. Lapsuuteni oli oikein onnellista aikaa.”



Pauli Santanen vasemmalla.

Timo Santanen oli noin kymmenvuotias koulupoika, kun hän ensimmäisen kerran kuuli isänsä olevan yksi näistä esikuvista.

”Joku vaan kylillä kysyi, että niin olikos sinun isäsi se Hietanen. Olin minä toki hyvin ylpeä, kun asia minulle valkeni”, Timo Santanen muisteli.

”Minun mielestäni isä ei ollut ollenkaan niin lupsakka kuin Hietanen. Ei isä ollut mikään vitsinmurjoja, joskaan ei mikään tosikkokaan: Siinä mielessä sota varmaan muuttaa ja vakavoittaa ihmistä”, Timo Santanen pohti Turun Sanomissa.

”Tietenkin pitää muistaa, etten minä tiedä, millainen isä on ollut siellä rintamalla nuorten parikymppisten poikaporukassa”.

Matti Jalava

Lähde Turun Sanomat 4.6.2011

Sotilaspappina talvi- ja jatkosodassa



Vehmaalla syntynyt teologian tohtori Risto Pyysalo (1915 - 2010) kertoo seuraavassa sotilaspapin työstä.

Keväällä 1939 sain opintoni valmiiksi ja suoritin teologisen erotutkinnon. Valmistuneita oli silloin 40 ja kaikille ei riittänyt pappisvirkaa, joten en saanut heti pappisvihkimystä. Juhannuksen tienoilla lähdin linnoitustöihin Kuolemajärvelle ja 4. elokuuta suorittamaan asevelvollisuutta huoltorykmentin kuormastokomppaniaan Viipuriin.

YH:n takia huoltorykmentti hajotettiin, ja aikanaan minut siirrettiin Ampumatarvikekeskusmakasiiniin Rautakorpeen. Talvisodan puhjettua

sodan läsnäolo oli kouriintuntuva. Puolustuksellisista syistä kaikki rakennukset, jotka jäivät vihollisen puolelle, sytytettiin tuleen ja aivan kirjaimellisesti kaakon kulma, Kannas, oli usean päivän ajan tulimerenä.

Pappisvihkimys talvisodan aikana

Jossain vaiheessa sain kirjurilta vihjeen, että minua oli kyselty ylhäältä. Sitten ei tullutkaan enempää kyselyä, vaan littera Tampereelle papiksi vihittäväksi. Eipä taida olla toista, joka olisi saanut vastaavan litteran ilman etukäteistä tiedustelua ja ilmoitusta.

Meitä oli seitsemän vihittävää, ja yksi tuli suoraan Suomussalmen taisteluista. Vihkimispäiväksi oli sovittu 18.1.1940, mikäli ei olisi ilmavaroitusta. Jos sellainen tulisi, vahtimestarin pitäisi ilmoittaa ja toimitus keskeytettäisiin. Sellainen tuli, mutta vahtimestari oli kyllin viisas eikä maininnut siitä. Kahvitilaisuutemme taisi jäädä vain tavanomaista lyhyemmäksi. Piispa Aleksi Lehtonen halusi vihkiä meidät papinpuvussa, ja sellaista meillä rintamalta tulleilla ei tietenkään ollut. Tampereen papit lainasivat pukuja. Vihityistä viisi määrättiin takaisin puolustuslaitoksen palvelukseen ja kaksi hiippakunnan alaiseen seurakuntatyöhön.

Jääkäripataljoonaan pastoriksi

Omaiseni Vehmaalta eivät päässeet juhlaan. Ilmeisesti paluuni Kannakselle



Divisioonan pastori Toivo Haavisto (oik.) vierailulla Risto Pyysalon luona.

onnistui ilman hankaluuksia, koska en muista siitä mitään. Minut määrättiin Jääkäripataljoona 2:n (JP 2) pastoriksi, ja olin perillä tammikuun lopulla Oinaalan - Olkkolan lohkolla Muolaanjärven maisemissa. Miehistö oli asevelvollisia ja komppanianpäälliköt aktiiviupseereja.

Saapuessani lohkolla oli suhteellisen rauhallista. Joukkosidontapaikan (JsP) teltalle saapuminen merkitsi kuitenkin selvää asenteellista muutosta. Näin ensimmäiset ruhjoutuneet ruumiit, ja sodan arkinen todellisuus astui tajuntaani.

Siitä lähtien kaikki romanttisuus, joka usein liitetään sotaan, oli poissa. Majoituspaiikkani oli JsP:n teltta, ja yksikössä oli poikkeuksellisesti kaksi lääkäriä, lääkintäkapteeni ja lääkintäluutnantti.

Vaaraa enemmän vaivasi silloin se, että takana olivat vain alokaskoulutus ja pappisvihkimys. Yritin tehdä, mitä osasin. Tulivat jopa mieleen alokasajalta aikaisempien ikäluokkien lentokonehallin seinään kirjoittamat ”montako aamulla” -toteamat. Joku oli kirjoittanut: ”Iäisyys aamulla.”

Mitä osaisin sanoa niille, joiden osana se olisi? Oivalsin mennä muonahevosien mukana linjoille ja korsuilla käytyäni tulini yksin sieltä pois. Onneksi minua ei pakotettu ottamaan kivääriä mukaani

ja pistoolia ei papille talvisodassa riittänyt.

Tykistötulta tauotta

Muistaakseni helmikuun 5. päivänä alkoi taukoamaton tykistötuli Lähteen - Summan loh-

kolla oikealta ja Pasurinkankaalta vasemmalla, mutta meidän lohkolamme oli suhteellisen rauhallista. Lähteen lohkolla asemat jauhautuivat olemattomiin. Linjoihin tuli aukko, ja JP 2 määrättiin vastahyökkäykseen Kämärälle. 22.-23. helmikuuta JsP:mme läpi meni yli 160 haavoittunutta ja 43 kaatunutta. En pystynyt Kämärän taistelujen aikana menemään poikien poteroihin. Lääkintämiehen välityksellä olin kyllä toimittanut villakaulureita etulinjaan. Etulinjan tilanteesta kerrottiin, että asevelvolliset nuoret pojat veisasivat virsiä kenenkään käskemättä.

Kaatumisilmoituksia

Ylivedellä löytyi mökki, johon kirjuri ja minä saimme majoittua keräämään kaatuneiden jäämistöä ja lähettämään osanottokirjeitä. Siinä työtä riitti pitkäksi aikaa, ja sekin oli tehtävä, vaikka minulla ei ollut henkilökohtaista kosketusta kaatuneihin.

Ainakin yksi erehdys sattui. Haavoittuneiden tavaroita kulki myös toisten joukkosidontapaikkojen kautta, ja yhdestä sellaisesta tuli jäämistö, muistaakseni lompakko ym., josta olemme ilman muuta, että asianomainen oli kaatunut, ja lähetimme tavarat ja

surunvalittelut kotiin. Onneksi hän oli vain haavoittunut niin lievästi, että pääsi kotiin ennen kirjettä.

Myöhemmin tulikin sitten määräys, että kaatumisilmoitus lähetetään vain siinä tapauksessa, jos joku silminnäkijänä saattoi todistaa kaatumisen. Muuten lähetettiin katoamisilmoitus.

Talvisodan viimeiset päivät menivät kuolinilmoitusten laatimisessa. Muis-tan aina välillä kävelleen läheisessä ympäristössä pystyäkseni ja osatakseni kirjoittaa jotakin sellaista, joka edes jol-lain tavoin auttaisi omaisia kantamaan annettua kuormaa.

Maaliskuun 13. päivänä tykistötuli jatkui kovana, kunnes kello 11 kaikki vaiken. Kun meille ei tullut etukäteen tietoa asiasta, tunne oli kirjaimellisesti sanoin kuvaamaton. Sodan jatkamista halunneiden olisi pitänyt tuntea etulin-jan tilanne.

”Puhkesin itkuun”

Kun muutaman päivän perästä olim-me Lauritsala-Lappeenrannassa, siellä oli myös eräänlainen jumalanpalvelus, mutta omalta osaltani se meni täysin pilalle, sillä puhkesin itkuun alttaritoi-mitusta suorittaessani. Koin kai kaiken yrittämäni ja toivomani epäonnistuneen. Tuntui kuin ei olisi ollut tulevaisuutta.

Kevät ja kesä 1940 olivat asevelvolli-selle harmillista aikaa. Asevelvollisuus-ajan pituutta ei ollut päätetty, joten he eivät tienneet, olivatko he asevelvollisia vai reserviläisiä. Itse olin ensin JP 2:n pastorina. Sitten minut määrättiin jääkä-rijoukkojen aliupseerikouluun.

Kesken koulun palatessani pyörä-marssilta minua odotti puhelinsanoma. Minun oli mentävä jääkäriprikaatin komentajan puheille. Tämä määräsi minut ottamaan toistaiseksi prikaatin pastorin ja valistusupseerin tehtävät. Sitten alkoi reserviupseerikoulutus; mi-

nut komennettiin syyskuussa RUK:hon Niinisaloon.

Pappina kotirintamalla – kaatumisilmoituksia jälleen

Sen aikana tuli määräys, että ase-velvollisuus aika oli puolitoista vuotta. Minä menin RUK:sta suoraan siviiliin Särkisalon vt. kirkkoherraksi ja touko-kuussa toiseen papinvirkaan Lappajär-velle.

Muiden saadessa kutsun jatkosotaan minulle ei ensin tullut minkäänlaista ilmoitusta. Sitten tuli puhelu Lokista (Päämajan puhelinkeskus), ja siinä sanottiin, etten saa totella minkään-laista kutsua, ennen kuin joku on tullut seurakuntaan tilalleni. Näin jouduin kokemaan, miltä nuoresta papista tuntui olla kotirintamalla sodan aikana.

Myönteistä oli työn paljous. Toinen myönteinen seikka oli väestön suhtau-tuminen pappiinsa. Paikallispäälliköstä sain elinikäisen ystävän viemällä kaa-tumissanomia, jotka muuten olisivat jääneet hänen tehtäväkseen. Raskainta työssä oli kaatumisviestien vieminen. Ne käynnit jäivät mieleen, vaikka en etukäteen pitäjäläisiä tuntenut. Lähtöni jatkosodan rintamajoukkoihin tapahtui marraskuussa 1941.

Jatkosodassa

Marraskuun 1. päivänä ilmoittauduin JR 3:n kolmannen pataljoonan pasto-riksi. Joukot olivat edenneet Tsopinaan Karhumäen kynnykselle, ja tappiot olivat molemmin puolin olleet suuret. Annettiin määräys, että ”linjoilta” pa-laavien kuorma-autojen oli pysähdyt-tävä ottamaan kaatuneet kuljetettavaksi Kaatuneiden evakuoimiskeskukseen. Kuolemankammo oli kuitenkin niin suuri, että kuljettajat papin ja kaatuneen huomattessaan kiireisesti lisäsivät vauh-



Ehtoollisen vietto pataljoonan lepotaulla.

tia. Jouduin kerran autoupseerilta pyytämään tarkoitukseen ainoan vapaana olevan ajoneuvon, kymmenpyöräisen Internationalin.

Myöhemmin olin myös JR 56:n pastoriina, ja Maaselän kannas oli ”kotini” kahden ja puolen vuoden ajan.

Pappi ei päällystää eikä miehistöä

Jo sodan alussa oli tehty muiden maiden järjestelmistä poikkeava päätös, että sotilaspappia ei sidota arvoasteisiin kuten esimerkiksi lääkärit. Papit eivät kuuluneet päällystöön eivätkä miehistöön. Tämä oli etu ja heikkous. Etu siksi että rintamaolosuhteissa papilla oli aktiiviupseereja paremmat mahdollisuudet saada tuntumaa miesten todelliseen mielialaan. Heikkous oli siinä, että ulkonaiset toimintamahdollisuudet olivat suuresti riippuvaisia siitä, millaiset suhteet papilla oli komentajiin ja muihin upseereihin. Joka tapauksessa pappi välttyi politrukkin asemalta.

Tavallisesti esitetään, että papin paikka oli joukkosidontapaikassa, ja niin varmasti talvisodassa olikin. Ajateltiin, että haavoittuneet haluavat puhua papin kanssa. Tämä käsitys varmaan perustui lähinnä asiantuntemattomuuteen.

Haavoittuneen lähin toive oli vain päästä hoitoon. Eräs lääkäri sanoi, että lääkärikin on vain ”valkoinen poppamies”. Hyvä lääkintäväpeli saattoi hyvin tehdä sen, mikä JsP:ssä oli tehtävissä: sitoa haavat, antaa morfiinia ja toimittaa mahdollisimman pian kenttäsairaalaan. Lääkäreitä tarvittiin osoittamaan, että hoito oli asiantuntevissa käsissä.

Pappi toimi silloin, kun ei ollut akuutteja hoitotoimenpiteitä. Muistan yhden kerran eräällä pääsidontapaikalla pyynnöstä jakaneeni ehtoollisen. Yhteiset ehtoollisjumalanpalvelukset olivat etulinjan joukoille todellisia juhlatilaisuuksia, mutta ne olivat yleensä mahdollisia vain yksikön lepotaupoilla.

Puheeseen ei isänmaallista paatosta

Papin työ oli arkista käymistä yksiköiden korsiissa ja teltoissa ja hartaustilaisuuksien pitämistä silloin, kun siihen oli mahdollisuus. Oli tarkoin varottava lisäämstä puheeseen isänmaallista paatosta. Se torjuttiin ”ropakantana”. Kotiseutuvierailujen yhteydessä, jotka muuten olivat joukoille hyvin mieluisia, joku saattoi käyttää isänmaallista paatosta, mutta se sallittiin asiantuntemattomuutena. Yksi pappi oli saanut olla pitkään kotirintamalla ja sai kutsun papiksi etulinjaan. Hän käytti tällaista paatosta, ja me lähetimme pappien kokouksesta pyynnön, että hänet kutsuttaisiin kiireesti kotirintamalle, jotta työemme ei vaikeutuisi. Divisioonan papilla taisi olla säännöllisiä hartaustilaisuuksia, mutta meillä vasta silloin, kun Karhumäen kirkko valmistui.

Kokoontumisissamme osallistujia oli säännöllisesti useita kymmeniä. Kuitenkin olen sitä mieltä, että etulinjassa papin näkeminen oli tärkeämpää kuin se, mitä hän puhui.

Tuskin kukaan muistaa, mitä siellä ”linjoilla” puhuin, mutta tiedän monen muistavan tapaamistamme siellä. Pidin itsekin tätä tärkeänä ja taidan olla ainoa, joka on kulkenut juoksuhaudat Maa-selän kannakselta Stalinin kanavalle.

Etulinjan pappien kohdalla oli merkittävää muodollisen arvovallan puuttuminen. Heidän työnsä tehokkuus näkyi siinä, ettei missään vaiheessa vaadittu heidän poistamistaan, ja oli vaivatonta saada miehet järjestettyihin hartaustilaisuuksiin. Siitä huolimatta pappi oli työssään hyvin yksin. Oli kuin olisi aurinko paistanut, jos sai mukaansa kanttorin tehtäviä osaavan.

Vähemmän pappi – enemmän ihminen

Papin työn arvostusta varmaan lisäsi myös osallistuminen lottien ylläpitämien kanttiinien järjestelyihin. Etulinjan lottien toimintaa ei voi liikaa kiittää.

Pappien osuus mielialan ja moraalin vartijana oli huomattava. Sen sijaan tuntui, ettei meitä takana aina arvostettu. Reserviupseerien ja miehistön välit olivat yleensä hyvät. Saattoi olla niin, että suurin osa oli kotoisin samoilta paikoilta, entuudestaan tuttuja ja samaa murretta puhuvia. Karhumäen kirkon vihkimistilaisuudessa Karjalan armeijaryhmän komentaja, kenraaliluutnantti Taavetti Laatikainen piti erinomaisen puheen, hänhän oli peruskoulutuksestaan myös äidinkielen maisteri. Tilaisuus osoitti päällystön ja papiston välit erinomaisiksi. Kun kerran kysyin komentajaltani Toivo Herman Luukolta, miten voisin paremmin hoitaa tehtävääni, hän sanoi: ”Ole vähemmän pappi ja enemmän ihminen.”

Kun kuullaan jonkun papin olleen sodassa, kysytään tavallisesti, olitko pappina vai muissa hommissa. Sodassa oleminen lasketaan usein sen mukaan, millaisessa hengenvaarassa on ollut. Tällä tavoin ajatellen monet kotirintamalla olivat etulinjan taistelijoita. Upseerikoulutuksen saanut pappi saattoi mielessään kysyä, olisiko hänestä enemmän hyötyä muualla. Kenttäpappi ei yleensä tarvinnut valittaa hengenvaaran puutetta eikä pelätä ylennyksiä ja kunniamerkkejä, mutta siellä olo koettiin tarpeellisena muistutuksena siitä, ”mitä äiti oli opettanut”.

Risto Pyysalo

Lähde Veteraanit kirkkotiellä, Suomen sotaveteraaniliitto ry 2008

Eino Vuorisalmesta talvisodassa ”keppiherra”



Eino Vuorisalmi (1904 – 1981) asevelvolisena v. 1926.

1930-luku oli paitsi suuren talouspulan aikakautta myös poliittisesti toimeliasta vaihetta. Meidänkin maassamme löivät sen laineet korkeina ja syntyi peräti uusi puoluekin IKL (Isänmaallinen Kansanliike). Voidaan todeta, että ko. liike alunperin syntyi kumouksellisen toiminnan vastapainoksi, mutta se sai myöhemmin vakavia sivuilmiöitä, joten aikaa myöten tulikin liikkeen lakkauttaminen ajankohtaiseksi.

Saksassa sai myös näihin aikoihin ns. kansallissosialistinen liike voimakkaan jalansijan, mikä lähinnä pohjautui ensimmäisen maailmansodan jälkeisiin rauhanehtoihin Saksalle. Näiden eliminoiminen ja Saksan militarisoituminen,

joka rakentui taitavasti Hitler-myytin ympärille, johti alennustilassa olevan Saksan valtakunnan aseelliseen voimaan niin, että valtakunnankansleri Hitler katsoi voivansa uhmata koko silloista Eurooppaa.

Tämä kehitys johti lopulta toiseen maailmansotaan, joka tuhosi suunnattomia arvoja, siirsi valtakuntien perinteellisiä rajoja ja lisäksi jätti jälkeensä sen kiristyneen valtataistelun ja asekilvan, jonka alla nykyinen maailma huokaa.

Tästä sodan kurimuksesta ei säästynyt Suomikaan, vaan sen oli käytävä vielä uusi vapaussotien sarja, jonka ensimmäinen vaihe oli talvisota. Tämä sota oli tarkoitettu lopullisen iskun antamiseen itsenäisyydellemme. Saman kohtalon olivat jo kokeneet pienet veljesmaamme, mutta sallimus johti meidät kuitenkin vastarintaan, joka pelasti meidät näiden kohtaloilta.

Haavoittuminen Kärstilässä

Talvisota ei ollut itselleni kuten lukemattomille muille matkanpää, vaan eräs käännekohta, joka teki ”färskistä” työmiehestä ”keppiherran” elämänsä loppuajaksi. Kohtalokseni nimittäin tuli, että sodan loppuvaiheessa haavoituin pahanlaisesti Kärstilässä, koillis-suuntaan Viipurista.

Komppaniamme [6./JR 13] vahvuus oli alunalkaen 197 miestä, mutta sodan loppuvaiheessa, jolloin oli jo vähitellen peräydytty Kärstilän kivikkoiseen maastoon asti, oli komppaniasta enää rippeet jälellä, arviolta nelisenkymmentä miestä. Hyökkäysvaunut parveilivat

ympärillä ja komppaniamme oli pidettävä pari kukkulaa kallioisessa maastossa. Miehiä kaatui ja haavoittui jatkuvissa keskityksissä ja todennäköisesti myös vihollinen koki menetyksiä.

Haavoittumistani edellisenä päivänä olin lähetin seurassa tarkastamassa miehitystä kukkulan harjanteella ja kummatkin kuljimme ladattu kivääri kädessä. Yhtäkkiä pamahti aivan kuin joku olisi ampunut aivan nenäni edessä ja annoin lähetille nuhteita näin varomat-
tomasta ase-
en käsittelystä. Hän väitti kuitenkin, ettei ollut asettaan laukaissut.

Luoti patruunataskuun ei vielä ollut tuhoisa

Kun tulin vilkaisseeksi vyölläni olevaan patruunataskuun, jonka olin juuri lähtiessäni täyttänyt, huomasin, että siinä oli reikä. Avattuani taskun totesin, että sen sisus oli täysin ”tohjona”. Räjähävä luoti oli osunut patruunataskuun ja sen sisus, kiväärin patruunat olivat vääntyneet muodottomiksi ja ruuti valunut taskun pohjalle. Räjähänyt luoti oli patruunataskun pohjalla ikään kuin lusikanpesäksi vääntyneenä. Jos ”räjähävä” olisi osunut vain muutaman sentin sivummalle tai taskun sisus räjähänyt, olisi loppuni tullut silmänräpäyksessä, mutta Kaitselmus oli määrännyt toisin.

Komppanian päällikkönä oli ainoa vielä käytettävissä oleva upseeri, turkulainen Ilpo Impivaara, ja hän oli toivonut, ettemme me kaksi vielä jäljellä olevaa joukkueen johtajaa olisi yhtäaikaan asemissa, vaan vuorottelisimme.

Minun vuoroni oli ollut iltayöstä ja sen jälkeen olin jo ehtinyt nukahtaa hetken Kärstilän järven rannassa olevassa tukikohdassa, kun kylkeeni tönittiin ja oli lähdettävä uudelleen asemiin, sillä painostus oli jälleen kiihtynyt. Sain vuorostani tönityksi hereille vielä muu-

taman lepo-
vuorossa olleen miehen ja yhdessä lähdimme asemiin kukkulalle.

Oli vielä melkoisen pimeä aamuyö ja maaliskuun 9. päivä 1940. Määräsin yhden mukana tulleista miehistä ottamaan selville missä kohtaa miehityksessä oli aukkoja, jotka olisi täytettävä. Itse jäin loppuun väsyneenä paikalleni odottamaan tietoa.

Siinä odotellessani lähistölle tuli melkoisen kova keskitys, joka kuitenkin meni nopeasti ohi, mutta samassa räjähti vielä yksi ammus, josta sain sirpaleen reiteeni. Olin tuntenut voimakkaan iskun ja myöhemmin sain kuulla, että reisiluun pää oli näkyvissä kaatuessani hangelle.

Paikalle saatiin melko nopeasti ahkio, jolla minut vedettiin tukikohtaan. Sanoivat veriviirun piirtyneen hangelle ahkion matkalla kallistellessa. Onnea oli sikäli, että komppanian päällikkö löysi jostain kapean hihnan, jonka avulla viime tingassa saatiin verenvuoto tyrehtytetyksi. Kärstilän järven toisella puolella olevassa JSP:ssä käärittiin pahvilastat housunpuntin päälle, mikä hiukan esti tärinän aiheuttamaa kipua ja matka jatkui edelleen kohti tuntematonta.

Makasin pitkälläni reessä ja vierelläni istui joku tuntematon käsivarteen haavoittunut. Matkan varrella jouduimme tykistökeskitykseen ja muistan kyytimiehen nopeasti juosseen suojaan ja me sen kaverin kanssa odottelimme reessä keskityksen päättymistä.

Joutsenoon Rauhan sotasairaalaan

Matka jatkui yli Juustilan kanavasulun, jossa vesi oli hyökkäysvaunujen esteeksi nostettu niin korkealle, että maasto oli veden alla. Pääsimme kuitenkin onnellisesti yli ja matka jatkui.

Kivistys koivessa oli jo tullut kovaksi kun saavuttiin perille.

Kyytimies tiesi kertoa oltavan ns. Rauhan parantolan pihalla ja tuota pikaa makasin paareilla ala-aulassa, jossa oli meikäläisiä lattian täydeltä.

*[Kärstilästä Joutsenon Rauhan so-
tasairaalaan on linnuntietä yli 20 km
matka. Sen aikaisia teitä pitkin matka
lienee ollut kolmisenkymmentä kilomet-
riä. Toimittajan huomautus]*

Eri tahoilta ja eri ammasteista koottua hoitohenkilöstöä liikkuu ympärillä seuraamassa pahemmin haavoittuneiden tilannetta. Minulla sattui vielä olemaan sen verran omatoimisuutta jäljellä, että viittasin luokseni erään ja vähän ajan perästä tartuttiin paarieni hantaakeihin ja vietiin hissiin ja kohta oltiin jossain ylemmissä kerroksissa.

Sodanaikaiset monot olivat vielä jalassani ja niitten pois saaminen edellytti ensin piikkiä selkärankaan. Vartalo pantiin kipsiin ja sen jälkeen muistan hämärästi, että minut kannettiin petille jonnekin. Yöllä kieppui ikään kuin haamuja ympärilläni, jonka kuvittelin merkinneen verensiirtoa. Jonain hetkenä jälleen liikettä ja lopulta tajusin makaavani rautatievaunussa, joka näytti olevan täynnä kolmessa kerroksessa riippuvia paareja potilaineen.

Junalla Hämeenlinnaan – luokkatoveri hoitajana junassa

Olin aluksi alimmaisessa lattian tasalla, mutta junan pysähtyessä melko usein, jolloin ikkunan kautta laskettiin ulos jo vaelluksensa päättäneitä, nostettiin paarini keskimmäiseen riviin, joka sijaintinsa puolesta tuntui helpottavan oloani. Muistan, että janon tunne oli sammumaton ja hoitajat kantoivat jatkuvasti vesimukeja.

Junan kolkutus ja seisokit välillä tuntuivat loppumattoman pitkiltä. Eräs vesimukin tuoja tuntui jotenkin tutulta ja hänelle sain selvitettyksi henkilöllisyyteni. Pyysin häntä jollakin keinolla ottamaan yhteys tiettyyn paikkaan, jotta kotona tiedettäisiin tilanteeni. Tämä henkilö olikin entinen luokkatoverini Uudenkaupungin ajoilta ja ammatiltaan sairaanhoitaja.

Lopultakin joku tiesi kertoa junan tulleen perille ja parin vuorokauden mittainen kolkutus oli päättynyt. Sitten kuulin, että oltiin Hämeenlinnassa Ahveniston parantolan potilashuoneessa. Reisi kipsin alla oli jo piukkaan turvonnut. Joku kävi käsiksi kipsiin, minut vietiin jonnekin ja annettiin piikki. Kun seuraavana aamuna aloin vähitellen tulla jälleen tajuihini kuulin laulun ääntä: ”Jo Karjalan kunnailla lehtii puu.....”. Sitten miesääni puhui rauhasta. Oliko todellakin tullut rauha, sitä oli vaikea uskoa.

15 kuukaudeksi makuulle

Sitten joku koputti poskeani ja sain piikin olkapäähän. Näin alkoi lääkärien toivottomaksi tuomitsema n. 15 kuukauden mittainen ”loma” vuoroin vetovehkeissä ja kipsissä maaten. Oli mukauduttava olotilaan, jossa syötetään lusikalla suuhun ja ”valkoenkelit” muuttavat kääreitä ja ”topninkeja”. Tässä hommassa tarvitaan yhtä aikaa neljä hoitajaa. Kaksi kohotti keskiruumista, kolmas veti polvesta, ettei veto olisi löystynyt ja neljäs vaihtoi kääreet. Erinomaisia itsestään kuvittelevaan ehtinyt ”kansalainen” oli muuttunut lapseksi jälleen.

Runosuoni heräsi

Tästä elämänvaiheesta riittäisi paljon kerrottavaa, mutta totean vain, että ihminen mukautuu lyhyessä ajassa uuteen

olotilaan niin sodan kuin rauhan aikana, jos siihen on pakko mukautua. Siinä maatessa ajatukset saivat sentään liittää vapaasti ja syntyivät seuraavat säkeet:

Iso laum miähi lakanatte välis

Ihmise elämäs saatta joskus ol semmossiki hetki, ko me saateta jokane muista,

ete toi ajan kulumine oikke normalil taval tahr ettippäi luista.

Mut ei meijä siit hualimat kannat elämä valusemppi puoli vaka al kätiki, kun tämmöse pimiämä aikakaure ihmise elämäs ova sittenki lyhyemppi pätki.

Ja se viimästälvine krahin osot ete issoka taer parhate onnista,

ko muisteta pittä miäles vanha-aikkane meinink, et maast se pieniki ponnista.

Mut vuas on jo kulun ja iso laum miähi kympil viäl lakanatte välin makka vaik joka päev joku hättäsemp narise ja väkisi kottias kohre pakka.

Mut me pahemi kraapitu loikolla rauhas, ko herratte kakara pappilas, ja kokil sanota oleva meit varte varattunas pitkäks aika soppa kattilan.

Ja olettak koska tavan paremmissaka hoteleis tämmöst hienonkaltast sakki, et jos joku asi pälkättä miäle, nii hiuka liikauteta kät ja paineta knappi.

Ja koht ilmesty kohtelias flik ovenpiäle, niija ja kysy, saisko mitä olla, ete siihenkä huonesse tarvit yksin krempat, ko oven pääl o peräsi pari nolla.

Mnä ole tämä ramariiki alu tahtonu höystä tämmösel piänel esittely lisäl.

Ennenkun varsinaisest lähretä menemä tän entise syyhyosasto seinätte sisäl.

Jos mnuul olisiva sillo ollu Turun kaupunkis ne romunkeräykse huale, niin ensmäitteks olisi kääntyn yhre ystävälise petikaveri puale.

Ja lohruttan hänt, että siltaval snää kauniste ittes yhtesse kekko kannasi, jossas sääristäs kaike rautromu tämmöse hyärylise tarppese annasi.

Mut kaver osas kans hirtehist ja meinas: ”o se mnuuki jo ottan aivokoppa, kun ei sinu poikkeenust kontistas ol aikanas muistettu tehr luusoppa”.

Mut ko muisteta pitkäaikase sotasai-raalareisu, muuttuvi ja vaihtelevi kuvi, täyty tunnusta et nämä sittenki ova tämmöse huumorkaure myähäsemppä huvi.

Ja hyvi muisteta et moni paras kaver sai löhrö jo parhama nuorure ajal,

ja moni kute mnääki, kuukaускаupal ensi uinusi tääl unte hämäräl rajal.

Ja me oltti jokane, ko sänkys maatti, siin suhtes tääl ainaki oikkias,

et osastonhoitaja Signe Fincke hoivas meit kute kanaemo poikkias.

Ja sit ko aamus meih rupees tulema vähitelle makkamise jälkke snaiju, tuatti ette leippä, pari sokerinpala ja iso kupuline kuuma saiju.

Ja vaik me oli joskus yökkö ylimääräsil kellosoitol yänpimeyres puljuttan, ei hän ollu tyytyväine, jos ei jokane aamuste naamatas vesifatis huljuttan.

Tääl saeralas on päivämitas jo melkiä vakinaine meno ja ohjelma tiaros, ja kun kel on varttia yli kahreksa aamuste, alkka tuttu kilin ja lääkärin kiaros.

Ensi tohtor Jensen, sit tarppeline määr hoittaji, apufliko, kandidaat siin välis,

sit vast laum oppilai lääkekärryynes muutama sopivaise askele muist jälis.

Hoitaja ottava sitte auk ja käärivä ne taitavaste joka kerral vihti, ja sinä aikan tohtor kallista ittes hiuka etukeno ja otta kuumekurva päi tarka sihti.

Sit tarkastele röntgenkuvaa akkuna vasta pitkä aika pää kallales. Joskus



Kirjoituksessa Eino Vuorisalmi (kuvassa oikealla) sanoo talvisodan tehneen hänestä keppiheran loppuiäksi. Keppi tässäkin kuvassa, jossa Vuorisalmi kunnanhallituksen puheenjohtajana esittelemässä v. 1957 valtuustolle suunnitelmia kunnantoimiston Vinkkilään siirtymisestä.

nii me näi häne naamastas, et ittiäs hän sil toivomukel yksin tarkot.

Ja ehtokaus kulus sil-

läkin kertta tavanomaisest, kute enne joka faaril, ja ennenko ite huomatti, ol taas siirrytty Nukkumatin tyijö höyhensaaril.

sano: no luun pahukse ova viäläki vaa kute eilänki toisistas vallales.

Ja kun kaik o reeras menevä peräsi kaik samas järjestykses ovest ulos mut keskviikkosi o eri ään kellos kon tieretä et ite prof. Elving o tulos.

Professori tairos ei sunkka ol meil kellä mittä eppälemise vara, mut hiki pakka tulema etukätte, ko hän niihi kippemi kohti äkiste kiine kara.

Mut ko professori käynt o saattu osastol menemä onnelisest ohi, loista jokatte naam helpotuksest, ko vanha-aikkane pläktoupin pohl.

Eläm on tämä vuare aikan senkin puolest usse mialusest ettipäi luistan, ko meit ova nii mone ihmise ja liikelaitokseksi kaunil taval muistan.

Kerranki tekivä Naantali Lota tän yhten sunnuntain yllättävä reisu, ja esittivä kaik maermattoma laulu, sahasoitto ja kuplettiveisu.

Oliva ilossi ja mukavi, et saa nähruppevak miähe meil kantama kauna, ko meinata ens suve jos paranuta, men niitte Naantali Flikkate kans savisauna.

Yhten ehton me ehroti hoittajil et iso lamp sais tästeres vähä kauvemi palat, ja toine koeraleuk kekses semmose eru, et meit jokast tarttis ehtoste halat.

Ja vaik hän semmose toivomukse poijs itteltäs tyrmäs ja karkot,

Huhtikuussa 1941 juhlallisesti paa-reilla matkaten, kuin mikäkin reissu-mies, saavuin Vinkkilän asemalle, jossa veljet olivat hevosella vastassa. Näin alkoi taas uusi vaihe, jonka aikana piti totutella uudelleen pystyasennossa liik-kumiseen. Pitkäaikaisen makaamisen jälkeen aloitetut kävelyharjoitukset olivat alussa peräti hankalia.

Kun minut oli autettu pystyyn, hu-mahti veri jalkoihin, jotka pullistuivat punaisiksi ja kasvot ja yläkeho muut-tuivat vitivalkoisiksi. Vuoden mittainen harjoittelu ensin kärryjen kanssa ja sitten ”krykyjen” avulla tuotti tuloksia, eikä niitä enää lopulta tarvittu ja saa-toin vähitellen siirtyä tähän nykyiseen ”keppikauteen”.

Eino Vuorisalmi

Julkaistu Vuorisalmen kirjassa *Kotan-huvilla – Muistiinpanoja vakkasuomalaisen talonpoikaissuvun vaiheista*, Uusikaupunki 1982.

Kaksi vehmaalais-veteraania muistele

Martti Amberla on jututtanut Vehmaan vanhainkodissa kahta vehmaalaisveteraania.

Erkki Niemi (1924 - 2009) taisteli 9./JR 56:ssa. Sodan loppuvaihetta 7.8.1944 hän muisteli v. 2008 näin.

Kranaatti räjähti lähellä ja sain siitä ryöpyä. Minut vietiin taakse ja autolla rautatieasemalle ja yöllä Ilomantsista länteen päin sairaalaan. Aamulla



Erkki Niemi

hoitaja kyseli vointiani. Sanoin, että päästä sattuu kovin oikealta takaa. Hoitaja leikkasi tukkaani ja sanoi, että siinä on joku raudan kappale. Hän sai sen lopulta irti ja käteensä.

Sanoin, että anna se minulle muistoesineeksi. Laitoin sen reppuuni. Reppu kuitenkin hävisi jossain vaiheessa ja sen mukana sirpalekin.

Päähäni jäi sirpaleita ja vasemmassa reidessä oli viisi sirpaletta. Minun sotani loppui siihen ja olin sairaalassa rauhan tullessa.

Matti Heikkilä haavoittui samassa yhteydessä mutta kun veri oli vain vähän juossut, lääkäri oli sanonut, että pärjäävät kyllä.

10.8.1944 suoritettiin taas vastahyökkäys. Teuvo Suominen kertoi, että hän oli avaralla paikalla nähnyt, kun suomalainen makasi maassa. Tätä ei

kuitenkaan pystytty hakemaan. Ainoa joka puuttui oli Matti Heikkilä. Hän oli saanut surmansa ja jäi sinne.

Kuorma-auton
peruuttaminen
Ounasjokeen

Pauli Kaskinen (1919 - 2010) astui vakinaiseen palvelukseen jo talvisodan aikana ja ehti haavoittuakin talvisodassa. Jatkosodassa hän toimi autonkuljettajana eri joukko-osastoissa. Vehmaan vanhainkodin hoivaosastolla hän kertoi 13.1.2009 Lapin sotaan liittyvästä tapauksesta, kun saksalaisten räjäyttämän Ounasjoen sillan viereen kuljetettiin ponttoni.

Sakemannien poisajo alkoi syyspuolella 1944 ja olin tällöin Rukajärven Tiiksan paikkeilla.

Autot otettiin kuljettajilta pois ja kaikille annettiin jalkaväkikoulutusta. Sitten seurasi koko komppanian siirto Ouluun.

Minut otettiin autonkuljettajaksi ja sain ajettavakseni Volvon varustettuna täysperävaunulla.

Sain tehtäväksi hakea Oulusta moottoriponttonin. Ponttoni oli maissa ja se vedettiin auton lavalle ja kiinnitettiin. Ajo Rovaniemelle kesti toista vuorokautta.

Ounasjoen yli johtava silta oli räjäytetty. Tehtävänä oli peruuttaa perävaunu Ounasjokeen tuhotun sillan viereen. Paikalla ollut kapteeni antoi käskyn peruuttaa jokeen.

Pauli kertoo edelleen:



Pauli Kaskinen kertoi ajaneensa Volvoa, jonka tiedetään olleen kuljettajille haluttu auto. Tämä Volvo on kuitenkin albumin mukaan loma-auto Tsopina – Karhumäki -tiellä ilmeisesti keväällä 1942.

Sanoin, että auto jää jokeen. Kapteeni sanoi, että kyllä pioneirit sen vetävät pois. Moottoriponttonissa oli miehet sisällä valmiina joen ylitykseen ja moottori kävi. Ryhdyin peruuttamaan perävaunua jokeen. Koko ajan tuli kuulaa vastarannalta ja omalta puolelta ammuttiin vastaan. Peruutin niin syvälle jokeen, että perävaunun pyörät olivat syvällä vedessä ja vetoautonkin takapyörät veden alla.

Ponttoni jäi kellumaan veteen. Saman tien ponttoni lähti moottori ulvoen ylittämään Ounasjokea.

Pidin Volvon moottorissa koko ajan kierroksia päällä, jotta kone ei sammunut, kun pakoputki meni veden alle. Ounasjoen pohja olikin siinä kohdassa sillan vieressä niin kova, että pääsin autolla pois vedestä.

Oli ihme, että pääsin autolla joesta pois. Ajoin kauemmaksi. Siellä totesin, että auton hytissä oli kymmenkunta luodinreikää. Itse en haavoittunut.

Palasin autolla Tornioon Röytän satamaan. Siellä minut komennettiin ilmoittautumaan komppanian päällikölle. Menin toimistoon ja kysyin mitä pahaa olen tehnyt.

Komppanian päällikkö sanoi, että olet tehnyt niin paljon pahaa, että lähdet siviiliin.

Saman tien lähti laiva ja pääsin sillä Ouluun. Olin saanut ohjeen, että älä mene Oulussa lomauttamiskeskuksen kautta vaan suoraan junaan niin ehdit jouluksi kotiin.

Tähän loppui minun sotani.

[Kantakortin mukaan Kaskinen kotiutettiin 21.11.1944. Lapin sota jatkui nuorten ikäluokkien osalta 27.4.1945 saakka. Toimittajan huomautus]

Kirjoitus perustuu Martti Amberlan tekemiin haastatteluihin, jotka on julkaistu Varsinais-Suomen Sotaveteraanipiirin joululehdessä v. 2010.

Hannes Alastalon vaikea tehtävä venäläisen sotavangin kanssa



Hannes Alastalo

Isäni Hannes Alastalo kertoi seuraavan muistonsa sodasta vasta viimeisinä elinvuosinaan, mutta se lienee vaikuttanut hänen sisimpäänsä kaikki vuodet, ja kertomansa tapahtumaketju on väkevästi liikuttava, inhi-

millinen tarina yhä edelleen:

Hannes oli Maaselän Kannaksella asemasodan aikoihin tavanomaisessa vartiovuorossa yhdessä toisen vehmaalaisen palvelustoverin kanssa. Taistelun pieksemästä maisemasta nousi vihollisen suunnasta yksinäinen sotilas, kohottaen korkealle vaateriepua, joka joskus oli ollut valkoinen.

Vähän ymmällään, mutta varuillaan, miehet antoivat hahmon tulla lähemmäksi ja ainakin kauempaa vielä näytti aseettomalta. Neuvostosotilas tuli lähemmäksi, taakseen kertaakaan katsomatta jotenkin varmana, mutta todennäköisesti peläten suunnattomasti, mitä tulemaan piti.

Harvinainen oli tilanne Vehmaan pojillekin, mutta toimivat kuten oli koulutuksessa neuvottu ja mies komennettiin alas juoksuhautaan, itse ei passannut hetkeksikään nousta ylös uudessa tilanteessa, ties vaikka ansaksi laitettu.

Toinen vartiomiehistä läksi viemään vankia korsulle, jossa tulokas ei enää suurempaa intoa jaksanut herättää.

Kukaan ei osannut venäjää, eikä vanki suomea. Seuraavina päivinä vankia ruokittiin, kuten omiakin. Jokin loukko nukkumiseenkin kai löytyi, mutta aina tuollainen vihollisen läsnäolo saa olemaan varuillaan. Mies oli pitkänoloinen, silmälasipäinen, hiljainen ja sivistyneen tuntuinen, iältään jo pitkälti yli neljäkymmenen. Selvisi että on ammatiltaan opettaja, hän taisi osata pari sanaa englantiaikin tai muuta vierasta kieltä.

”Vie tonne jonnekin...”

Päiviä kului muutama ja alkoi tulla korsussa nurinaa, ”mitä tolle pitäisi tehdä”. Tilaa ei ollut liikaa eikä samaten muonaakaan. Jostain tuli julki ”vieköön ne kuka toikin”. Niinpä joukkueenjohtaja antoi Hannekselle kolkon tehtävän: ”vie tonne johonkin...”. Hannes kertoi sota-ajan toimilleen ominaisena olleen, että tehtävää ei jätä täyttämättä, mutta tässä kohtaa lienee ollut yksi vaikeimpia.

Eipä siinä sitten muuta kuin seuraavana päivänä komensi vangin liikkeelle edellä, ja suunta pois päin. Taisi tuo miesparka käsittää, mitä oli käsketty, ja kova myllerrys kävi molempien sisällä.

Aikansa siinä kuljettiin pitkin polun tapaista ja parikymppinen vehmaalaispoika ohjasi edellään kulkevaa hiljaista miestä. Jossain kohtaa edellä kulkenut venäläismies yhtäkkiä pysähtyi.

Sormi tapaili liipasinta: mitä nyt? Metsä ympärillä humisi, kumpikaan ei sanonut sanaakaan.

Sitten vanki kääntyi, kasvot saattaajaansa kohti ja teki ristimerkin rintaan-

sa ja otsaansa. Hän siis oli valinnut, että tämä on se paikka, johon hänen tiensä päättyy. Tuo vanki oli jo toistamiseen tehnyt suuren valinnan elämässään: ensin noustessaan maastossa ja käyden kohti vastapuolen asemia, luottaen kohtalonsa noitten vartiomiesten käsiin. Ristinmerkki viimeisenä eleenään kuitenkin antaa ymmärtää, että todellisuudessa hän jätti kohtalonsa Luojan käsiin, molemmilla kerroilla.

Kova oli paikka myös saattajalle: tähänkö pitää nyt ampuu – aseeton mies – näinkö tässä nyt täytän tuon käskyn: ”vie tuonne jonnekin”. Toisiaan katselleessaan Hannes huomasi, että vanki itki.

Jotain ”Isä meidän...” sopersi Hannes kai itsekin. Kodin kristillinen kasvatus oli ainut asia, joka tässä nyt antoi jotain pohjaa, kumpaisellekin näköjään. Varmaan tuo vankikin oli kotonaan saanut äidiltään neuvon turvautua Jumalaan tosipaikassa, tässä jos jossain. Kohta itkivät molemmat. Isäni sanoi myöhemmin tätä kertoessaan, että ei ymmärtänyt miten niin syvältä voi itku tulla, sitä jatkui ja jatkui kummallakin. Isä sanoi, että hänellä ei enää tuossa tilanteessa ollut pienintäkään voimaa sormissa vetää liipaisimesta, sellaista voimaa ei kerta kaikkiaan ollut. Täysin vailla voimaa oli koko mies tuon tehtävän edessä.

Ajan kulumisestakaan ei enää ollut mitään käsitystä, kauanko siinä oli oltu. Käytännössä kumpikin oli täysin toisen armoilla: vanki saattajansa, mutta yhtä hyvin olisi vanki voinut kaapata aseensa ja ampuu nuoren saattajansa siihen paikkaan.

Eihän sitä tähänkään voida jäädä, oli Hannes saanut ajatuksensa kokoon ja käski vangin jatkaa matkaa edellään, kohti komentopaikkaa. Sinne hän luovutti vangin ja sieltä kai oli toimitettu edelleen koontipaikkaan. Olihan

annettu tehtävä tullut täytettyä, ehkä eri tavalla kuin joku olisi tarkoittanut, mutta eipä siitä kauheasti enää kysely korsussa.

Vanki tunsu – Hannes ei

Tapahtumasta oli jo kulunut melkoisesti aikaa, varmaan puoli vuotta, ja unohtunutkin kai. Hannes oli osaston jollain marssilla muitten mukana ohittamassa tietyömaata, jossa sotavangit oli pantu korjaamaan tietä. Marssi painoi jo jaloissa ja vaiti kuljettiin ohi. Yhtäkkiä työmaalta juoksi yksi vangeista perään ja alkoi kovasti molottaa venäjää. Vanki tarttui Hannesta hartioista, puristi ja elehti kaikella tapaa koko ajan puhuen lakkaamatta. Hannes työnsi miehen irti ja jatkoi matkaa. ”Mitä toikin mahtoi meinata, tupakkia kai kerjäsi”.

Vieressä astellut Valmun Kalle ihmetteli, ekkös tota tuntenu, see ol se sama miäs, ko sää toi vankiks”. Todella oli tuo mies tunnistanut Hanneksen siitä marssirivistöstä satojen muitten joukosta ja riensi kiittämään saattajaansa. Hän oli säilyttänyt henkensä kaiken jälkeen, mutta Hannes sanoi, että tuossa kohtaamisessa hänen ei ikään kuin annettu tunnistaa tuota miestä, vaan oli kuin sumussa siinä. Vasta kun sen hänelle toinen sanoi, huomasi mitä oli tapahtunut.

Myöhemmistä vaiheista ei erikseen enää ole tietoja, mutta varmaan joutui mies takaisin Neuvostoliittoon sodan päätyttyä ja siellä varmuudella menetti henkensä omiensa kädestä, vai oliko sittenkään omiensa joukossa tuo mies sielussaan.

Isä kertoi tämän tarinan vasta yli 80 vuoden iässä, ja itkimme molemmat.

Lassi Alastalo

Kronikka toimistoteltasta joulupäivänä 1941

Vehmaalainen Viljo Marttila (1.8.1904 - 24.9.1992) kirjoitti joulupäivänä 1941 joukkuetovereistaan kronikan. Miesten joukkue JR 56:n 9. komppania oli silloin asemasotavaiheessa reservinä Käppäselässä.

Kronikka on sodan jälkeen julkaistu paikallislehdessä. Marttila lienee silloin kirjoittanut kronikan loppuun selvityk-

sen kronikassa mainituista henkilöistä. Sitä on täydennetty lisätiedoin, jotka ovat hakasulkeissa.

Kronikan viimeisessä värssyssä oleva maininta ”Kuudeskymmenes on hällä paraillansa mieles” tarkoittanee Jalkaväkirykmentti 60:ä, johon joulukuun lopulla 1941 siirrettiin JR 56:sta v. 1911 ja sitä ennen syntyneitä miehiä.



Aletaanpa Viialasta, nähdään miten juttu luistaa,
kovin usein kirjeellä hän Mantiansa muistaa.
Ajopeli hällä on se näläntorjuntatykki,
usein istuu padan päällä, vaan vieressäkin kykkii.
Hänellä on taipumusta tytöille myös kirjoittaa,
mahtaako se tosiaankin Mandin mieltä virvoittaa.



Järjestykses seuraava itse runon isä,
itsestään kun värssyn tekee, onhan sekin lisää.
Olen täällä häärännyt mä sopan keittäjänä,
kun mä pääsen kotia, oon lasten peittäjänä.



Teltassamme seuraava on meistä suurin herra,
ei tarvitse katsoo naamahan, kun näkee vaatekerran.
Jo tiedämme siis ompi hän se meidän rättemikko,
Annia kun sentään muistaa melkein joka viikko.



Sitten tulee neljänneksi kirjurimme vuoro,
hän kun alkaa laulamaan, yhtyy koko kuoro.
Nimeltänsä ompi hän Hietakarin Oiva,
passimme hän kuntoon laittaa, siviilihin hommaa.
Muuten hän on luonteeltaan humoristipoika,
hälle hyvää Joulua ja muuten hyvin voikaa.

Sitten tuli etehemme keittiömme mahti,
arvoltansa korpraali ja soppapadan vahti.
Mehevänä hymyilee, kun soppatansa jakaa,
näin ollen miehille hän hyvinvoinnin takaa.

Jopas tuli vihdoinkin tää mestarimme Eino,



kun meiltä loppuu viisaus, on hällä vielä keino.
Soppaa on hän keittänyt jo runsaan puoli vuotta,
siis voimme hänen kykyynsä jo aivan varmaan luottaa.
Nyt hän meille toistaiseksi kuivaa muonaa jakaa,
taas kun mennään Vehmaalle, on tulossaan hän hakaa.



Elo täällä pataljoonan rakkautta kantaa,
hälle voikin huoletta nää viestit kaikki antaa.
Usein meille tänne myöskin paketteja tuopi,
nytkin näille pojille runsaan joulun suopi.
Kotiseudun terveiset myös hänen kauttaan kulkee,
rakkaalleen myös hyvin usein kirjeitä hän sulkee.

Vakituinen apumies on meidän Juntus Kalle,
pölkky hänen kirveen allaan armotta se halkee,
Tosin on hän lomalla nyt selvittämäs pesää,
sinne hänkin aastuupi ennen kun on kesä.
Lupasipa palatessaan spriitä vähän tuoda,
saapa nähdä kenen antaa sitä sitten juoda.



Vääpelinä meill on nyt kahden teltan mahti,
usein kuuluu tänne päin askeltensa tahti.
Päivisin hän meillä käypi vakituisest työssä,
emme häntä kovin kaipaa pimeässä yössä.
Kuudeskymmenes on hällä paraillansa mieles,
tyytyväisnä astelemme sinne hänen vieres.

Eiköhän se sieltä sitten siviilikin koita,
kyllä kai hän sielläkin asiamme hoitaa.

Viljo Marttila

Kronikka on kirjoitettu Käppäselässä, joka on Vehmaalta n. 700 km koilliseen. Henkilöt: Viiala Albin, Piiloisten talosta Vehmassalmen rannalta, Marttila Viljo [1904 - 1992], Mannerkainen, Penttilä Aaron [1907 - 1981], Sillankorva-Puttaa (Rättimikko), Hietakari Oiva [1916 - 1972], Hieron talo v. 250 m Kosken tietä, Viljanen Ensio [1912 - ?], Laittisten Viljasista (Keittiön mahti), Pihlaja Eino [1908 - 1989], Lahdinko Uhlun pysäkki, Elo Arttur [1912 - 1966], Vinkkilä (Aulasen lähellä), Juntus Kalle, jostain Keski-Suomesta [tuli täydennysmiehe-

nä 9./JR 56:een 6.8.1941] ja Heikkilä Yrjö [1904 - 1984], Rahkmala Kreula (Vääpeli).



Viljo Marttila

Tienhoitokomppanian toimintaa

Reino Puttaan albumi



Tienhoidosta lienee tässäkin kysymys, vaikkei tämä kuva liity Ilmari Tommilaan.

Toimin jatkosodan aikana JR 56:n 10. Tiehoitokomppaniassa autoryhmän johtajana. Minulla oli ammattiajokortti jo ennen sotaa ja sotaväen suoritin Helsingin Autokomppaniassa.

Käytössämme oli paljon kuorma-autoja ja pääasiallisin tehtävä oli teiden auraus talvella ja kesällä teiden kaikkinaisen kunnossapito.

Mieliin jäänyt sotakokemus

Kesällä 1944 olimme palaamassa tiehoitotehtävistä. Muut autot olivat edellä ja minun autoni tuli perässä niin sanottuna loppupään valvojana. Ajelin siis yksikseni kesäisellä maantiellä, kun yhtäkkiä vihollisen maataistelukone oli aivan autoni kohdalla. Ei ollut muuta

tehtävissä, kun hypätä autosta metsään suojaan. Metsästä seurasin koneen pommitusta ja sen jälkeen palasin autolle. Näky oli surkea.

Kaikki auton lasit palasina, ohjauspyörä vääntynyt kiemuralle ja toinen takarengas puhki. Onneksi jäähdyttäjää jäi ehjäksi ja vääntynyttä ohjauspyörää käyttäen selvisin varikolle.

Toiset autot eivät olleet huomanneet tilannetta. Jos olisin jäänyt autoon, en olisi varmaankaan tätä kertomassa.

Ilmari Tommila

Kirjoitus julkaistu Varsinais-Suomen sotaveteraanipiirin joululehdessä v. 2003.

Rintamalla myös harrastettiin

Matti Jalavan albumi

Jatkosodan hyökkäysvaihe loppui joulukuussa 1941, jolloin rintamalinjat vakiintuivat kolmelle kannakselle, Karjalan kannakselle, Aunuksen kannakselle ja Maaselän kannakselle. Vehmaalaisia taisteli usealla rintamanosalla, mutta eniten kuitenkin Itä-Karjalassa, Maaselän kannaksella, missä koko asemasodan ajan oli osaltaan rintamavastuussa JR 56.

Rintamalinjojen vakiinnuttua ja liikuntasotaa hiljaisemman asemasotavaiheen alettua rupesivat miehet ajankulukseen harrastamaan asioita, joita olivat tottuneet tekemään jo siviilissä. Niinpä erilaiset urheilumuodot, metsästys, kalastus, kuorolaulu, orkesteritoiminta, opiskelu ja monet erilaiset henkiset toiminnot saivat runsaasti harrastajia ankeissa kenttäolosuhteissa.

Puhdetyöt suosittuja

Poikkeuksellisen suuren suosion saivat puhdetyöt eli käyttö- ja koriste-esineitten näpräily mitä erilaisimmista materiaaleista. Lampunjalkaa, sormusta ja koristelipasta sekä erilaista kippoa ja purnukkaa syntyi valtavat määrät. Niitä valmistettiin myyntiinkin ja ne tekivät hyvin kauppansa. Hienoimmat puhdetyöt ovat todellisia käsityötaidon huippusaavutuksia, joista keräilijät tänään maksavat korkeita hintoja.

Käyttöesineitäkin valmistettiin valtava määrä. Pärecoreja, rekiä, saaveja, huonekaluja ja yleensä ottaen kaikenlaisia tarve-esineitä, joita jokapäiväisessä elämässä tarvittiin, tuotettiin Itä-Karjalassa suunnaton määrä. Ne kuljetettiin kotiseudulle joko oman perheen käyttöön tai suoraan myyntiin. Jopa halkoja lähetettiin Itä-Karjalasta kotiseudulle.



Yhdestä puusta veisti Erkki Jalava Limosaarella tällaisen puhdetyön vaimolleen 28-vuotissyntymäpäivälahjaksi v. 1943. Patterin päällikkö olisi halunnut ostaa sen, mutta kun kauppa ei tullut, korpraali Jalava joutui kirvesvarsia veistämään.

Puhdetyökilpailut olivat suosittuja, ja parhaimmat esineet pääsivät näytteille Helsinkiin messuhalliin.

Kortinpeluu oli varmasti suosituin vapaahetkien harrastus, vaikkei sitä harrastuksena pidettykään. Kirjoittaminen oli suuressa suosiossa. Suurin osa tyytyi kirjoittamaan kirjeitä kotiin tai kirjeystävälle, joita oli tarjolla runsaasti. Jatkosodan aikana kenttäposti kuljetti rintamalta kotiin yli 400 miljoonaa postilähetystä, pääasiassa kortteja ja kirjeitä, mikä osoittaa, että kirjoitusintoa – ja tarvetta todellakin oli.

Innostuneita kirjoittajia oli ”Viis-kutosessakin” ja niinpä rykmentti



JR 56:n orkesteri Sointu-Motti teki kaksikin kotiseutukiertuetta. Se esiintyi Vakka-Suomessa mm. Vehmaalla. Takarivissä oikealta vehmaalaiset Erkki Vuori, Risto Lautanala ja Pekka Aaltonen. JR 56 -kirjan mukaan muut henkilöt ovat seisomassa vas. Mauno Sorri, Aulis Örnberg, Urpo Myllymäki ja edessä Pekka Lehtilä, Arvi Vinikainen, Kauko Laakso, Teo Kallio, Leo Tallgren ja Kaino Kompuinen. Kuva lienee kesältä 1943.

julkaisi omaa rintamalehteä ”Mottilan Sanomat”. Lehden elinkaari jäi kovin lyhyeksi, mutta monet innokkaimmat jatkoivat kirjoittamistaan.

Jo talvisodan aikana oli Kev.kol./JR 68 perustanut rintamalehden ”Pollen hirnahduksia”, jonka toimituskunnassa oli vehmaalainen Lauri Lautanala.

Urheilulajien kirjo oli suuri

Urheilua rintamalla harrastettiin todella paljon sekä talvisin että suvikelien aikaan. Normaalien siviililajien ohella kilpailtiin ahkerasti myös sotilaslajeissa, joiksi silloin laskettiin ampuminen, ampumahiihto ja käsikranaatinheitto. Yleensä ottaen urheilussa kilpailtiin kaikissa lajeissa, jotka silloin Suomessa

tunnettiin. Harrastettiin pikaluistelua, vesipalloa, voimistelua, nyrkkeilyä, painia, maastajuoksua, hiihtoa, ampumahiihtoa, lentopalloa, jalkapalloa, pesäpalloa, jääpalloa ja tietysti yleisurheilua.

Musiikki pelasi

Musiikkia harrastettiin rintamaoloissa ahkerasti. Erilaisia kuoroja ja orkestereita syntyi kaikkialle, missä miehiä oli. JR 56:lla oli oma orkesteri ”Sointu-Motti”. Myös Äänisen rannikkopuolustukseen kuuluneissa joukoissa perustettiin soittokunta, joka kiersi viihdytyskiertueilla.



Karhumäen teatterissa Sointu-Motilla oli omat pulpetitkin. Soittamassa alarivissä vasemmalta Kauko Laakso Lohjalta, Teo Kallio Helsingistä, Pekka Lehtilä Porista, Tauno Sorri Äänekoskelta, Erkki Vuori Vehmaalta, Teodor Piukki Helsingistä, Arvi Viinikainen Helsingistä. Ylärivissä Kaino Kompuinen Mynämäestä, Virtanen Uudestakaupungista, Toivo Lempiäinen Helsingistä, Aulis Ödberg Turusta, Urpo Myllymäki Yläneeltä ja Risto Lautanala Vehmaalta.

Hirvi tärkeintä metsästyssaalista

Metsästys oli hyvin suosittu har rastus rintamaoloissakin. Itä-Karjalan mittaamattomat ja paikoin hyvinkin riistaiset ja neitseelliset erämaat tarjosivat metsästäjille lähes rajattomat mahdollisuudet niin pienriistan kuin isommankin lihan pyynnille. Aseistus oli kirjava, sillä pyynnissä käytettiin kaikkia käsiaseita, ja meno oli alussa varsin villiä, kun riistaa yritettiin saada hengiltä paitsi sotilaskivääreillä, myös konepistooleilla, pikakivääreillä ja jopa konekivääreilläkin. Haulikoita tuotiin rintamalle myöhemmin, kun metsästyksestä annettiin lähes samantaisia asetuksia kuin Kanta-Suomessakin. Innokkaimmat toivat rintamalle jahtikoiransakin.

Aluksi metsästys oli varsin vapaata ja tarkoituksena oli vain hankkia lisäruokaa joukoille, mutta jo syksyllä

1942 tuli metsästämiseen rajoituksia ja määräyksiä. Käytännössä ei niistä juurikaan välitetty, vaan elukka otettiin hengiltä milloin vain ja missä vain. Eettiset seikat eivät lihajahdissa olleet etusijalla.

Tarunhohtoinen metsäpeura oli unelmien saalis, mutta vain harva mies pääsi kaatamaan peuroja normaalin rintamametsästyksen puitteissa. Karhunkaatajiksi pääsi muutama.

Tärkein saaliseläin oli hirvi. Suuri osa kaadetuista hirvistä hyödynnettiin kaikessa hiljaisuudessa omassa porukassa. Kuten karhuntaljasta, sai myös hirvennahasta hyvän hinnan, ja lihaa tuotiin lomatuliaisina kotiin suuret määrät. Paljon lihaa ohitti kaikessa hiljaisuudessa sotapoliisien tarkastukset.

Jäniksiä oli Itä-Karjalassa paikoin hyvin, toisin paikoin taas pupukannat olivat hyvin olemattomat. Jäniksen nahatkin otettiin visusti talteen ja myytiin.

Ketunnahka oli sota-aikana arvossaan, ja niinpä rintamametsästäjätkin toimittivat revonnahkoja kotiseudulle myytäväksi asti.

Kaikki keinot olivat petojahdeissa sallittuja, ja monessa kirjassa kerrotaankin jahdeista, joissa apuna käytettiin hävittäjiä. Lentokoneista ammuttiin myös hirviä, vaikka tällainen jahti oli ankarasti kielletty.

Kanalintuja ammuttiin paljon ja niitä riitti, mutta vesilintujahdissa käytiin vähemmän, sillä sorsan tai hanhen ampuminen sotilaskiväärillä ei ollut kovinkaan tuottoisaa touhua. Joutsenkaan ei aina säilyttänyt höyheniään, kun sattui hollille tulemaan, vaikka joukahaisjahti olikin kielletty. Paitsi aseilla, pyydettiin otuksia myös ansoilla. Myös tämä pyyntimuoto antoi saalista ihan kohtuullisesti.

Armeija tarvitsi runsaasti ruokaa, ja koska sitä oli metsissä tarjolla, perustettiin erityisiä metsästyskomennuskuntia, joitten työnä oli hankkia lihaa paitsi omalle yksikölle myös myyntiin toisille porukoille.

Hirvikomennuskunnat saattoivat olla reissussa kolmisen viikkoakin, mutta yleensä komennus kesti vain muutaman päivän.

Komennuskunnan kaataman saaliin hakivat hevoskyydillä huollon miehet, jotka myös pääasiassa saivat käsitellä saaliin syömäkuuntoon. Jos tilanne vain suinkin salli, otti komennuskunta yhden hirven tai ainakin hyvän osan hirveä omaan käyttöönsä, vaikka olikin ankarasti määrätty, että kaikki saalisliha oli luovutettava yleiseen käyttöön.



JR 56:n rankkojen heinäkuun 1941 Kollaan taistelujen jälkeen rykmentin miehillä oli elokuussa mahdollisuus kokeilla myös Vieljärven kalaisuutta. Vehmaalainen Pentti Vuorisalmi on napannut hauen.

Kalapyydyksistä oli puute

Metsästyksen lailla oli joukoissa paljon innostuneita kalastajia. Kalastusta harrastettiin kaikissa muodoissa aina nuottaamisesta onkimiseen saakka. Vaikeutena oli huutava pyydyspula, vaikka kotirintamalta toimitettiin Itä-Karjalaan verkkoja, nuottia ja kätiskantekotarpeita.

Oman porukan tarpeisiin kalaa pyydettiin kaikista mahdollisista paikoista pikkupuroista ja lampareista lähtien.



Rintamalla järjestettiin hiihtokilpailuja. Yläkuvassa JR 56:n 9. komppanian 18 km hiihtojoukkue 1.2.1943. Komppaniassa oli paljon vehmaalaisia. Vas. ampuamahiihtojen ampumapaikka 25.3.1943.



Karhumäessä 13. - 14.3.1943 järjestetyissä talvikisoissa pelattiin myös jääpalloa (oikealla).



Asemasodan aikana tehtiin mm. pärekoreja. Vasemmalla vehmaalainen Simo Jäske

Kevät oli parasta saalis aikaa ja silloin nostettiin kautta Itä-Karjalan todellisia Pietarin kalansaaliita. Kaikki punalihaiset kalat luokiteltiin lohiksi. Ääninen antoi punalihaista kalaa parhaiten, mutta jalokalaa saatiin kokonaisuutena vähän.

Etenkin isoja haukia miehet pyysivät myös ampumalla ja jahti antoi kuulemma hyvin saalista. Aivan oma lukunsa oli kalastaminen pioneeriongella, eli heittämällä veteen joko käsikranaatti tai pieni annos trotyyliä.

Opiskeltiin ahkerasti

Opiskelu oli suuressa suosiossa etenkin vuosien 1942 ja 1943 aikana. Monessa joukko-osastossa järjestettiin erilaisia kursseja ja vastaavia opintotilaisuuksia ennen kaikkea kielissä ja matematiikassa. JR 56:ssakin toimi oma ”korpiyliopisto”, jonka opetusohjelma oli monipuolinen.

Monelta sotaan lähteneeltä olivat opinnot jääneet kesken. Niinpä tenttikirjoja luettiin ahkerasti, ja ne, jotka halusivat, voivat saada myös lukulomia ja tenttien suorituslomia.

1. Divisioonan joukoissa annettiin myös valmennusta niille, jotka pyrkivät Upseerikouluun eli Reserviupseerikouluun Niinisaloon. He saivat hyvän alkuopetuksen ja menestyivät yleensä hyvin UK:n kursseilla.

Opiskelua olivat myös moninaiset täydennyskurssit, joita järjestettiin erikoiskoulutuksen saaneille miehille. Kurssipaikkana oli usein Lumpuinen eli Lumbusin kylä Karhumäen koillispuolella.

Markku Vainio

Lauri Lautanala mukana talvisodan rintamalehden teossa

Talvi- ja jatkosodan aikana rintamalla julkaistiin Kansalliskirjaston luettelon mukaan lähes kahta sataa erilaista rintamalehteä. Niiden ilmestyminen oli vaihtelevaa, joku ilmestyi vain kerran, joku taas useita vuosia. Ne saatettiin julkaista paitsi painettuina, rintamaoloissa myös monisteina.

Monelle vakkasuomalaiselle miehelle tuttu JR 68:n kevyt kolonna (Kev. Kol/JR 68) oli talvisodan aikana yksi oman lehden perustaja. Tammikuun 14 päivänä 1940 kevyt kolonna päätti perustaa kerhon. Samassa kokouksessa päätettiin oman lehden perustamisesta. Sen nimeksi tuli Pollen hirnahduksia.

Kolonnien Pollekerhoksi nimetyille kerholle valittiin johtokunta, johon tuli myös vehmaalainen Lauri Lautanala. Lehden ykkösnumerossa 28.1.1940 Lautanala mainitaan myös lehden avustajana. Ensimmäisessä numerossa on myös Lautanalan kirjoittama runo.

Lehden päätoimittaja kirjoittaa lehden tarkoituksen näin: *”Lehtemme tehtävänä on, paitsi kerhon tarkoituksien, olla yhdistävänä siteenä kotiväen ja meidän välillämme. Lähettämällä tämän lehden kotiimme ja ystävillemme kotiseudulle tai sinne jonnekin, voimme näyttää heille harrastuksiamme. Näyttäkäämme heille, että pyrkimyksenämme täällä on vapaa-aikojemme hyödyllinen hyväksikäyttäminen.”*

Ensimmäisessä numerossa onkin yli sadan miehen lähettämiä terveisiä kotiseudulle.

Vehmaalta ovat mukana Esko Lahti, Lauri Lautanala, Väinö Lehtonen, Väinö Lindeman, Sulo Luotonen, Arttur Manner, Jalmar Puisto, Jalmar Saari, Eino Suominen, Paavo Varjonen, Arttur Virta ja Eenok Vuori.

Lokalahdelta terveisiä tulee seuraavilta Veli Aaltonen, Päiviö Aula, Kosti Blomlöf, Armas Hakula, Armas Hei-

Ilmari Heinosen kokoelma



Rintamalehteä osaltaan tekemässä tekemässä ollut vehmaalainen sotamies Lauri Lautanala lainahevoseen tutustumassa. Pollen hirnahduksia-lehteä oivat tekemässä monet Kev.Kol/JR 56:n ajomiehet.

nonen, Aarne Helenius, Arvi Isoluoto, Päiviö Isotahdon, Vieno Laine, Albin Lehtonen, Valdemar Lehtonen, Eero Leino, Paavo Oksanen, Frans Rauha-kari ja Erkki Tuomi, Pyhämaasta Lauri Kouhi ja Pyhärannasta Lauri Kuvio ja Väinö Eskola.

Taivassalosta kevyessä kolonnassa oli talvisodassa myös monta miestä: Kosti Heikkilä, Ahti Kurkilahti, Alarik Marjonen, Viljo Nylander, Jalmari Rantala, Arvo Rantanen, Tuure Rantanen, Vilho Salmela, Veini Suominen, Yrjö Valmunen, Toivo Varma ja Albin Virta.

Lehdessä on myös Polle-kerhosta kronikka, jossa vehmaalaisesta Lauri Lautanalasta sanotaan: ”Lautanala hanuria soittaa voisi, / kun vaan hänelle pelin saada voisi. / Runonkin pian hän rustailee.”

Tällaisen runon Lautanala on sitten lehteen rustannut:

Pollelle

*Tää runomme omi aiheesta,
meidän kerhomme syntymävaiheesta.
Sille nimeksi Polle päätimme antaa,
ja kortemme kekoon yhtehen kantaa.*

*Kun Pollemme syntyi, oli se silloin
varreltaan varsin hento.
Mutta hoidollaan paljon vartutti,
sitä myös sotamies Paavo Lento.*

*Hoitajat Pollelle määrättiin,
mutta ei nyt mainita muuta.
Sen vaan sanomme sivumennen,
että Pollemme ei pure puuta.*

*Kun Pollemme varttui isommaksi,
valjastimme sen eteen.
Sitten heittäyi rontevasti
kahdeksan miestä sen rekeen.*

*Pollella kyllä ajaa passaa
ja valjaat ne eivät petä.
Vaikka on reessä koko ihmismassa,
niin Pollemme varmasti vetää.*

*Hyvin jos Pollea hoidamme.
se meille vaan onnea tuottaa.
Kaikki vastukset myöskin voitamme,
ja Polleemme voimme me luottaa.*

*Enempää ei nyt kerrota tästä,
siitä voisi tulla vaan pilaa.
Lisää saamme kuulla Pollen elämästä
jos lehdessämme löytyy vaan tilaa.*

*Nää viimeiset sanat vaan ilmaiskoon,
ett’oomme täällä kansan ja maamme
eestä.*

*Siis hurraa huudot vaan kaikukoon,
tuosta urhean Pollemme reestä.*

Kun Pollen hirnahduksia -lehti tammikuussa 1940 perustettiin, Kannaksella oli ollut suhteellisen rauhallista Puna-armeijan joulukuisten tuloksettomien läpimurtoyritysten jälkeen.

Ensimmäisen lehden ilmestymisen 28.1.1940 jälkeen Kannaksella alkoivat kuitenkin melko pian Puna-armeijan voimakkaat läpimurtohyökkäykset. Olihan vihollinen tammikuun aikana kaksinkertaistanut Kannaksella olleiden joukkojen määrän.

Kev.Kol/JR 68 miesten taistelupai-koiksi Kannaksella on passeihin ja kankortteihin merkitty Pero, Tali ja Tervajoki

Todennäköisesti Pollen hirnahduksia -lehden vuosikerta jäikin yhteen numeroon.

Matti Jalava

Lähteet
Pollen hirnahduksia -lehti 1/28.1.1940
Wikipedia (internet)

Onneakin onnettomuudessa omiinkin osuttaessa

Juuri ennen Karhumäen valtausta JR 56:n 11. komppania menetti 27.11. 1941 kaksi miestä kaatuneina ja 10 miestä haavoittuneina, pääosin omien virheiden takia.

Ilman onnea vahingot olisivat voineet olla paljon mittavampiakin, jos vihollinen olisi täysin onnistunut yllätyksensä ja oma kranaatti olisi osunut juuri teltan kohdalle.

Yöllä 00.50 ”Eräs ryssä pääsi kiven taakse metrin päähän stm Tuomisen haudasta. Havahduttuaan nousi hän ylös, jolloin ryssä ampui. Räjähävä luoti osui hänen ohimoonsa ja hän kaatui heti. Kivääritulesta ja käsikranaateista huolimatta pääsi partio livistämään.” - ilman vankia!

Muut hengellään pelastanut oli stm Eino Aaron Tuominen (s. 31.10.1909 Vehmaa).

Aamulla ”Klo 08:40 ampui rykmentin heitin 5 kranaattia, joista viimeinen jäi lyhyeksi osuen 2 metrin päähän komentoteltastamme. 15 teltasta olleesta 10 haavoittui ja stm Väisänen Petteri kaatui.”

Komppanian päällikkö ltn Urho Martti Otriel Salminen oli yksi haavoittuneista. Matrikkeliaineisto paljastaa ko. päivänä haavoittuneiksi mm. seuraavat vehmaalaiset: Arvela Aimo Antti, Laakso Aarne Villiam, Muggo Johan Erik (oli palannut pari päivää sitten palvelusvapaalta), Salonen Erkki Paavo Johannes ja Suominen Vilhelm Eino (haavoittui silmiin, menettäen toisen silmän näön kokonaan).

Mikäli kranaatti olisi osunut telttaan, menetys olisi ilmeisesti ollut 15 kaatunutta.

Sen osoittaa Lehtiniemessä 3.10.1941 oman tulivalmistelun ensimmäisen tarkistuslaukauksen tuho. Heittimen kranaatti osui hyökkäykseen ryhmittyneen III/JR 56:n keskelle kiveen, jolloin yhdeksän miestä kuoli ja 31 haavoittui (JR 56 historia s. 116).

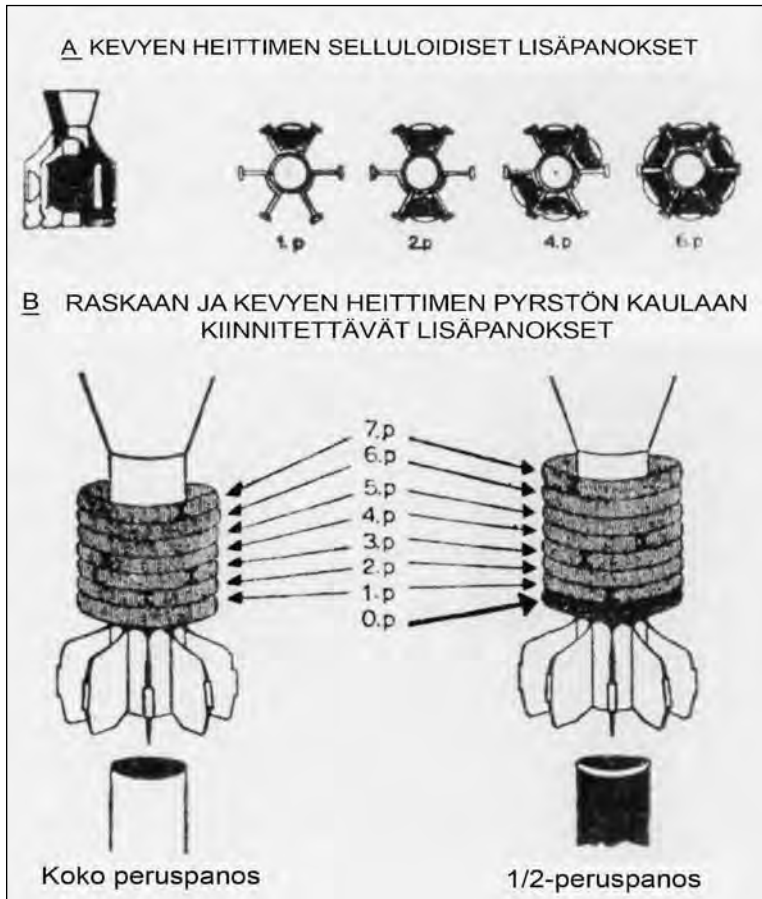
Sotapäiväkirja pitää ”iloiitsee” 27.11. 1941 tapauksessa lääkintämiesten säilyneen ja voineen antaa haavoittuneille apua. Ilo oli tosin lyhytaikainen, kun ”Klo 15:30 antoi ryssä nakullaan ’tavanmukaisen kaksi laatikkoa’. Lääk. alik. Hirvonen haavoittui reiteen sirpaleesta.”

Sota ”kulutti” johtajia

Sotapäiväkirja ja JR 56:n historia kertovat myös karua kieltään johtajien ”kulutuksesta” hyökkäysvaiheen aikana ennen vuotta 1942.

Upseerikokelaana 11./JR 56:een 6.8.41 tullut ja juuri 24.11.41 lomalta palannut vänrikki Holger Armas Merilinna sai hoitaakseen kapteenin tehtävään kuuluvan komppanian päällikkyyden ltn Salmisen haavoituttua ja sai iltapäivällä avukseen vänr Pöyhösen.

Joukkueenjohtaja-luutnanttien sijasta tehtävään määrättiin kersantteja ja alikersantteja; mm. kaksi päivää aikaisemmin kers Torkkelin sijaan III joukkueen johtajaksi tulleen ja nyt haavoittuneen alik Hyytiläisen tilalle kers Putta ja I joukkueeseen alik Koivisto sekä alik Hirvosen tilalle alik Kerttula. (JR 56



Rannikkotykkimieskirjan kuva selvittää heittimen pyrstön kaulaan kiinnitettäviä ruutipanoksia. Peruspanoksen (= 0. panos) lisäksi käytetään lisäpanoksia (1.–7. panos). Panosmäärä riippuu tarvittavasta ampumaetäisyydestä. Se voi heittimellä 81 krh 38 olla 200 – 3000 m ja heittimellä 120 krh 40 300 – 5500 m.

näistä on tapahtunut tällä vuosituohannellakin harjoitusammunnoissa. Yksi ”kananlento” kantoi vain 8 metriä!

”Vajaa panostus” olisi niistä inhimillisin virhe.

historiassa vain kers Puttaa ja alik Hyytiäinen!)

Komentoryhmän mentyä olemattomaksi, komppania sai myös 8 miestä toisesta joukosta.

Päivän kooste osoittaa, kuinka hiuskarvan varassa ihmisen henki on sodassa ja kuinka vähäinen on onnen ja epäonnen ero.

On varmaa, että tapaus selvitettiin perinpohjin, koska ”Kraanaatin pyrstö löytyi ehjänä, joten se ei ollut tavanomainen pyrstörikko.”

Pyrstörikko olisi selittänyt ”lyhyttä laukausta”.

Muita selittäviä tekijöitä voivat olla mm. panoksen vajaa syttyminen/palaminen (”panospetto”), maatuennan pettäminen, panostusvirhe jne. Eräitä

Peruspanoksen (1/2-koko) täydennykseksi panostaja kiinnittää lisäpanoksia (0-7) peräosaan halutun kantaman saavuttamiseksi. Oikean panostuksen valvoo heittimen johtaja ennen lataajan suorittamaa latausta. Kiireessä ja kaamoksessa jotain on voinut mennä pieleen.

Hyvin tuntemani taisteluvälineupseeri kertoi etenkin kevyen heittimen selluloidiset lisäpanokset herkeksi irtoamaan ennen latausta.

**Ei voida syyllistää –
sattuu sitä rauhanaikanakin**

Itse en ole valmis syyllistämään kehtään ”lyhyeksi” jääneestä laukauksesta

ilman todisteellista näyttöä. Selitykseksi seuraava:

Erääseen tämän matrikkelin lähteesseen on kirjattu ”Ammuimme 76 ItK-” tykillä. ”*Ensimmäinen laukaus meni.. suoraan maalia hinaavan K-veneen takaluukusta sisään.*”

Jokainen ei-tykistöammattilainenkin tietää, että tykillä veneeseen ammuttu yli 500 metriä sekunnissa kiitävä noin 6 kilon painoinen rautamöykky ei jää veneeseen, vaan jatkaa matkaansa laipion/pohjan läpi mereen ja vene uppoaa – vaikka kyseessä olisi räjähtämätönkin ammus. Jos näin olis käynyt, asiassa vastuullinen ampumaharjoituksen johtaja yliluutnantti Ilmari Heinonen olisi päätenyt lukemaan tiilenpäitä ja menettänyt virkansa!

Olen suorittanut järeimpienkin aseiden ja liikkuvienkin maalien pinta-ammuntoihin oikeuttavan tutkinnon ja vuodesta 1965 vuoteen 1992 ammuttanut kymmeniätuhansia tykin ja heittimen ammuksia maalle ja mereen Kotkan Kirkonmaan ja Rauman Kuuskajaskarin välisillä linnakkeilla ja harjoitusalueilla – osuen lauttaankin, vaan en kertaakaan hinaajaan! Tai ainakaan sitä ei ole minulle tapahtuma-aikana kerrottu!

Lisäksi olen kuulunut ampuvan yksikön henkilöstöön useissa ammunnoissa Isosaaressa, Rysäkarilla, Miessaaressa, Örössä, Utössä, Jungfruskärissä, Kalli- ja Kuuskajaskarilla sekä Vaasan Sommarössä. Niissäkään ei ole osuttu ”halssilla” sählääviin ruotsinlaivoihin tai pienempiin aluksiin.

”Lähellä piti”-tilanne oli singon ”möykky”-ammunnassa Janhualla 1962 ja meritortutuntahjuslavetin testiammunnassa Hästö-Busössä 1976. Edellisessä möykky oli osua laiturissa talvehtivaan meripelastusristeilijään ja jälkimmäisessä saaren palaminen oli

lähellä. Molemmissa olin esimiehen käskystä vastuussa tai osallinen.

Rykmenttiaikainen työkaverini lopetti hinaajamurehtimiseni toteamalla, että hän on kuullut samansisältöisen tarinan jo ennen meidän palvelusaikaamme tapahtuneena – ja peräti rykmentin toisella laidalla sattuneeksi kerrottuna.

Kunkin tulisi itseään ilmaistessaan ottaa huomioon, että sotilaillakin – jopa ammattisotilailla on sydän joka velvoittaa edistämään omien turvallisuutta.

Liekö vain sattuma – vai selvisikö 27.11.1941 tutkinnassa inhimillinen virhe?

Tämä matrikkeli kuitenkin kertoo kahden JR 56:n heittimenjohtajan tulleen vapautetuksi kaksi päivää tapah-tuman jälkeen (29.11.41).

Minulle on kerrottu myös joukkueen johtajan sodanjälkeiselle menehtymiselle useita versioita – yksikään niistä ei ole painokelpoinen – todisteetta – jos sittenkään!

Joka tapauksessa on varmaa, että omiin osunut tuli jää mieltä painamaan oli kyse sodasta tai rauhan ajasta - niin kovaa miestä ei olekaan.

Ilmari Heinonen

Lähteet:

11./III/JR 56:n sotapäiväkirja 24.-27.11.1941

JR 56 historia

Ranikkotykkimies, Toimituskunta, Rannikkoty-kistön Upseeriyhdistys, Oy Länsi-Savon Kirjapaino Mikkeli 1974

Puolustusvoimat: ”Kaksoislataus 8.10.2003”, ”Läheltä piti” 1.4.2008 ja ”Maavoimat > Perustietoa. ”Kranaatinheittimistö”

Kahdeksannen elämän kynnyksellä – Uudenkau-pungin Janhua, Johanna Pakola, Uudenkaupungin merihistoriallinen yhdistys, Newprint Oy 2010

Haastattelut:

Matti Helle yliluutnantti (evp), taisteluväli-neupseeri (asemestari)/TurRtR 1960–1980-luvuilla – kranaatinheittimen panosjärjestelmä ja ”hinaajan ampuminen”, 20.3.2013,

Marko Sankala, ylil, osastoupseeri/SMMEPA - kranaatinheittimen häiriötilanteita ja ominaisuuksia, 20.3.2013,

Jussi Vikainen - sankaripatsaiden veistäjä

Jussi Vikainen -kirja



Jussi Vikainen ateljeessaan v. 1957.

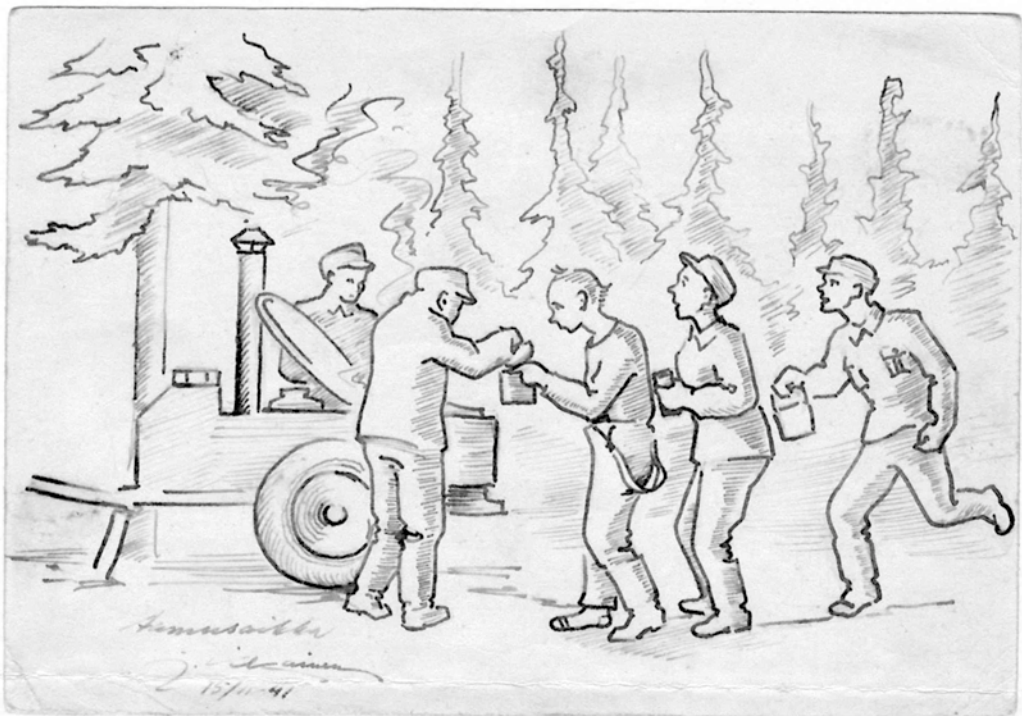
Sankarivainajille pystytetyt muistomerkit kirkkojemme hautausmailla puhuttelevat meitä voimakkaasti maamme raskaasta tiestä sodan vuosina 1939 - 1944. Ne kertovat sodasta ja sen tuottamasta tuskasta ja kärsimyksestä. Samalla ne kuitenkin monella tavalla valavat uskoa ja rohkeutta tulevaisuuteen.

Vehmaalaisille Jussi Vikainen (1907 – 1992) on tuttu ”oman kylän poika”. Hänen nimensä on tullut tunnetuksi

mm. hänen veistämiensä sankaripatsaiden kautta. Vuosina 1949 – 1956 hän suunnitteli 20 muistomerkkiä sodissa kaatuneiden muistoksi. Useimmat on hakattu Vehmaan punaiseen graniittiin, osa on valettu pronssiin. Patsaat sijaitsevat eri puolilla Lounais-Suomea.

Luomistyö vaati suuren sekä fyysisen että henkisen ponnistuksen.

Vikaisen patsaita:



Jussi Vikaisen piirros Eino Pihlajalle. Miehet olivat samassa "kämpässä" 9./JR 56:ssa. Eino Pihlaja on lähettänyt piirroksen vaimollen kenttäpostissa 21.11.1941. Piirros on ollut kehystettyinä Pihlajan kodissa ja oli myöhemmin pojalla Heikki Pihlajalla Turussa.

V.1949 Mietoinen, Rymättylä, Lokalahti, v. 1950 Yläne, Naantali, Kaarina, v. 1951 Mellilä, Säkylä, Karjala, Vehmaa, Nousiainen, Laitila, v. 1952 Uusikaupunki, Taivassalo, v. 1953 Turku, Muurla, v. 1954 Rauma, Kustavi, v. 1955 Kalanti ja v. 1956 Aura.

Jussi Vikainen, itse myös sotiemme veteraani, koki sodan todellisuuden talvisodassa JR 13:n ja jatkosodassa JR 56:n mukana. Hänen omat kokemuksensa sodan järkyttävistä tapahtumista ovat varmasti antaneet taiteilijalle omat lähtökohdat vaativalle luomisprosessille.

Jussi Vikainen ei ole muistomerkeissään ihannoinut koskaan sotaa, etusijalla ovat olleet rakastavat, surevat omaiset sekä usko tulevaisuuteen. Muistopatsaissa hän halusi myös kunnioittaa aseveljiään, joista moni jäi sodan tuli-

myrskyyn. Hänen oma veljensä koki sankarikuoleman.

Vehmaalaiset muistavat Jussi Vikaisen lämpimänä ja vaatimattomana ihmisenä, joka ei koskaan kerskaillut saavutuksillaan.

Vaikka sankaripatsasvuodet olivat raskaita ja voimia kuluttavia, hänen saavutuksensa myös muun kuvanveistotaiteen alalla ovat laajat ja kunnioitettavat. Jussi Vikainen sai monia julkisia tunnustuksia mm. Pro Finlandia mitali v.1966, professorin arvonimen v. 1987. Samana vuonna julkaistiin laaja kuva-teos hänen tuotannostaan.

Jussi Vikainen: "Taidetta on lähestyttävä nöyrästi, omat heikkoutensa ja vajavuutensa tuntien ja kuitenkin ylpeänä kutsumuksensa suuruudesta."

Asko Virtanen

Eläinlääkintälotta Inkeri Lehto:

Jos potilas ei toipunut, se pantiin lihoiksi ja syötiin

Inkeri Lehto (12.8.1919 – 28.8.2012) liittyi pikkulottiin pian sen jälkeen, kun tyttötyö Vehmaalla alkoi. Toiminnassa Inkeri Lehtoa kiehtoi ennen muuta sen monipuolisuus.

– Elvi Amberla oli tyttötyön kaikki kaikessa. Hän johti toimintaa ja piti huolen siitä, että me nuoret tytöt viihdyimme tekemistemme parissa. Muutama muukin ison talon emäntä oli meitä ohjaamassa ja myös heidän mukanaolonsa oli tärkeää. Leikkimielä oli mukana lähes kaikessa, mutta ihan vakaviakin asioita saimme tehdä.

– Liikuntaakin oli säännöllisesti ohjelmassa ja suoritimme mm. hiihto- ja kävelymerkkejä. Taidot kehittyivät

koko ajan, ja sitten kun pääsimme varsinaisiin lottiin, oli meillä jo hyvä pohjakoulutus ja valmius ruveta opettelemaan jonkin alan erikoistaitoja. Yleensä meitä oli kerhoillassa paikalla puolisen tusinaa, mutta kaikkiaan tyttö-osastossa oli jäseniä parisenkymmentä, kertoo Inkeri Lehto.

– Toiminta keskittyi luonnollisesti suojeluskuntatalolle, mutta syrjäkyliltä oli talolle pitkät matkat ja se rajoitti osallistumista. Monen tytön piti tehdä kotitilallaan aputöitä, ja ne menivät aina harrastushommien edelle, mikä tietysti sekä rajoitti osallistumista.

Vehmaan lottatyöt maksoivat itse kaikki harrastuksesta aiheutuvat kulut.

Inkeri Lehdon albumi



Kesällä 1939 Inkeri Lehto (kuvassa hanurin oikealla puolella) meni Kannakselle linnoitustöiden muonittajaksi. Tähän kuvaan on kirjoitettu "Kannas Kämärä 19 XI 39". Iloisista ilmeistä voi päätellä, että 30.11.39 alkanut talvisota oli vielä edessä. Kämärän asemalle tunnetun vehmaalaisjoukkueen 6./JR 13 miehiä oli siirretty jo lokakuussa 1939.

Eläinlääkintälottien päätyönä oli haavoittuneiden hevosten puhdistaminen. Hevosissa saattoi olla isoja, märkiviä haavoja, Inkeri Lehto on kertonut. Hän työskenteli mm. Muhoksen eläinlääkintäkenttäsairaalassa.

Puku neulottiin itse tai sitten tuttu ompelija sai valmistaa puvun.

– Mitään kurssitoimintaa ei meillä ollut, mutta muutamat kävivät kursseilla lähipitäjissä. Minä en ollut mukana yhdelläkään tyttökurssilla, mutta lottiin päästyäni olin kurssilla Hämeenlinnassa, missä vannoin lottalupaukseni, kertoo Inkeri Lehto.

Vehmaan ainoa eläinlääkintälotta

Inkeri Lehtoa kiinnosti eläinlääkintä ja niinpä hän kävikin alan kurssin ja sai eläinlääkintälotan pätevyyden.

– Minä olin ainut vehmaalainen, joka erikoistui eläinlääkintään. Kustavista oli kurssilla samaan aikaan Sirkka-Liisa Likitalo.

Kesällä 1939 Inkeri Lehto oli muonitustyössä Karjalan kannaksella linnoitustöissä.

– Olin tosiaan siellä ainoana vehmaalaislottana. Työtä riitti, sillä raskasta työtä tekevät miehet tarvitsivat kunnon ruokaa ja sitä piti olla riittävästi. Työtahti oli kova sekä miehillä että meillä muonittajilla. Aamulla tarjosimme aamupalan, päivällä tukevan lounaan ja töitten jälkeen päivällisen, jolla miesten piti pärjätä seuraavaan aamuun. Ilta-palojakin valmistimme, mutta emme muistaakseni säännöllisesti.

Vuonna 1942 Inkeri Lehto komennettiin Muhokselle eläinlääkintäkenttäsairaalaan. Sairastalleja oli useita, sillä Muhoksella lääkittiin suuri osa pohjoisen rintamilla haavoittuneista hevosista.

– Oli se iso kokonaisuus. Henkilökuntaa oli runsaasti ja oman leimansa



olemiseen toivat saksalaisotilaat, joita Oulun seudulla oli iso joukko, muistelee Inkeri Lehto.

– Meidän lottien päätyönä oli haavoittuneiden hevosten puhdistaminen. Hepoissa saattoi olla isojakin haavoja, jotka märkivät. Me pesimme ja puhdistimme haavoja, jotka yleensä olivat tosi pahannäköisiä. Muuta lääkettä ei käytössämme ollut kuin kuuma vesi ja puhdistusrätti. Eläinlääkäreitä Muhoksella oli useita ja heitä tarvittiin, sillä potilaita riitti.

– Suurin osa hevosista saatiin kuntoon ja lähetettiin joko takaisin rintamalle tai sitten kotirintamalle. Jos potilas ei toipunut, se lopetettiin, lyötiin lihoiksi ja syötiin. Niin yksinkertaista se oli!, kertoo Inkeri Lehto hymyillen.

– Ilmapiiri Muhoksella oli hyvä. Ikävä ei päässyt mieleen tulemaan, sillä suhtautuminen jokaiseen kanssaihmiseen oli hyvä ja välitön. Tunsimme, että kuulumme yhteen.



Vehmaalaislottia lähdössä jonnekin Lottakahvilan edestä (jää kuvasta vasemmalle) ilmeisesti v. 1942. Inkeri Lehto 2. vas. Kuvasta tunnistettu lisäksi 4. vas. Kaarin Aulanen, myöh. Pihanperä, Kaija Aulanen myöh. Loutti, Eeva Aaltonen ja Iines Vihriä (lakki päässä). Vas. alhaalla Lottakahvilan edessä vehmaalainen Hannes Jalonen morsiamineen.



Lotta-Svärd –järjestön lakkauttaminen marraskuussa 1944 oli kova isku myös Inkeri Lehdolle.

– Olihan se kova isku, mutta jotenkin olin syksyn mittaan hengessäni valmistautunut siihen, että toiminta lopetetaan. Ison aukon lopettaminen jätti jälkeensä. Vinkkilässä oli vuosia toiminut lottakahvila Valtaharjun talossa.

– Kahvila oli auki kautta vuoden ja sitten kun se kerran lopetettiin, tuntui se kummalliselta. Olimme niin tottuneet siihen, että lottakahvila on ja pysyy ja me teemme siellä työtä, kukin vuorollaan, sanoo Inkeri Lehto, vuonna 1942 toisen luokan Vapaudenmitalilla palkittu eläinlääkintälotta.

Markku Vainio

Kenttäsairaalaan hoitajaksi halunneen Eila Simolan tie vei Syvärin luostarille saakka

Mynämäellä vuonna 1924 syntynyt Eila Simola hankki itselleen lääkintälotan koulutuksen jatkosodan alussa. Hyvän koulutuksen saanut 17-vuotias nuori nainen oli



Eila Simola

harjoittelijana eri sairaaloissa kaksi vuotta, viimeksi Uudenkaupungin sotasairaalassa.

– Sitten halusin päästä aivan uusiin oloihin kokemaan jotain uutta. Anoin siirtoa kenttäsairaalaan ja anomukseni hyväksyttiin. Komennuspaikaksi tuli kaukana Aunuksessa sijaitseva Syvärin luostari ja siellä ollut 5. Divisioonan eli Ilvesdivisioonan kenttäsairaala, kertoo vehmaalaistunut Eila Simola.

– Läksin varhain kauniina loppukevään aamuna 1944 pyörällä kotoani seitsemän kilometrin päässä olevalle rautatiepysäkille. Kukkivien tuomien huumaava tuoksu täytti ilman.

Junamatka sujui hyvin aina Aunuksenkaupunkiin eli Aunuksenlinnaan saakka.

– Jo Suomen puolella huomasin, että rautateillä oli kova liikenne ja ihmiset vaikuttivat kiireisiltä ja huolestuneilta. Kuulin, että sotilaiden lomia oli peruttu. Ymmärsin sotilaiden katseista, että jotain normaalista poikkeavaa oli tapahtumassa. Jossain vaiheessa myöhemmin

sain kuulla, että puna-armeija oli päässyt läpimurtoon Kannaksella. Tajusin, että kohtalo oli heittänyt minut kenties elämäni vaikeimpaan vaiheeseen.

Tilapäisrataa pitkin Syvärille

Aunuksenlinnaan saakka Eila Simolan matka sujui hyvin. Junaa ei ahdisteltu ilmasta, vaikka vihollisen koneita olikin runsaasti liikkeellä. Etenkin maataistelukoneita.

– Itse kaupunki jäi muistiini hökelimäisenä harmaana kylänä. Kaikki rakennukset olivat alakuloisen harmaita hirsitaloja tai muuten puusta rakennettuja talontapaisia. Vaikutelma ei innostanut, mutta elämä kaupungissa vaikutti vilkkaalta, eikä ihme, olihan kaupunki sen suunnan tärkein huoltokeskus, ja siellä oli paljon suomalaissotilaita, kertoo Eila Simola.

Aunuksenlennasta matka jatkui pitkin Syvärin asemalle vievää tilapäisrataa.

– Se vaihe matkasta oli vaivalloista menemistä. Vähän väliä juna pysähtyi ja me matkustajat juoksimme ilmasuojaan metsään. Vaikutti siltä, että junamme oli mieluisa saalis vihollisen lentäjille. Monta kertaa saimme kipaista metsään suojaan, mutta onneksi ei mitään tapahtunut. Osumia ei tullut, eikä kukaan loukkaantunut.

Syvärin asemalta loppumatka luostariin taittui autokyydillä. Suuri sairaala toimi munkki Aleksanteri Syväriläisen vuonna 1506 perustaman luostarin, Pyhän Kolminaisuuden luostarin, suojissa.



Syvärin luostari, jonka sotasairaalassa Eila Simola työskenteli lottana kesällä 1944.

– Luostari oli luonnonkauniilla paikalla. Alkukesän vehreys oli kukkeimmillaan ja ilokseni sain nähdä, että täälläkin kukkivat tuomet ja antoivat huumaaavan tuoksunsa täyttää ilman ihan kuin muutama päivä aikaisemmin kotona.

– Heti sain tuta, että työni sairaalassa oli vaativampaa kuin Uudenkaupungin sotasairaalassa. Joukossa oli paljon pahasti haavoittuneita potilaita ja sidokset olivat isoja ja vaativia. Ensimmäisinä päivinä ei ollut vielä potilasruuhkaa, mikä auttoi minua tottumaan uuteen työhöni.

Etulinjaan oli luostarilta lyhimmillään matkaa vain runsas neljä kilometriä. Vihollinen tiesi, että suomalaisilla oli luostarissa Aunuksen suunnan suurin kenttäsaarala ja tulitti siksi usein maataistelukoneillaan ja hävittäjillään luostarin rakennuksia.

– Sinä lyhyenä aikana, jonka olin luostarissa, tulittivat viholliskoneet usein rakennuksia. Maataistelukoneiden tykkien ammusuihkut ja hävittäjien konekiväärisuihkut takoivat kiviseiniä,

mutta sen kummempaa vaikutusta ei niillä ollut.

Suurhyökkäys ajoi sairaalan evakkoon

Vihollinen aloitti suurhyökkäyksensä Syvärillä aamulla 21. kesäkuuta 1944 Lotinapellon tasalla. Se oli puolustajaan nähden monin verroin ylivoimainen. Massansa ja loputtoman tulivoimansa turvin se pääsi yli Syvärin ja pakotti suomalaiset jättämään asemansa.

Kenttäsaaralaa ruvettiin onneksi tyhjentämään muutama päivä ennen suurhyökkäyksen alkua. Potilaat ja henkilökunta vietiin Lamperoon, jonne vuotta aikaisemmin oli valmistunut tilava parakkisairala.

– Kesäkuun 19. päivä kello 13 lähti Syvärin luostarilta viimeinen suomalainen linja-auto potilaineen ja hoitajineen. Lähtö ja matkanteko ei ollut helppoa. Vihollinen ahdisti koko ajan ilmasta. Maataistelukoneita tuli mahtavina aaltona ja niitten pikatykit paukkuivat yhtenä, mutta ihme ja kumma pääsimme ehjinä perille. Kovasti pelkäsimme Mäkriän aseman seuduilla, sillä

meitä oli varoitettu, että juuri Mäkriän asema oli viholliskoneiden erityisessä suosiossa. Mukana kulkeneen oman it-patterimme torjuntatuli auttoi meitä ratkaisevasti.

– Lamperossa näkyi suurhyökkäyksen vaikutus, sillä potilastulva kasvoi päivä päivältä. Vaikka sairaala oli suuri, eivät läheskään kaikki haavoittuneet mahtuneet sisälle. Osa potilaista sai tyytyä odottamaan leikkausvuoroaan ulkosalla paareilla maaten. Autoimme heitä parhaamme mukaan.

Lamperossa kenttäsairaala sai toimia vain muutaman päivän, sillä vihollinen teki ”yllättävän” maihinnousun Tuulokseen 23. päivänä kesäkuuta ja sai vahaassa kolmessa tunnissa haltuunsa noin kolme kilometriä leveän ja puolisen kilometriä syvän sillanpään. Pahinta oli, että sillanpää katkaisi Laatokan rantoja myötäilevän Salmista Aunukseen vievän maantien, joka oli joukkojemme päähuoltoreitti. Aivan maantien tuntumassa kulkenut rautatiekin jäi sillanpäässä vihollisen haltuun.

– Tilanne oli vaikea, mutta onneksi kevään aikana oli Sääntämässä alkaen raivattu uusi tienpohja, jota pitkin mekin pääsimme turvaan Lamperosta. Ellei sitä tieuraa olisi ollut, olisi tilanne ollut täydellinen katastrofi kaikille Aunuksesta vetäytyville joukoillemme, korostaa Eila Simola.

Lamperosta kenttäsairaala siirtyi Salmiin. Sairaala perustettiin Salmin rajavartioston tiloihin.

– Taisimme olla Salmissa vain muutaman päivän, sillä tilanne paheni päivä päivältä ja taistelut lähestyivät aluetta,

millä olimme. Niinpä sairaala ja potilaat pakattiin taas autoihin ja matkasimme Sortavalan lähellä olevaan Läskelään. Matkaa oli noin 80 kilometriä. Meidät ohjattiin uuteen kansakouluun, josta tuli 26. Kenttäsairaalan toimipaikka kahden kuukauden ajaksi. Läskelässä oli työpaineemme pahimmillaan.

– Heinäkuun kahden ensimmäisen viikon päivät olivat pahimmat. Vihollinen oli edennyt U-aseman tuntumaan ja yritti rajusti murtaa viimeisen puolustuslinjamme. Siinä se ei onnistunut, vaan menetti tuhansia miehiä. Myös omat menetyksemme kaatuneina ja haavoittuneina olivat isot. Yötä päivää toivat sairasajoneuvot haavoittuneita sairaalaamme. Läheskään kaikki eivät päässeet heti sisätiloihin. Potilaat odottivat pihamaalla kärsivällisesti pääsyä sisälle ja hoitoon. Kaikki eivät koskaan päässet sisälle hoitoon. Niin pahasti haavoittuneita potilaita oli paljon. Lääkärit ja hoitajat ylittivät useana päivänä itsensä auttaessaan väsymättömästi potilaita.

– Läskelässä olimme aselevon tuloon 4.9. saakka. Syyskuun puolivälissä siirryimme nykyisen rajan länsipuolelle Punkaharjulle. Siellä kenttäsairaala sijoitettiin Takaharjun parantolan tiloihin.

– Oli tullut rauha, mutta minut täytti kumma alakulon tunne. Maailmanmeno huolestutti ja pian joutuisin riisumaan rakkaan lottapukuni, sillä kerrottiin, että järjestömme lakkautettaisiin. Miksi, takoi aivoissani...tunsin itseni ihmeellisen vanhaksi, vaikka elämän piti vastaa alkaa. En ollut vielä täyttänyt 20 vuotta, sanoo Eila Simola hiljaa.

Markku Vainio

Rintamalotta Lydia Niemisen tarina

Lydia (Lydmila) Nieminen syntyi rajantakaisen Metsäpirtin Vaskelan kylässä vuonna 1916 kahdeksanlapsisen perheen nuorimpana. Lapsuus ja ensimmäiset vuodet kuluivat pienviljelijäperheen päivittäisissä askareissa.

Talvisodan alkamispäivänä kaikki muuttui kertaheitolla. Kylän väki lähti pois sodan jaloista ja Lydia pyydettiin oman koulun tiloihin muonituslotaksi. Koululla oli vapaaehtoisia ruotsalaisia sotilaita. Hän pääsi vielä poikkeamaan kotonaan ja päästi eläimet vapaaksi, koska oman kylän pojat oli määrätty polttamaan kaikki kylän rakennukset.

Talvisodan ajan hän sitten palveli muonituslottana Pyhäjärvellä ja Saprunkoululla, jonne oli sijoitettu pataljoonan esikunta. Kun talvisota päättyi, hänet siirrettiin Käkisalmeen.

Välirauhan aikana Lydia Nieminen siirtyi Rantasalmelle Parkun kartanoon ja sitten Ruokolahdelle, jossa oli Turun puolen vakinaisia poikia. Lydia siirtyi vielä Puumalaan.

Jatkosota alkoi jo lähestyä ja kaikki miehet olivat taas rajalla ja lottien aika tuli pitkäksi. Kun paikalla kävi puhtaiden vaatteiden hakija kuorma-autolla, niin kuljettaja pyysi tyttöjä ajelulle. Sotatoimet olivat kuitenkin taas alkaneet ja auto joutui tulituksen kohteeksi. Tytöt joutuivat pakenemaan metsään.

Muonituslotat siirtyivät Karhumäkeen. Paikka oli Selkinkylä, jossa oli viestiporukkaa. Karhumäessä sitten oltiinkin pitkään ja vasta kun naapurin suurhyökkäys oli alkamassa lähdettiin koti-Suomen puolelle ensin Joensuuhun ja sitten Varkauteen, jossa Lydia työskenteli kenttäkeittiössä.

Näin siis nuori neitonen joutui viettämään kaikkiaan viisi vuottaan erilaisissa sodan tapahtumissa.

Kotiuttamisen aikana Lydia siirtyi Suonenjoelle, jonne osa omaa suurperhettä oli jo siirtynyt.

Metsäpirtin evakkojen uusi kotikunta oli sitten Vehmaa ja Lydiakin äitinsä ja veljiensä kanssa tuli Vehmaalle. Isä oli kuollut juuri ennen talvisodan alkua. Sijoituspaikkana oli ensin Karintaka ja sitten Kaukola.

Kolmekymppinen Lydia tapasi Kaarlo Niemisen ja avioitui perustaen perheen, johon syntyi kolme lasta. Lisäksi perheeseen kuului 3-vuotias poika Kaarlون edellisestä avioliitosta. Hänen äitinsä oli kuollut.

Kun keväisenä iltapäivänä teemme tätä haastattelua kauniissa Lydian Tuulikallion kodissa, täytyy kiittää häntä arvokkaasta elämäntaipaleesta rintamalottana ja – evakkotaipaleen jälkeen – ahkerana pienviljelijätilan emäntänä.

Immo Jalava

Kirjoitus julkaistu Varsinais-Suomen sotaveteraanipiirin joululehdessä v. 2003.



Muistikuvia Vehmaalle sijoiteuista sotavangeista

Kari Puttaa ja Lassi Alastalo kertovat seuraavassa muistikuvia Vehmaalle sijoitetuista sotavangeista. Puttaan kuvaus perustuu Aapo Puttaan (s. 1929) ja Jouko Laineen (s. 1933) kertomuksiin.

Aapo Puttaan muistin mukaan Vehmaalle tuli sotavankeja ojanperkaustöihin v. 1942. Lallisiin oli sijoitettu noin 20 vankia, jotka asuivat vanhassa puimalassa. He perkasivat maatalousoppilaitoksen ja Lallisten lähtevää ojaa.

Jouko Laineen muistin mukaan he saivat ruokatarvikkeet, mutta valmistsivat ateriansa itse. Vankeja vartioi vanha nostoväen mies. Eivät vangit välttämättä vartijaa olisi tarvinneet, mutta vartijalla oli kuitenkin pistooli.

Himoisissa oli noin 20 – 30 vankia, jotka asuivat Perkiöntien varrella Laurenin torpassa. Täällä perattiin Himoistenlahteen laskevat Marjavuorenoja ja Katinkarinoja. Heidän työnjohtajanaan ja päällysmiehenään toimi ojankaivaja Oskar Luoto. Majapaikan ovet piti olla lukittu ja ikkunoissa piikkilankaa.

Poika oravakaupoilla vangin kanssa

Aapo Puttaa muisteli, että Laurenin torpassa asuvat vierasmaalaiset kiinnostivat häntä ja joskus vapaa-aikoina tuli siellä käytyä.

Vangit olivat löytäneet oravan pesän, ja yksi heistä oli ottanut poikaset kasvatettavaksi itse kyhäämäänsä häkkiin. Aapo tiedusteli, josko tämä suostuisi myymään oravanpojat. Kaupat syntyivät, jos Aapo tuo vähän kessun lehtiä miehille.

Kessut ja häkki mukanaan Aapo meni kauppoja tekemään, mutta oravanpojat olivatkin jo kasvaneet ja tulleet vikeliksi, niin että siirrettäessä uuteen häkkiin karkasivat sen tien.

Lassi Alastalo



Maaseudulle sijoitetut sotavangit osoitettiin aluksi lähinnä ojanperkaustyöhön. Tällaisilla työvälineillä kaivettiin ojat siihen aikaan.

Se toki harmitti kovin, mutta lopulta hän kuitenkin jätti kessut vangille.

Vangeista osa maataloihin

Vuonna 1943 ahkerimmat ja mukavimmat vangit pääsivät maalaistaloihin töihin; laiskat ja muuten epäsojivat lähetettiin takaisin vankileireille.

Inkuristen Kiimalaan tuli kaksi vankia. Alexander kutsumanimeltään Sas-



*Maataloissa vangit majoitettiin erilaisiin rakennuksiin, kuten Laillisissa puimalaan, Kii-
malassa renkitupaan ja Pyölin tilalla ns. nikkarintupaan, josta kuvamme. Majapaikkojen
ikkunat piti varustaa piikkilangoon ja ovet putää lukittuina.*

ka oli kotoisin Kronstadtista. Dimitri, kutsumanimeltään Mitja oli puolestaan kotoisin Valko-Venäjältä läheltä Minskiä. Saska oli pitkä ja komea mies ja Mitja lyhyempi ja tukeva.

Kiimalan vangit asuivat pää-
raken-
nuksen renkituvassa, jossa ovien piti
öisin olla lukittu ja ikkunoissa piikki-
langat. Erään kerran vankitarkastaja oli
huomauttanut, että piikkilankaa oli liian
vähän ja sitä oli lisättävä.

Vankien olisi pitänyt syödä eri pöy-
dässä kuin talonväki, mutta muutaman
viikon päästä he söivät samassa pöydäs-
sä talonväen kanssa, eikä oviakaan enää
pidetty lukittuna.

Hyviä työmiehiä

Molemmat olivat ahkeria ja hyviä
työmiehiä ja omalla alallaan taitavia.
Saska oli remonttimies. Talossa oli yksi-

piippuinen hanallinen haulikko, joka ei
toiminut. Saska kertoi, että hän on kor-
jaillut aseita, ja alkeellisia työvälineitä
käyttäen hän sai haulikon toimimaan.

Kerran kyläteurastaja Eino Mäkinen
tuli teurastamaan sikaa. Nahasta oli
kova pula ja sika päätettiin nylkeä,
että saataisiin nahkaa. Mäkinen ei ollut
ennen nylkenyt sikaa ja hommasta ei
meinannut tulla mitään. Mitja kysyi,
saisiko hän yrittää. Mäkinen antoi puu-
kon Mitjalle ja hetken päästä sika oli
siististi nyljetty.

Seipäällinen laihoa kuormaan

Elonkorjuutoissa työväestä oli kova
pula ja Aapo oli ajamassa hevosta ja
ottamassa vastaan laihoa, jota seipäältä
kuormaan laitettiin. Saska heitti seipäil-



Pyölin tilalla ojankaivussa olleet vangit keksivät viedä karjakeittiön entisen padan ojan varteen ja keittivät siinä järvestä ojaan tulleita kaloja. Sama pata on 2000-luvulla kukkien kasvualustana.

tä laihoa kyytiin, ja vahvana miehenä puoli seivästä ja joskus koko seipäällisen kerralla.

Aapo sanoi Saskalle, että älä heitä niin paljon kerralla. Huumorimiehenä Saska rupesi antamaan muutaman oljen kerrallaan ja sanoi: ”Sinun pitää kasvaa, että jaksaa ottaa enemmän kuin kolme olkea kerrallaan”.

Vangit olivat Kiimalassa sodan loppuun asti, kunnes vankien palauttaminen alkoi. Lähdön hetkellä mielet oli apeat, kun he pelkäsivät, mitä tapahtuu palauttamisen jälkeen.

Reino Puttaa oli haavoittumisen jälkeen kotona toipumislomalla asepuvussa. Talonväkeä hyvästellessään oli Mitja Reinon kohdalla tehnyt asennon ja vetänyt käden lippaan sanoen ”Näke-miin herra alikersantti”.

Kari Puttaa

Sotavankeja Pyölin tilalla

Sodan aikana Vehmaalle sijoitettuja vankeja oli myös Eino Luotosen isännöimällä Pyölin tilalla.

Vangit olivat samanlaisissa ojanperkaustöissä kuin useimmat muutkin Vehmaalle sijoitetut.

Miehiä oli viisi. He asuivat tilan talousrakennuksessa olevassa ns. nikkarituvassa, jossa on oma tulisija, hella.

Määräysten mukaan huoneen ikkuna oli varustettu piikkilangoilla, ja ovi piti

olla lukittavissa yöksi.

Vankien vartiointiin kuului, että työssä ollessa piti olla aseistettu vartija. Miten lie sääntöä noudatettu, kun ajan mittaa huomattiin, etteivät vangit mihinkään halunneet lähteä.

Eräänkin kerran, kun oltiin lähdössä talon peltotöihin, joku vangeista huomasi puutteen, että aseistettu vartiointi puuttui, ja alkoi toistaa: ”vintovka, vintovka”, tarkoittaen kivääriä.

Toki vankien sijoittamista ja valvontaa käytiin myös tarkastamassa, joten vankien omakin etu oli, ettei talosta tarvinnut lähteä leirille.

Pyölissä asuvat vangit perkasivat Kultajärven kuivatusojaa. Kevätaikaan runsaan veden myötä alkoi järvestä tulla kaloja virran mukana. Kekseliäinä miehinä vangit saivat luvan ottaa talon karjakeittiön entisen isokokkoisen padan, ehkä pari sataa litraa vetävän. Sen he

kantoivat ojan partaalle metsään ja siinä keittelivät tuoretta kalaa syötäväksi.

Lassi Alastalo

Iso-Hermulassakin viisi vankia

Iso-Hermulassa oli sodan aikana myös viisi sotavankia samaan aikaan kuin muissakin Vehmaan taloissa sijoitettuna maataloustöihin ja valtaajaa perkaamaan.

– Vangit asuivat renkituvassa. Yhden nimi on jäänyt mieleen: Dimitri. Hänellä oli tapana istuskella iltaisin uunin

kupeessa ovensuussa, muistelee Mirja Vähämiko, joka silloin oli pikkutyttö.

Mirja tapasi käydä vankeja katso-massa ja mieltä lämmittää vieläkin se, että vangeilta sai joskus palan sokeria. Heillä kun oli Suomessa samat elintarvikekortit kuin muillakin, myös sokeriin.

Vankien asuinsija oli määräysten mukaan varustettu piikkilangoin ja lukoin, tosin lienee lukitseminen ajanmittaa jäänyt vähemmälle.

Yhtenä kesäpäivänä oli vankeinhoi-dontarkastaja tullut Vehmaalle ja liikkui polkupyörällään Himoissa, kaikissa taloissa, joihin vankeja oli tullut.

– Huruisten emäntä, Lyyli Kaskinen soitti pikaisesti Hermulaan, että tarkas-taja oli liikkeellä ja onko asiat kunnossa,

Mirja Vähämiko kertoo.

Eipä ihan ollut vaaditulla tasol-la, sillä yksi vangeista oli Vehmas-salmessa ongella talon veneellä!

Viisivuotias Mirja lähetettiin nopeimpana juoksijana hakemaan äkkiä vanki takaisin. Kovasti huitomalla ja huutamalla, ties millä kielellä Mirja sai kuin saikin miehen takaisin juuri ajoissa, tarkastaja pyöriin kun oli käynyt Inkuristen kautta.

Hermulan emäntä laittoi van-geille samaa ruokaa kuin omalle väelle, mutta makutottumukset olivat venäläismiehillä tietysti vä-hän erilaiset. Erään kerran vietiin renkitupaan ohravelliä.

– Sitä miehet eivät suostuneet syömään, sanoivat sen olevan ”sikuruokaa”. Varmaan muistutti heillä sioille tehtyä rehua, Mirja kertoo.

– No, pata tuotiin takaisin. Seuraavana päivänä oli tarjolla pannukakkua, tehty siitä eilisestä ohravellistä. Pannukakku miehille

Mirja Vähämikon kokoelma



Iso-Hermulassa sodan aikana työssä olleet ns. Uhtuan pojat vas. Remsu, Lesonen ja Malinen



Ns. Uhtuan poika Jegor (Yrjö) Remsu oli Suomen armeijassa HeimoP 3:ssa. Palautusmatkalla Neuvostoliittoon hän pääsi pakenemaan ja siirtyi ilmeisesti Ruotsiin

maistui, vaikka päätteeksi heille kerrottiin sen olleen sitä ”sikuruokaa”.

Hermulan kohdalla vankiasiaan antoi voimakkaan lisäsävyyn se, että talon isäntä Paavo Saarinen oli itse ollut puna-armeijan vankina talvisodassa. Sydämen sivistystä ja vahvaa inhimillisyyttä osoittaa se että, venäläisvankeja kohdeltiin tasavertaisina ihmisinä, vaila kostonhenkeä .

Ns. Uhtuan poikia myös maatioilla

Iso-Hermulaan saapui 13.8.1942 ns. Uhtuan poikia. He olivat suomenkielisiä siviilejä ja olivat täällä sijoitettuna ja ns. työvelvollisia; eivät ollenkaan vankeja.

Hermulassa olleet miehet olivat sukunimiltään Remsu, Lesonen ja Malinen.

Miehet tekivät kaikkia maatilantoita, syksyllä saavuttuaan heti sadonkorjuu-

ta, myöhemmin kyntöä ja talvella mm. klapeja.

Mirja Vähämiko, silloin Saarinen, oli hyvissä väleissä miesten kanssa. Erityisesti Remsu oli lasten suosikki.

Pettymys oli valtava kun yhtenä aamuna Remsu ja muut miehet olivat poissa. Kauan kaipasi Mirja ystäviään.

Vasta isänsä Paavo Saarisen jäämistössä olleesta päiväkirjasta sai hän lukea 3.12.1942 kohdalta:

”Aamulla vein Uhtuan pojat Vinkkilän asemalle”. *[Joutuivat ehkä rintamalle, toimittajan huomautus.]* Sodan päätyttyä miehet määrättiin palautettaviksi Neuvostoliittoon.

Myöhemmin saatiin tietää, että Turussa oli Remsu onnistunut pakenemaan, josta todisteena kauan jälkeen päin 1950-60 luvulla saapui Hermulaan kirje Remsulta ”täältä jostakin”, Ruotsin postimerkillä varustettuna. Hänen nimensä on myös netistä löytyvässä sisäministeriön v. 1950 tiedotteessa, jossa henkilöitä vaaditaan palautettavaksi Neuvostoliittoon. Remsu oli jo turvassa Ruotsissa

**Lassi Alastalo
Kari Puttaa**

Vangit huomattiin kotirintamalla

Suomalaiset ottivat jatkosodan aikana 64 000 sotavankia. Miesten ollessa sodassa maatioilla oli puutetta työvoimasta. Siksi sotavangeja alettiin sijoittaa maaseudulle töihin.

Vanhempieni sota-ajan kirjeenvaihdossakin on muutamassa kohdassa mainintoja vangeista.

Jo syksyllä 1941 isäni veli Paavo kirjoitti äidilleni pohtien ruokapulaa:

”29.9.1941 - - - Me olemme usein täällä keskustelleet, että kuka ruokkii



Neuvostoliittolaisia vankeja tarkastetaan rintamalla.

ne ryssät, joita joka päivä saadaan vangiksi. Niitä on jo paljon enemmän kuin viime sodan aikana ja silloinkin niitä oli tarpeeksi paljon.”

Aivan Vinkkilän aseman lähellä asuneella äidilläni oli hyvä näköyhteys aseman tapahtumiin. Elokuussa 1942 hän kirjoitti isälleni:

”Kotona 13.8.1942 - - - Tänään tänne tuotiin aamujunalla vankeja noin kuutisenkymmentä miestä. Ne oli aika siisteissä puvuissa, sama malli jollaiset on täällä [suojeluskunnan] poikaosastolaisilla. Kaikilla niillä oli valkoinen nauha käsivarressa, jossa luki jotain siihen tyyliin ”olemme heimoveljiänne inkeriläisiä”. Saa nähdä osaako isännät kohdella heitä ’veljinä’ ”.

Kun sota jatkui ja jatkui, äidin suhtautuminen neuvostoliittolaisiin oli kesällä 1944 selvästi kriittisempi:

”Vinkkilä 18.7.1944 - - - Tänne tuotin taas niitä ryssiä eilen. En ole koskaan tuntenut sellaista suuttumusta niitä kohti, kun nyt katsoessani niitä. Ajattelin että tuollaisia vihollisia tuodaan tänne, omat miehemme ei pääse ennen kun raadeltuina ja valkoisissa arkuissa. On

se elämä niin murheellista ja ties’miten niitä suomalaisia vankeja kohdellaan, sillä onhan se Karjalan siviiliväkikin joutunut niiden raakuuksien kohteeksi viime aikoina.”

Elokuussa 1943 äiti kirjoittaa isälle kuvaillen vankien ”päälysmiestehtävää”:

”Vinkkilä 16.8.44 - - - ”Olen tällä viikolla ollut nämä päivät tuolla alikers Saarisella poimimassa marjoja. - - - Hän Into [Saarinen] on itse sitten niin tointa täynnä, kun hän on jokin sellainen vankien päälysmies. Hänellä on huolehdittavana noin 20 ryssää, ja on ne majoitettuna siihen Tammin [Vinkkilän Männistö] rakennuksiin ja käyvät ne jotain ojia kaivamassa päivisin.”

Sodan päätyttyä äiti lienee kirjoittanut sotareissulla vielä olleelle isälle jotakin junalle Vinkkilästä lähetetyistä vangeista. Kirje ei ole tallessa, mutta isä kirjoitti vastauskirjeessä:

”Täällä, 12.10.44 - - - Kyllä niitä vankejakin sielläkin sitten oli jos niin paljon lähti.”

Matti Jalava

Omavaraistalous tärkeätä sodan aikana

V. 1923 syntynyt Heikki Riittiö lähti jatkosotaan v. 1942 alkupuolella. Näin hänellä oli muistoja myös sota-ajan kotirintamalta. Niistä hän kirjoitti v. 2005. Riittiö kuoli v. 2010.

Jo syksyllä 1939 tuli epäily, että jotain outoa oli tekeillä valtakunnassa. Miehet kutsuttiin ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Armeijan käyttöön otettiin myös hevosia. Useimmiten talosta otettiin parhaat työhevoset. Jäljelle jäivät varsat ja opettamattomat hevoset, joiden kanssa oli pärjättävä maatalouden töissä. Luovutettavilla hevosilla piti olla mukana hyvät varusteet: toimivat kärryt, hyvät ja vahvat työvaljaat sekä peite

hevosien suojaksi. Lisäksi hevosella piti olla matkaeväät.

Siinä vaiheessa alkoi olla jo hiukan pulaa niistä elintarvikkeista, jotka hankittiin kauppaliikkeistä. Varsinkin kahvi ja sokeri alkoivat liikkeistä loppua. Osaltaan ihmiset itse aiheuttivat tämän pulan, kun elintarvikkeiden loppumisen pelossa kaupassa käydessään ostivatkin yhden paketin sijasta kaksi pakettia.

Nämä olivat kuitenkin pieniä murheitä siihen verrattuna, mitä oli tulossa. Elettiin marraskuun 30. päivää 1939. Olimme isäni kanssa suorittamassa syysteurastusta, kun äitini tuli ilmoittamaan, että Suomi on joutunut so-

Heikki Riittiön albumi



JR 56:n 9. komppanian vehmaalaismiehet, kirjoittaja Heikki Riittiö (vasemmalla), Hannes Jalonen ja Matti Heikkilä. Kuva otettu Karhumäen suunnalla 1943.

*Tupakasta oli pu-
laa ja "tallin takana"
viljeltiin kessua tu-
pakan korvikkeeksi.
Kuvassa vain sota-
toimialueella myyty
Työmies-aski.*



taan Neuvostoliiton
kanssa.

Tällöin elettiin omavaraistalou-
dessa. Omaan käyttöön oli kasvatettu
possu, vasikka tai muu eläin. Syys-
talvella, yleensä joulun alla, suoritettiin
teurastukset. Teuraista otettiin kaikki
hyötykäyttöön. Eläimen verestä tehtiin
kotimakkaroita, jotka kypsytettiin
leivinuunissa.

Sisäelimet keitettiin ja käytettiin
ruuaksi. Osa suolista käytettiin koti-
makkaroiden valmistukseen, loppuista
suolista sekä mahalaukusta keitettiin
saippuaa.

Varsinainen ruho paloitetiin ja säilöt-
tiin. Lihan piti säilyä syöntikelpoisena
seuraavaan syysteurastukseen asti.
Joka talossa oli ns "suolastiinu", joka
oli paksusta laudasta tehty, laakea
puuastia. Kooltaan se oli niin suuri, että
esimerkiksi teurastettu, paloitetu sika
mahtui siihen kokonaan.

Suolaaminen oli sen ajan säilömis-
menetelmä. Tiinuun laitettiin niin paljon
vettä, että lihat peittyivät. Suolaa lisät-
tiin lähes säkkikaupalla. Seuraavana
vuonna, kun viimeisiä lihapaloja tiinus-
ta ongittiin, ei soppaan varmaankaan
tarvinnut suolaa lisätä.

Talvisota oli lyhyt, mutta sitä seu-
rasi jatkosota. Kansa oli ehtinyt sii-
nä vaiheessa köyhtyä. Esimerkiksi
polkupyörä oli ainoa kulkuväline. Jos

pyörästä puhkesi kumi, se paikattiin
paperinarulla.

Kaikki vastaavanlaiset käyttöta-
varat olivat Kansanhuollon valvon-
nassa. Uusia sai, jos niitä sattui olemaan
varastossa ja asiakkaan katsottiin niitä
tarvitsevan.

Myöskään uutta vaatetavaraa ei ollut
saatavilla. Jos vaatevarastoon tarvitsi
täydennystä, se piti hankkia käytet-
tynä. Kauppaliikkeistä juhlavaatteita ei
löytynyt lainkaan, mutta kaupungeissa
oli ns. jobbareita, joilta voi hankkia
tavaraa suurella rahalla ja pitkällä to-
imitusajalla.

Kotona leivottua, oman pellon viljas-
ta tehtyä leipääkään ei saanut rajoituk-
setta syödä. Jokaisella oli leipäkortti,
jossa oli kupongeilla merkittyinä kunkin
käyttöoikeus.

Myös tupakkamiehet kärsivät niuk-
kuudesta. Paperossit, Työmies ja
Saimaa, lähetettiin sodassa oleville
miehille. Kotona otettiin käyttöön ns
"tallin takana kasvatettu", suurilehti-
sestä kasvista kuivatettu ja rouhittu
piipputupakka.

Heikki Riittiö

*Kirjoitus julkaistu Varsinais-Suomen
sotaveteraanipiirin joululehdessä v.
2005.*

Mun isänmaa – Ester Kaskisen mietteitä

*Raja railona aukeaa,
edessä Aasia - Itä.
Takana länttä ja Eurooppaa,
varjelen vartija sitä.*

*Takana kaunis isänmaa
kaupunkein ja kylin.
Sinua poikas puolustaa
maani aarteista ylin*

Tätä ylintä aarretta, vapaata maata, meillä on ollut ilo omistaa ja asua 62 rauhan vuotta. Olen kiitollinen siitä, että olen saanut varttua ja elämässäni toimia isänmaata arvostavassa elinympäristössä.

Jo paljon ennen syntymääni isäni osallistui nuorena poikana vapaaehtoisesti kansalaissotaan, jota aikaisemmin kutsuttiin vapaussodaksi. Sotilaspassissa on merkinnät Kyröskosken ja Epilän taistelupaikoista. Ehkä tämä kokemus nuorelle pojalle oli niin koskettava, ettei hän koskaan siitä kertonut. Hän osallistui myös talvi- ja jatkosotaan.

Sen vaan muistan lapsuudesta ja nuoruudesta, kun radiosta tuli maininta Sotamarsalkka Mannerheimistä - isä itki. Mannerheim oli hänen sotiensa aikainen ylipäällikkönsä, kunnioituksensa ja arvostuksensa kohde.

Kouluikäni vartuttuani opettajani Eevi Suomi-Mattila perusti Kalannin Lotta-Svärd yhdistykselle pikkulotat. Hänen johdollaan toiminta alkoi vilkkaana. Ompelimme pikkulottapuvut. Oli kotitalous-, ensiapu- ja käsityökurseja. Monet, monet isänmaalliset juhlatilaisuudet järjestettiin.

Ohjelmiin kuuluivat kuoro- ja yksinlaulut, samoin runot, alussa olevat runonsäkeet ovat niitä peruja. Näytelmät, kansantanhut, voimistelut ym. ohjelmaa.

Talvisodan syttyessä marraskuun viimeisenä päivänä 1939 pikkulottana opitut taitomme olivat tarpeen. Kylmänä talvisotavuonna kudoimme sukkia ja liipasinkäsineitä, kypäränsuojuksia ja polvenlämmittäjiä. Tehtiin paketteja rintamalle lähetettäväksi.

Vannoin lottavalan vuonna 1940. Sain liittyä Kalannin Lotta-Svärd yhdistykseen.

Jatkosodan alettua kesäkuussa 1941 lottien tehtävänä oli ilmavalvonta ja sotilaspoikien muonitus näiden harjoituspäivinä. Saimme käyttöömmekalannin meijerirakennuksessa olevan leipomon, ja jokainen vuorollaan kävi töissä leipomassa ja pakkaamassa leipää lähetyksuntoon.

Sankarivainajien siunaustilaisuuksissa lotat olivat kunniakujassa arkuille laskettujen kukkalaitteiden kanssa ja arkkuja hautaan kannettaessa - ne olivat unohtumattomia tilaisuuksia.



Vinkkilän pikkulottia 1.5.1941, on merkitty albumiin. Kyseessä lienee vappujuhlan ohjelmanumero Seuralassa. Ester Kaskisen pikkulottatoiminta tapahtui Kalannissa.

Lotta-Svärd järjestö lakkautettiin vuoden 1944 syksyllä Neuvostoliiton määräyksestä. Samana syksynä päättyi jatkosota. Vapaus ja itsenäisyys säilyivät.

Nyt tiedämme vapautemme kalliin hinnan. Sodan aikaisista maamme puolustajista, jotka silloin olivat nuoria, on tullut hopeakutrisia sotavanhuksia. Rivit ovat harventuneet ja vuodet lyhentävät askeleita.

Sodan jälkeisten sukupolvien tulisi kunnioittaa tätä tammenlehväsukupolvea. Heidän ansiostaan olemme saaneet elää rauhan vuosia, omistaa vapaan

itsenäisen Suomen. Myös maamme jälleenrakentamisen ansiosta heille kiitos. Taloudellinen kehityksemme kuuluu kansakuntiemme korkeimpiin.

Kun kirkkomailla katselemme sankarihautojen rivistöjä, silmä kostuu, mielessä ajatus:

”He kaikki rakastivat tätä isämme ihanaa maata - He antoivat kalleimpansa”.

Ester Kaskinen

Kirjoitus julkaistu Varsinais-Suomen Sotaveteraanipiirin joululehdessä v. 2006.

Leivottiin leipää sotilaille

Sotilaiden muonitukseen liittyi kiinteästi leivän leipominen sotilaille. Lotat leipoivat leipää, mutta myös useat maalaistalot saivat määräyksen leipoa leipää armeijalle, kirjoittaa Tenho Hella Pyhärannan ja Pyhämaan suojeluskuntien ja Lotta-yhdistysten historiikissa.

Leipiä varten valtio toimitti jauhot. Taikina leivottiin nelikulmaisella vormulla. Leipien kuivattua pari viikkoa ne pakattiin noin 80 cm korkeisiin laatikoihin rintamalle lähetettäväksi.

Seuraavassa vehmaalaisen Liisa Sainion kuvaus leipomisesta.

Leipominen oli yksi suurimpia töitä, mitä kotirintama teki sotilaiden hyväksi. Monessa talossa, missä oli iso arinauuni leivottiin sotilasleipää. Siis meilläkin, Riittiössä, Vähässä tuvassa, jossa leivottiin, oli 18 leivän uuni. Iso taikinatiinu, jossa juuri hapatettiin ja pitkä kaukalo, jossa taikina sitten sotkettiin.

Ensin tehtiin juuri. Jos oikein muistan, niin taikinatiinuun laitettiin viisi ämpärillistä kädenlämpöistä vettä. Siihen sekoitettiin niin paljon ruisjauhoja, että siitä muodostui vellimäinen seos, jossa sekoituslasta pysyi pystyssä. Lasta oli melkein kuin veneen airo, vähän pitempi.

Taikinatiinun (saavin) yläreunassa oli noin 15 cm:n lovi. Kun juuri rupesi käymään, kohosi se joskus melkein tiinun ylälaitaan asti. Lovesta sai sitten kaikki ylimäärä tipahdella alla olevaan astiaan.

Parin päivän kuluttua aloitettiin leipominen. Siitä loven kohdalta kaadettiin juurta kaukaloon. Kaukalo oli asetettu kahden tuolin päälle. Puolet juuresta

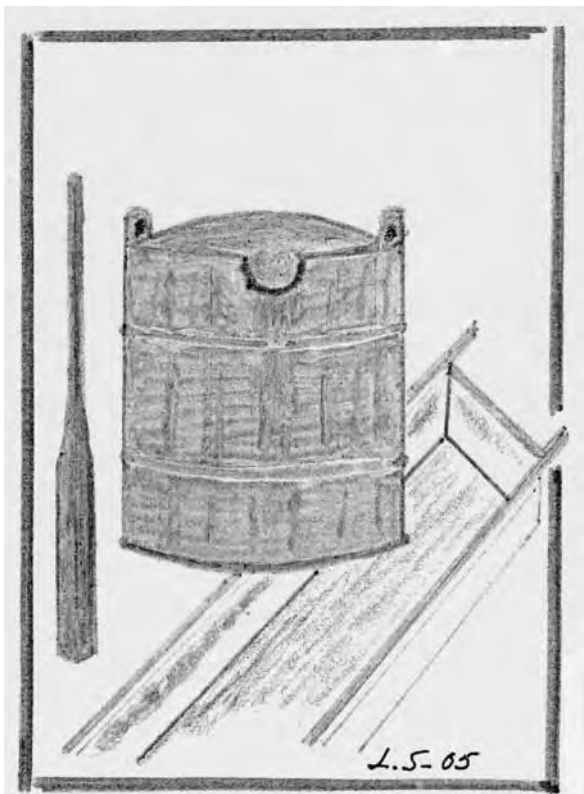
vain kaadettiin; toisesta puolesta tehtiin myöhemmin toinen taikina. Tiinua ei koskaan pesty, kaavittiin vain puhtaaksi. Siihen jäi aina siemen seuraavaksi kerraksi.

Ilta-askareiden jälkeen "sotkimme" taikinan. Suola ja hiiva sekoitettiin ensin joukkoon ja sitten äiti alkoi ajaa jauhoja. Me vaivasimme taikinaa niin kauan, että se oli kiinteää ja alkoi irtota käsistä. Pinta silotettiin kauniiksi. Sanottiin, että sitten saa sileäposkisen miehen. Päälle ripoteltiin jauhoja.

Taikina ei kuitenkaan ole mikään kuollut kappale, jota pyörittelimme. Se on elollista ainetta, josta saamme kehollemme ravintoa ja voimaa. Taikinan kruunasi kämmensyrjällä tehty risti, joka osoittaa kiitoksemme ja siunauksen pyyntömme. Pellavaliina taikinan päällä piti sitä lämpimänä ja suojasi vedolta sen noustessa.

Juotiin aamukahvit, seurattiin taikinan kohoamista ja järjestettiin leipomuspöytä sekä leipälaudat paikoilleen. Uuniinkin vilkaistiin välillä. Palavien puiden ja hehkuvien hiilien loimotus ja lämpö antoivat aamuhämärään leivintupaan kirkkaita valon välähdyksiä - oli leipomisen juhlaa.

Pian alkoivat leipälaudat täyttyä. Äiti teki leipäyksiä. Me muut taputeltiin ja kaulittiin. Otettiin muotilla niitä nelikulmaisia leipiä ja "paaran" eli leipälapion avulla nostimme ne leipälaudalle nousemaan. Neljä, viisi leipälautaa tuli täyteen. Uuni "saapui" ja ensimmäiset leivät olivat valmiiksi kohonneita. Votiin aloittaa kypsennys. Toinen taikina oli myös hyvää vauhtia nousemassa.



Kirjoittajan piirtämät leipomisvälineet: sekoituslasta, saavi ja kaukalo. Sekoitustasta hän kirjoittaa olleen jopa veneen airoa pitemmän.

Välillä oli käytävä navetassa, koska lehmät odottivat. Lypsyn ja askareiden jälkeen jatkettiin taas leipomista.

Äiti oli laittanut miehille aamuaterian ja lämmittänyt uunin toista taikinaa varten.

Lämpimiä leipiä ei voitu heti laittaa vartaisiin, vaan ne ladottiin pystyasentoon pitkään riviin, taisi joku varalautakin olla käytössä. Leivät voitiin laittaa vartaisiin kuivumaan vasta hyvin jäähtyneinä. Näin oli leipomisen kanssa päästy alkuun.

Leipomista jatkettiin ja vastaavaksi tuli Hilma Aarnio, Tuomiston Hilma. Hän teki juuren, lämmitti uunin, hommasi leipojiaakin. Hänellä oli sukulaisyttöjä, jotka mielellään kävivät hänen kanssaan leipomassa. Välillä oli meidän

oma väki, oli naapureita läheltä ja kauempaakin. Ei kysytty, oletko lottava vai martha, kaikki vaan, jotka kynnelle kykenivät. Isänmaan asia oli kaikille tärkeä.

Hilman huolena oli myös leipien kuivattaminen ja pakkaaminen. Ohueksi leivotut leivät kipuristyivät helposti epämääräiseen muotoon. Niitä oli vaikea pakata, vaikka sitä varten tulleet paperisäkit oli suunniteltu niihin sopiviksi. Pojat saivat varmaan paljon muruja säkeistä, mutta olihan sekin täyttä tavaraa.

Miehet siellä jossakin olivat ainaissessa vaaran paikassa. Meidän maaseudun ihmisten vaarat olivat mitättömiä niihin verraten. Pelon tunteita kuitenkin syntyi monestakin asiasta. Yksi oli ilmahälytyksen karmea, ujeltava ääni. Kun leivinuunia lämmitettiin, tuli piipusta paksu musta savu. Usein leivottiin ja lämmitettiin uunia yöllä, niin etteivät viholliskoneet olisi sitä huomanneet. Kaikkia elollisia merkkejä piti aina koettaa salata.

Minne halkopino on hävinnyt, ihmetteli Heikki-veli kerran, kun tuli kotiin lomalle. Leipomiseen se oli kulunut.

Liisi Sainio

Kirjoitus julkaistu Varsinais-Suomen Sotaveteraanipiirin joululehdessä v. 2005.

Vehmaalaisen työläisperheen elämää sotakirjeiden valossa

Vehmaalaissyntyinen Liisa Jalava on kirjoittanut puhtaaksi vanhempiansa Helli ja Erkki Jalavan sota-ajan kirjeenvaihdon. Hän on koonnut tähän sota-ajan vehmaalaistunnelmia kirjeitten pohjalta.

Sodan aikana naisten työtaakka kasvoi valtavasti. Sotatoimialueilla toimivat lotat, ja kotirintaman naisten tehtäväksi jäivät perheen huoltaminen, lasten kasvatus ja kotityöt, niin miesten kuin naisten työt. Maatalojen emännät hoitivat myös raskaita ruumiillisia maataloustöitä. Vallitsi työvoimapula, ja naiset joutuivat esim. teollisuudessa hoitamaan myös ns. miesten työt.

Omat vanhempani olivat avioituneet 1938 ja perustaneet kodin Uuteenkau-punkiin. Liikekannallepano lokakuussa 1939 vei isän Karjalan Kannakselle, ja äiti muutti helmikuussa syntyneen Matti-pojan kanssa takaisin Vehmaan Vinkkilään, ensin appivanhemmilleen Jalavalle ja sitten omien vanhempiansa ”porstookammariin” Vinkkilään.

Kaipausta, huolta ja vilkasta kirjeenvaihtoa

Elämä kotona sujui suurin piirtein normaalisti, mutta huoli sodassa olevas-ta miehestä painoi raskaana. Pahin huoli ja murhe vallitsi talvisodan Summan taistelujen aikaan, kun parikymmentä vehmaalaista kuoli tai katosi, ja huhut kiersivät pitäjää. Isä selvisi sodasta lähes vammoitta ja jatkosodassa hän oli suurimman osan ajasta Äänisen Li-mosaassa, missä oli melko rauhallista.

Yhteydenpito oli vilkasta ja kirjeitä kirjoitettiin melkein joka päivä, puolin ja toisin. Istahdammalla illalla pöydän ääreen kirjoittamaan äiti pääsi hetkeksi lähelle rintamalla olevaa puolisoaan. Hän kuvaili päivän tapahtumia ja kertoi Matti-pojan kehityksestä ja tekemisistä. Mattihan oli isän lähtiessä vasta kah-deksankuinen. Äiti puhui myös Matille paljon isästä ja piti näin huolen, että isä pysyi pojan muistissa ja hänelle tärkeänä.

Työtä kotona ja vierailia

Äidin kirjeistä saa kuvan pienen työläisperheen arjesta. Äiti kävi töissä, niin Tarmolan myyjänä kuin myöhem-min ”postineitinä” Vinkkilän postissa. Kun ”oman kaupan” eli Tarmolan myymälänhoitajan kanssa tuli riitaa ja äiti sai siirron Kirkonkylän myymälään kauemmaksi kotoa, hän irtisanoutui. Myöhemmin hän sai töitä postista, joka toimi kodin lähellä, Vinkkilän asemalla. Isä ei ottanut kantaa äidin töissä oloon, vaikka lottakahvilan tarjoilijan paikka ei ”hänen käsittääkseen äidille oikein sopinut”, ja isä iloitsikin siitä, että Matti-poika sai äidin kotona ollessa jäädä aamulla nukkumaan.

Äidin työssä ollessa Matti oli iso-vanhempien hoidossa. Hän eli var-maankin, sodasta huolimatta, on-nellista aikaa saadessaan äidin huo-lenpidon lisäksi kaikkien isovanhem-pien huomion. ”*Mamman tykönä häntä pidetään kuin kukkasta, mutta se ikävä puoli että ei ulkona ollenkaan päivisin ja hän tahtoo olla niin kalpean*



*Vehmaalainen poliisi-konstaapeli Juho Tep-
ponen piti sodan aikana
valokuvaamoä nykyi-
sellä Vierunportti-tiellä.
Kuvien taso ei ollut
mitään huippua. Tässä
helmikuussa 1944 ote-
tussa kuvassa veljesten
vaimot ja lapset, vas.
Helli, Matti, Immo ja
Betty Jalava.*

värinen...” äiti huolehti syksyllä 1941 ja koetti patistaa alle kaksivuotiaasta Mattia ulos leikkimään.

Äidin ”vapaa-aika” täyttyi työstä. Lapsenhoidon lisäksi riitti ruuanlaittoa, puiden pilkkomista, pyykinpesua, paikkaamista ja parsimista, marjojen keräämistä, lämmityspuiden ja ruo-
katarpeiden hankkimista, välillä omista vanhemmista huolehtimista. Joskus mentiin avuksi naapureille, esim. perheen äidin synnyttäessä tai marjojen poimintaan. Vuokratun perunamaan korvaukseksi tehtiin talolle ”taksia”.

Talkootöihin pistettiin. Katkeruus välittyy kirjeistä harvoin, mutta välillä se purkautuu: ”Talkoita on täällä eri taloissa pidetty usein ja on useita kehotuksia meillekin tullut, mutta en minä ole vielä ehtinyt, kun tuntuu että ihan tarpeeksi on kotona sitä talkootyötä ja on se vähän halutonta, kun itse jotain pyytää ”ylemmältä” taholta, niin tavallisesti pommiin menee meiningit. Mitä hyötyä on meikäläisillä tästä, kalliisti saa kaikki maksaa ja miten paljon taloudellista tappiota tuottaa, kun vuosi vuoden perästä saa olla siellä ja kovalla rukoilemisella saa tätä kallista maata sen verran että saa perunia kasvattaa.”

Puuhaa riitti

Kesällä ja syksyllä puuhaa riitti tavalista enemmän: ”Eilen illalla laitoin perunajauhoja. Kaikkea täytyy nyt koittaa säilöön ja talteen mitä irti saa.” Marjapensaiden sato oli korjattava. Marjalla käytiin ahkerasti ja silloin, kun ei ollut palkkatyötä, metsässä vierähti päivä jos toinenkin: ”Marjalla olemme käyneet edelleen, eilen sain taas sellaisen knaf-
tin kymmenen litraa, huomenna vien ne kauppaan. Tänään lähdimme aamulla 10 vaiheilla menemään.”

”Olin eilen marjalla taas siellä Kivijärven rannassa, sain noin 15 tai 16 litraa puolukoita, olin oikein tyytyväinen saaliiseeni. Matti on pahoillaan, kun minä punaisina päivinä (pyhäpäivinä) käyn marjalla, mutta ei se auta, sillä ei viitsi ostaakaan marjoja kun niitä metsässä on runsaasti.”

Myyntiin kerättiin myös esim. pihlajanmarjoja, jotka menivät Jalostajalle marmeladin valmistukseen. ”Matti keräsi eilen pihlajanmarjoja ja vei ne tänään osuuskauppaan, hän oli saanut niistä 18:60 – arvat kai että hänessä oli miestä, ei hän laita sitä rahaa ennen pankkiin kun isä on nähnyt sen.”

Heinän siemeniä kerättiin myös: ”Matti on kovassa touhussa, aina kun

on ollut vähän sateen väli, on hän Raijan ja Terttun kanssa ollut keräyssä alopin siemeniä. Laitoin ne kuivumaan ja huomenna hän menee myymään niitä Osuuskauppaan.”

Äidin isä oli innokas kalamies: ”Isä myös oli eilen illalla lähtenyt kalaan ja nyt päivällä vasta tuli kotiin, hänellä olikin hyvä kalansaalis kaiken kirjavia lajeja. Yön oli hän huilanut jonkun ruuhen alla, kyllä innostusta tuntuu vaan riittävän.”

Muiden puuhien lomassa kudottiin mattoa: ”Minä en ole ehtinyt vielä marjalle, sillä minulla on nyt tuolut täällä sisällä ja tänään aloin sitten sen kutomisen, pari kynnärää jo on tullut, joten kai sitä sitten tulee enempikin, itse olen siihen tyytyväinen ja on muuten eri kivaa hommaa, ettei maltaisi ollenkaan heivata”, kirjoittaa äiti kesällä 1942.

Pulaa kaikesta

Elintarvikkeista oli jatkuva pula. Ruokaa yritettiin haalia niin itselle kuin kaupunkilaissukulaisille. Elokuussa 1941 veli kirjoitti äidille: ”Vai ei asiakkaat tahdo oikein mukautua siihen ettei saa muuta kuin ruisleipää. Taitaa ne kahvi- kanttylähetykset olla jo harvinaisia siviilissäkin.”

Irma-sisko taas kirjoittaa Turusta omista ruokahuolistaan: ”Silakka- ja laukkamakkarajonoissa en ehdi koskaan olemaan, sillä aamulla kun menen töihin, on torilla aina pari pitkää jonoa jo. Päivällistunti on siksi lyhyt ettei ehdi jonossa saamaan mitään. On turvaututtava vain muuhun hommaamiseen, esim. salakauppaan. Tämä kyllä on nykyisenä maailmanaikana suuri rikos, mutta mitä minä siitä välitän, kun vaan saan ruokaa.”

Uudestakaupungista kirjoittaa sukulaistäti: ”Meillä on sellainen ajatus, jos sieltä kaupoista saisi mustia viinimarjo-

ja, kun minä olen täältä monelta kysynyt ja enkä ole keltään saanut, en minä niitä enempää ajattelekaan kun nyt saisi pari kolme litraa kun ne olisivat talvella niin kovin hyviä vilustumisessa ja jos sinä Helli voisit saada jotain luita kokoon siksi että saisin keittää kerran jonkinlaista soppaa ei suinkaan ne poliisit niitä sentään pois ota.”

Isä, joka ei ollut tupakkamiehiä, lähetti tupakka-annoksensa molempien isille jaettavaksi, ja riitti sitä joskus maksuvälineeksikin. Syyskuussa 1944 äiti kirjoitti käyneensä Arvilasta kysymässä ”jos saan sellaisen maatalouskortin ottaa Kansanhuollosta, että saisi sekajauhoja, ei hän ensin luvannut mutta puhuin kovasti hyvää kaunista, niin heltyi hän kun lupasin maksaa tupakalla.”

Kauppoja tehtiin muutenkin. Äiti myi lastenvaunut, mitä Matti pakkasi vastustamaan ja sai sen takia 5 markkaa itselleen. Myös vanha kalaverkko myytiin.

Toivo elää

Toivo rauhasta eli, mutta välillä ei usko tahtonut riittää. Syksyllä 1942 äiti kirjoittaa: ”Ihmiset touhuavat sodasta huolimatta entistä enemmän ja solmivat liittoja, toiset koettavat purkaa – koko maa on kun kiehuva ja yli äyräittensä menevä pata, ei millään mitään väliä – siveys käsitteet nollassa. Olisi joskus ajatellut että ajan vakavuus hiljentäisi ihmiset miettimään, mutta päin vastoin näyttää – tahdotaan kai uhmata elämän kovuutta. - - - En minä ole kyllä kelvollinen ketään moittimaan mutta joskus kun oikein saa pienen lepo hetken, jolloin tuntee että päivän työt on tehty, alkaa ajatukset kierrellä tämän nykyisyyden ympärillä, mihin tämä kaikki vie ja mikä on oma osa oleva? Näkeekö koskaan aikaa, jolloin rakas Mattini varttuu



Helli oli Vinkkilän postissa "postineitinä" ja on ehkä 21.12.1943 itse ollut leimamassa tätä kirjettä. Silloin leimattiin myös saapuneet kirjeet kuoren taakse.

mieheksi ja tarttuuko hän kunnialla elämään – kunpa onnellisemmat ajat silloin maailmassa vallitsisivat – nykyisyys on niin kovin valotonta, kun tuo sota jatkuu – ties kuinka kauan vielä!"

Sodan loppumisesta puhuttiin koko ajan ja sitä odotettiin ja uumoiltiin. Vuonna 1943 äiti aloitti kirjanpidon kirjekurssin ("Pitempää kirjanpitoa") ja haaveili ehkä saavansa joskus myymälänhoitajan paikan jostain – siinä saisi samalla asunnonkin. "Sain kirjeopistolta myös tänään todistuksen alkukurssista, joka tuli valmiiksi, no kiitettävä se oli ja olen tyytyväinen."

Äitiä houkuteltiin töihin mm. Lapidan kaupan konttoristiksi ja myös vakinaiseksi "postineidiksi". Häntä oli pyydetty myös Amberlan kaupan vt. myymälänhoitajaksi. Äiti oli ihmeissään luottamuksesta, mutta hän oli jo lupautunut jäämään postiin, joka oli lähempänäkin.

Tammikuussa 1944 äiti kirjoittaa: "ja kun minulle on tullut taas sellainen ajatus, että jos saisin työpaikan jostain, niin menisin, lehdissä on ollut viime aikoina runsaasti sellaisia ja olen ajatellut että kun sattuisi pääsemään

jonnekin myymälänhoitajan tapaiseksi ja saisi huoneet samassa, niin siinä tulisi' puut, valot j.n.e. Nämä on sellaisia haaveita ja kirjoittelen siksi että tunnustelen maaperää, mitä sinä ajattelisit sellaisesta, etten yht'äkkiä tee mitään tempauksia".

Isä ei ollut näistä haaveista ehkä yhtä innostunut kuin äiti, ja huolehti, miten Matti sitten pärjää.

Ei isäkään ihan työmieheksi aikonut jäädä. Keväällä 1943 hän kirjoittaa tilattuaan Kirjeopiston esitteitä: "Jos siitä tulisi joskus siitä Teollisuuskoulusta jotain niin mikä olis tärkeintä opiskella siltä varalta..."

Vehmaalta lähtöäkin ajateltiin: "... voi olla ettemme mekään ala täällä loppuikäämme olla, sillä täällä on niin vähän mahdollisuuksia työläisille mihinkään nousuun yhtään kivityöstä parempaan", kirjoitti äiti maaliskuussa 1944.

Mutta miten ne asiat sitten menivät, kuka tietää. Äidin kohdalla tietysti syy noiden haaveiden toteutumattomuuten olimme me lapset. Eila pääsi alkuun jo ennen kuin sodan loppu koitti, ja pikkusiskoja kertyi Matti-pojalle lyhyessä ajassa neljä.

Sodan loppuvaiheessa sukulaismies kirjoitti olleensa huolissaan siitä, miten isä-Erkki pääsisi sieltä kaukaa Ääniseltä joskus pois. Pitkä marssi se taisi ollakin, mutta vähitellen sitä sitten alkoi elämä "sora jälkke".

Kiitollisia olemme me lapset: vanhemmilla ei ollut paljon koulusivistystä, mutta sydämensivistystä löytyi kosolti, ja rakkautta osattiin antaa lapsille. Rakkaus oli sen ajan malliin eleetöntä, puhumatonta ja halaamatonta, mutta paljon välitettiin. Rauhasta osattiin olla kiitollisia.

Liisa Jalava

Mitä olivat ”Vehmaan pommit”

Rauli Aaltonen

Elettiin toisen maailmansodan raskaita aikoja. Vaikka varsinaiset sotatoimet käytiinkin täältä Lounais-Suomesta katsoen satojen kilometrien päässä, oltiin täälläkin kovan paineen alla. Ahdistus, pelko ja menetykset koettelivat ihmisiä.

Erityisesti kaupungeissa pelättiin pommituksia. Turussa tuhoutui n. 170 rakennusta ja lukuisia siviilejä menetti henkensä tai vammautui.

Kotirintaman voimavarana olivat naiset, jotka entisten tehtäviensä lisäksi joutuivat huolehtimaan raskaista ns. miesten töistä maataloilla, metsissä, tehdaslaitoksilla jne. He palvelivat myös lottina erilaisissa tehtävissä ja heitä oli myös sotatarviketeollisuuden palveluksessa.

Tuulikin-päivän pommisade

Kolmisen vuotta kestäneen hiljaiseman kauden jälkeen ilmestyi 22.2.1944 Turun ilmatilaan 150 viholliskonetta, Pommeja putoili Raunistulaan, Kuvuorelle, Turun kasarmille ja Paraisille.

Onneksi Turussa oli tehokas ilmatorjunta, muuten tuhot olisivat olleet kohtalokkaita. Vihollinen yritti hävittää tärkeät teollisuuslaitokset ja sataman.

Maamme teollisuus oli toiminnassa olleelta osaltaan miltei kokonaan alistettu palvelemaan sodankäynnin tarpeita.



Vehmaalla v. 1944 sorvattu pommin kuori kuvattuna Vinkkilässä v. 1995. Näitä sorvattiin Crichton Vulcanille 3 tuuman sekä 5½ tuuman kokoisina.

Pommitusten pelossa sotatarviketeollisuutta pyrittiin hajauttamaan myös eri puolille maaseutua.

Crichton Vulcanin yksikkö Vehmaalle

Vehmaa oli tunnettu kiviteollisuudestaan, jolla oli suuria tehdashalleja. Niissä tosin sotavuosinakin työskenneltiin saksalaisten laskuun, kun valmistettiin Hitlerin voitonmonumentin kiviä.

Lehdon Kiviliikkeen hallista riitti kuitenkin tilaa myös Crichton Vulcanin ammustuotannolle, kun ammusten sorvaamo siirrettiin Vehmaalle.

Turusta tulivat tänne sorvit ja muut tarvittavat työkalut sekä ammusten aihiot. Crichtonilta tulivat myös työntekijät, muutama mies ja kolmisenkymmentä nuorta tyttöä.



Liisa Aaltosen Vehmaan keikka

Eräs näistä nuorista työntekijöistä oli paattislainen Liisa Aaltonen (1918 - 1999). Hän oli tullut Crichtonin palvelukseen jo maaliskuussa 1939. Vehmaalle hänen työyksikkönsä oli sijoitettuna 29.5.1944 alkaen saman vuoden marraskuuhun. Yhtiön palveluksesta Liisa erosi itsenäisyyspäivän aattona 1944, jolloin saatiin päätökseen ammustentekourakka.

Kului 51 vuotta ennen kuin Liisa Aaltonen taas 29.5.1995 palasi entiselle työpaikalleen Vehmaalle, tällä kertaa verestämään vanhoja muistoja.

Paljon ovat Vehmaan maisemat noista ajoista muuttuneet, mutta löytyi vielä sentään jotain tuttuakin: työhalli, majapaikka ja muitakin rakennuksia. Muistin sokkeloista kelaui vähitellen tarina Vehmaalla vietetyistä sota-ajan kuukausista.

Turussa noustiin Uudenkaupungin junaan määränpäänä Vehmaa. Runsaan tunnin kuluttua oltiin Vinkkilän asemalla, jonka lähellä työpaikkakin,

Liisa Aaltonen Paattisilta oli v. 1995 Vinkkilässä muistelemassa v. 1944 työpaikkaansa, "pommitehdasta". Taustalla olevan rakennuksen hän muisti sota-ajan kahvilaksi.

Lehdon Kiviliikkeen halli, sijaitsi. Seurasi lyhyt työhön perehdyttäminen. Tehtävänä oli kolmen tuuman ja viiden ja puolen tuuman ammusten sorvaaminen ja maalaus sekä sytytyspäitten laitto.

Liisan osalle tulivat maalarin hommat. Sivellintä hän ei pullapensseliä lukuunottamatta aikaisemmin ollut käyttänyt. Hyvin tämäkin työ Liisalta sujui. Työpäivät olivat 8-tuntisia ja palkka oli sen ajan mittapuun mukaan hyvä.

Ammusten panostus tapahtui Turussa Pääskyvuorella sekä Maarian kirkon lähellä Tampereentien varrella sijainneessa verstaassa.

Syömässä käytiin Lehdon pihapiiriin kuuluneessa kaksikerroksisessa tiilirakennuksessa. Ruokalan emäntänä hääri Lempi Raitio, jolla oli omasta takaa ruokalan tarpeita varten sikakin kasvamassa. Lempi asui Mynämäkeen johtavan tien toisella puolella, Kultasen talona myöhemmin tunnetussa talossa.

Kiviliikkeen alueella toimi pienessä vihreässä rakennuksessa kahvilakin.

Työhalliin oli vierailta pääsy kielletty

Tästä hyvin salaisesti Vehmaalle ilmestyneestä tuotantolaitoksesta ei julkisesti puhuttu, joskin "Vehmaan pommeista" huhupuheina pitäjällä kerrottiin.

Ulkopuolisia ei sisälle päästetty, muistelee oppaana v. 1995 ollut konttoripäällikkö Inkeri Lehto. Kylän pikkupojat tosin kävivät iltaisin ikkunoista kurkkimassa, muistelee itsekkin mukana

ollut, johtaja Eetu Lehdon tyttären poika Lasse Saha.

Halli on Liisalle tuttu. Tosin sitä on myöhemmin jatkettu. Sisällä on Liisalle tuttua:

”Tässä oli pöytä, jossa ammuksat maalattiin.”

Paljon ei ole materiaalia ammusten teosta muistoksi jäänyt. Paukut on ammuttu taivaan tuuliin. Yksi ammuksen kuori, luultavasti susikappale, on vuosikymmenet lojunut verstashallin seinän vierellä.

Inkeri Lehdon tarkan muistin avulla se löytyi parahiksi valokuvausta varten. Oli Liisalle tutun näköinen. Puuttui kuulemma kierteitä eli oli ehkä susikappale ja siksi jäänyt sinne.

Asuntona vanha koulu

Miehet saivat majapaikan ruokalana toimineen rakennuksen yläkerrasta. Tytöt kuljetettiin kolmen kilometrin päähän Laittisiin, Lahdingon koulun entisiin toimitiloihin. Kuljetus tapahtui kuorma-autolla.

Liisa Aaltosen v. 1995 vierailulla käytiin Laittisissa. Liisa tunsu koulun.

”Mahtaako kaivo olla vielä tien vieressä?” Oli.

Koulu oli nyt Korpisen talo. Iltaisin tytöt kävivät ostoksilla Laittisissa lähellä sijainneessa Jalon kaupassa. Rakennusta ei enää löydy. Koulun vieressä oli Mäkelän talo. Suulista tytöt hakivat patjapussiin pahnoja.

Silloin oli ihmisillä rahaa, mutta tavaraa hyvin vähän. Elettiin säännöstelyn aikaa. Pahimmillaan oli voimassa 51 erilaista ostokorttia.

Maitoa tytöt kävivät ostamassa Laittisten Lapilan talosta.

Vehmaalaisia oli työntekijöistä vain kaksi, Liisan muistin mukaan. He asuivat kotona.

- Toinen oli Hilja, pieni ja laiha, toinen oli pitkä ja laiha. Molemmat ehkä vähän vanhempia kuin minä, v. 1918 syntynyt Liisa Aaltonen muisteli.

Gramofoni toi iloa elon harmauteen

Sota-aikana julkisten huvien järjestäminen esim. tanssit oli kielletty. Joku tytöistä oli tuonut mukanaan vieterikäyttöisen, veivattavan gramofonin. Oli myös muutama levy, vanhan ajan savikiekkaja.

Tytöt majailivat koulun luokkahuoneessa, ja eteisessä soivat illasta toiseen valssit, foxit ja polkat. Siellä myös ahkerasti tanssittiin. Liisa ei tosin ottanut osaa tähän ilonpitoon.

Koska nuoret miehet kahdeksatatoista ylöspäin olivat rintamalla, ei poikia paljon näissä bileissä näkynyt.

Toisinaan sentään joku nuori miehenalku uskaltautui mukaan. Rakkaussuhdeitakin solmittiin, mm. Anja Eurasta meni naimisiin Reinon kanssa.

Kun tytöt itsenäisyyspäivän aattona 1944 näistä työhommista lopullisesti erosivat, lähti kukin omille teilleen, vain joitakin heistä Liisa on vuosien varrella uudelleen tavannut.

”Paljon muistaa vanhoja asioita, kun tulee paikan päälle katsomaan”, Liisa sanoi v. 1995.

Matti Jalava

Lähteet

Vehmaan Sanomat -ilmaisjakelulehti
no 14 joulukuu 1995

Rauli Aaltosen muistiinpanot 1995

Hitlerin kivet – voitonmerkiksi tarkoitettuja kiviä tehtiin Vehmaalla sodan aikana

Hitler uskoi vakaasti voittavansa aloittamansa maailmansodan. Jo sen alkuvaiheessa hän antoi johtavan arkkitehtinsa, valtakunnanministeri Albert Speerin tehtäväksi Saksan kaupunkien koristamisen suurilla julkisilla rakennuksilla ja monumenteilla. Nürnbergiin oli tarkoitus rakentaa Saksan ylivoimaa symboloiva urheiluareena – Deutsche Stadion.

Siitä piti tulla 90 m korkea, viisikerroksinen liukuportain ja pikahissein varustettu 400 000 katsojan graniittirakennelma, joka säilyisi muinaisen Rooman kivimonumentteja kauemmin.

Siihen laskettiin tarvittavan 60 000 tonnia kiveä. Saksasta ei kelvollista gra-

niittia löytynyt, joten etsintää jatkettiin Saksalle ystävällisistä ja puolueettomista maista.

Paras graniitti löytyi Ruotsin, Norjan ja Suomen kallioperästä, ja näiden maiden kivenjalostusfirmojen kanssa allekirjoitettiin hankintasopimukset 22.5.1941. Suomea sopimusneuvotteluissa edusti Suomen Kiviteollisuus Oy:n toimitusjohtaja Hugo Blankett.

Erityisesti saksalaisia miellytti Vehmaan ja Taivassalon punainen graniitti, Balmoral Red. Värin lisäksi se täytti tilaajan asettamat lujuusvaatimukset.

Ennen sopimuksen tekoa kiviliikkeen piti lähettää louhoksiltaan 50 cm sivumitoiltaan olleita kivikuutioita

Vehmaan museo



Saksalaisupseereita Lehdon kiviliikkeessä Vinkkilässä tarkastamassa ns. Hitlerin kiviä.



Ns. Hitlerin kiviä ehdittiin Vehmaalla valmistaa yhteensä 20 000 tonnia. Rauhansopimuksen mukaisesti kivet siirtyivät Neuvostoliiton omaisuudeksi, ja osa niistä päätyi Moskovan metron rakennustarpeiksi. Kivivarasto Vinkkilän asemalla.



Olavi Larjaman kokoelma

Saksalaiset uskoivat voittoon vielä 24. toukokuuta 1944, kun saksalaistarkastajat kävivät Vinkkilässä Lehdon kiviliikkeessä tarkastamassa voiton muistomerkin kiviä. Siviilipukuinen mies 3. vasemmalta Eetu Lehto ja oikealla Into Lehto. Keskellä pää alaspäin seisova suomalaisupseeri lienee vehmaalainen Niilo Niiles.



Ns. Hitlerin kiviä tehtiin kokoa 155 x 125 x 68 cm ja 155 x 125 x 58,8 cm. Näiden lisäksi Saksa tilasi suurempiakin kiviä sekä jonkin verran myös raakakiveä. Kuva museon pihalle teetetystä kivitopiasta.

Berliiniin, missä ne koeponnistettiin. Tilauskivet olivat kooltaan 155 x 125 x 68 cm ja 155 x 125 x 58,8 cm. Näiden lisäksi tilattiin suurempia kiviä, joiden paino oli 3 600 – 4 200 kg, ja jonkin verran raakakiviäkin.

Kivien toimitussopimuksen saivat Suomen Kiviteollisuus Oy, Ab Granit Oy, E. Lehdon Kiviliike, Alberga Granit Export Oy, Agte & Co., Pohjolan Kivi Oy ja Haminan Kiviveistämö Oy.

Nämä kaikki kuuluivat Suomen Graniitinviäjät osakeyhtiöön. Näiden lisäksi kiviä valmistivat Marmori ja saksalainen Sommer.

Hitlerin kivien valmistusta ei sotakaan estänyt

Jatkosodan alkaessa 25.6.1941 n. 90 % kivityömiehistä joutui lähtemään asepalvelukseen, ja osa siviiliin jääneistä komennettiin työvelvollisina maata-

loustöihin. Saksan kanssa kivikaupasta sopineet yhtiöt eivät olisi selvinneet sopimusvelvoitteistaan ilman valtiovalan apuun tuloa.

Kivitoimitukset Saksaan katsottiin niin tärkeiksi, että osa kivityömiehistä sai komennuksen rintamalta kivien tekoon.

Vehmaalaisyhtiöistä Suomen Kiviteollisuus Oy louhi kiviä Uhlun Kiilomäessä, sekä Helsinginrannan ja Hilloisten louhimoissa Taivassalossa. Ab Granit Oy louhi Puskinmäessä ja Lokalahden Korven kalliolla, kun taas Lehdon Kiviliike otti kiveä Tummanmäessä.

Suomen Kiviteollisuuden ja Lehdon kivet työstettiin valmiiksi niiden omilla jalostamoilla Vinkkilässä, ja Ab Granit Oy:llä oli jalostamo Lahdingossa.



Vinkkilän ratapihalta Suomen Kiviteollisuuden suuntaan 8.5.1945 - päivää ennen kuin Saksa antautui länsiliittoutuneille.

Saksalainen tarkastajaryhmä

Kun määrätylle aikajaksolle sovittu kивierä oli valmis, saapui Saksasta pääosin sotilaista koostunut tarkastajaryhmä, joka hyvin perusteellisen tutkinnan jälkeen julisti päätöksensä. Vehmaalla oli hyvin korkeatasoinen kivenjalostustaito, joten tiedossa ei ole yhtäkään hylkäämispäätöstä.

Saksalaiset suorittivat maksun hyväksymästään kивierästä välittömästi, mutta yhä jatkuneen sotatilan vallitessa niiden siirtoa Saksaan ei kuitenkaan voitu suorittaa.

Niin ollen kiviä kertyi jalostamoiden ja Vinkkilän aseman lastauspaikoille suunnattomat määrät, ja lisäksi niitä oli paljon raakakivinä louhimoiden alueilla.

Kivien kuljetukset Vinkkilään suoritettiin häikäpönttöautoilla, joiden polttoaineena toimivat puupilkkeet. Autot

olivat ylipäättään heikkotehoisia ja huonokuntoisia, ja etenkin talvella raskaan kivikuorman ajo sileiksi kuluneilla renkailla oli lumiketjuista huolimatta melkoista uhkapeliä.

Saksalaisten majapaikkana Lotta-kahvila-ruokala

Tarkastajaryhmällä oli tapana pitää majapaikkanaan kauppias Valtaharjun Vinkkilän keskustaan rakennuttamaa liiketaloa. Vuonna 1939 Vehmaan lottaosasto oli perustanut sinne kahvila-ruokalan, jonka hoitajina toimivat Aini Aaltonen ja Elvi Ruutu, apulaisinaan lähiseudun lottia. Kahvilasta sai ostaa korviketta, tupakkaa ja myös ruokaa. Musiikkiviihdettä tarjosi markan rahalla toimiva levyautomaatti.

Lotta-kahvila kuvassa sivulla [??].

Talon yläkerrassa pidettiin pieni-muotoista matkustajakotia, jossa mm. Vinkkilän kautta kauemmas kotiinsa lomalle matkalla olleet sotilaat voivat



Vehmaalta ei 2000-luvulla löytynyt enää yhtään ns. Hitlerin kiveä, mutta Lauri Soranko (oikealla) suostui vapaa-aikanaan työstämään Vehmaan museon pihalle alkuperäiskiven kopion. Kivi paljastettiin heinäkuussa 2001 kotiseutuyhdistyksen miesten Olavi Larjamen (vasemmalla) ja Aimo Valtosen sekä muitten iloksi.

jatkoyhteyksien puuttuessa yöpyä. Siellä majailivat ja aterioivat myös tarkastusmatkalla olleet saksalaiset, joiden tarjoilijana toiminut Helli Rantala kertoo olleen erittäin hyväkäyttöksisiä, ja he myös antoivat tarjoilijalle runsaat palvelurahat.

Viimeisen tarkastusmatkan saksalaisupseerit suorittivat 24. toukokuuta 1944 Lehdon Kiviliikkeeseen Vinkkilässä. Saksan tappio oli tuolloin jo sinetöity. Liittoutuneiden joukoilla oli ilmaherruus, ja maihinnousu Normandiaan tapahtui jo muutaman päivän päästä.

Saksan hävittyä kivet vietiin Neuvostoliittoon

Suomen ja Neuvostoliiton välirauhannehtojen mukaisesti saksalainen omaisuus oli luovutettava Neuvostoliitolle, joten Hitlerin tilaamat kivet kuljetettiin 60 tonnin avovaunuissa Moskovaan vuosina 1946–47.

Perillä ne päätyivät Moskovan metron seinämateriaaliksi, Moskva-joen siltojen ja penkereiden rakennuskiviksi ja joihinkin julkisiin rakennuksiinkin.

Moskovan metroa rakentamassa oli myös saksalaisia sotavankeja, ja voimme kuvitella, kuinka suuri nöyryytys se heille oli, kun kerrottiin mihin kivet oli alun perin tarkoitettu käytettäväksi.

Rautalankaa hyötykäyttöön

Kiviä Vinkkilän asemalla lastaamassa ollut työnjohtaja Aimo Valtonen on kertonut venäläisten telivaunujen olleen melko huonokuntoisia. Alun perin 60 tonnin vaunuihin voitiin kuhunkin lastata enää 40 tonnia kiviä, ja sekin ylitti VR:n asettaman 30 tonnin painorajan.

Tyhjien vaunujen mukana tuli sivutukien yhdistämiseen tarkoitettua lyijykynän paksuista rautalankaa kymmeniäkin metrejä yli tarpeen. Monella nuorella miehellä oli rintamamiestalo rakenteilla, ja lanka sopi hyvin betoniraudaksi, josta oli silloin huutava pula.

Hitlerin kivet estivät auton pakkoluovutuksen

Sota-aikana valtiovalta määräsi hyväkuntoiset yksityiskäytössä olevat autot luovutettaviksi armeijan käyttöön. Luovutuksesta vapautettiin vain ne, joiden ammatin harjoittamisessa katsottiin auton olevan välttämätön (esim. lääkärit).

Eetu Lehdolla, kiviliikkeen omistajalla, oli tallissaan komea Buick-henkilöauto, josta hän ei noin vain halunnut luopua. Ennen pakkolunastajien tuloa hän siirrätti tallin eteen valtavan kasan Hitlerin kiviä, ja lunastuslautakunta joutui lähtemään pois tyhjin käsin Eetun todettua: ”Kyllä se tuolla sisällä on, mutta ei sitä sieltä ulos saa, ennen kuin kivet ovat lähteneet täältä Saksaan.”

Seuraavana päivänä kivet siirrettiin muualle, ja Buick kuljetettiin Helsinkiin myytäväksi.

Uuden kivisukupolven taidonnäyte

Nykypäivänä Hitlerin kivistä ovat muistoina enää museoiden vanhat valo-

kuvat ja oppaiden kokoamat tarinat niihin liittyvästä historiasta. On ollut todella harmillista, että tuhansista valmiiksi muokatuista kivistä ei ole onnistuttu löytämään ainuttakaan, vaikka olemme Aimo Valtasen kanssa jalostamojen ja louhimoiden tienoot tarkkaan tutkineet.

Koska ihmiset jatkuvasti kivistä kyselivät, heräsi mielessä ajatus, että teetetään malliksi vielä yksi sellainen – alkuperäisten mittojen mukaisesti.

Saarikkalan kylässä toimivan kivi-firman omistajat Tommi ja Ismo Kainu lupautuivat lahjoittamaan raakakiven, mutta sen valmiiksi muokkaaja puuttui. Tarkoituksena kun oli, että kivi myös työstetään 1940-luvun menetelmin ja työkaluin, eikä tuon ajan taitajia ollut kuin harvakseltaan elossa tai ylipäätään työkykyisiä.

Lopulta löytyi kuitenkin yksi nuoren polven taitaja, Lauri Soranko, jolta hienovaraisesti kysäisin, keksisikö hän ketään, joka voisi kiven valmiiksi tehdä. Miehen ilme muuttui totiseksi, kunnes hän hetken mietittyään lausahti varmal- la äänellä: ”Minä teen sen.”

Laurin tuolloinen työnantaja Tuli-kivi antoi käyttöön työtilat ja välineet. Vapaa-ajastaan Lauri uhrasi kiven tekoon ainakin sata tuntia, kertoi hänen vaimonsa Sinikka. Kiven paljastustilaisuus järjestettiin kivimiehenpäivänä 15.7.2001.

Olavi Larjama

Lähteet:

Ismo Vähäkangas, Finskan kivinen tie (2000)
Aimo Valtosen ja usean muun kivityömiehen haastattelut
Lehdon Kiviliikkeen arkistot
Inkeri Lehdon haastattelut
Vakka-Suomen Sanomat, 17.7.2001

Ilmavalvontaa, yövartiointia, salakuuntelua ja pommeja

Seppo Salosen kokoelma

Kun talvisota 30.11.1939 alkoi, eivät sen tuhovaikutuksilta olleet turvassa kaukana rintamalinjoilta sijainneet siviilikohteetkaan. Helsinkiä pommitettiin jo samana päivänä ja viholliskoneita nähtiin tuolloin myös Turun saaristossa.

Ilmahyökkäysten pelossa talojen ikkunat oli koko valtakunnassa määrätty peitettäväksi valoa läpäisemättömällä verholla, ja kaikenlainen valonkäyttö ulkona liikuttaessa oli rajoitettu minimiin. Vehmaan kirkossakaan ei jumalanpalveluksia 3.12.1939 – 17.3.1940 välisenä aikana järjestetty, vaan kirkolliset toimitukset suoritettiin kirkonkylän seurakuntatalolla.

Neuvostoliitto oli 1930-luvulla muiden mahtivaltioiden tavoin rakentanut itselleen ilmavoimat, jonka kalusto-, ase- ja ammusarsenaali oli todella suuri.

Jo ennen talvisotaa oli maallemme laadittu ilmavalvontasuunnitelma. Sen mukaan Suomi oli jaettu 53 ilmapuolustusalueeseen ja jokaisella niistä oli omat ilmavalvontasemansa.

Alueiden toimintaa johti ilmapuolustusaluekeskus IPA. Viestittäminen tapahtui yleisiä puhelinlinjoja pitkin. Varustus ilmavalvontasemille saatiin sotilaspiirin varastosta ja puhelinkalusto paikalliselta puhelinyhdistykseltä, Vehmaan Telefooni Oy:ltä.



Myyrvuoren kolmiomittaustorni v. 1965. Samalla paikalla oli sodan aikana yksi Vehmaan ilmavalvontatorneista.

Vehmaalla ainakin kolme ilmavalvontatornia

Ilmavalvojan varustukseen kuuluivat kiikarit, lentokonekuvasto ja suuntalevy. Konehavainnoista ilmoitettiin aluekeskukselle koneiden kulkusuunta, laatu, lukumäärä, pommitukset ja vauriot, ja IPA välitti tiedot edelleen ilmavoimille, ilmatorjuntayksiköille ja väestönsuojelukeskukselle.

Parhaita tähystyspaikkoja olivat korkeille kallioille rakennetut kolmiomittaustornit; Vehmaalla Myllyjärven

ja Niinijärven tuntumassa sijainnut Myyrvuoren torni ja Riihivainion Hal-
kivuoren torni. Myös Vinkkilään raken-
nettiin Ilmaristentien varteen, nykyisen
Kuvatähden vaiheille tähystystorni.

Valvontaa suoritettiin myös Lehdon
Kiviliikkeen konttorin katolta ja Man-
nermaan puunjalostustehtaan päälle
rakennetusta tornista.

Väestösuojelupäälikköinä olivat
mm. Vinkkilässä Edvin Mannermaa,
kirkonkylässä Eino Luotonen ja Rauti-
lassa Yrjö Kartio. Tähystäjinä vartiopai-
koilla toimivat lotat, kaksi kerrallaan,
mutta toisinaan mukana oli myös pikku-
lottia. Ilmahälytys, ja tilanteen lauettua
”vaara ohi” -äänimerkki annettiin Vink-
kilässä palosireenillä. Rautilassa hälytys
hoidettiin sahan pillillä, ja tarpeen vaa-
tiessa sen antoi puhelinkeskuksen hoi-
taja A-pylvään väliin kettingin varaan
ripustettua rautakiskon palaa vasaralla
kalkuttelemalla. Lehdon Kiviliikkeellä
ja Suomen Kiviteollisuuden louhok-
sella Uhlussa oli hälyttimenä kiskosta
taivutettu, sivumitoiltaan 50-senttinen,
yhdestä kulmasta auki ollut triangeli.

Maakallari yleensä ilmasuojana

Maaseudulla ei kestäviä ilmasuojia
yleensä ollut; jotkut saattoivat mennä
hälytyksen ajaksi maakellariin. Poik-
keuksen Vehmaalla muodosti kuitenkin
Lehdon Kiviliike, jolla oli kallioon
hakattu pommisuoja jalostamonsa lä-
hellä. Kivilouhoksilla työskennelleet
pysähtyivät vain katselemaan korke-
alla eteneviä koneita, jotka kirkkaina
pakkaspäivinä loistivat tähtien tavoin
ja jättivät jälkeensä pitkän, mustanhar-
maan savuköyden.

”Pommit eivät väriä tunnista”

Vinkkilässä annettu ilmahälytys
pysähdytti jälleen työt Lehdon melui-
sassa työhallissa, ja miehet poistuivat
kohti pommisuoja. Heidän menonsa
ei kuitenkaan ollut erityisen rivakkaa,
sillä tällaisia, aina rauhallisesti pääty-
neitä työkatkoja oli jo koettu muutama
aikaisemminkin.

Johtaja Eetu Lehto oli jo sulkemassa
pommisuojan ovea, kun hän huomasi
erään aatetaustaltaan kiihkomielisen
punaiseksi tuntemansa kivityömiehen
jääneen seisoskelemaan keskelle pihaa,
koneiden jo ollessa Vinkkilän ilmatilas-
sa. Aina sanavalmis Eetu Lehto korotti
ääntänsä, ja neuvoi miestä ironisella
huumorillaan höystäen: ”Tule suojaan
vaan sinäkin, eivät ne väriä tunne.”

Yövartiointia ja salakuuntelua

Yleisille maanteille oli kyläkunnit-
tain järjestetty aseellinen yövartiointi
desanttien, vakoojien ja metsäkaarti-
laisten varalta. Sitä suorittivat suoje-
luskuntalaiset, varttuneemmat sotilas-
pojat ja myös toipumislomalla olleet
rintamamiehet. Osin dramaattistenkin
takaa-ajojen tuloksena saatiin ainakin
kolme vehmaalaista metsäkaartilaista
telkien taakse.

Eri paikkakuntien tärkeimpiin pu-
helinkeskuksiin oli järjestetty maan
turvallisuuden kannalta vaarallisten
hankkeiden paljastamiseksi puhelujen
salakuuntelu. Vehmaalla sitä suorittivat
kahdessa vuorossa lotat ja varttuneem-
mat pikkulotat kirkonkylän puhelinkes-
kuksessa.

Samat henkilöt olivat kotitöiden
lisäksi usein myös ilmavalvonnassa ja
erilaisissa huoltotehtävissä, kuten val-
mistamassa leipää rintamalle, joten kii-

Vartiomiehiä ja salakuuntelijoita Vehmaan puhelinkeskuksen luona. Vas. Pekka Luotonen, Oliver Rinne, Pentti Saarinen, Agnes Ääritalo, Saara Vesola, Lea Luotonen ja Estri Svanberg.



rettä riitti. Vuonna 1942 Vehmaalla oli 216 lottaa, sekä noin 100 pikkulottaa, ja heidän yhteenlaskettu työmääränsä vastasi 10 252 työpäivää.

Pommeja taivaalta Valtteriin päivänä

Vehmaalla tehtiin useitakin konehavaintoja, mutta ne eivät pitäjäläisten arkipuuhiä tai yöunia liiemmin häirinneet, kunnes koitti maanantai 29. tammikuuta 1940. Mereltä, Turusta päin, lähestyi puolen päivän aikaan kovalla jyrinällä 15 lentokonetta. Ilmavalvojat totesivat ne 2-moottorisiksi venäläisiksi pommikoneiksi, joita seurasi suomalainen hävittäjälaivue.

Myöhemmin selvisi, että samat viholliskoneet olivat muutama hetki aikaisemmin aiheuttaneet pommeillaan Turun kaupungin osalta viime sotien suurimmat siviilien menetykset. Kaikkiaan 36 turkulaista sai surmansa ja noin 40 haavoittui sairaalakuntoon.

Kesti aikansa ennen kuin Turun lähistöllä valmiudessa olleet hävittäjät pääsivät ilmaan, jolloin pommikoneet säntäsivät pakoon. Päästyään ampu- maetaisyydelle suomalaiskoneet olivat

avanneet tulen pakenavia vihollisia kohden Nuhjalan kartanon ilmatilassa. Tästä kertoi sen metsästä löytynyt konekiväärin ammusvyö.

Pian nähtiin ensimmäisen pommin putoavan. Se laskeutui koneista katsoen oikealle kaartaan ja jysähti lopulta Kierikkalan metsään ns. Pyölin kalliolle, joka on myöhemmin nimetty peruskarttaan Pommikallioksi.

Toivo Salo oli kyseisen kallion alapuoleisessa maastossa hakkaamassa halkoja, ja tietysti hän säikähti valtavaa jysähdystä, sekä sen aikaansaamaa lumivyöryä. Samassa hän huomasi jonkin esineen suhahtavan muutaman metrin päähän lumikinokseen. Aikansa kaivettuaan hän löysi sieltä pommin peräosan, joka oli ilmeisesti irronnut jo ilmalennon aikana, koska se oli säilynyt täysin ehjänä. Löytäjän veli, Allan Salo, lahjoitti löydön viitisenkymmentä vuotta myöhemmin Vehmaan Kotiseutumuseolle. Mainittakoon vielä, että Toivo Salo kaatui jatkosodassa 1942.

Tämä avokalliolle päätynyt pommi sai lähiseudun rakennukset hypähtämään perustuksillaan, ja säikähdytys ja mielenjärkytys pysäyttivät arkityöt moneksi tunniksi. Sen kokivat myös lä-



15.4.2002 kävi joukko viime sotien aikana erilaisissa maanpuolustustehtävissä toimineita tutustumassa "Pommi-kallioon", jonne oli tarkoitus saada pronssinen muistolaatta. Vas. Tais-to Metsälä, Aino Metsälä, Pekka Luotonen, Aapo Puttaa, Olavi Larjama, Inkeri Lehto ja Toini Rinne.

heisen Myllyjärven rannalla sijaitsevan Järvenpään maatilan asukkaat. Kului vain muutama sekunti, kun taivaalta suhahti toinen pommi. Se osui järven kapeimman kohdan kasvillisuuden peittämään heteikköön. Pommi ei räjähtänyt, vaan painui ties kuinka syvälle pohjamutiin.

Myllyjärvellä jäitä sahaamassa olleen Yrjö Koiviston ympärille sateli hävittäjien ampumia luoteja, mutta kuin ihmeen kaupalla hän selvisi ilman osumia. Läheisessä talossa sotaa paossa olleet turkulaiset koulupojat joutuivat vallan suunniltaan, kun kovan jyrähdysten seurauksena rakennuksen ulko-ovi lennähti auki. Pojat karkasivat metsään pakoon, ja heitä jouduttiin etsimään monta tuntia.

Koneiden matka jatkui kohti Himoisten kylää, ja pommeja putoili lisää – ilmeisesti myös Vehmassalmeen, koska paikallinen ilmavalvonta-asema totesi yhteensä kymmenen pommin pudonneen, ja vain kolme niistä pystyttiin myöhemmin maastosta paikantamaan. Yksi pommi osui aivan Himoisten kylän lähelle, Nakkuan metsään. Siitä irronnut kuuden kilon painoinen sirpale löytyi myöhemmin Hannulan pellosta ja

kuuluu nyt Vehmaan kotiseutumuseon kokoelmiin.

Erityisen kovan järkytyksen valtaan joutui myös Jalmar Ruohonen. Hän oli teroittamassa sahaa torpassaan, kun pommin aiheuttama tärähdys pudotti seinäkellon, ja Ruohonen ryömi hädisään sängyn alle piiloon.

Emil Kallio Krookkisten Taatilasta oli puolestaan nostamassa pihakaivosta vettä, ja pohjavesi oli pitkään jatkuneen ankaran pakkaskauden jälkeen huolestuttavan alhaalla. Emil makasi kaivon reunapalkin päällä, ylävartalo kohti pohjaa taivutettuna – näin hän vielä onnistui täyttämään koukun päässä olleen ämpärinsä. Samassa kuitenkin äkkiarvaamaton ja huumaava jysähdys lamauttivat vanhan miehen lihakset niin, että putoaminen kaivon pohjalle oli hyvin lähellä.

11-vuotias Heikki Varjonen taas seurasi kotipihaltaan koneiden lentoa, ja näki kolmen pommin putoavan Nakkuan metsään, samalla kun suomalais-hävittäjät jatkoivat tulitustaan saamatta kuitenkaan ratkaisevaa osumaa.

Jokunen harhaluoti osui läheisen koulun katollekin: muistan ihmetelleeni niiden peltikattoon jättämiä syviä pai-

naumia, kun olin kymmenkunta vuotta myöhemmin sitä maalaamassa.

Emil ”Niemen” Suominen ja Frans Lindeman olivat Puotilan pellolla säkittämässä purmusta perunoita, kun sen peitteenä olleeseen pahnakasaan osui konekiväärin harhasuihku. Miehet hyppäsivät hädissään purmun jäätyneen maankuoren alle suojaan.

Hyvin hermonsäilytti pommien putoamispaikan lähellä halkoja hakannut Mikko ”Puumannin Miko” Heinonen, joka töistä palattuaan totesi ykskantaan: *”Tämä ny merkillist sorankäyntti oo, kote enä metässäkä saa rauhas tytäs tehr”*.

Omaakohtaisena pommitukseen liittyvänä tapahtumana muistan, kuinka äidilleni tuli Lietoon – missä vietimme talvisodan päivät – kirje, jossa kerrottiin kotimme idänpuoleisen ikkunan rikkoutuneen pommituksessa. Matkustettuaamme Vehmaalle meille selvisi heti, että ikkunan oli rikkonut pommitusta hämäämistarkoituksessa hyväkseen käyttänyt varas; liina- ja alusvaatteita oli kadonnut.

Fosfori- ja sirpalepommeja

Vehmaalle pudotetut pommit olivat Sota-arkistosta saatujen tietojen mukaan 100 -200 kilon painoisia fosforipommeja. Myöhemmin selvisi, että ainakin Nakkuan metsään pudonnut oli sirpale pommi.

Paetessaan maksimi nopeudellaan koneiden polttoaineen kulutus lisääntyi huomattavasti. Raskaasta kuormasta oli päästävä nopeasti eroon selviytyäkseen takaisin tukikohtaansa Viroon.

Pommien aiheuttamat taloudelliset vahingot jäivät kuitenkin Vehmaalla vähäisiksi. Nakkuan isännän Paavo Lehtisalon kertoman mukaan putoamispaikan ympäristön tukeissa oli niin paljon sirpaleita, ettei niitä voitu

työstää sahatavaraksi, vaan ne päätyivät polttopuuksi.

Vakka-Suomeen muuallekin pommeja

Vehmaan tapahtumien jälkeen pommeja sateli muuallekin Vakka-Suomeen, mm. Kustavin Grönvikiä pommitettiin jo talvisodan aikana, ja jatkosodan päivinä vihollinen yritti turhaan hävittää Katanpään linnakkeen pommien osuessa veteen. Kustavissa oli tuolloin 60 – 70 sotilaan saksalaisyksikkö ja Vartsalan rannassa laivakin, joka myös kiinnosti venäläispommittajia.

20.06.1941 klo 09:25 ilmestyi Tavassalon Hakkenpään taivaalle kaksi pommikonetta tuhoamaan satamaa. Ne pudottivat sinne yhdeksän pommia ja niiden aiheuttamat aineelliset tuhot jäivät vähäisiksi, mutta Saimi Aho sai sirpaleista osuman ja joutui viideksi viikoksi sairaalahoitoon. Venäläiset pudottivat pommeja myös Hurunkorpeen, ja sen seurauksena syttyneessä tulipalossa tuhoutui Penttisten lato sekä metsää aina pappilaan saakka.

Uudessakaupungissa sateli pommeja piirisairaalan eteläpuolelle, missä oli aiemmin sijainnut tsaarinaikainen kasarmi. Pommitusten kohteina olivat lisäksi veneveistämö, Janhuan miinapaja ja telakka. Merkittävän suuria tuhoja ei onneksi näistäkään koitunut.

Olavi Larjama

Lähteet:

Noin 30 paikallisen asukkaan haastattelut
Kansallisarkiston (sota-arkisto) antamat tiedot ja kirjoittajan omaakohtaiset muistot
Painetut teokset:
Niiles: Vehmaan suojeluskunta 1917-1942
Kallioniemi: Sotavuosien 1939-1945 Turku

Himoisten ”pommitus” muistetaan vielä 2010-luvullakin

Edellä olevan Olavi Larjaman kirjoituksen haastattelut on tehty toistakymmentä vuotta sitten, mutta v. 2013 pommiasiat tulivat jälleen esille.

Ullakkoa siivotessaan löysi Maija Jaakkola-Angervuori painavan pahvilaatikon, jonka sisällöksi paljastui pommin sirpale. Mukana oli myös viesti: ”Talvisodan aikana Himoisiin pudotetun pommin sirpale”.

Pommi pudotettiin sodan aikana tammikuussa 1940. Sirpaleen koko on 14 x 9 senttimetriä ja paksuus 4 – 6 senttiä. Painoa sillä on 5,3 kg.

Haastattelin useita henkilöitä, jotka tapahtuma-aikana 70 vuotta sitten olivat 10 – 13 -vuotiaita. Tapahtuma oli edelleen selkeänä muistissa.

Seuraavassa muutamia muistikuvia:

Haapasen 10- ja 13-vuotiaat veljekset olivat hiihtomatalla koulun, kun yhtäkkiä aivan puiden latvoja hipoen ilmestyi iso pommikone. Se lensi Markku Haapasen mukaan niin matalalla, että koneen punaiset neuvostoarmeijan tunnuksat näkyivät siipien alapuolella ja koneen kyljissä.

Samoin koneen lentäjä näkyi selvästi. Samalla hetkellä oma hävittäjämme alkoi tulittaa pommikonea.

Kone pudotti pomminsa Himoisten metsikköön ja samoin Pyölintien varteen. Pudottamisen syynä oli tietenkin se, että pommikone hävittäjien ahdistamana pääsi helpommin karkuun.



Sirpaleen on tallentanut ilmeisesti Inkuristen Jaakkolan edesmennyt isäntä. Se on ollut ullakolla yli 70 vuotta. Sirpale toimitettiin Huolilan museoon.

Pommikoneen ilmestymisestä Himoisten taivaalle on myös eri käsityksiä.

Erään tiedon mukaan pommikone olisi tullut Turun suunnasta. Haapasen veljesten mukaan kone tuli kuitenkin Uudestakaupungista päin.

Lokalahdella ilmavalvontatornissa olleet tytöt olivat nähneet pommikoneen jättämät valkoiset vanat taivaalla ja myös punaiset tähdet siivissä.

Mitään henkilövahinkoja ei tietävästi sattunut, valtava tärinä sen sijaan havaittiin. Esimerkiksi Inkuristen Jaakkolan silloin 10-vuotias tyttö kertoi, että astiat helisivät ja tuvan kaappien ovet aukesivat.

Tapahtuma on paljolti unohtunut, mutta tuli taas esille pommin sirpaleen muodossa.

Immo Jalava

Vehmaalaisyrityksiä mukana JR 56:n palkintolahjoituksessa

Asemasodan aikana sotilaiden harrastuksiin kuului myös urheilu. Vakka-suomalaisten tärkein rykmentti JR 56 järjesti mm. Karhumäessä urheilukilpailuja. Vuonna 1943 Varsinais-Suomessa kerättiin lahjoituksia JR 56:lle luovutettavia urheilukilpailujen palkintoja varten.

Vehmaaltakin on palkintolahjoituksia kerätty, sillä tallessa on 4.2.1943 päivätty kiitoskirje, jossa Oy J.W. Tuokkolaa kiitetään JR 56:lle luovutetusta 232 esinettä käsittävästä palkintokokoelmasta *”tietäen teidän olevan osallisena sen aikaansaamisessa”*, kuten kirjeessä sanotaan.

Rautatien toisella puolella asemaa vastapäätä sijainneen Tuokkolan kiviliikkeen vastaanottaman kiitoskirjeen

ovat allekirjoittaneet kenraalimajuri P.J. Paalu ja kapteeni H. Nikupetri.

Kirjeessä mainitaan, että *”kyllin arvokkaiden palkintojen avulla käy mahdolliseksi monipuolinen ja tehokas urheilutoiminta, jonka merkitystä sotilaiden henkisen ja fyysisen vireyden kehittäjänä ei voida tarpeeksi korostaa”*.

Palkintolahjoituksen oli luovuttanut kenraalimajurille lähetystä, johon kuuluivat kapteeni Y. Suontausta, vänrikki Pentti Härmälä ja kersantti L. Virtanen.

JR 56:n historiikista ilmenee, että Karhumäessä pidettiin mm. 5.9.1943 isot yleisurheilukilpailut. Kirjan tuloluettelossa vilahtelee todennäköisiä vehmaalaisnimiäkin, kuten esim. P. Aaltonen, R. Kankkio ja E. Vuori.

Eero Varjon kokoelma



JR 56:lle Varsinais-Suomesta tehty palkintolahjoitus, jota osaltaan oli tukemassa mm. vehmaalainen kiviliike Oy J.W. Tuokkola, kuten säilyneestä kiitoskirjeestä ilmenee.

Talvisodan kauhut kokenut Huke-hevonen osasi välttää jatkosodan

Huki oli pienehkö kaunisrakenteinen hevonen. Yleisolemukseltaan se oli rauhallinen ja kiltti, mutta siitä löytyi tarvittaessa myös ”terää” ja ”pippuria”. Lisäksi Huki oli varsin huumorintajuinen ja leikkisä, mutta osasi olla myös ovela ja pahansisuihenkin.

Muistan varsin hyvin vuoden 1936 syksyllä tapahtuneen läheisen kontaktin Hukin kanssa.

Olin saanut mammalta (äidiltäni) tärkeän tehtävän viedä iltapäiväkahvit Laurille, joka oli tekemässä syyskyn-töjä läheisellä pellolla. Tapana oli, että hevosille vietiin samalla oma leipään-noksensa. Niinpä minullakin kahvire-pun lisäksi oli kummallekin hevoselle tuvan leipävartaasta otetut kaksi kyrsää (reikäleipää).

Tapana oli, että sinä aikana kun kyn-täjä juo oman kahvinsa ja syö voileipän-sä, kahvintuoja jakaa leivän hevosille. Leivästä murrettiin pala kerrallaan ja annettiin vuoronperään hevosille. Tällä kertaa toinen leipä olikin niin kova, etten saanut siitä murrettua palaa irti. Huki oli vuorollaan odottamassa palaansa ja vaikka minä yritin monella tapaa saada leivän rikki niin en vaan onnistunut.

Huomasin maassa kiven ja ajattelin, että sillä lyön leivän rikki. Kun olin kyykyssä Hukin edessä yrittäen rikkoa leipää, Hukin kärsivällisyys ilmeisesti petti. Se tarttui määrätietoisesti minua tukasta hampaillaan ja nosti minut ylös maasta. Pelästyin aika lailla, mutta kun katsoin Hukia, se ikään kuin hymyili minulle.

Siinä vaiheessa Lauri oli huomannut, että jotain tapahtuu ja tuli katsomaan. Hän näki, että hevosen kuola valui tukastani silmilleni. Yhdessä sitten rikoimme leivän ja Huki sai osuutensa.

Isäni Juho Wilhelmin kuoleman 26.04.1935 jälkeen toimitetun perin-nönjaon seurauksena Ojan talon maat jaettiin kahtia siten, että Ukkilan kylän puoleiset maat tulivat kuulumaan uudisrakennettavaan Ukkilan Isontalon tilaan.

Toinen puoli eli Piiloisten kylän puoleiset maat jäivät Ojan taloon, jonka isännäksi jäi Lauri Wirtanen. Tilan irtaimisto huutokaupattiin ja tässä huutokaupassa Hukin omistajaksi tuli äitini Aina Virtanen ja pojat Jaakko, Yrjö ja Unto. Läheinen yhteistyömme Hukin kanssa jatkui, kun yhtä aikaa v. 1937 siirryimme Ojan Talosta uudisrakennettuun Ukkilan Isontaloon.

Ovela Huki aukoi veräjiä

Maatilan normaaleja töitä tehden kuuluivat Hukin vuodet. Kesäisin lehmien ja hevosten ollessa laitumella Huki erikoistui laitumeen veräjien avaamiseen. Vaikka veräjien sulkemistapoja muutettiin ja kehitettiin vaikeammin avattaviksi, niin jonkin ajan päästä Huki oivalsi miten venäjä saadaan auki.

Aina ei suinkaan ollut kysymyksessä se, että ruoho olisi ollut aidan takana ”vihreämpää”, vaan ehkäpä vaihtelun halu tai kenties ihan vaan omien taitojensa näyttämisen tarve. Muut hevoset ja lehmätkin käyttivät mielihyvin tilai-



Kuvassa Huki-hevonen Vehmassalmen rantalaitumella v. 1935 tai -36. Kuvassa veljekset Yrjö (vasemmalla), Lauri, Unto ja Jaakko.

suutta hyväkseen, kun pääsivät vähän laveammille laitumille.

Huki joutuu talvisotaan

Vuodet kuluivat ja tuli sota. Sotilaiden lisäksi myös hevosia otettiin armeijan tehtäviin. Huki määrättiin osallistumaan talvisotaan. Yrjö ”parturoi” saksilla Hukin lautasille tunnusnumeron. Sama numero poltettiin myös kavioon. Huki saatettiin junalle marraskuussa 1939 muiden sotaan lähtevien hevosten joukkoon.

Talvisodan aikaisesta palvelusta ei tiedetä muuta, kuin että se oli ollut rankkaa, koska keväällä 1940 palautettu Huki 1940 oli varsin kurjassa kunnossa; laihtunut ja kyljet karvattomina ilmeisesti kannusten jäljiltä

Kesäksi Huki pääsi ”kuntoutukseen”. Sitä ei pistetty raskaaseen työhön vaan se sai olla pihavehosena, jossa seurasi

pihalla liikkujia ja sai usein herkkupalojakin.

Huki vapautui jatkosodasta

Todella suuri oli Hukin järkytys, kun se ennen jatkosodan alkamista kevätkesällä 1941 sai jälleen palvelukseen ottomääräyksen. Voi vain kuvitella mitä sen mielessä liikkui, kun sitä väkisin työnnettiin ja vedettiin junanvaunuun.

Matkalla Vehmaalta Lappeenrantaan sen on täytynyt kehitellä selviytymissuunnitelmaa, sillä Lappeenrannan asemalla hevosvaunusta kompuroi ja ontui laiturille surkean oloinen hevonen.

Sotilaseläinlääkärin tarkastuksessa todettiin heti, että Huki on armeijan palvelukseen kelpaamaton. Eläinlääkäri määräsi sen välittömästi palautettavaksi kotiin kaulassa punainen lappu, johon oli kirjoitettu ”Ei kelpaa armeijan palvelukseen”.

Muutaman päivän kuluttua ilmoitettiin, että Huki on haettava Vinkkilän rautatieasemalta. Yrjö lähti polkupyörällä hakemaan Hukia. Lähestyessään asemaa Yrjö näki Hukin kiinnitettynä hevosten kiinnityspuomiin. Kun Huki näki Yrjön, se hirnui iloisesti. Kotiinpäin mentäessä Yrjöllä oli täysi työ pidätellä Hukin vauhtia pysyäkseen perässä.

Rapa vaan roiskui eikä ontumisesta ollut tietoaakaan. Hukin osalta sota jäi tällä kertaa näin lyhyeksi ja se siirtyi taas normaaliin arkeen. Vähitellen se sai takaisin talvisodassa menettäneensä huumorintajun ja jatkoi omia kepposiään arkisen aherruksen lomassa.

Huki kieltäytyi onkapannun vetämisestä – muistuttiko tykkilavettia

Ainoa työtehtävä, josta Huki kieltäytyi totaalisesti oli höyrykoneen ”onkapannun” vetäminen. Suurta höyrykoneetta käytettiin puimakoneen ”tappurin” sekä kenttäsirkkelin voimakoneena. Höyrykone oli Piiloisten, Ojan ja Isontalon yhteinen ja sitä siirrettiin syksyn aikana kulloinkin tarvittavaan puintipaikkaan.

Näitä puintipaikkoja oli kussakin talossa kaksi - kolme, joten siirtoja oli syksyn kuluessa kymmenkunta. Höyrykoneetta vetämään tarvittiin neljä hevosta, ja useamman kerran yritettiin myös Hukia suostumaan vetämään höyrykoneetta muiden hevosten kanssa.

Tulos oli aina sama: Huki ei yksinkertaisesti suostunut vetämään toisten hevosten mukana, vilkuili taakseen, hyppi paikallaan tai jopa pudottaui velttona maahan.

Huki oli pakko vapauttaa höyrykoneen vetämisestä. Se oli varmasti hänen

silmissään suuri, musta rautapyörillä kulkeva koliseva ”hirviö”.

Olen tuuminut, miksi Huki, kiltti ja uskollinen työhevonen menetteli näin. Olen suorittanut asevelvollisuuteni Suomen armeijan kenttätykistön viimeisessä hevosvetoisen patteriston tykkipatterissa. Siellä sotaharjoituksissa tykki ajettiin asemiin normaalisti neljän hevosen muodostaman valjakon vetämänä.

Kenttätykki hevosvaljakon takana muistuttaa aika lailla höyrykoneetta. Tykkivaljakon ajo tapahtui siten, että yksi ratsuri ohjasti kahta rinnakkaista hevosta, ratsastaen vasemmanpuoleisella hevosella.

Sotaharjoituksissakin meno oli tosi vauhdikasta varsinkin talvella Lapin Rovajärven lumisissa metsämaastoissa. Hevosilta vaadittiin todella paljon niiden vetäessä raskasta tykkiä toista metriä syvässä lumessa.

Ehkä Hukikin oli kokenut tämän talvisodan ankeissa oloissa, sodan metelin keskellä. Tätä todisti ainakin kannusten jäljiltä karvoista paljaat kyljet, jotka hyvinkin saattoivat olla tykkiä ajavien ratsurien aikaansaamia Kenties sodan kauhukuvat olivat syvään painuneet Hukin muistiin ja palautuivat, kun työtilanne muistutti nelivaljakon suorittamaa tykin vetämistä.

Sotavainajien kuljettaminen asemalta kirkolle ei onnistunut kaikilla hevosilla

Sota-aika aiheutti kotirintamallekin ainutlaatuisia ja järkyttäviäkin tehtäviä, joita jopa alaikäisetkin joutuivat suorittamaan. Veljeni Yrjö, joka oli jo nuorukaisena kookas ja vahvempi kuin monet aikuiset miehet, joutui erittäin vaativaan tehtävään yhdessä Hukin kanssa.



Suomenhevosen "sankaripatsas" Törnävän kartanonpuistossa v. 1997. Patsas on kunnianosoitus suomenhevoselle sen toiminnasta talvi- ja jatkosodassa. Näissä sodissa menetti henkensä noin 22.000 hevosta. Talvisodassa oli mukana noin 72 000 hevosta. Jatkosodan aikana otettiin puolustusvoimien käyttöön noin 62 000 hevosta.

Vuoden 1944 keväällä ja kesällä venäläisten suurhyökkäysten aiheuttamien taistelujen seurauksena kaatui rintamalla paljon vehmaalaisiakin sotilaita. Sankarivainajat tuotiin junakuljetuksessa Vinkkilän asemalle, josta ruumisarkut kuljetettiin hevosilla kirkon ruumishuoneelle. Junakuljetukset tapahtuivat öisin ja tavaravaunut, joissa arkut olivat, jätettiin asemalle. Aseman henkilökunta soitti aamulla sellaisiin taloihin, joissa oli kuljetukseen sopiva mies ja hevonen. Tällaiseen kuljetuslistaan oli Yrjö ja Huki merkitty.

Kaikki hevoset eivät tähän tehtävään sopineet, koska oli lämmin kesäaika, ja arkkujen kuljetus oli saattanut kestää jopa viikkoja. Siksi ruumiiden haju oli todella voimakas, jonka vuoksi moni hevonen pillastui täysin vallattomaksi.

Vain rauhalliset ja vakaat hevoset kelpasivat kuljettamaan sankarivainajat viimeiselle leposijalle. Yrjön kerto-

man mukaan Huki suoritti tehtävänsä erittäin vakaasti ja levollisesti.

Varmasti järkyttävän kuljetus oli keskikesällä 1944, kun kuljetettavana oli

sankarivainajan arkku, jossa oli molemmille tutun ja läheisen ihmisen maalliset jäännökset. Viimeisellä matkallaan oli juhannusaattona 1944 Talin taisteluissa kaatunut Yrjön veli Lauri Nikolai, joka oli ollut myös Hukin aikaisempi isäntä.

Isontalon tila siirtyi Jaakko ja Aili Virtasen omistukseen 1950-luvulla. Kun tilaa modernisoitiin ottamalla käyttöön uudenaikaisia maatalouskoneita ja laitteita, niin jo n. 20-vuotias Huki siirtyi erään vehmaalaisen pientilan "eläkevaariksi" toimittamaan pieniä jokapäiväisiä askareita. Kaiken todennäköisyyden mukaan Hukilla oli rauhallinen ja mukava vanhuus.

Unto Virtanen

Matrikkelitietoja kerättiin talkoovoimin



Vehmaan veteraanitietojen kerääjiä palaverissaan kunnantalolla 15.11.2012. Kuvassa vas. ryhmän vetäjä Aulis Virtanen, Pekka Suomi, Simo Pihanperä, Lassi Alastalo, Heimo Valonen.

Alakuvassa vas. Immo Jalava, Asko Virtanen, Teppo Kataja, Ilmari Heinonen, Antti Virtala ja Heimo Vähämiko. Työssä on ollut mukana myös mm. Tarja Aaltonen, Matti Mikkola, Kari Rinne ja Pekka Tryykilä.



Vehmaan keräysryhmänsä keräsi talkooperiaatteella matrikkelin henkilötietoja ja valokuvia sekä avusti kirjoitusten hankinnassa.

Ryhmän vetäjänä on ollut Aulis Virtanen, joka lukemattomia kertoja on toimittanut tietoja matrikkelin toimittajalle Uuteenkaupunkiin. Ryhmän palaverit pidettiin Vehmaan kunnantalossa. Kunta on muutenkin tukenut hanketta tarjoamalla mm. maksutonta monistusta. Käytännössä työtä on hoitanut Tarja Aaltonen. Matrikkeli-ryhmästä voidaan aktiivisesta työstä nostaa esille kuvatekstissä mainitut henkilöt, mutta myös muitten, nimeämättä jäävien panosta ei voida unohtaa.